

ЗАКЉУЧАК

О УСВАЈАЊУ ИПАРД ПРОГРАМА ЗА РЕПУБЛИКУ СРБИЈУ ЗА ПЕРИОД 2014-2020. ГОДИНЕ

("Сл. гласник РС", бр. 30/2016, 84/2017, 20/2019 и 55/2019)

1. Усваја се ИПАРД програм за Републику Србију за период 2014-2020. године, који је саставни део овог закључка.
2. Овај закључак објавити у "Службеном гласнику Републике Србије".

ИПАРД ПРОГРАМ ЗА РЕПУБЛИКУ СРБИЈУ ЗА ПЕРИОД 2014-2020. ГОДИНЕ

I УВОД

Министарство надлежно за послове пољопривреде је започело процес израде ИПАРД II програма Републике Србије почетком 2014. године. Рад на изради програма се заснивао на дефинисаним смерницама и анализама добијеним кроз процес израде Националне стратегије пољопривреде и руралног развоја 2014-2024. године. Суштина израде програма односила се на јасно дефинисање приоритетних сектора и адекватних мера подршке, при чему су узети у обзир резултати секторских анализа и комплементарности мера ИПАРД II програма са мерама које ће се налазити у Националном програму руралног развоја. Одлуком Европске комисије, 20. јануара 2015. године, усвојен је Програм претприступне помоћи за рурални развој Републике Србије за период 2014-2020. године. (ИПАРД II програм).

ИПАРД II програм представља најзначајнији програм претприступне подршке руралном развоју и први документ из области пољопривреде и руралног развоја Републике Србије који је одобрен од стране свих чланица Европске уније. Главни циљ и сврха овог програма је да помогне пољопривредне произвођаче и прерађиваче, као и све становнике руралних подручја Републике Србије, да постепено подижу своје капацитете и потенцијале како би се благовремено и на прави начин, припремили за испуњавање европских стандарда и закона у области пољопривреде, прехранбене индустрије и заштите животне средине.

Програм дефинише мере које ће омогућити финансијску подршку сектору примарне пољопривредне производње, сектору прераде и маркетинга пољопривредних производа, као и подршку диверзификацији економских активности у руралним областима Републике Србије. Приоритетни сектори за инвестирање су сектор млека, меса, воћа и поврћа и ратарства. Мере ће подржати инвестиције у изградњу и/или у реконструкцију објеката, као и набавку нове механизације, опреме и нових технологија.

Један од услова за коришћење средстава овог програма је успостављање комплементарног система подршке како на националном, тако и на локалном нивоу, у којем неће бити могуће двоструко финансирање из јавних фондова за исту врсту инвестиција, а који ће својим синергетским ефектом допринети смањењу регионалних разлика.

II ЗЕМЉА КОРИСНИК

2.1. ГЕОГРАФСКО ПОДРУЧЈЕ ОБУХВАЋЕНО ПРОГРАМОМ

ИПАРД програмом обухваћена је територија Републике Србије (без Косова и Метохије¹), са следећим регионима:

Табела 1: НУТС региони (ниво И, II) обухваћени програмом

НУТС ниво	Код по потреби	Опис	Површина у км ²	Број становника	Густина насељености становници/ км ²
И		СРБИЈА - СЕВЕР			
II	Регион	Регион Београда	3.226	1.659.440	514,4
II	Регион	Регион Војводине	21.603	1.931.809	89,4
И		СРБИЈА - ЈУГ			
II	Регион	Регион Шумадије и западне Србије	26.495	2.031.697	76,7
II	Регион	Регион јужне и источне Србије	26.246	1.563.916	59,6

Извор: РЗС

¹ Овакав вид означавања је без прејудуцирања ставова о статусу КиМ и у складу је са УНСЦР 1244/1999 као и са ИЦЈ Мишљењем о проглашењу независности Косова.

Списак скраћеница

АП - Агенција за плаћање

АПВ - Аутономна покрајина Војводина

БДВ - Бруто додата вредност

БДВ/ПРВ - Бруто додата вредност по еквиваленту пуног радног времена

БДП - Бруто домаћи производ

БПП - Бруто пољопривредна производња

БСЋ - Број соматских ћелија

ВВТ - Врло висока температура

ГАЕЦ - Очување земљишта у добром производном стању и заштита животне средине

ГЕФ - Глобални еколошки фонд

ГИС - Географски информациони систем

ГРЈ - Годишња радна јединица

ГСБ - Гасови са ефектом стаклене баште

ДНРЛ - Дирекција за националне референтне лабораторије

ДРЕПР - Пројекат смањења загађења реке Дунав из индустрије

ЕЕЗ - Европска економска заједница

ЕК - Европска комисија

ЕУ - Европска унија

ЗГО - Заштићена географска ознака

ЗОП - Заштићена ознака порекла

ЗП - Заједнички програм
ЗПП - Заједничка пољопривредна политика
ЗРП - Званична развојна помоћ
ИБРД - Међународна банка за обнову и развој
ИПА - Инструмент за претприступну помоћ
ИПА ОП - Одбор за праћење инструмента за претприступну помоћ
ИПАРД - Инструмент за претприступну помоћ за рурални развој
ИПМ - Интегрисан програм заштите од штеточина
ИПН - Институт за примену науке у пољопривреди
ИРС - Истраживање о радној снази
ИСО - Међународна организација за стандардизацију
ИСУК - Интегрисани систем управљања и контроле
ИУЦН - Међународна унија за заштиту природе
ИЦПДР - Међународна ЕК за заштиту реке Дунав
КЕИ - Канцеларија за европске интеграције
КиМ - Косово и Метохија
ККС - Класична куга свиња
КПП - Коришћена пољопривредна површина
ЛАГ - Локалне акционе групе
ЛЕАДЕР - Француски акроним који означава - *Лиансон Ентре Ацтионс де Девелопмент де л'Есопотије Рурал* - Везе између акција руралног развоја
ЛИС - *ЛЕАДЕР* иницијатива у Републици Србији
ЛСРР - Локална стратегија руралног развоја
МПШВ - Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде
МРРС - Мрежа за рурални развој Републике Србије
МСП - Мала и средња предузећа
НАРДС - Национална стратегија пољопривреде и руралног развоја
НВО - Невладина(е) организација(е)
НД - НД
НИПАК - Национални ИПА координатор
НМРР - Национална мрежа за рурални развој
НПРР - Национални програм руралног развоја
НСО - Национални службеник за одобравање
НУТС - Номенклатура територијалних јединица у статистици
ОДВ - Оквирна директива о водама Европске уније
ОЕЦД - Организација за економску сарадњу и развој
ОП - Органска производња
ОС - Оквирни споразум између Републике Србије и Европске комисије о правилима за спровођење финансијске помоћи Европске уније Републици Србији у оквиру инструмента за претприступну помоћ (ИПА II)
ОУ - Оквирни уговор
ПГС - Прекогранична сарадња
ПДВ - Порез на додату вредност
ПДПП - Правила добре пољопривредне праксе
ППЗРП - Подручја са потенцијалним значајним ризиком од поплава
ПРА - Рурална процена на основу учешћа
ПРАГ - Практични водич кроз процедуре уговарања помоћи ЕУ трећим земљама
РВ - Рејонизација виноградарства
РЗС - Републички завод за статистику
РХМЗ - Републички хидрометеоролошки завод
СЗК - Стратегија за земљу корисника

СИДА - Шведска агенција за развој
СПС - Шема за појединачну примену
СРГ - Секторска(е) радна(е) група(е)
СС - Секторски споразум између Владе и Европске комисије о механизмима примене финансијске помоћи Уније Републици Србији у оквиру инструмента за претприступну помоћ у области подршке пољопривреди и руралном развоју (ИПАРД)
ССП - Споразум о стабилизацији и придруживању између европских заједница и њихових држава чланица, са једне стране, и Републике Србије, са друге стране
СТАР - Транзициона реформа пољопривреде Републике Србије
СТО - Светска трговинска организација
SWOT - Предности, слабости, прилике, претње
Тое - Тона еквивалента нафте
УАП - Управа за аграрна плаћања
УББ - Укупан број бактерија
УЗБ - Управа за заштиту биља
УЛО - Веома низак садржај кисеоника
УН - Уједињене нације
УСАИД - Америчка агенција за међународни развој
УТ - Управљачко тело
UWWT - Третман комуналних отпадних вода
ФАДН - Систем рачуноводствених података на пољопривредним газдинствима
ФАО - Организација за храну и пољопривреду
ХАЦЦП - Анализа опасности и критичне контролне тачке
ХЕ - Хидроелектрана
ХНВ - Висока природна вредност
ЦАРДС - Помоћ заједнице у обнови, развоју и стабилизацији
ЦЕФТА - Споразум о слободној трговини у централној Европи
ЦОИ - Центар за обуку и информисање
ЦХП - Комбинована производња топлотне и електричне енергије (когенерација)

III ОПИС ТРЕНУТНОГ СТАЊА, SWOT И ДЕФИНИСАЊЕ ПОТРЕБА

3.1. ОПШТИ ДРУШТВЕНО-ЕКОНОМСКИ КОНТЕКСТ ГЕОГРАФСКОГ ПОДРУЧЈА

3.1.1. Административни систем

Република Србија је организована у 24 управна округа. Јединице локалне самоуправе чине 145 општина, градова и град Београд. Окрузи су регионални центри државне власти, немају сопствену управу и представљају административну поделу. Град Београд је посебна територијална јединица утврђена Уставом и законом.

Према Закону о територијалној организацији Републике Србије ("Службени гласник РС", бр. 129/07, 18/16 и 47/18), термин "град" се односи на врсту локалне управе и означен је као "територијална јединица утврђена законом, која представља економски, административни, географски и културни центар ширег подручја и има више од 100.000 становника, а само у изузетним случајевима мање". Територија града може бити подељена на градске општине. Поделу

града на градске општине дефинише статут града, у складу са законом. Насеља која не називамо "урбаним" су класификована као "остала" и по правилу се сматрају руралним подручјима.

У складу са ОЕЦД дефиницијом² руралних подручја, у Републици Србији руралну територију чини 75.1% државне територије и обухвата око половине укупне популације (49.9%). Просечна густина насељености у Републици Србији је око 93 становника по км². У руралним подручјима тај број износи 62 становника по км², док је у урбаним подручјима 289 становника по км².

За потребе ИПАРД II програма, а на основу критеријума ОЕЦД-а и у складу са територијалном класификацијом Републике Србије, сва територија Републике Србије се може сматрати руралном територијом, изузимајући територије насељених места са густином насељености изнад 150 становника по км² у 27 градова и граду Београду, који су дати у Прилогу 7 - Списак насељених места изван руралних подручја, који је одштампан уз овај програм и чини његов саставни део.

² Рурална подручја дефинисана према критеријумима ОЕЦД-а на нивоу општине са густином насељености мање од 150 становника по км²

3.1.2. Демографске карактеристике и трендови

Према попису из 2012. године, Република Србија има 7.199.077 становника. Укупно, у периоду 2002-2013. године, популација Републике Србије је опала за 4,15%, док се рурална популација смањила за 10,9%. Посматрано према регионима, највећи пад популације у руралним подручјима забележен је у јужној и источној Републици Србији (-18,7%). Највећи део руралне популације налази се у региону Шумадије и у западној Србији, који уједно представља и једини регион где рурална популација броји више од 50%. Неповољне демографске трендове су изазвали бројни чиниоци, попут ограниченог приступа квалитетним услугама и државним добрима као што су инфраструктура, могућност квалитетног образовања, здравствене услуге, недостатак друштвеног живота у руралној заједници, као и доминација примарне пољопривредне производње и слаба подељеност између производних и непроизводних активности, итд. Као резултат тога, присутна је значајна миграција становништва које се не бави пољопривредом и младих људи, што води ка старењу руралне популације и неповољној образовној структури руралне радне снаге. Истовремено, то смањује људску основну потребу за развојем економије и квалитета живота у руралним подручјима.

Једна од најзначајнијих демографских карактеристика руралног дела Републике Србије јесте неповољна старосна структура популације. Сваки пети становник села у Републици Србији има више од 65 година, а у јужној и источној Србији сваки четврти становник. Просечна старост руралне популације се у периоду 2002-2011. године повећала са 42 на 43,6 година. Најнеповољнија старосна структура је у јужној и југоисточној Србији, где просечна старост руралне популације достиже 45,7 година (за жене чак 47,1).

Образовне карактеристике руралног становништва су неповољније у односу на урбана подручја. Рурална популација обухвата значајно већи део популације који није образован и оних који имају завршену само основну школу. Такође, веома је мали број оних са вишим образовањем. Ситуација је посебно неповољна у случају популације жена у руралним подручјима, где приближно једна трећина није похађала никакву школу и где више од половине нема никакве квалификације (нема образовање, незавршену или завршену основну школу). Ово је забрињавајућа чињеница којој се мора приступити када је у питању оснаживање женског дела руралног становништва.

3.1.3. Економски показатељи и запосленост

Стопа незапослености (21,3%) и стопа неактивности (39,1%) руралне популације биле су у 2012. години испод стопе урбане популације (26,9% тј. 40,5%). Ипак, остали показатељи учинка руралног тржишта рада, посебно удела запослености осетљивих категорија и професионалног статуса запослених итд., значајно су лошији за руралну популацију. Виши проценат запослености осетљивих категорија код руралне популације резултат је високог процента неплаћених пољопривредника и њихових чланова породице, као и малог удела плаћених запослених у руралној популацији, у односу на урбану популацију.

Укупна запосленост у пољопривреди, шумарству и рибарству за радно способно становништво је 18,3%, а за становништво старије од 15 година 21%. Запосленост радно способног становништва у пољопривреди у руралним подручјима је у 2012. години износила 37,5%, што је знатно више него у многим другим европским земљама. У 2012. години, највећи удео међу запосленим руралним становништвом су чинили квалификовани радници у пољопривреди и рибарству (34,8%), а затим занатлије (13,8%), пружаоци услуга и трговци (11,7%), док је запосленост у другим занимањима забележила значајно ниже учешће. Према државној обрачунској статистици, удео пољопривреде, шумарства и рибарства³ у БДП-у за 2012. годину износио је 7,5% (9,7% од БДВ).

Посебан проблем у Републици Србији, као и у већини земаља јужне Европе, чини ограничен приступ финансијама. Значајан део руководства МСП, укључујући и газдинства, препреке које ометају приступ финансијама сматра изузетно оптерећујућим проблемом, који спречава успешан развој њихових предузећа.

Удео пољопривредних кредита у укупном износу пласмана за привреду у 2013. години износио је 2,8% (подаци из трећег квартала 2013. године). Финансијски сектор Републике Србије тренутно обезбеђује низак ниво кредита за пословања у пољопривреди и углавном их нуди кроз краткорочне кредите. У одређеној мери доступни су и средњорочни кредити банака, али су они у највећој мери намењени преради хране, пре него примарној производњи. Друге кредите са смањеним каматним стопама обезбеђује држава, директно или индиректно. Већина пољопривредника даје земљу као "идеално" средство обезбеђења. Међутим, банке често невољно прихватају земљу као средство обезбеђења, а неретко је разлог томе тешко доказивање власништва над истим, како услед застарелог система регистрације, тако и услед мале вредности земље у појединим областима. Коришћење јавних складишта у својству средства обезбеђења није развијено. Постоји добар потенцијал да јавна складишта олакшају кредит, омогућавајући власницима складишта да користе приход као средство обезбеђења. Додатни проблем је слаба административна сарадња за добијање помоћи (тј. грађевинских дозвола).

³ Сектор А према класификацији активности из 2010. године, РЗС

3.1.4. Структура пољопривредних газдинстава

Структура пољопривредних газдинстава у Републици Србији је сложена и чине је мала пољопривредна газдинства која производе за сопствене потребе, пољопривредна газдинства која делимично производе за сопствене потребе, велика породична газдинства, као и велика предузећа са мешовитим власништвом.

Према попису пољопривреде из 2012. године, укупан број газдинстава у Републици Србији је 631.552, а површина КПП износи 3.437.000 хектара. Највећи удео у укупном броју газдинстава

(48,1%) имају мала газдинства (до 2 ха земље, која користе само 8% површине). Газдинства мања од 5 ха чине 77,4% укупног броја газдинстава и заузимају око 25% КПП. Насупрот томе, највећа газдинства, од преко 50 ха, чине само до 1% укупног броја газдинстава и обрађују око једне трећине КПП (Табела 2).

Табела 2: Пољопривредна газдинства у Републици Србији по КПП, према Попису пољопривреде из 2012. године

	Газдинства		КПП	
	број	%	ха	%
Укупно	631.552	100	3.437.423	100
0 ха	10.107	1,6	0	0
0 - < 2 ха	298.286	47,2	273.622	8,0
2 - < 5 ха	182.489	28,9	596.052	17,3
5 - < 10 ха	89.083	14,1	617.281	18,0
10 - < 20 ха	32.313	5,1	435.499	12,7
20 - < 30 ха	7.677	1,2	185.846	5,4
30 - < 50 ха	5.352	0,8	203.666	5,9
50 - < 100 ха	4.394	0,7	314.096	9,1
≥ 100 ха	1.851	0,3	811.362	23,6

Извор: Попис пољопривреде из 2012. године, РЗС

Просечна парцела КПП по газдинству у Републици Србији износи 5,4 ха, што је око једне трећине ЕУ - 27 просека (14,5 ха). КПП чини око 43% укупне површине Републике Србије, а по структури, оранице и баште чине до 73%, ливаде и пашњаци 21%, а вишегодишњи засади око 6%.

Пољопривредна газдинства су приватизована. Најчешћи изазови са којима се сусрећу јесу унапређење радног капитала тако да постане продуктивнији и привлачење инвестиционог капитала за поновна улагања у већ утврђена основна средства. Многа од ових предузећа имају или слабо или потпуно некоришћену имовину, попут објеката. Такође, постоје и велика предузећа која користе савремене системе производње, са нивоима ефикасности сличним онима у ЕУ.

Број ГРЈ по газдинству у Републици Србији износи 1,02, што је око 20% више од просека за ЕУ - 27, где просечно газдинство користи 0,81 ГРЈ. Узимајући у обзир разлике у величини, ово је показатељ ниског степена механизације и рационализације.

Један од разлога ниске пољопривредне продуктивности у Републици Србији јесте низак ниво адекватних стручних вештина, посебно у домену управљања газдинством. Према попису пољопривреде из 2012. године, само мали део руралне радне снаге има одређено образовање, док већина носилаца газдинстава стиче своја знања из области пољопривреде искључиво путем праксе. Један од основних разлога је неповољна старосна структура пољопривредних газдинстава, која потиче из традиционалног модела наслеђа имовине, где се газдинство преноси на најстарије дете преминулог. Као резултат тога, млађа браћа и сестре чине само радну снагу газдинства или траже други посао, без обзира на њихов ниво образовања и вештине. И поред чињенице да је Влада увела мере за подстицај преноса газдинства на млађу децу, ситуација је у великој мери остала непромењена. Сходно томе, мање од 5% носилаца газдинстава има завршену средњу

пољопривредну школу, више пољопривредно образовање или пољопривредни факултет, мада АПВ представља изузетак.

3.2. КАРАКТЕРИСТИКЕ ПОЉОПРИВРЕДНОГ, ШУМАРСКОГ И ПРЕХРАМБЕНОГ СЕКТОРА

3.2.1. Опште карактеристике

Две трећине вредности пољопривредне производње долази из биљне производње. Кукуруз је најважнији производ и чини 25% укупне вредности пољопривредне производње. Преосталу трећину пољопривредне производње чини сточарство, где је најчешће гајење говеда са учешћем од 13% до 17%. Ове вредности су остале релативно непромењене током последње деценије.

Производња воћа и поврћа чини приближно 20% вредности пољопривредне производње и последњих година бележи тренд раста. Насупрот томе, процес економске трансформације је погодио сектор за сточарство знатно више него сектор биљне производње.

Ипак, сектор сточарства има велики потенцијал у Републици Србији због веома повољних услова за производњу сточне хране и крмива. Око 1.500.000 ха чине природни потенцијал за производњу кабасте и концентроване сточне хране (ливаде и пашњаци) који се тренутно недовољно користе за исхрану животиња.

Пољопривредни сектор карактерише двојна структура:

1) предузећа (укупно 3.000) у власништву правних лица (2.521) и предузетника (479), која чине око 18% КПП⁴;

2) породична газдинства чине 82% КПП. Она могу бити додатно подељена у две категорије: комерцијална газдинства и мала приватна газдинства. Комерцијална газдинства у приватном власништву, која у просеку обухватају од 2 до 20 ха, чине 48% КПП. Само 8,3% произвођача обрађује више од 10 ха. Стога, 569.858 газдинстава (90,1% пољопривредних газдинстава - искључујући газдинства без земље у поседу) обрађује мање од 10 ха КПП. Већина газдинстава испод 5 ха се састоји из неколико засебних земљишних парцела, која производе пољопривредна добра примарно за сопствене потребе и у великој мери зависе од примања која нису везана за газдинство.

⁴Попис пољопривреде из 2012. године

Табела 3: Структура пољопривредних газдинстава према правном статусу и КПП

ПГ, КПП	Укупно	КПП, ха						%
		≤ 1	1,01-2	2,01-5	5,01-10	10,01-50	> 50	
Пољопривредна газдинства (ПГ)	631.552	184.674	123.719	182.489	89.083	45.342	6.245	100,0
		ПГ према правном статусу газдинства, %						
Породична ПГ	628.552	99,3	99,8	99,8	99,8	99,2	89,1	99,5
ПЛ и предузетници	3.000	0,7	0,2	0,2	0,2	0,8	10,9	0,5

Просечна КПП по газдинству, ха	5,4	0,5	1,5	3,3	6,9	18,2	180,2	-
	КПП, %							
У власништву	2.406.196	94,2	94,1	91,9	86,5	61,3	50,9	70,0
Рентирано	1.031.227	5,8	5,9	8,1	13,5	38,7	49,1	30,0

Извор: Попис пољопривреде из 2012. године, РЗС

Ипак, Република Србија има значајне компаративне предности у пољопривреди, захваљујући изобиљу обрадивог земљишта високог квалитета, стратешкој трговинској позицији и уопште добром образовању.

Прехрамбена индустрија има значајну улогу у српској економији, као и на тржишту рада и чини 3,4% од БДП (4,1% БДВ-а) у 2012. години, а заједно са производњом пића⁵ и дувана⁶, око 4,3% (5,3% БДВ) у просеку, током периода 2004-2012. године.

⁵ С11 према класификацији активности из 2010. године, РЗС

⁶ С21 према класификацији активности из 2010. године, РЗС

Прехрамбена индустрија је у 2012. години запослила приближно 88.000 радника, што чини 3,9% укупне радне снаге, односно 23% запослених у прерађивачкој индустрији.

Једна од основних карактеристика агроиндустрије је велики број МСП, као и мали број великих, савремених предузећа, тако да 75% свих врста пословања запошљава мање од 10 људи, док 90% предузећа има мање од 50 запослених и/или мање од 10.000.000 евра промета. Индустрије, посебно оне са малим капацитетима, нису примиле одговарајуће инвестиције за технолошке иновације и већина објеката и опреме је испод захтеваног стандарда за извоз, посебно за ЕУ тржиште.

Главни ограничавајући фактори за ефикасно учешће на међународном тржишту су:

- 1) недовољан асортиман прехрамбених производа;
- 2) недостатак истраживања тржишта и производа како би се боље користили постојећи капацитети, увођењем нових производних линија и производа;
- 3) недостатак стандарда или неусклађеност са постојећим стандардима;
- 4) споро прилагођавање условима тржишног пословања;
- 5) непостојање дугорочних уговора између предузећа у прехрамбеној индустрији и произвођача сировина (пољопривредна газдинства, задруге, агрокомбинати).

Од потписивања ЦЕФТА споразума, као и споразума о билатералној слободној трговини (са Русијом, Белорусијом, Казахстаном и Турском), Република Србија се приближила међународним тржиштима, неколико пута већим од домаћег, што нуди могућности за боље коришћење доступних капацитета.

Табела 4: Партнери Републике Србије у трговини пољопривредно-прехрамбеним производима, у %

Земље	2011.		2012.		2013.	
	Извоз	Увоз	Извоз	Увоз	Извоз	Увоз
ЕУ	50,0	46,8	51,0	52,3	53,0	63,0
ЦЕФТА	40,7	21,6	38,6	20,4	34,4	13,5
Друге земље	9,2	31,5	10,0	27,4	13,2	28,8

Извор: РЗС

Највећи потенцијал прехрамбене индустрије налази се у производњи безбедне хране високог квалитета, која је веома тражена на страним тржиштима. То захтева примену нових стандарда (*ИСО 9000* и *ИСО 14000*, као и примену *ХАЦЦП* система квалитета, *ИСО 22000*; *ГЛОБАЛГ.А.П*; *Халал*; *Косхер*, итд.).

Стога, прехрамбена индустрија мора остати у фокусу развојне политике Републике Србије, као и страних и домаћих инвеститора. Развојна политика мора да се уклапа у глобалне трендове, попут концентрације капацитета и високо софистициране технологије са циљем побољшања продуктивности, ефикасности производње и конкурентности.

У области обновљиве енергије и енергетске ефикасности (ЕЕ), Влада је увела правни оквир који укључује подзаконска акта по моделу *Феед-ин-тарифф* за електричну енергију добијену из обновљивих енергетских извора. У 2013. години, Влада је усвојила Други акциони план за енергетску ефикасност за период 2013-2015. године.

Највећи део потенцијала Републике Србије у домену обновљиве енергије је у биомаси (49%), док је остали део у великим ХЕ (ХЕ, 27%), соларној енергији (13%), ветру (4%), геотермалним изворима (4%) и малим ХЕ (3%). Енергетски извори биомасе распоређени су на подручју од 24.000 км² (25% територије) покривеног шумама, док се 45.000 км² (55% територије) користи у пољопривредне сврхе. Енергетски потенцијал биомасе потиче углавном из пољопривредног отпада и дрвне биомасе. Употребљиви енергетски потенцијал који потиче из животињског отпада процењен је на 0,45 *тое*, док се индустријски и општински отпад процењују на 1.400.000.000 *тое*.

Иако је Влада успела да реши неке од најкритичнијих проблема енергетске безбедности током последње декаде, Република Србија је још увек суочена са ризиком недостатка електричне енергије. Република Србија је ниско рангирана у Извештају о пословању из 2013. године, узимајући у обзир поузданост електричне енергије.

3.2.2. Сектор производње и прераде млека

Укупна производња млека на годишњем нивоу показује мали пад током последње деценије. Годишња вредност изражена на нивоу произвођача тренутно бележи око 300.000.000 евра. То значи да је производња млека највећи сектор у оквиру српске пољопривреде имајући у виду чињеницу да чини 7,92% вредности пољопривредне производње (просечних 8,12% за 2008-2013. годину).

Произвођачи

Према Попису пољопривреде из 2012. године, забележено је 431.290 музних крава на 155.829 фарми. Општи просек величине стада је 2,8 музних крава. Стада од 1 до 2 краве, која би се у многим земљама сматрала премалим да би била одржива и даље чине окосницу српске млечне индустрије, збрајајући 70% фарми и 36% државног стада. У следећој групи стада (3-9 музних крава, са просечним стадом од 4,2 краве) обухваћено је 97% произвођача млека, 78% крава, готово 68% производње млека и 59% укупног млека које се доставља млекарима. Свака четврта фарма у Републици Србији производи кравље млеко.

Табела 5: Музних крава - број газдинстава и грла по величини музног стада за 2012. годину

Број грла (опсег)	Укупно (сва газдинства)				Просечна величина стада	Породична газдинства			
	Број грла	Број газдинстава	Структура (%)			Број грла	Број газдинстава	Структура (%)	
1-2	153.901	108.795	35,7	69,8	1,4	153.870	108.774	37,6	69,8
3-9	182.344	42.715	42,3	27,4	4,3	182.139	42.675	44,4	27,4
10-19	41.706	3.320	9,7	2,1	12,6	41.616	3.312	10,2	2,1
20-29	14.139	613	3,3	0,4	23,1	13.983	606	3,4	0,4
30-49	8.373	236	1,9	0,1	35,5	8.218	232	2,0	0,1
50-99	7.825	120	1,8	0,1	65,2	7.023	109	1,7	0,1
≥ 100	23.002	60	5,3	0,1	383,4	2.904	24	0,7	0,1
Укупно	431.290	155.859	100,0	100,0	2,8	409.753	155.732	100,0	100,0

Извор: РЗС

Стада која броје више од 50 крава се често сматрају минималним за одрживу млечну фарму са пуним радним временом, рачунајући само 0,05% стада, 7,15% крава, 11% производње млека и 14% млека које се доставља млекарима. Највећи део производње из ове групе долази са комерцијалних фарми са преко 200 крава. Група "породичних фарми које су у порасту" - оне са 20-50 крава и потенцијалом да се прошире је још увек веома мала и броји 849 фарми. Скоро половина производње се налази у централној Србији. У друге производне зоне спадају шабачки, сомборски и зрењанински регион. Такође, југозападно подручје, које карактеришу тешки услови за рад у пољопривреди, са релативно високом густином насељености, битна је зона за сточарство.

Просечна производња млека по једној крави се повећала за 7,7% у односу на 2008. годину и у 2013. години је износила око 3.200 л. Са оваквим просечним приносом по крави, Република Србија се налази испред других земаља кандидата за чланство у ЕУ, док у поређењу са земљама чланицама ЕУ, бележи знатно нижу продуктивност. Очекује се да ће озбиљне реформе у овом сектору решити институционалне проблеме. Референтне лабораторије за испитивање сировог млека неће само побољшати конкурентност, већ ће омогућити и свеобухватан развој сектора. Укупни просечни принос од 3.200 л по крави обухвата од 2.050 л млека по једном стаду крава које се не шаље даље у млекаре, до 8.200 л на појединим фармама са више од 1.000 крава. Принос на фармама од 3 до 5 крава које чине окосницу снабдевања млекара, имају просек од 2.900 л.

Принос млека у АПВ је за више од 40% већи: 3.890 л/крави у односу на 2.730 л/крави у централној Србији. За ову разлику заслужна је расна структура: 52% крава у АПВ чини холштајн-фризијска

раса крава док их у централној Србији има 8%, где преовлађују сименталска раса говеда и раса домаће шарено говече у типу сименталца. Коришћење интензивнијих млечних раса у АПВ је могуће због бољих услова за производњу и складиштење крмног биља попут кукуруза, уз генерално боље управљање инвестицијама на већим газдинствима.

Током последњих година (2008-2012. године), број говеда је опао за 13%, а број крава и јунади за 17%. Укупна производња млека није се значајно променила услед повећања просечног приноса, што је резултат побољшања услова узгоја, исхране и чувања, проширења стада, подстицаја за количине млека које се достављају млекарима, као и повећаног броја интензивно узгајаних и веома продуктивних животиња који износи отприлике 164.000 (30% од укупног броја животиња) са трендом даљег раста. У поређењу са развијеним земљама које производе млеко (Холандија, Немачка итд.) где се до 95% животиња интензивно гаји, Република Србија је и даље на нижем степену развоја.

Прерађивачи

Од укупно 1.505.000.000 л произведеног млека, 27.000 л се потроши на исхрану говеда или се изгуби на фарми, при чему остаје 1.478.000.000 л за потрошњу у људској исхрани, а 90% од укупне количине млека прерађује 187 предузећа за прераду млека у Републици Србији. Преостало млеко прерађује додатних 40 сезонских млекара. Највеће 24 млекуаре прераде 85% млека.

Када су у питању мање млекуаре, стање више варира, мада чак неке од њих упорно спроводе планове за успешан опстанак у будућности, те се чини да ће Република Србија ући у ЕУ са значајним бројем одрживих малих и средњих млекуара.

Табела 6: Расподела млекуара према дневној количини прерађеног млека

Опсег величине	Број млекуара	Удео млекуара (%)	Удео прерађеног млека (%)
< 3 тоне/дан	103	55	5
3-10 тона/дан	54	29	10
10-50 тона/дан	22	12	20
50-100 тона/дан	3	1	7
> 100 тона/дан	5	3	58
Укупан број	187	100	100

Извор: Анализа млекуарског сектора, Република Србија 2013. године

Према Правилнику о квалитету сировог млека ("Службени гласник РС", број 21/09) "Екстра" класа млека је у складу са лимитом ЕУ за УББ од 100.000, док не дефинише БСН. Класа 1 је испод стандарда ЕУ, са УББ од 100.000-400.000. Класа 2 је испод минималног српског стандарда од 400.000 УББ за пријем млека од стране прерађивача млека, док 10% производње иде трговини.

На основу анализе 20 највећих млекуара наведених у оквиру последње студије овог сектора, млеко ВВТ представља најраспрострањенији појединачни производ са 35% укупне производње, а са пастеризованим млекуом "млеко на тржишту" тежи 54% укупне производње. Следећи најраспрострањенији производ је јогурт са 33% укупне производње, док највећи удео у производњи од преосталих седам производа има кисела павлака са 6%. Све врсте сира чине 4% укупне производње.

Тржиште млека чине две гране: прва обухвата фабрике млечних производа које прерађују млеко и продају своје производе кроз продавнице и супермаркете, а друга обухвата млеко које се продаје директно локалним потрошачима, као прерађено на пољопривредном газдинству у облику белог сира и кајмака или се производи продају на пијацама. Потрошња млека и млечних производа од стране пољопривредних газдинстава може се сврстати у другу тржишну грану. Подаци из годишње анализе сточарске производње за 2013. годину показују да се 52,2% млека намењеног људској употреби достави млекарима и прође кроз прву тржишну грану, док се преостало употреби на пољопривредном газдинству или се прода директним путем.

Потребно је боље саветовати и обучити пољопривредне произвођаче како би се ојачао читав млечни сектор и побољшао целокупан учинак, те је зато неопходно да се уложе значајна финансијска средства у едукацију и унапређење нивоа знања пољопривредних произвођача. Претходно искуство показује да би то могло да повећа производњу за 20% без финансијских улагања, у зависности од структуре пољопривредног газдинства и његове локације. Последњих година су добијени различити резултати, у зависности од тога ко је вршио обуку и од способности пољопривредних произвођача да прихвате и употребе стечено знање.

ОП представља област која се постепено развија. Бележи пораст у броју животиња које имају органски статус, као и у броју грла у периоду конверзије. Удео органске производње у укупној сточарској производњи је још увек веома низак, мада постоји велика могућност за развој, посебно у планинским пределима. Производња органског млека у Републици Србији полако заузима своје место на тржишту. Актуелни и прецизни подаци о органској производњи и маркетингу су недоступни.

Други критичан фактор је величина млекара. Тренутно, снабдевање млеком зависи од веома великог броја малих пољопривредних газдинстава. Ово покреће озбиљну забринутост по питању како неопходна улагања могу бити подржана или економски оправдана њиховим малим прометом. Дугорочно, овај проблем би требало да се реши са мањим број фарми и повећањем њихове просечне величине, мада искуства широм Европе показују да такав вид реструктурирања може да потраје годинама. Чак и када би се величина просечног стада удвостручила на 5,6 и даље би оно остало мало у поређењу са просеком ЕУ, те је стога, Републици Србији потребан стратешки приступ реструктурирању млекарског сектора, као и испуњење регулаторних и конкурентних изазова приступања.

Како би постао конкурентнији произвођачима млечних производа у ЕУ и како би достигао стандарде ЕУ за добробит животиња, хигијену и заштиту животне средине, сектор млекарства треба да прође кроз велике измене у погледу објеката, опреме и начина управљања, што подразумева веома значајне инвестиционе захтеве.

Усклађеност са стандардима ЕУ још увек је на нивоу законодавства. Доношење и спровођење појединих подзаконских аката још увек није почело. Подаци о пољопривредним газдинствима која примењују стандарде ЕУ за добробит животиња, хигијену и одлагање стајњака нису доступни, иако се сматра да је број пољопривредних газдинстава која испуњавају стандарде ЕУ изузетно мали. Тренутно, је за извоз регистровано 56 млекара, од чега шест има дозволу за извоз у ЕУ. Осталих 50 има дозволу за извоз за земље чланице ЦЕФТА и друге земље. Сходно томе, постоје и значајна очекивања да интервенције ИПАРД II програма буду усмерене ка корисницима који су у могућности да на пољопривредном газдинству достигну потпуну примену стандарда ЕУ, током спровођења инвестиционог пројекта. Улагања у овај сектор треба да буду фокусирана на одговарајући смештај животиња, управљање стајњаком и опрему за производњу млека.

Подршка ИПАРД II програм треба да буде усмерена на јачање веза и ефикасности у производњи и маркетиншком ланцу. Основни циљ је да се ојача целокупан рад и одрживи развој овог сектора у контексту приступања ЕУ, као и да се достигну неопходни тржишни стандарди.

Генерално, пољопривредна газдинства имају потребу за осавремењивањем и побољшањем своје механизације у циљу ефикаснијег рада.

Млекаре имају потребу за увођењем редовног узорковања и лабораторијског испитивања сировог млека, за оснивањем или унапређењем лабораторија, као и за увођењем опреме за аутоматизовано испитивање млека. Неопходно је обезбедити да мале млекаре имају приступ комерцијалним лабораторијским услугама, обезбедити складишта и постројења за течни отпад, као и постарати се за његово безбедно одлагање.

ИПАРД II програм је усмерен ка пољопривредним газдинствима која на дан подношења пријаве имају минимум 20 и максимум 300 музних крава. Улагања треба да унапреде објекте и опрему како би се достигли стандарди ЕУ за хигијену, добробит животиња и заштиту животне средине, као и да унапреде механизацију у циљу повећања конкурентности, што се детаљно описује у бизнис плану. За велике фарме, које на дан подношења пријаве имају више од 300 музних крава, помоћ треба да буде усмерена ка унапређењу објеката и опреме за руковање, складиштење и дистрибуцију стајњака, како би се достигли стандарди ЕУ у области заштите животне средине.

Када је у питању прерада млечних производа, помоћ треба да буде усмерена ка малим и средњим млекарима које ће до краја инвестиције имати прерађивачки капацитет од 10 тона/дан, успоставити лабораторије за испитивање млека и објекте за прераду течног отпада, као и унапредити своја постројења, опрему, сакупљање млека и управљање отпадом.

3.2.3. Сектор производње и прераде меса

Позадина и кључни фактори

Према Попису пољопривреде из 2012. године, око 77,5% од укупног броја пољопривредних газдинстава (489.364) укључено је у сточарску производњу. Говеда се гаје на око 177.000 газдинстава, свиње на 355.000, овце на 155.000, а живина на 414.000.

Сектор за сточарство (укључујући и производњу млека) је у 2013. години допринео укупној вредности пољопривредне производње са 32,6%. Ипак, значајније је разматрати производњу пољопривредних производа који се троше на газдинству или директно продају.

Производња на нивоу пољопривредних газдинстава

Број и величина

Сектором за сточарство преовлађује велики број пољопривредних газдинстава којима се управља на традиционалан начин, са системима за узгој ниског интензитета. Она су окарактерисана као самоодржива, користећи аутохтоне, локално адаптиране расе. Према подацима из јуна 2014. године, укупан број објеката за тов износи: за говеда 1.532, за свиње 1.170, за овце и козе 255, односно за живину 1.142 (Табела 7).

Табела 7: Број објеката за узгој/тов

Говеда		Свиње		Овце и козе		Живина	
број грла	број регистрованих објеката	број грла	број регистрованих објеката	број грла	број регистрованих објеката	број грла	број регистрованих објеката
-	-	-	-	-	-	0-5.000	238
-	-	-	-	-	-	5.000-7.000	86
0-10	41	0-50	7	0-50	1	7.000-10.000	100
10-20	67	50-100	16	50-150	6	10.000-20.000	151
Укупно	108	Укупно	23	Укупно	7	Укупно	575
20-50	195	100-500	509	150-200	34	20.000-25.000	17
50-100	391	500-1.000	53	200-300	39	25.000-30.000	10
100-200	125	1.000-3.000	50	300-500	27	30.000-40.000	20
200-300	41	3.000-5.000	16	500-600	9	40.000-50.000	13
300-500	35	5.000-7.000	7	600-800	8	50.000-70.000	14
500-1.000	44	7.000-10.000	10	800-1.000	7	70.000-100.000	18
Укупно	831	Укупно	645	Укупно	124	Укупно	92
1.000-2.000	34	10.000-15.000	12	1.000-2.000	5	100.000-120.000	5
2.000-5.000	10	15.000-20.000	10	2.000-4.000	8	120.000-150.000	6
5.000-10.000	1	20.000-50.000	14	> 4.000	3	150.000-200.000	8
> 10.000	0	> 50.000	2	-	-	> 200.000	13
Укупно	45	Укупно	38	Укупно	16	Укупно	32
Укупан број регистрованих објеката за тов							
Говеда	984	Свиње	706	Овце и козе	147	Живина	699
Број нерегистрованих објеката за тов							
Говеда	548	Свиње	464	Овце и козе	108	Живина	443
Укупан број објеката за тов							
Говеда	1.532	Свиње	1.170	Овце и козе	255	Живина	1.142

Извор: Управа за ветерину, МПШВ (јун 2014. године)

Основни показатељи производње када је у питању број животиња по пољопривредним газдинствима приказани су у Табели 8.

Табела 8: Пољопривредна газдинства према величини газдинства и броју стоке, 2012. године

Број	Укупно	Говеда							
		1-29	%	30-49	%	50-99	%	≥ 100	%
грла	908.102	691.032	76,10	62.757	6,91	52.848	5,82	101.465	11,17
ПГ	177.252	174.469	98,43	1.701	0,96	810	0,46	272	0,15
Свиње									
Број	Укупно	1-99	%	100-199	%	200-399	%	≥ 400	%
грла	3.407.318	2.409.390	70,71	142.447	4,18	89.407	2,62	766.044	22,48
ПГ	355.052	353.395	99,53	1.092	0,31	336	0,10	229	0,06
Овце									
Број	Укупно	1-99	%	100-199	%	200-499	%	≥ 500	%
грла	1.736.440	1.553.148	89,44	93.556	5,39	61.211	3,53	28.525	1,64
ПГ	154.972	153.980	99,36	729	0,47	230	0,15	33	0,02
Живина									
Број	Укупно	1-99	%	100-999	%	1000-4999	%	≥ 5.000	%
грла	26.708.220	8.875.188	33,24	1.215.168	4,55	1.714.953	6,42	14.902.911	55,79
ПГ	413.792	405.415	97,98	7.037	1,70	801	0,19	539	0,13

Извор: Попис пољопривреде из 2012. године, РЗС

Ниво квалитета производње

Постоји потреба да се повећа производња, као и да се побољша квалитет сточарских производа и технике одлагања стајњака. Подручја са већом густином малих пољопривредних газдинстава би могла да имају већи утицај на квалитет подземних вода услед дифузног загађења проузрокованог неадекватним системима за одлагање стајњака. Нова политика подршке укључује подстицање специјализованих пољопривредних газдинстава за производњу меса, како за потребе домаћег тржишта, тако и за извоз, спровођење добрих пољопривредних пракси и минималних националних стандарда у области заштите животне средине.

Сточарска производња у Републици Србији углавном се заснива на малим и средњим породичним пољопривредним газдинствима, која располажу већим делом пољопривредног земљишта и имају већи утицај на укупну сточарску производњу. Будућност сточарске производње, која захтева релативно интензиван рад и ангажује већину пољопривредне радне снаге у руралним подручјима, није само питање развоја пољопривреде, већ се односи на читав процес руралног развоја. Мала и средња газдинства су и даље главни снабдевачи сточарским производима на националном тржишту, изузев живине, и суочавају се са падом сточарске производње. Сходно томе, мере политике за мала газдинства су планиране НППР, а за средња газдинства ИПАРД II програмом, концентришући се на новчану подршку за мала газдинства и подршку за потенцијална средња газдинства да би се брже развила и припремила за будућу ситуацију на тржишту.

Последњи подаци показују да више од 86% пољопривредника намерава да прошири или побољша производњу стоке у кратком року. За развој овог сектора у будућности важна су следећа питања:

- 1) смањење просечне старости управника газдинства;
- 2) успостављање система за стабилизацију цена сточне хране, као и меса (као финалних сточарских производа) и управљање ризицима;
- 3) боља сарадња и помоћ саветодавних услуга;
- 4) спремност за примену нових технолошких решења;
- 5) доступност подршке кроз НППР и ИПАРД II;
- 6) доступност банкарских кредита или других финансијских извора.

Усклађеност са стандардима ЕУ још увек је на нивоу законодавства. Доношење и спровођење појединих подзаконских аката још увек није почело. Подаци о газдинствима која примењују стандарде ЕУ за добробит животиња, хигијену и одлагање стајњака нису доступни. Сматра се да је број газдинстава која испуњавају стандарде ЕУ изузетно мали. Сходно томе, постоје и значајна очекивања да интервенције ИПАРД II програма буду усмерене ка корисницима који су у могућности да на пољопривредном газдинству достигну потпуну примену стандарда ЕУ, током спровођења инвестиционог пројекта. Стога, улагања у овај сектор треба да буду усмерена ка адекватном смештају животиња, складиштењу хране и управљању стајњаком.

Прерађивачка индустрија

Број и величина

Укупан број кланица (982 које су званично радиле у марту 2010. године) тренутно запошљава између 20.000 и 25.000 људи. Процена регистроване прераде меса у објектима у периоду од 2002 до 2012. године приказана је у Табели 9.

Табела 9: Динамика прераде меса у регистрованим објектима у периоду од 2002. до 2012. године (000) т

	2002.	2006.	2010.	2012.
Говедина и телетина	190	185	167	161
Свињско месо	473	417	399	368
Овчије месо	36	45	44	54
Живина	88	100	120	140

Извор: РЗС

Укупан број од 1.197 кланица и објеката за прераду показује да Република Србија има изузетне капацитете за клање и прераду меса, што даље значи да је ниво стварне искоришћености испод пројектованих капацитета. Само око 0,5% њих има дозволу за извоз у ЕУ, што показује да већина није у складу са стандардима ЕУ.

Табела 10: Број објеката за клање, сечење и прераду меса

Врста објекта	Објекти - (домаће тржиште)	Објекти - извоз (ЕУ)	Објекти - извоз (треће земље)
Кланица (црвено месо) - копитари	277	2	9
Кланица (живина)	31	-	-
Објекти комбиноване намене (клање, сечење, прерада - црвено месо)	415	3	32
Објекти комбиноване намене (клање, сечење, прерада - живина)	19	1	9
Прерада меса и производња месних прерађевина	455	-	-
УКУПНО	1.197	6	50

Извор: МПШВ

Тренутни укупни капацитет кланица свакако превазилази потражњу на локалном тржишту, а у будућности ће се, уз доследну примену домаћих стандарда и усвајање стандарда ЕУ, број ових објеката значајно смањити. Процењује се да се 44% говеђег меса, преко 14% званично закланог овчијег меса и скоро 78% свињског меса (45% свињско месо и 33% сланина) конзумира у виду прерађених производа, стога је секундарни прерађивачки сектор од изузетне важности.

Ниво квалитета производње

Класификација трупова заклане стоке, оваца и свиња не постоји у кланицама у Републици Србији. Стога се, у већини случајева, плаћање заснива на коришћењу живе мере животиња и/или њихове старости у тренутку продаје. Један од најхитнијих задатака јесте управо регистровање начина класификације животињских трупова на линији клања.

Тржиште и трговина

Ситуација на тржишту (производи, образац потрошње, трговина)

Спољнотрговинска размена меса и производа од меса у 2013. години бележи негативан трговински биланс у износу од 13.300.000 евра. Увоз меса и производа од меса износио је 66.900.000 евра (у 2012. години износио је 57.800.00 евра), док је извоз ових производа у 2013. години био 51.800.000 евра (у 2012. години износио је 46.400.000 евра), према подацима РЗС, *Извештај бр. 24, 31. јануар 2014. године.*

Снабдевање тржишта у Републици Србији говеђим месом је недовољно да задовољи потребе домаћег тржишта, као и извоз. Квота за извоз говеђег меса по повлашћеним условима за тржиште ЕУ износи до 8.700 тона годишње, али је само 5% тога искоришћено.

У 2012. години увоз замрзнутог говеђег меса износио је око 154 тоне, а извоз само око 29 тона. Укупан извоз свежег говеђег меса износио је 1.500 тона, од чега је око 630 тона извезено у ЕУ. Извоз исте робе у 2007. години износио је око 9.100 тона, од чега је око 2.300 тона извезено у ЕУ.

У 2013. години, индустрија меса Републике Србије забележила је производњу свежег говеђег и телећег меса на истом нивоу као и претходне године (161.000 тона). Међутим, у поређењу са петогодишњим просеком (2008-2012. године) бележи смањење од 6%. Производња свежег свињског меса у 2013. години је остварила раст од 4% (до 381 тоне), што је опет мање од петогодишњег просека (2008-2012. године) за 2%. Производња свежег живинског меса је остала мање-више на истом нивоу током последњих неколико година. Током истог временског периода, производња месних прерађевина је остала стабилна, док се производња конзервираног меса увећала за скоро 100%.

За сектор прераде меса у Републици Србији најзначајнији подсектор производње меса чини свињско месо што је приказано у Табели 11. У општем смислу, производња се годишње смањује, као и број свиња и крмача.

Током последњих десет година број стоке је опао за 20%. Ово је значајно утицало на прерађивачку индустрију која повећава увозну тражњу меса како би задовољила захтеве за прерадом. Република Србија покушава да обнови своја традиционална тржишта за извоз, како за свежу, тако и за прерађену младу говедину.

Производњом живинског меса у Републици Србији бави се релативно мали број произвођача и прерађивача. Ипак, ова производња остварује кључну улогу у сектору меса и повећала је своје учешће у потрошњи.

Табела 11: Производња меса у Републици Србији (брuto домаћа производња меса у (000) т тежине заклане животиње)

	2004.	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	Структура 2010-2012. (%)
Говеђе месо	93	90	83	95	99	100	96	81	82	18,5
Свињско месо	242	253	255	289	266	252	269	271	252	56,5
Живинско месо	65	67	75	70	76	80	84	103	94	20,1
Овчије месо	20	21	20	20	23	24	23	24	22	4,9
УКУПНО	420	431	433	474	464	456	472	479	450	100,0

Извор: РЗС

Тржиште и правна документа везана за извоз

ССП са ЕУ и ЦЕФТА споразум отворили су нове могућности за повећање извоза пољопривредних производа у Европу. Међутим, за сада се чини да ће Белорусија, Русија и земље чланице ЦЕФТА споразума, заједно са Италијом и Грчком, остати примарна тржишта за говеђе месо, у погледу постојећих залиха меса и квалитета.

Пољопривреди Републике Србије неопходан је даљи развој како би била конкурентна, најпре на тржиштима доступним кроз прелазни трговински споразум ЕУ, а касније на проширеним тржиштима кроз чланство у ЕУ.

Ниво постизања стандарда ЕУ посебно у области здравља, хигијене, безбедности хране на пољопривредном газдинству и ниво прераде

Тренутно постоји шест лиценцираних кланица за извоз на тржиште ЕУ и четири регистроване за трговину са земљама чланицама ЦЕФТА. Објављени капацитет шест лиценцираних објеката за извоз на тржиште ЕУ износи 875 говеда на дан (клање и сечење).

У поређењу са захтевима и стандардима ЕУ по питању безбедности хране, Републици Србији недостају системи за обезбеђење квалитета, као и конкретни подаци о дефицитима. Ово је главни фактор који онемогућава развој прехранбене индустрије. Неподударање у коришћењу и спровођењу стандарда ЕУ за производњу и прераду хране приказано је у Табели 10, где се види да је само 0,5% од свих објеката лиценцирано за извоз у ЕУ, тј. у потпуности одговара стандардима.

Идентификовање потреба за обучавањем у оквиру сектора

Пољопривредници - производна група

Обука треба да обухвати следеће теме:

- 1) књиговодство и управљање, спровођење новог, тржишно оријентисаног приступа,
- 2) примена нових технологија сточарске производње,
- 3) побољшање квалитета производње и хигијене, као и безбедности хране,
- 4) заштита животне средине и добробит животиња,
- 5) ширење начела добре пољопривредне праксе.

Кланична индустрија

Главни фокус и оријентација треба да буду на обуци за примену *ГЗП*, *ДПП* и *ХАЦЦП* принципа, као и управљање према *ИСО 9001*. Такође, веома је важно обавити обуку о сечењу и класирању меса у складу са прописом ЕУ "Класирање говеда према ЕЦ/1215/2003".

Идентификовање према сектору - нивоу

Промене на пољопривредним газдинствима

Пољопривредна газдинства у Републици Србији нису довољно опремљена механизацијом. Потребно је обновити пољопривредне објекте и пратећу инфраструктуру. Ово се може постићи улагањем у модернизацију и опремањем постојећих објеката, као и изградњом нових.

Такође, потребна је финансијска подршка за унапређење исхране, квалитета приплодног материјала и објеката за смештај животиња, заједно са подршком за руковање, складиштење и дистрибуцију стајњака у складу са стандардима ЕУ.

Промене у прерађивачкој индустрији

Модернизација у погледу ветеринарских, здравствених стандарда и стандарда за заштиту животне средине је од виталног значаја. Захтевани стандарди су уведени у мали број погона за прераду меса који су лиценцирани за извоз у ЕУ. Осим тога, производња меса у Републици Србији показује низак ниво искоришћености постојећих производних капацитета, као и специјализованости за специфичне врсте производа. Технолошка инфраструктура кланица и погона за прераду меса је такође, на ниском нивоу.

У шта треба инвестирати?

У пољопривредна газдинства

Као приоритет постављају се замена лоше техничке опреме и старих објеката и увођење нових технологија и начина сточарске производње у складу са принципима безбедности хране, заштите животне средине и добробити животиња. Ово су захтеви који се односе на пољопривредна газдинства свих величина. Такође, потребно је побољшати механизацију.

У прерађивачку индустрију

Инвестиције у циљу достизања стандарда ЕУ у области безбедности хране и заштите животне средине представљају приоритет. Такође, инвестиције треба да имају за циљ оријентисање производње ка тржишту, коришћење постојећих тржишних позиција, стварање нових производних места, увођење нових технологија, итд.

3.2.4. Сектор производње и прераде воћа и поврћа

Позадина и кључни фактори

Подсектор за воће и поврће чини око 20% укупне производне вредности у пољопривреди.

Производња/Пољопривредници

Број и величина

Структуру подсектора за воће и поврће можемо дефинисати као хетерогену. Примарна производња се делом заснива на раду пољопривредних субјеката у државном власништву, док највећи удео у укупној производњи имају породична пољопривредна газдинства.

Воћњацима припада 5,7% КПП, а половину тога чине шљивици. Више од половине (54%) газдинстава која се баве производњом воћа обрађују мање од 5 ха КПП.

Табела 12: КПП за производњу воћа, ха

Број пољопривредних газдинстава	КПП, ха						
	< 1	1,1 - 2	2,1 - 5	5,01 - 10	10,01 - 50	50 <	Укупно
ПГ - Воће и бобичасто воће	60.079	57.219	101.608	53.771	21.412	1.114	295.203
ПГ - Јагода	1.292	1.301	3.016	1.698	656	19	7.982
ПГ - Виногради	81.436	1.590	716	131	88	16	83.977
ПГ - Хмељ	0	2	4	1	3	1	11
Укупно	142.807	60.112	105.344	55.601	22.159	1.150	387.173

Извор: Попис пољопривреде из 2012. године, РЗС

Мала газдинства, испод 5 ха, чине 40% земљишта за производњу поврћа. Већина њих гаји парадајз, паприку, пасуљ, купус, лубеницу, дињу, црни и бели лук, грашак итд. Оваква производња намењена је директној потрошњи, интерној употреби и индустријској производњи. На великим пољопривредним газдинствима, од поврћа се најчешће гаји грашак (30%), паприка (9%) и боранија (7%) и производња се првенствено обавља за потребе прерађивачке индустрије.

Табела 13: КПП за производњу поврћа, ха

Број пољопривредних газдинстава	КПП, ха						
	< 1	1,1 - 2	2,1 - 5	5,01 - 10	10,01 - 50	50 <	Укупно
ПГ - Парадајз	11.947	10.169	17.097	8.372	3.160	115	50.860
ПГ - Паприка	15.040	14.300	23.065	10.033	3.903	210	66.551
ПГ - Кромпир	19.972	23.261	42.820	22.397	8.663	252	117.365
ПГ - Поврће у пластеницима	3.768	2.787	5.253	2.486	1.248	83	15.625
Укупно	50,727	50,517	88,235	43,288	16,974	660	250,401

Извор: Попис пољопривреде из 2012. године, РЗС

Производња воћа

У 2012. години површина под воћњацима износила је 239.846 ха, што представља 4,4% КПП. У оквиру ове површине, традиционално су доминантни шљивици (41%), затим производња јабука (20%) и воћњаци вишње (10%). Расподела производње воћа приказана је у Табели 14.

Табела 14: Производња воћа у Републици Србији

Производња (000) т	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	Структура 2010-2012 (%)
Укупно	1.218	1.381	1.299	1.452	1.077	1.337	925	100,0
Дрвенасто воће - укупно	1.073	1.242	1.145	1.295	927	1.178	802	86,7
Јабуке	240	245	236	282	240	266	179	19,4

Крушке	58	61	62	68	48	65	39	4,2
Трешње	23	29	30	29	22	29	22	2,4
Вишње	81	100	90	105	66	91	75	8,1
Кајсије	22	23	22	31	23	33	17	1,8
Дуња	10	13	12	15	11	14	11	1,2
Шљиве	556	681	607	663	427	582	391	42,3
Брескве	59	66	63	77	69	75	54	5,8
Орах	24	25	24	25	21	24	15	1,6
Јагодасто (бобичасто) воће - укупно	145	139	154	157	150	159	123	13,3
Купине	31	29	32	34	33	34	26	2,8
Малине	80	77	84	87	84	90	70	7,6
Јагоде	34	33	38	36	33	36	27	2,9

Извор: РЗС

Производња поврћа

У периоду 2009-2012. године забележен је значајан принос поврћа, иако је због суше у 2012. години, у току вегетационог периода, производња била слабија. Поврће се производи у количини око 1.000.000 тона годишње (према Попису пољопривреде из 2012. године), што није довољно да би се покрила домаћа потражња.

У оквиру ове производње (2010-2012. године), највећи удео има кромпир (36%), затим купус и келј (16%), диња и лубеница (12%), парадајз (10%), паприка (8%) и црни лук (7%). Највећи део површине под поврћем припада малим пољопривредним газдинствима, која на годишњем нивоу производе углавном за потрошњу на газдинству у свежеј стању, а мање у сврхе индустријске прераде. Око 10.000 ха припада великим произвођачима, где се гаји поврће за комерцијалну употребу, као што су грашак (30%), паприка (9%) и пасуљ (7%).

Ниво производног квалитета

Квалитет производње карактерише низак технолошки ниво, заједно са старим и традиционалним воћњацима и виноградима, застарелим сортама, непостојањем система за наводњавање, неадекватном заштитом усева од болести и штеточина, старим машинама и опремом за заштиту усева и бербу.

Табела 15: Производња поврћа (укључујући кромпир)

Производња (000) т	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	Структура 2010-2012 (%)
Укупно	2.279	1.871	2.120	2.207	2.201	2.166	1.618	100,0
Кромпир	930	743	844	898	887	891	578	35,7
Шаргарепа	68	57	66	68	101	60	47	2,9
Лук	140	116	141	131	144	140	107	6,6

Бели лук	26	21	24	23	22	21	17	1,0
Пасуљ	55	39	42	46	43	39	27	1,7
Боранија	14	13	15	17	18	17	12	0,7
Грашак	36	35	42	39	37	41	33	2,0
Краставац	67	60	62	67	70	72	55	3,4
Купус и келњ	325	280	301	326	337	315	266	16,5
Парадајз	189	152	176	189	189	199	156	9,6
Паприка	177	150	151	171	155	145	130	8,0
Диња и лубеница	251	205	256	230	197	225	190	11,8

Извор: РЗС

Прерађивачка индустрија

Број и величина

Република Србија има дугу традицију и искуство у узгајању воћа, укључујући грожђе, као и поврћа и у њиховој преради лежи велики потенцијал.

Прерађивачка индустрија за воће и поврће је у транзицији. Република Србија има велике производне објекте, али су они лоше развијени и неретко смештени у областима са малим бројем произвођача. Неки од објеката су приватизовани, док су други у процесу приватизације. Значајан број прерађивача више не ради, док остали имају застарелу опрему, углавном услед недостатка инвестиција. У већини објеката опрема је на нивоу нижем од оног који захтевају стандарди за извоз, посебно на тржиште ЕУ. Само мали број предузећа поседује прерађивачку технологију високог квалитета.

Република Србија има значајан извор сировина за прераду и извоз. Просечна производња на десетогодишњем нивоу износи око 2.100.000 тона свежег поврћа и око 1.200.000 тона свежег воћа. Ипак, ово је недовољно искоришћено, с обзиром на то да се само 15% поврћа и 20% воћа произведе, преради и прода у Републици Србији.

Термичка обрада и сушење воћа и поврћа, као и производња сокова се обавља у 85 предузећа са укупним уграђеним капацитетом од око 565.000 тона. Значајан део капацитета за прераду се односи на производњу воћа и поврћа.

Постоји 181 регистрована хладњача у Републици Србији намењена чувању воћа и поврћа, са укупним капацитетом од 608.000 тона.

Већина постојећих хладњача је застарела и није климатизована, што резултира великим губицима. Продужетак сезоне свежег воћа је ограничен slabим складишним капацитетима. Само око 12 хладњача има технологију УНК (ултра ниског кисеоника) или квалитетне радне системе (нпр. ХАЦЦП и ИСО стандарде).

Поред великих, постоји и око 363 малих хладњача са капацитетом у опсегу од 50 до 350 тона. Неке од ових објеката су недавно отворили пољопривредници да би повећали своју конкурентност на

тржишту. Само око 50% објеката за термичку обраду воћа, као и за мешано воће и поврће је у потпуности оперативно.

Број предузећа у сектору за воће и поврће, у погледу капацитета за прераду, приказан је у Табели 16.

Табела 16: Број већих предузећа у сектору за воће и поврће

	>2 милиона кг	1-2 милиона кг	0,5-1 милиона кг	0,1-0,5 милиона кг
Број предузећа	18	29	27	109

Извор: Привредна комора Републике Србије

Тржиште и трговина

Процена ситуације на тржишту (производи, образац потрошње, трговина)

Постоји велики потенцијал за извоз, посебно када је у питању конзервирано, замрзнуто и суво поврће. Извоз воћа добија све већи значај услед приступа новим тржиштима. Замрзнуто воће чини 80% извоза, а свеже 16,6%. Извоз воћа значајно је допринео развоју пољопривреде последњих двадесет година. Међу најпрофитабилнијим производима су малине, које се углавном извозе на тржиште ЕУ као замрзнут производ. Свеже воће (углавном јабуке) се извози у Руску Федерацију, Немачку, Аустрију и скандинавске земље.

Ниво достизања стандарда ЕУ

У погледу испуњења стандарда за безбедност хране у сектору за воће и поврће, главна правна акта су усвојена, али без одговарајућих подзаконских аката, прописа за спровођење и контролних мера. Стога, није доступна статистика по овим питањима.

Закон о безбедности хране који је ступио на снагу 2009. године ("Службени гласник РС", број 41/09) је усклађен са Регулативом ЕК 178/2002 и Регулативом ЕК 882/2008. Овим законом се оснива ДНРЛ и дефинишу надлежности МПШВ и МЗ. Званичне контроле у оквиру интерне контроле повремено обавља пољопривредна инспекција.

Законом о средствима за заштиту биља ("Службени гласник РС", број 41/09), здравље биљака и права узгајивача су делимично усклађени са директивама и прописима ЕУ. Велике празнине остају, посебно када су у питању спровођење и контрола. Део Закона о семену ("Службени гласник РС", бр. 45/05 и 30/10 - др. закон), који се односи на воће и грожђе је делимично усклађен са законима ЕУ.

Идентификовање потреба за обучавањем у оквиру сектора

Обуке треба првенствено да помогну произвођачима да побољшају компетентност како би увећали своју производњу и конкурентност, да би се ускладили са *acquis communautaire*. Инспекторе МПШВ треба обучити како би били способни да контролишу испуњеност државних стандарда и стандарда ЕУ (Добра пољопривредна пракса и мере за заштиту животне средине).

Идентификација на нивоу сектора

Потребе за развојем сектора

Главне препоруке активности за побољшање конкурентности у сектору за воће и поврће су следеће:

- 1) развој пољопривредне инфраструктуре на земљишту,
- 2) развој савремених велетржница, центара за расподелу/паковање,
- 3) потребно је појачати обуке и образовање,
- 4) диверзификација сортимента воћа и поврћа,
- 5) побољшање конкурентности српских производа,
- 6) треба дати предност развоју производних група,
- 7) пружити помоћ МСП у развоју бизнис планова, стандардизацији, лиценцирању, безбедности хране и умрежавању са европским партнерима.

У шта треба инвестирати?

Инвестирање у пољопривредна газдинства:

- 1) инвестирање у механизацију за рад након бербе/жетве,
- 2) инвестирање у савремене објекте за складиштење,
- 3) инвестирање зарад формирања модерних центара за дистрибуцију/паковање и велетржница,
- 4) инвестирање у нове технологије,
- 5) инвестирање у циљу побољшања квалитета и стандарда.

Инвестирање у прерађивачку индустрију:

- 1) инвестирање у циљу модернизације објеката за прераду у оквиру МСП,
- 2) подршка у лиценцирању производних објеката и финалних производа.

3.2.5. Остали усеви (житарице, уљарице, шећерна репа)

Позадина и кључни фактори

Највећа површина пољопривредног земљишта у Републици Србији припада производњи житарица и обухвата око 60% укупне пољевене површине. Производња житарица у Републици Србији је

једна од највећих компонената пољопривредне производње, са око 32% удела у укупној производњи (2004-2012. године). Кукуруз је најзаступљенији усева са преко 1,2 милиона посејаних хектара, а затим следи пшеница са око пола милиона хектара. Овим је представљен удео кукуруза од 25% у вредности пољопривредне производње и пшенице од 6,6%. Због велике површине под житарицама, овај сектор је међу секторима са највећом примарном производњом, што се додатно повећава даљом прерадом. Република Србија је највећи регионални произвођач житарица, а према подацима ФАО, она је на 19. месту произвођача кукуруза на свету и на 35. месту када је у питању пшеница. Производња житарица задовољава потребе домаће прерађивачке индустрије и остварује одређену количину за извоз. На пример, последњих година, у укупној вредности извоза робе из Републике Србије, кукуруз заузима прво место. Ланац житарица на тржишту је кратак, док преовлађују неформални канали продаје.

Око 400.000 хектара обрадиве земље је под индустријским биљним културама (12% укупне пољопривредне површине). Највећи део површине под уљарицама је на територији АПВ, где су такође смештени и капацитети за прераду. Сунцокрет и соја су међу најбитнијим пољопривредним усевама у Републици Србији (раст у производњи уљане репице је забележен током последње деценије).

Република Србија се убраја у ред највећих произвођача шећерне репе у Европи, али и у свету, према подацима ФАО заузима 14. место у производњи соје и 15. место у производњи сунцокрета. Захваљујући дугој традицији и повољним климатским условима и земљи за производњу, Република Србија постиже задовољавајући просек приноса уљарица. Производња уљарица задовољава домаће потребе, док су сунцокретово и сојино уље значајни производи за извоз.

У погледу просечног приноса житарица, Република Србија је на нижем нивоу у односу на земље чланице ЕУ, посебно у производњи пшенице. Међутим, једно од објашњења за то је незавршено усклађивање података о приносу, па се могу очекивати евентуална одступања у смислу повећања наведених вредности. Има неколико иновација у производњи и технологији након бербе, а цене се крећу по сезонским трендовима, у зависности од односа потражње, цене и конкурентности квалитета. Уљарице и шећерна репа су изузеци са приносима једнаким европским, јер се већим делом производе у равницама на северу Републике Србије, на великим, савременим пољопривредним газдинствима. Република Србија је један од најзначајнијих европских произвођача житарица, посебно кукуруза (Република Србија производи 11% укупног ЕУ-27), соје (35%), сунцокрета (6%) и шећерне репе (2,5%).

Разлози ниског приноса су вишеструки, попут технолошког застоја, неадекватне пољопривредне праксе, недостатка одговарајућег плодореда житарица, неефикасних система за пренос знања, коришћења семена без сертификата, неадекватног коришћења ђубрива и недовољних финансијских средстава.

Произвођачи

Житарице су универзални усеви у Републици Србији, а саде се на пољопривредним газдинствима свих типова и величина. Укупно 458.196 газдинстава (72,6% од укупног броја газдинстава) учествује у производњи житарица и простире се на око 1.700.000 ха, са просечном величином од 3,7 ха по газдинству. Највећи број газдинстава (37%) припада групи до 2 ха, са укупном површином од око 123.000 ха, што представља само 7% укупне површине под житарицама и просечну површину под зрном од 0,7 ха по газдинству. Детаљнији подаци су приказани у Табели 17. Тешкоће стварања фондова потребних за повећање продуктивности и производње на породичним газдинствима резултат су великог броја парцела, мале просечне површине под

житарицама, ниског просечног образовног нивоа пољопривредника, недостатка информација које долазе до произвођача, као и других проблема у вези са производњом и маркетингом.

Табела 17: Број газдинстава и површина под житарицама* по газдинствима

	Број газдинстава	Број газдинстава (%)	КПП (ха)	КПП (%)
Укупно (сва газдинства)	631.552	100,0	3.437.423	100,0
До 2 ха КПП	171.695	27,2	123.441	3,6
Преко 2 ха до 5 ха	155.393	24,6	284.673	8,3
Преко 5 ха до 10 ха	81.686	12,9	295.833	8,6
Преко 10 ха до 20 ха	30.809	4,9	227.283	6,6
Преко 20 ха до 50 ха	12.669	2,0	237.129	6,9
Преко 50 ха до 100 ха	4.231	0,7	195.024	5,7
Преко 100 ха	1.713	0,3	352.179	10,2
Укупно	458.196	72,6	1.715.562	49,9

Извор: Попис пољопривреде из 2012. године, РЗС

* Пшеница, раж, јечам, овас, кукурузно зрно и друге житарице за зрно

Посматрајући регионе (*НУТС 1* и *НУТС 2*), северна Србија са 28% укупног броја газдинстава укључених у производњу пшенице, држи 61% укупне површине под житарицама, са просечном површином под зрном од 8,2 ха по газдинству. Од газдинстава у АПВ, око 23% поседује 53% укупне површине под житарицама, са просечном површином од 9,3 ха по газдинству. Насупрот томе, у јужној Србији је велики број малих газдинстава која производе житарице (72%) са просечном површином од 2 ха по газдинству. Иста ситуација је и са Шумадијом, западном и источном Србијом.

Житарице се гаје уз помоћ 425.000 двоосовинских трактора, 261.000 једноосовинских трактора, 25.000 комбајна и више од 3.000.000 прикључних и стационарних машина и опреме. Рурална транспортна инфраструктура је неразвијена, док су пољопривредне машине и опрема генерално у лошем стању. Просечна старост трактора је 12 година, а комбајна - сакупљача 15 година.

Прерађивачка индустрија

Прехрамбена индустрија се издваја као подсектор са највећим бројем произвођача у оквиру овог сектора. Стога, Република Србија тренутно има око 370 складишта за зрнасте ратарске производе (различитих капацитета) која раде у оквиру предузећа и задруга, трговаца зрном (извозника), као и занатских објеката, силоса за зрно и млинова. Процењен укупни капацитет складиштења износи око 3.800.000 тона зрна, где је однос између индустријских и институционалних капацитета 75% : 25%. Основни проблем представљају неједнак капацитет складиштења и застарела технологија за сушење и складиштење робе.

У производњи хране за животиње, велики је број занатских објеката и миксера за храну, док се индустријски објекти своде углавном на складишта и млинове. Процењује се да постоји укупно више од 750 индустријских објеката, од којих 111 има капацитет да произведе више од 10 тона концентрата на сат.

Капацитет прераде пекарске индустрије износи 2.500.000 тона пшенице, што се последњих година користи до 60%, уз релативно стабилан производни ниво у току последњих десет година. Производња хлеба и пецива врши се у индустријским и занатским објектима. Према званичној статистици, постоји 3.408 објеката од којих 3.023 чине мањи објекти, док постоји 120 великих индустријских постројења. Тестенина се индустријски производи у шест објеката, док је број трговинских објеката значајно већи и процењен је на око 600 објеката. Годишња производња износи око 35.000 тона тестенине, што је око 60% расположивог капацитета. Капацитети су подједнако расподељени, а може се приметити да је у јужној Србији присутан већи број занатских објеката. Постоје две фабрике за производњу скроба са годишњим капацитетом прераде од 140.000 тона кукуруза и обе раде.

Тренутно у Републици Србији постоји једна фабрика за производњу биоетанола која је 2007. године саграђена у Шиду, са годишњим капацитетом од 100.000 тона. Фабрика може да произведе биодизел по стандарду квалитета ЕУ *ЕН 14214*.

Тржиште и трговина

Укупан промет пшенице и кукуруза се повећао током последњих десет година. За остале зрнасте производе може се констатовати смањење обима промета.

Житарице заузимају значајно место у извозу са уделом од 21% од укупне вредности извоза. Пшеница и кукуруз су нето извозни производи и из године у годину су водећи пољопривредни производи, како у погледу количине тако и вредности извоза.

Ипак, упркос позитивном развоју сектора за житарице последњих година, газдинства су недовољно опремљена техничком опремом и механизацијом.

Република Србија је на путу да створи механизам за процену ризика захтева за увоз или узгој биотехничких усева и производа. Постоји и даље велики отпор прихватања биотехничких усева и производа насталих од ГМ усева. У 2013. години, одређени број општина у Републици Србији је потписао "Декларацију о ГМ усевима" позивајући на забрану ГМ производа. Јануара 2013. године, Република Србија је потписала споразум "Дунав Соја Асоцијација" који у земљама дунавског региона промовише узгој и прераду соје која није генетски модификована. Такође, током последњих неколико година појавиле су се поједине грађанске групе које промовишу кампању против генетски модификованих усева.

3.2.6. Сектор производње и прераде јаја

Живинарство са две главне линије производње - узгојом бројлера и производњом конзумних јаја, представља најзаступљенију грану сточарства на газдинствима у Републици Србији. Од десет газдинстава, свих типова, на готово седам се узгаја живина. Истовремено, живинарство је највише индустријализована грана пољопривреде, где се чак 37,3% грла живине узгаја на свега 225 газдинстава у статусу правног лица и предузетника. По вредности производње, живинарство заузима треће место у сточарству, са уделом од 11,8%. У укупној вредности пољопривредне производње, према подацима за 2011. годину, производња кокошијих јаја и бројлера учествује са 4,9%. Значај живинарства расте како на светском тржишту, тако и на тржишту Републике Србије. Јаја представљају једну од најкомплетнијих и најкориснијих намирница у исхрани људи, и спадају у групу високопротеинске хране велике биолошке вредности и хранљивости.

Велики број малих газдинстава одликује се традиционалним начином истовремене производње више категорија и врста живине, малим капацитетима производње, екстензивним гајењем са најчешће ограђеним испустима, док се производи користе углавном за потребе сопственог домаћинства. Чак 96,6% газдинстава има мање од 50 кокошака носиља, али се на таквим газдинствима држи 44.86% укупног броја носиља.

Табела 17а: Број и структура газдинстава на којима се гаје коке носиље у Републици Србији (Попис пољопривреде из 2012. године, РЗС)

Број кокошака носиља	Број газдинстава	Структура (%)	Број кокошака	Структура (%)
1-49	267.261	96,62	3.780.280	44,86
50-99	7.399	2,67	410.455	4,87
100-299	1.113	0,40	149.843	1,78
300-499	198	0,07	66.525	0,79
500-999	133	0,05	85.447	1,01
1.000-2.999	255	0,09	411.789	4,89
3.000-4.999	84	0,03	304.824	3,62
5.000 и више	160	0,06	3.217.510	38,18
Укупно	276.603	100,00	8.426.673	100,00

Табела 17б: Број и структура произвођача јаја

Број кокошака носиља	Број газдинстава	Структура (%)	Број кокошака	Структура (%)
1-49	267.261	96,62	3.780.280	44,86
50-99	7.399	2,67	410.455	4,87
100-299	1.113	0,40	149.843	1,78
300-499	198	0,07	66.525	0,79
500-999	133	0,05	85.447	1,01
1.000-2.999	255	0,09	411.789	4,89
3.000-4.999	84	0,03	304.824	3,62
5.000 и више	160	0,06	3.217.510	38,18
Укупно	276.603	100,00	8.426.673	100,00

Извор: Управа за ветерину, март 2019. године

С друге стране, производња се одвија у објектима средњег и већег капацитета, уз примену високог нивоа технологије са делимично или потпуно механизованим радним операцијама и са исхраном комплетним смешама концентроване сточне хране, што доприноси високој носивости и одличним резултатима у производњи. На 160 газдинстава који узгајају преко 5000 јединки налази се 3.217.510 кокошака носиља односно 38,18% од укупног броја у држави.

РЗС систематски и континуирано прикупља и публикује податке о броју и носивости кокошака носиља као и укупном броју снесених јаја у Републици Србији. Наведени подаци су идентични

оним који су приказани у бази података Организације за храну и пољопривреду Уједињених нација ФАОСТАТ ([хттп://www.фao.org/фaoстат/ен/#дата](http://www.фao.org/фaoстат/ен/#дата)).

Према анализи Пословног удружења за живинарство Заједница живинара до 2012. године, увоз јаја и производа од јаја је био већи од извоза, а тренд је последњих година промењен и значајно је смањена разлика између увоза и извоза. Увоз је током 2016. године износио око 4.735.000 конзумних јаја и око 68.500.000 јаја кроз производе (претежно меланж (јаје) у праху и жуманце у праху), док је извезено око 41.500.000 конзумних јаја и око 6.300.000 јаја кроз производе. Наредне 2017. године је увезено око 7.560.000 конзумних јаја и око 75.000.000 јаја кроз производе, а извезено је око 42.000.000 конзумних јаја и око 6.000.000 јаја кроз производе.

Из Републике Србије извозе се јаја искључиво у Босну и Херцеговину, Црну Гору и Републику Северну Македонију, док се производи од јаја увозе у огромним количинама из држава чланица ЕУ, поред тога што у Републици Србији постоје два одобрена објекта за прераду јаја.

Пијаце у Републици Србији заузимају најзначајније место у директном маркетингу пољопривредних производа. Поврће и воће се традиционално продају на пијацама на мало, тако да ће овај канал директног маркетинга вероватно остати важан и у будућем периоду. Сличан закључак може се извести и за живину и јаја, а према подацима РЗС у периоду од 2009. године до 2013. године удео промета на пијаци у укупном промету живине и јаја износио је 56,65%. Укупна вредност промета пољопривредних производа на пијацама у Републици Србији у 2018. години у односу на 2017. годину била већа је у текућим ценама за 5,8%. Живина и јаја са 13,3% учествују у структури вредности промета пољопривредних производа на пијацама у 2018. години (РЗС, 2019).

У Републици Србији постоје два одобрена објекта за прераду јаја "Таково" Инђија и "Меланге д.о.о." Ваљево. Један од објеката ради само за сопствене потребе, а током 2018. године укупно је произведено око 225.000 кг сушеног и 15.000 кг течног производа, од којих око 30.000 кг извезено. Након увођења новог компјутерског програма граничне ветеринарске инспекције Управе за ветерину од 1. јула 2018. године може се пратити увоз свих различитих производа од јаја, а не како је до скоро било по доста широким тарифним линијама/групама производа.

Количине увезеног сушеног меланжа (јаја у праху) и сушеног жуманца током друге половине 2018. године одговарају количини од 36.000.000 јаја. На основу анализе количине увезених и произведених у Републици Србији производа од јаја може се закључити да се увозом подмирује близу 70% потреба.

У зависности од структуре, у Републици Србији производња јаја се одвија у три различита система:

- 1) екстензивне производње у сеоским домаћинствима за сопствене потребе;
- 2) полуинтензивне или интензивне производње мањег обима;
- 3) интензивне високо ефикасне производње.

Екстензивна производња јаја у сеоским домаћинствима је углавном малог обима која подмирује потребе сопственог домаћинства. У одређеним раздобљима године ова домаћинства имају вишкове које стављају на тржиште у складу са Правилником о малим количинама примарних производа које служе за снабдевање потрошача, подручју за обављање тих делатности као и одступања која се односе на мале субјекте у пословању храном животињског порекла ("Службени

гласник РС", број 111/17). Произвођач директно продаје или испоручује крајњем потрошачу, односно локалним малопродајним објектима који директно снабдевају крајње потрошаче, јаја у количинама максимално до 500 јаја недељно односно 10.000 годишње. Подручје њихове продаје је дата или суседне општине, а место продаје могу бити газдинство, домаћа трпеза, локална пијаца, локална продаја доставом на кућну адресу ("од врата до врата"), локални малопродајни објекат и локалне манифестације.

Произвођачи који имају полуинтензивну или интензивну производњу мањег обима узгајају кокошке носиље у одобреним објектима од стране Управе за ветерину са капацитетом између 350 и 5.000 јединки. Укупан број ових произвођача је око 800, а већина ових по правилу породичних фарми добро и организовано послују претежно на локалном нивоу.

У Републици Србији има око 150 већих организованих компанија са интензивном производњом, који на годишњем нивоу на тржиште пласирају већину од 1,5 милијарде конзумних јаја и снабдевају дистрибутивне центре односно директно малопродајне ланце и објекте. Највећи део ове производње налази се код 15-20 произвођача.

Велике фарме из времена Савезне Федеративне Републике Југославије су у процесу транзиције пролазиле кроз различите облике власништва. Многе су пропале, а неке су промениле власника и још увек послују. Са друге стране већи број породичних средњих фарми су временом повећале своје капацитете и постали данас носиоци производње јаја у Републици Србији.

Усклађивање законске регулативе са легислативом Европске уније, произвођачима доноси додатне трошкове везане за добробит животиња, безбедност хране и заштиту животне средине. Економска истраживања су показала да примена регулативе Европске уније повећава трошкове производње јаја у просеку за 16%.

Правилник о условима за добробит животиња у погледу простора за животиње, просторија и опреме у објектима у којима се држе, узгајају и стављају у промет животиње у производне сврхе, начину држања, узгајања и промета појединих врста и категорија животиња, као и садржини и начину вођења евиденције о животињама ("Службени гласник РС", бр. 6/10 и 57/14) прописује да се одредбе правилника примењују код узгоја кокошака носиља најкасније до 31. децембра 2020. године.

За сваку кокошку носиљу од 1. јануара 2021. године треба обезбедити у обогаћеним батеријским кавезима површину пода од најмање 750 цм², што је велико повећање површине која сада у небогаћеним батеријским кавезима износи најмање 550 цм².

3.2.7. Сектор производње и прераде грожђа

Позадина и кључни фактори

Сектор производње грожђа у Републици Србији је јако специфичан, с обзиром да се одликује великим бројем произвођача грожђа који имају винограде малих површина. На основу Пописа пољопривреде 2012, 80.341 газдинство поседује винограде, што је скоро 13% од укупно пописаних газдинстава (621.445 пописаних газдинстава).

На основу података РЗС, производња вина је у 2017. години учествовала у укупној вредности пољопривредне производње са 7,74%.

Производња на нивоу пољопривредних газдинстава

Број и величина

Структура сектора виноградарства и винарства је доста хетерогена, али највећи удео у производњи имају мања породична пољопривредна газдинства.

Више од једне трећине (око 34%) су газдинства која имају изузетно мале винограде, односно винограде мање од 0,1 ха. Највећу групу виноградарских газдинстава (око 62%) чине произвођачи који имају винограде малих површина, односно винограде од 0,1 до 0,5 ха. Са друге стране, свега шест пописаних винарија у Републици Србији је имало површине винограда од 100 и више хектара.

Графикон: Површине под виноградима (ха) и број пописаних газдинстава са виноградима; 2012. година

Извор: РЗС

Упоредљујући са укупним приносом воћа и грожђа, производња грожђе учествује са око 10% у укупној количини произведеног воћа које РЗС прати, и то јабучастих (јабука, крушка и дуња), коштичавих (шљива, трешња, бресква, вишња и кајсија), јагодастих (малина, купина и јагода) и језграстих (орех) врста воћака.

Производња грожђа

На основу података РЗС из 2018. године површина под виноградима је 22.150 ха, од чега је родних 21.328 ха винограда.

Према подацима из Виноградарског регистра, тренутно (на дан 1. марта 2019. године) је у том регистру уписано 3.997 произвођача грожђа са 19.265 виноградарских парцела. У оквиру

Виноградарског регистра воде се површине од 6.501,63 ха винограда који претежно имају комерцијалну намену.

Производња грозђа, односно принос је варирао од године до године у зависности од климатских услова, али је у просеку за последњих десет година просечна произведена количина грозђа била 167.363,1т.

Графикон: Производња грозђа (принос) по годинама (т); 2009-2018. година

Извор: РЗС

Ниво квалитета производње

Иако има модерних засада винове лозе, због високих трошкова за подизање и одржавање винограда, квалитет производње претежно има нижи технолошки ниво. Уситњеност виноградарских парцела, застарели виногради код појединих већих произвођача, непостојање сертифицираних клонских садница од аутохтоних, регионалних и домаћих створених сорти, неприлагођеност механизације и опреме савременој виноградској производњи (виноградима са већим бројем биљака винове лозе по хектару), као и неадекватна заштита од болести и штеточина су неки од проблема виноградарске производње Републике Србије.

Прерађивачка индустрија

Број и величина

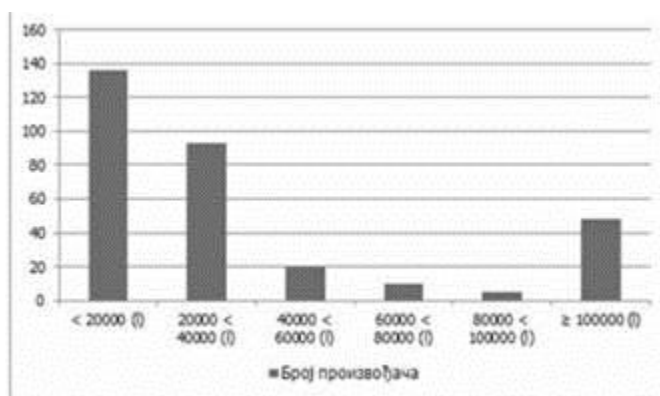
Република Србија има јако дугу традицију у производњи вина, која се у претходном периоду заснивала на великим друштвеним системима са огромним капацитетима, док се данас углавном заснива на породичним винаријама мањег и средњег капацитета. Значајан број прерадних капацитета, односно бивших друштвених и задружних винарија, осим пар изузетака, се током процеса трансформације уређености није приватизовао или је имао неуспешну приватизацију, па је дошло до њиховог пропадања. Заједно са урушавањем винских система, дошло је и до напуштања винограда код коопераната, односно физичких лица која су производила грозђа, па је самим тим дошло и до великог смањења површина под виноградима у свим виноградарским подручјима Републике Србије.

На основу података из Винарског регистра тренутно се у Републици Србији производњом вина баве 353 винарије. Укупни максимални капацитети за прераду грозђа у тржишно оријентисаним винаријама које су анализирани у 2019. години (310 винарија) у оквиру тог регистра су 195.073.521 кг грозђа. Такође, 312 винарија из Винарског регистра у 2019. години тренутно имају максимални капацитет производње вина од 71.520.850 л.

Структура произвођача вина у Републици Србији је слична као и структура произвођача грожђа, где по броју произвођача преовлађују винарије са јако малим капацитетима за производњу вина. Наиме, више од половине, односно 136 винарија имају ограничене капацитете за производњу вина, и то испод 20.000 л. Значајан број винарија (93) имају нешто веће капацитете (од 20.000 л до мање од 40.000 л) за производњу вина, али и даље недовољно велике капацитете за конкурентну производњу вина.

Највећи капацитети за производњу вина се налазе у оквиру 48 највећих винарија, које имају максималну појединачну могућност производње вина од 100.000 л и више. У ову групу винарија спада и 13 винарија које имају капацитет за годишњу производњу од 1.000.000 и више литара вина.

Графикон: Број произвођача вина уписаних у Винарски регистар по максимално могућим капацитетима годишње производње вина; 2019. година

Извор: МПШВ, Винарски регистар

Генерални проблеми у производњи вина су недовољна заступљеност система за контролисану ферментацију и хладну стабилизацију вина, као и недостатак модерне опреме, адекватних судова од инертног материјала, квалитетних судова за одлеживање вина и друге опреме, уређаја и судова. Код произвођача вина са малим капацитетима постоје и извесни проблеми у производним погонима по питању одржавања адекватне температуре и хигијене објеката и судова.

Ниво квалитета производње

Иако у Републици Србији постоји законска усклађеност по питању категоризације винских производа и система географског порекла са одредбама из ЕУ легислативе, тренутно не постоји задовољавајући удео производње висококвалитетних вина са географским пореклом (тзв. ПДО/ПГИ вина). Неодговарајући услови и капацитети за производњу висококвалитетних вина, односно старија опрема и судови код појединих винарија, поред осталих техничких и административних препрека и непостојање система сертификационих тела утичу на ограничену производњу вина са географским пореклом.

Табела 17в: Однос производње вина без географског порекла и вина са географским пореклом; 2016-2018. година

Квалитетне категорије вина	2016.	2017.	2018.
Вина без географског порекла	92%	85%	85%
Г.И. (ПГИ)	3%	7%	8%
К.П.К/К.Г.П.К (ПДО)	5%	8%	7%

Извор: МПШВ, Винарски регистар

Тржиште и трговина

Снабдевеност тржишта Републике Србије домаћим вином није довољна за сопствене потребе, па је генерално гледано увоз вина најмање дупло већи од извоза, како у погледу количине вина, тако и у погледу вредности прометованог вина.

ССП и ЦЕФТА споразум су омогућили извоз вина на та тржишта, али због пропадања винарија и крчења бројних винограда у претходном периоду, Република Србија не може количински да одговори захтевима ових тржишта. Са друге стране, Споразум између Савезне владе Савезне Републике Југославије и Владе Руске Федерације о слободној трговини између Савезне Републике Југославије и Руске Федерације ("Службени лист СРЈ - Међународни уговори", број 1/01) резултирао је извесним повећањем извоза вина на ово тржиште.

Према подацима РЗС, у десетогодишњем периоду 2009-2018. година Република Србија је на нивоу годишњег просека укупно извезла 12.622.000 л вина (без ароматизованог вина) са годишњом просечном вредношћу извезеног вина од 13.397.000 евра. Просечан годишњи укупан увоз вина у истом периоду је био дупло већи, односно 25.482.000 л вина, а укупна просечна годишња вредност увезеног вина је била 25.721.700 евра. Укупан просечан негативан биланс у посматраном десетогодишњем периоду је био 12.860.000 л по питању количине, а 12.325.000 евра по питању вредности.

Током последњег десетогодишњег периода (2009-2018) Република Србија је највећи обим трговине вином имала у оквиру ЦЕФТА тржишта, одакле потиче већина увезеног вина. Са овог тржишта је увезено више него што је извезено вина у просечној количини од 18.102.265 л, а просечан негативан биланс са овим тржиштем је по питању вредности био 12.443.700 евра. Просечан годишњи извоз на ЦЕФТА тржиште је у посматраном периоду био 5.365.500 л (са просечном годишњом вредношћу од 6.734.100 евра), а увоз је био четири пута већи, односно 23.467.800 л (са просечном годишњом вредношћу од 20.313.500 евра).

Према подацима РЗС у десетогодишњем периоду 2009-2018. година остварен је позитиван спољнотрговински биланс са земљама Европске уније по питању количина (798.100 л), али негативан просечан годишњи биланс по питању вредности (3.384.700 евра) вина. Просечан извоз на ЕУ тржиште је у посматраном периоду био 2.733.000 л (са просечном годишњом вредношћу од 1.935.560 евра), а просечан годишњи увоз је био 1.935.000 л (са просечном годишњом вредношћу од 5.167.260 евра).

Битан део трговине вином се обавља и са осталим земљама (пре свега са Руском Федерацијом), где Република Србија једино остварује просечан годишњи позитиван биланс, како у погледу количине (4.444.300 л) за период 2009-2018, тако и у погледу вредности (4.486.500 евра) за исти

вишегодишњи период. Просечан годишњи извоз на тржиште трећих земаља је у посматраном периоду био 4.523.500 л (са просечном годишњом вредношћу од 4.727.300 евра), а просечан годишњи увоз је био 79.200 л (са просечном годишњом вредношћу од 240.950 евра).

Поред вина, према подацима РЗС за десетогодишњи период (2008-2017) Република Србија остварила је позитиван просечан годишњи биланс по питању увезених и извезених количина ароматизованих вина, где је просечан годишњи биланс за количину ароматизованог вина био 23.840 л. Негативан биланс је остварен по питању вредности ароматизованог вина, у просечној годишњој вредности од 72.330 евра.

У шта треба инвестирати?

Инвестирање у пољопривредна газдинства:

Примарни циљ ИПАРД II програма је јачање сектора виноградарства и винарства у циљу достизања тржишних стандарда ЕУ. Пољопривредна газдинства имају потребу за подизањем винограда са квалитетним садним материјалом одговарајућих сорти, клонова и подлога прилагођених конкретним локалним еколошким условима. Одређене винограде са сортама чије вино није конкурентно или не одражава еколошке и антропогене факторе виноградарских подручја Републике Србије и заражене винограде неизлечивим болестима је неопходно заменити виноградима са одговарајућим сортама, по могућству аутохтоним, регионалним и домаћим створеним сортама. Такође, одређене винограде је неопходно реконструисати у циљу њихове модернизације и добијања конкурентних производа.

Пољопривредна газдинства која се баве производњом грожђа имају потребу за осавремењивањем и побољшањем механизације у циљу ефикаснијег обављања агротехничких и ампелотехничких мера у савременом виноградарству, као и за увођење нових технологија производње.

Произвођачима стоног грожђа је неопходно обезбедити одговарајуће услове за чување конзумног грожђа у циљу постизања боље конкурентности.

Када је у питању расадничарска производња винове лозе, ИПАРД II програм би кроз инвестиције у објекте, опрему, механизацију, као и матичне засаде омогућио производњу квалитетног садног материјала винове лозе одговарајућих виших фитосанитарних категорија и успостављање шеме сертификације, као и клонску селекцију аутохтоних, регионалних и домаћих створених сорти винове лозе.

Инвестирање у прерађивачку индустрију:

ИПАРД II програм треба да омогући примену ЕУ захтева и јачање конкурентности произвођача вина/винских производа и ароматизованих производа на бази вина кроз изградњу и опремање модерних производних погона, али и кроз модернизацију опреме за производњу вина/винских производа и ароматизованих производа на бази вина, инсталирање модерних интерних лабораторија и других потреба у циљу побољшања квалитета производа. Произвођачи вина/винских производа и ароматизованих производа на бази вина имају и потребу за подршком везано за производњу производа са додатом вредношћу.

3.3. УПРАВЉАЊЕ ЖИВОТНОМ СРЕДИНОМ И ЗЕМЉИШТЕМ

Република Србија намерава да уведе агроеколошке мере у каснијим фазама програма, у складу са спремношћу институција и потенцијалних корисника. Међутим, и инвестиционе мере су такође намењене стварању значајног утицаја на побољшање стања животне средине. Република Србија још увек није дефинисала *ГАЕЦ* стандарде на националном нивоу.

3.3.1. Биолошка разноврсност

Републику Србију карактерише висок степен генетичке разноврсности, као и разноликости врста и екосистема. Планинска и брдска подручја Републике Србије, као део Балканског полуострва, представљају један од шест центара биодиверзитета Европе. Такође, Република Србија је потенцијално један од глобалних центара биљног диверзитета, у смислу богатства флоре.

Стратегија биолошке разноврсности Републике Србије за период 2011-2018. године ("Службени гласник РС", број 13/11) садржи преглед стања биолошке разноврсности у Републици Србији, најбитније факторе који су претња њеном очувању, као и преглед људских активности које их покрећу. Наглашава се богатство Републике Србије аутохтоним биљним врстама и агробиодиверзитетом који укључује врсте и станишта гајених биљака и животиња.

Генетички ресурси српске пољопривреде су веома богати, сматра се да постоји између 700 и 800 варијетета и врста различитих генетичких ресурса.

На биолошку разноврсност у највећој мери утиче интензивна пољопривредна производња кроз претварање великих површина у монокултуру и коришћење хемијских средстава.

Не постоји централизована база података или координисан систем праћења биолошке разноврсности на државном нивоу. Праћење биолошке разноврсности је непотпуно и из делова. Квалитет и количина података се веома разликују, нису стандардизовани и често су неупоредиви са подацима других европских земаља.

Генетички ресурси Републике Србије су веома богати и укључују велики број аутохтоних сорти и раса гајених биљака и животиња:

1) биљни генетички ресурси

Републику Србију карактеришу огромне географске и биолошке различитости које се огледају у богатству аутохтоне флоре. Према проценама, флора Републике Србије садржи око 4.000 од укупно 11.000 биљних врста у Европи.

Процењује се да домаће пољопривредне организације чувају око 15.000 узорака гајеног биља у виду семена и око 3.500 узорака воћних стабала и винове лозе, углавном пореклом из Републике Србије или других земаља западног Балкана. Национална колекција *ex situ* биљних генетичких ресурса, коју одржава банка биљних гена, садржи укупно 4.238 узорака. У природи постоји око 1.000 дивљих сродника *in situ* биља. Такође, постоји преко 400 познатих врста званично регистрованог медицинског биља. Законски је заштићено од коришћења и транспорта 150 биљних врста. Потенцијал биљних врста (око 1.800 врста медоносног биља) и екосистема, као и станишта опрашивача (пчеле, бумбари) за коришћење у пољопривреди је велики.

2) животињски генетички ресурси

Према најновијим подацима, аутохтоне, локално прилагођене расе Републике Србије су потиснуте и игнорисане. Регистровано је петнаест врста домаћих животиња, као и 30 угрожених врста. Очување и рационално коришћење животињских генетичких ресурса директно доприноси очувању биолошке разноврсности, уз давање предности одрживом систему производње, промоцији домаћих производа, као и развоју региона у целини. Тренд аутохтоних раса је стабилан, уз присуство благог пораста. Банка животињских генетичких ресурса још увек није основана.

3) шумски генетички ресурси

Опште стање шума дефинисано је као "незадовољавајуће". Негативни утицај шумарства на биолошку разноврсност долази од коришћења монокултурних засада тополе (тренутно око 39.000 ха) и бора (100.000 ха белог бора). Монокултурни састав шуме умањује биолошку разноврсност и нарушава укупан квалитет станишта за многе врсте. Шумски генетички ресурси и шумски екосистеми се састоје од 282 врсте дрвећа, од чега је око 250 аутохтоно. Најчешће су две врсте букве и храста. Посебно је значајно постојање 88 врста дрвећа дивљег воћа у 18 родова. Као вид заштите генетичке разноврсности шумског дрвећа *ин ситу*, као и у сврхе њиховог контролисаног коришћења, препознато је 212 семенских састојина (58 четинарских и 154 листопадних врста) на укупној површини од 1.865 ха. Биолошку разноврсност животињских врста у шумским екосистемима карактерише 46 врста водоземаца и гмизаваца, 350 врста птица и 94 врсте копнених сисара.

3.3.1.1. Еколошка мрежа

Република Србија има утврђену еколошку мрежу као функционално и просторно повезану целину успостављену ради очувања типова станишта од посебног значаја за заштиту, обнављање и/или унапређивање нарушених станишта и за очување станишта дивљих врста флоре и фауне. Еколошку мрежу, у складу са Законом о заштити природе ("Службени гласник РС", бр. 36/09, 88/10, 91/10 - исправка, 14/16 и 95/18 - др. закон), као скуп међусобно повезаних или просторно блиских целина чине еколошки значајна подручја и еколошки коридори од националног и међународног значаја.

3.3.2. Квалитет воде

Закон о водама ("Службени гласник РС", бр. 30/10, 93/12, 101/16, 95/18 и 95/18 - др. закон), регулише правни статус вода, интегрисано управљање водама, управљање воденим структурама и мочварама, изворима и начинима финансирања управљања водом, праћење и спровођење закона, као и друга релевантна питања у погледу управљања водом. Закон о водама се примењује на све подземне и површинске воде, укључујући и воду за пиће, термалне и минералне воде. У складу је са препорукама Оквирне директиве о водама ЕУ (Директива 2000/60/ЕС Европског парламента и Савета, ОДВ), док је транспозиција ОДВ и других одговарајућих закона и подзаконских аката и даље парцијална.

У складу са Законом о водама, предвиђено је усвајање следећих националних планова и стратешких докумената: Стратегија управљања водама на територији Републике Србије, План управљања водама за речни слив Дунава и програмске мере, као и Уредба о усвајању Плана за заштиту вода од загађивања. Подаци праћења доступни су само за 102 водна тела од укупно 496 површинских водних тела. Систем за праћење квалитета воде је недавно проширен како би укључио параметре неопходне за одређивање еколошког статуса водног тела. У случају подземних

водних тела прате се само плитке подземне воде. Главни извор загађења воде су углавном нетретиране индустријске и комуналне отпадне воде, дренажна вода у вези са пољопривредом, оцедне воде и загађења у вези са речним пловидбама и термоелектранама.

У Нацрту плана за заштиту вода од загађивања, оптерећење воде нутријентима анализира се за одређене категорије извора загађења, попут тачкастих извора (насеља и индустрија) и извора који нису тачкасти (коришћење земље, хортикултура, стока, итд.), те се праве одговарајуће мапе. Према доступним подацима, просечна вредност азота је око 120 кг/ха годишње, узимајући у обзир целу територију. Када је у питању фосфор, укупно оптерећење је око 2 кг/ха годишње, а око 3 кг/ха у подручјима са интензивном пољопривредом.

Осетљиве и угрожене зоне према директиви *UWWT* и Нитратној директиви још увек нису обележене у Републици Србији. Тренутно на пројекту обележавања тих зона ради шведска Агенција за заштиту животне средине. Завршетак пројекта очекује се у априлу 2016. године.

Још увек није започело спровођење НД (91/676/ЕЕЦ), али ће оно бити важно за прикључивање Републике Србије ЕУ и захтеваће значајне инвестиције. Подршка ће бити потребна како би се дугорочно пратио квалитет воде и земљишта у подручјима интервенције. Ефикасно спровођење НД може имати значајан позитиван утицај на јавно здравље кроз побољшање квалитета ваздуха и ублажавање утицаја климатских промена, с обзиром на то да је лоше управљање стајњаком у вези са повећаним емисијама метана и азотооксида. Према подацима Светске банке у Републици Србији, емисија метана из пољопривреде износи 44%, а азота 64% од укупних емисија. У ЕУ, емисије метана и азота из пољопривреде су 41%, односно 56%.

3.3.3. Климатске промене и емисије ГСБ, као и њихова повезаност са пољопривредом

Република Србија је чланица Оквирне конвенције УН о промени климе од 10. јуна 2001. године, као и потписница Кјото протокола, од 17. јануара 2008. године и има статус земље у развоју (земље које не припадају Анексу 1). Република Србија није у обавези да одреди степен смањења емисија гасова са ефектом стаклене баште у првом обавезујућем периоду, мада обавезе преузете ратификацијом Конвенције значе да она мора да дефинише и врши активности које доприносе достизању тих циљева.

Агро-климатска класификација Републике Србије извршена је на основу метеоролошких података РХМЗ за период од 1961-2004. године. Анализе показују повећање средње годишње температуре. Територију карактерише сувља клима у равницама и долинама, где се налази већи део пољопривредног земљишта. Током последњих деценија дошло је до повећања од 0,2°C. Просечна годишња температура за пределе на надморској висини до 300 м износи 10,9 °C, а за пределе са надморском висином од 300 м до 500 м око 10°C. У планинским пределима изнад 1.000 м годишња температура износи око 6°C, а за надморске висине преко 1.000 м годишња температура износи око 3°C. Узимајући у обзир атмосферске процесе и карактеристике рељефа, падавине су на територији Републике Србије временски и просторно неравномерно распоређене. Већи део Републике Србије има континенталне обрасце падавина, укључујући веће количине падавина током топлијих годишњих периода. Нормалан годишњи износ за читаву земљу је 896 мм. У нижим пределима, годишње падавине се крећу између 540 и 820 мм. Годишња количина падавина се повећава са надморском висином. Области са надморском висином преко 1.000 м имају у просеку 700 до 1.000 мм падавина, док неки планински врхови у југозападној Србији имају падавине до 1.500 мм.

Табела 18: Просечна годишња температура

Висина (мсл)	Просечна годишња температура (°C)
< 300	10,9
300-500	10,0
500-1.000	9,0
>1.000	6,0
>1.500	3,0

Извор: РХМЗ Републике Србије

Чешће и интензивније суше у последње две деценије нанеле су велику штету пољопривредном сектору у Републици Србији. Осим тога, повећан је број олуја, као и појава града и ноћног мрза. У Републици Србији климатске промене доводе до повећаних варијација како температуре тако и падавина и већег броја екстремних временских неприлика. Сценарији климатских промена израђени за Републику Србију показују да ће се температуре повећавати. Што се тиче падавина, до 2030. године очекује се повећање са непредвидивим варијацијама по различитим областима и током годишњих доба. Касније у овом веку, очекује се да ће се укупна количина падавина смањити.

Очекивани утицаји климатских промена на пољопривреду, засновани на сценаријима климатских промена, су следећи:

1) пољопривреда у Републици Србији ће се суочити са смањењем жетви главних усева попут кукуруза, житарица, сунцокрета, махунарки и кромпира. Очекују се јаки утицаји у виду суша, поплава, екстремних временских услова и промена нивоа водостаја, што ће довести до негативног утицаја на пољопривреду. Такође, студије других земаља показују да се већ појављују или се очекују инвазивне врсте биљака, инсеката и животиња, које се крећу ка северу. То доноси опасност од увођења страних штеточина у пољопривредно подручје;

2) претња фармама музних крава лежи у чињеници да ће повећане температуре изазвати "топлотни стрес" код животиња, што може имати за резултат смањену производњу млека и меса. Другу претњу за стоку и живину чини повећан ризик од појава "традиционалних обољења" (Е-цоли, салмонела, кју грозница, болест лудих крава, слинавке и шапа, болест плавог језика, итд.), али такође и повећан ризик због "нових" обољења (афричка куга коња, итд.). Очекује се да ће климатске промене побољшати услове у којима ове болести и узрочници могу да преживе и да се шире.

Недавне студије о утицају климатских промена на шуме показују потенцијалне ризике попут:

1) померања неких врста шума у односу на географску ширину и дужину;

2) промене реалне дистрибуције различитих шума и њихов међусобни однос, као и промене у саставу појединих биљних заједница;

3) веће изложености шумске заједнице разним штетним утицајима.

Све наведено ће негативно утицати на очување биодиверзитета и изгледе за рационално управљање овим природним ресурсом.

3.3.4. Земљиште

Земљиште Републике Србије је суочено са следећим факторима деградације: ерозија водом, ерозија ветром, таложење наноса, губитак нутријената, хемијско загађење од индустријских извора, механичко сабијање земљишта тешком механизацијом, засићење водом, плављење, смањена плодност и др. У централном делу Републике Србије, 80% земљишта спада у класу добро снабдевену хумусом, док 20% земљишта спада у класу са много хумуса. Део од 88% површине земљишта је под утицајем ерозије воде, а 25% под утицајем ерозије ветра. На северу земље углавном утиче ерозија ветра, док на југу више утиче ерозија воде.

Услед релативно ниског интензитета сточарства, проблем емисија и деградације изазваних неадекватним руковањем и складиштењем стајњака је на ниском нивоу.

Читава територија Републике Србије погођена је променљивим интензитетом средњег нивоа водне ерозије. У АПВ преовлађује ерозија.

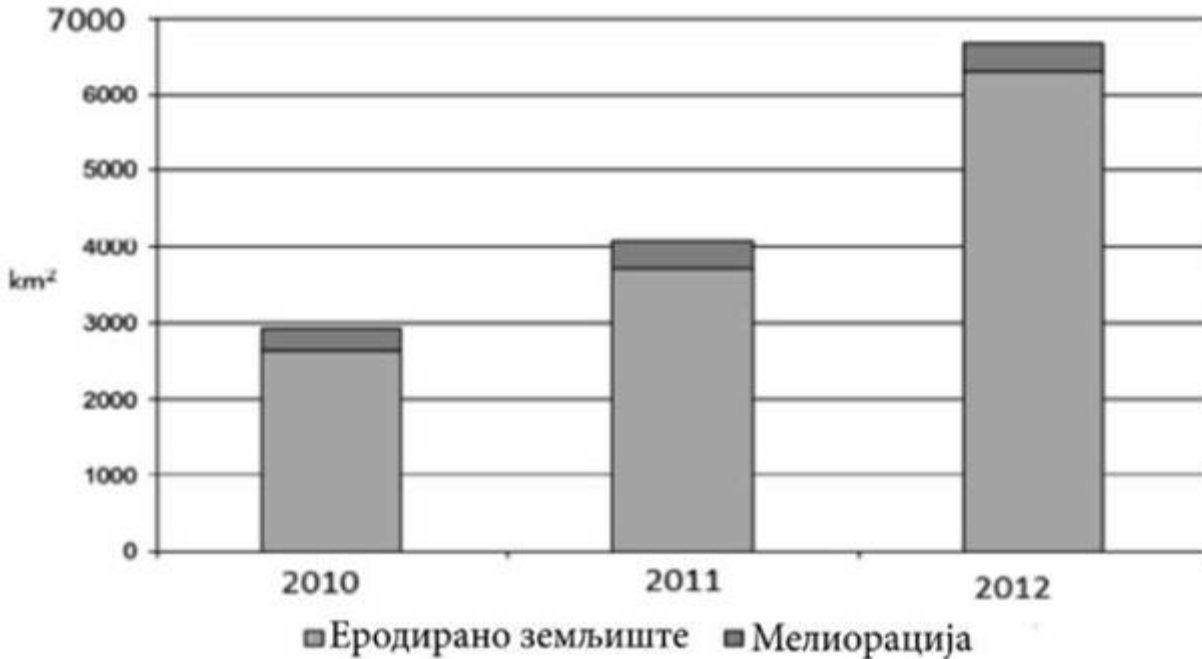
Ерозија падина преовлађује на теренима са деградираним каменим масивима. Најјача ерозија са ефектом бујице присутна је у Врањској Бањи, Долини Пчиње, Грделичкој клисури, сливу Власине, долини реке Лим, горњим потезима реке Ибар и планинским пределима Шумадије.

Ерозија и бујице често наносе велику штету насељима, индустријским и енергетским постројењима, транспортној инфраструктури и пољопривредном земљишту. Флувијална ерозија са деградацијом речних корита и плављењем земље јавља се на обалама река близу сталних речних токова, а изазвана је обилним кишама, топљењем снега и ерозијом падина, као и бујицама водотокова у горњим и средњим сливовима у брдским и планинским регионима. Често засецање речних корита и деградација речних обала може изазвати клизишта на нестабилним и полустабилним падинама.

Колапс речних обала преовлађује у зонама нерегулисаних речних корита, већином у руралним подручјима, где долази до оштећења пољопривредног земљишта, а нерегулисаних или слабо регулисаних обала има и у урбаним зонама. Према доступним подацима, 2013. године било је 6.996 км² еродираниог земљишта (3.708 км² у 2011. години), док је око 277 км² стабилизовано (362 км² у 2011. години), што показује значајан негативан тренд у поређењу са претходним годинама.

Према доступним статистичким подацима, закључује се да за читаву територију Републике Србије постоје тачни подаци о клизиштима, одронима и ерозији, представљени Графиконом 1.

Осетљиве и угрожене зоне према директиви *UWWT* и НД још увек нису обележене у Републици Србији. Тренутно на пројекту обележавања тих зона ради шведска Агенција за заштиту животне средине, а завршетак пројекта се очекује у априлу 2016. године.

Графикон 1: Еродирано земљиште и мелиорација

Последњих година постигнути су значајни резултати заштите од ерозије и бујичних поплава, усредсређујући се на заштиту животне средине, заштиту резервоара, путева и насеља. Република Србија има специјализована државна и локална предузећа, као и научне институције са стручним особљем ангажованим у домену контроле поплава и ерозија, док се национална политика примењује у овој области у оквиру усвојених закона и подзаконских аката.

Дренажа

У 2010. години КПП покривена дренажним системом износила је 1.971.000 ха, док је дренирана КПП износила 1.673.000 ха, чинећи 33% укупне КПП. Према државном прегледу Републике Србије (Светска банка, 2007. године), проблеми слабе дренаже довели су до засићења водом, салинизације и ерозије. Дренажни канали, повезане структуре и црпна станица су временом пропали. Неопходно је обновити објекте. Процене из наведене студије показују да са побољшањем дренажних система долази до повећања приноса усева за 20%-30%. Нема скорашњих података којима би се проценило тренутно стање дренажних система.

Поплаве

Директива 2007/60/ЕЦ Европског парламента и Савета од 23. октобра 2007. године о процени и управљању ризицима од поплава је делимично транспонована у домаће законодавство кроз Закон о водама и Правилник о утврђивању методологије за израду прелиминарне процене ризика од поплава ("Службени гласник РС", број 1/12). Према Закону о водама, заштита од штетног дејства вода, обухвата припрему Прелиминарне процене ризика од поплава и спровођење Плана управљања ризицима од поплава, засноване на мапама штете и ризика од поплава. Закон о водама обухвата припрему Општег плана за одбрану од поплава и Годишњег оперативног плана одбране од поплава, спровођење мера редовне и хитне заштите од поплава, као и мере за заштиту од леда на водотоцима и мере за контролу ерозије и бујица.

На основу Прелиминарне процене ризика од поплава, која је за територију Републике Србије завршена 2012. године, 99 подручја је препознато као ППЗРП којима прети флувијална ерозија. Припрема мапа штете и ризика од поплава је у току. До сада је 27 од 99 ППЗРП мапирано у оквиру различитих пројеката. Планове управљања ризицима од поплава треба припремити за територију Републике Србије, али и за водна подручја. Општи циљеви и садржај планова дефинисани су Законом о водама, док су иницијалне активности већ почеле на међународном нивоу, у оквиру активности *ИЦПДР*. Највећи ризик од поплава је концентрисан у равницама поред највећих река, као што су Дунав, Тиса, Сава, Дрина, Велика Морава, Јужна Морава и Западна Морава, које опслужују највеће градове и економске активности. Грубе процене показују да је подручје од око 12.000 км², као и око 1.500.000 људи потенцијално угрожено флувијалном ерозијом.

Влажна подручја

У погледу влажних подручја у Републици Србији постоји одређен број подручја према Рамсарској конвенцији, као и других већих мочвара, које су под одговарајућом контролом у складу са Законом о заштити природе. Ипак, треба рећи да је велики део ових подручја исушено претходним радовима на регулацији река и дренажним системима. С обзиром на предвиђене промене падавина услед климатских промена, неким влажним подручјима може претити пропадање и чак нестанак.

3.3.5. Коришћење минералних ђубрива и пестицида

Просечан принос по обрађеној земљи се значајно увећао током претходних деценија, услед већег коришћења разних хемијских инпута током процеса производње усева, најчешће минералних ђубрива, различитих група пестицида, поспешивача раста, итд. Ипак, сви ти хемијски инпути утичу на биолошке процесе, а њихова прекомерна употреба може да наруши природне циклусе и равнотежу, првенствено земљишта, али и агроекосистема и читавог природног окружења. Коначно, они могу посредно или непосредно да утичу на здравље животиња и људи.

У просеку се употреби 40 килограма минералног ђубрива по хектару. Сматра се да је употреба агрохемикалија на прилично ниском нивоу и редовно је контролишу врло организовани системи ветеринарске, фитосанитарне и санитарне инспекције.

Подаци о коришћењу инпута (укључујући ђубрива и пестициде) у Републици Србији већ дуго нису доступни. Наиме, анкетање пољопривредних газдинстава у оквиру Анкете о пољопривредним газдинствима није вршено више од две деценије. На основу резултата Пописа пољопривреде из 2012. године, 2013. године објављени су први подаци о коришћењу инпута у пољопривредној производњи. РЗС Републике Србије је анкетао пољопривредна газдинстава до 2016. године, што ће омогућити редовно извештавање о коришћењу наведених инпута. У току је усклађивање података и временских распона за производњу и принос у претходним годинама, заснованих на подацима Пописа пољопривреде из 2012. године и оно треба да буде завршено до краја 2017. године. Према подацима из 2012. године, употреба минералног ђубрива је била присутна на 491.157 газдинстава (77,8% свих газдинстава), покривајући површину од 2.298.574 ха, док је органско ђубриво користило 314.299 (49,8%) газдинстава, покривајући површину од 400.276 ха. Производи за заштиту биља су коришћени на 455.103 газдинстава (72,1%), покривајући површину од 2.107.311 ха.

Основни циљ је да се унапреди постојећа ситуација увођењем система за праћење/контролу коришћења агрохемикалија, као и да се обезбеди подршка за пренос знања кроз образовне услуге.

3.3.6. Концепт пољопривредне производње високе природне вредности у Републици Србији

Република Србија је започела идентификацију пољопривредних *XHB* газдинстава. Индикативна мапа дистрибуције пољопривредних подручја овог типа је првенствено анализирана коришћењем ограниченог броја доступних података. Мапа наводи да око 11.872 км² пољопривредног земљишта има *XHB* статус. Ово је еквивалентно са приближно 19% КПП и 13% укупне територије Републике Србије. Треба нагласити да је реална површина *XHB* пољопривредних подручја знатно већа, јер је анализа пратила само идентификацију *XHB* газдинстава Типа 1 (газдинства са великом количином полуприродне вегетације) и није у потпуности укључила Типове 2 и 3 (газдинства са комбинацијом пољопривреде ниског интензитета и природних и структуралних елемената).

Традиционални пољопривредни системи и подручја екстензивне пољопривреде подржавају разноврсност дивљих врста и станишта и/или присуство угрожених дивљих врста од европског или глобалног значаја. Примери пољопривреде ниског интензитета, који имају потенцијал да постану пољопривредни *XHB* системи, могу се наћи у сваком од три распрострањена типа пољопривредне производње: у производњи стоке, једногодишњим или вишегодишњим засадима. У Републици Србији постоји десет типова пољопривредних *XHB* система:

- 1) листопадне шуме са високим учешћем травног покривача - агрошумарски системи ниског интензитета са полуприродним пашњацима за испашу оваца и говеда у плавленим шумама на обалама Саве, Дунава, Тисе, Тамиша и других низијских река АПВ. Један од најстаријих агрошумарских система у низијској Републици Србији;
- 2) зимски номадски пашњаци у руралним подручјима и стрњишта - ови пашњаци се углавном налазе у Срему и Банату, као и у долинама река близу високих планинских венаца широм Републике Србије - овај систем се зове попаша и више не постоји;
- 3) полуприродне ливаде или ливаде са посејаним мешавинама које се користе за производњу сена - овај пољопривредни систем створио је пејзаж шумадијских планина у Републици Србији. Њихово екстензивно управљање карактерише касно кошење и поновно природно засејавање аутохтоним врстама. Оба приступа су довела до одржања високе разноврсности биљних и животињских заједница;
- 4) полуинтензивна испаша брдско-планинских полуприродних травњака у шумским зонама и природних пашњака изнад границе шума - полуинтензивни сточни системи засновани на испашама оваца, говеда и коња на брдско-планинским полуприродним пашњацима у шумским зонама и природним пашњацима изнад границе шума, који се обично могу наћи у влажнијим зонама западне Србије;
- 5) екстензивна номадска испаша брдско-планинских пашњака - екстензивни сточни систем, са испашом оваца, коза и говеда на брдско-планинским пашњацима у јужној, југоисточној и источној Србији. Преко 100.000 ха пашњака је под екстензивном испашом, углавном аутохтоних раса оваца, као што је Праменка-Зекел;
- 6) екстензивна испаша на сеоским испустима - екстензивни сточни систем са испашом свиња на отвореном, оваца и живине, на полуприродној вегетацији у контролисаним воћњацима (углавном шљивицима) и у деловима шуме, врши се широм централне Србије;

7) комбинована употреба планинских травњака - сточни систем заснован на испаша оваца и говеда на долинским ливадама, ливадама средњих планинских предела комбиноване намене и високим пашњацима;

8) листопадне шуме окресане за производњу лисника - екстензиван планински систем за узгој оваца, са зимском храном добијеном кресањем листопадних шума, практикује се у појединим планинским областима са ограниченим ресурсима за производњу зимске сточне хране;

9) гранична испаша на лаганим, сланим и тешким земљиштима - полуинтензивни системи испаше за испашу оваца, говеда и магараца на песковитим динама, заслањеним или тешким земљиштима са високим нивоом воде, типично за Банат;

10) испаша на влажним пределима у низијским селима - вековна пракса експлоатације колективних пашњака - утрина за испашу животиња које нису преживари (свиње и живина, углавном патке, гуске и ћурке) и данас траје у појединим областима Републике Србије.

3.3.7. Органска производња

Органска пољопривредна производња у Републици Србији је регулисана Законом о органској производњи ("Службени гласник РС", број 30/10), који је ступио на снагу 1. јануара 2011. године. МПШВ је донело Правилник о контроли и сертификацији у органској производњи и методама органске производње ("Службени гласник РС", бр. 48/11 и 40/12) у јулу 2011. године. Оба документа су припремљена у складу са Уредбом Савета бр. 83/07, као и Уредбом Комисије бр. 889/08 и Уредбом Комисије (ЕЦ) бр. 710/2009.

Закон и подзаконска акта налажу производњу пољопривредних и других производа добијених методама органске производње. Након ступања на снагу Закона о органској производњи, дефинисан је надлежни орган за органску производњу (Одељење за органску производњу) у ДНРЛ. Надлежни орган за органску производњу овлашћује контролне органе, надзире њихов рад, води групну евиденцију о органској производњи, скраћује период конверзије и омогућава коришћење репродуктивног материјала из производње која није органска.

Сектор за пољопривредну политику МПШВ обавља послове у вези са побољшањем система органске производње, припрема стручне основе за израду нацрта прописа, предлаже мере подршке и припрема информације и анализе стања у органској производњи.

МПШВ води базу података о органској производњи која се заснива на годишњим извештајима овлашћених контролних органа. Правилник о контроли и сертификацији органске производње и методама органске производње прописује нови облик и начин вођења евиденције. Ови прописи су ступили на снагу почетком јула 2011. године. Најновији подаци о размерама органске производње у Републици Србији представљени су у Табели 19 и Табели 20.

Табела 19: Органска биљна производња, 2013. године

Биљна производња	Површина (ха)		
	Период конверзије	Органски статус	Укупно
Житарице	1.608	665	2.273
Воће и грождје	324	1.160	1.484

Поврће	29	78	107
Лековито и ароматично биље	27	106	133
Остало*	832	526	1.358
Укупно обрадиве земље (ха)	2.820	2.535	5.355
Пашњаци/ливаде (ха)	2.221	652	2.873
Укупно	5.041	3.187	8.228

Извор: МПШВ

* Индустијско биље, крмно биље, итд.

Табела 20: Органска сточарска производња, 2013. године

Производња животиња	Број животиња		
	Период конверзије	Органски статус	Укупно
Говеда	323	1.853	2.176
Овце	1.238	2.793	4.031
Козе	865	81	946
Коњи	162	48	210
Свиње	118	57	175
Живина	28	1.362	1.390
Пчеле (кошнице)	1.337	603	1.940

Извор: МПШВ

Удео земљишта у органској производњи је веома низак, 0,23% од КПП (Попис пољопривреде из 2012. године, РЗС и МПШВ). Површина под органском производњом и број произвођача који се баве овом производњом расту из године у годину, а подаци о томе представљени су у Табели 21.

Табела 21: Површина под органском производњом и број произвођача

	2010.	2011.	2012.	2013.
Површина под органском производњом	5.855	6.335	6.340	8.228
Број произвођача органских производа	137	323	1.061*	1.281*

Извор: МПШВ

* укључена је групна сертификација, покривајући до једне стотине малих пољопривредника

Током 2013. године, повећана је укупна количина извоза (око 7.101 тона у 2013. години и 1.562 тона у 2012. години). Слично томе, укупна вредност извоза је у порасту и износи око 101.000.000 евра у 2013. години, односно 3.740.000. евра у 2012. години, према подацима МФ, Управа царина.

Од 2004. године, МПШВ обезбеђује субвенције за органску производњу, с тим што је током година промењена врста подршке, корисници, као и висина и услови субвенција. Обим органске

производње и даље није на задовољавајућем нивоу, посебно када се узму у обзир природни ресурси Републике Србије. Из тог разлога, МПШВ је израдило Национални акциони план развоја органске производње, који има за циљ да препозна препреке које спречавају интензиван развој органске производње у Републици Србији, као и да дефинише активности за њихово превазилажење и предложи одговарајућа решења за интензивни развој.

3.3.8. Биоенергетски извори и биомаса

Република Србија има значајан технички искористиви потенцијал снаге обновљиве енергије, који је процењен на преко 4.300.000 *тое* годишње - од чега је око 2.700.000 *тое* биомасе, 600.000 *тое* неискоришћене хидроенергије, 200.000 *тое* постојећих геотермалних извора, 200.000 *тое* снаге ветра и 600.000 *тое* сунчане радијације.

Национални акциони план развоја органске производње у Републици Србији садржи следеће основне спецификације у вези са биомасом:

- 1) детаљно дефинисани услови: биомаса (биљног или животињског порекла), биотечност, биогаз, објекти за производњу биогаза, итд.;
- 2) преглед мера за достизање пројектованог повећања удела обновљиве енергије у укупној потрошњи;
- 3) конкретне мере за промовисање коришћења енергије биомасе;
- 4) енергија биомасе се дели на:
 - (1) шумска биомаса (од сече, индустријски остаци, рециклирана),
 - (2) пољопривредна и рибарска (примарни производи, остаци примарне производње),
 - (3) отпадна биомаса (биоразградив отпад, папирни отпад, итд.);
- 5) дате су годишње процене, до 2020. године, повећања удела обновљиве енергије у укупној потрошњи, као и удела појединачне обновљиве енергије.

Будућност и изгледи за коришћење биомасе у Републици Србији су неспорни, како највећи потенцијал обновљиве енергије у земљи припада биомаси. Потенцијал коришћења биомасе у АПВ мора се усмерити првенствено на коришћење пољопривредних остатака и отпада, а у централној Србији на шумску биомасу.

Зарад подстицања коришћења биомасе за производњу енергије, Влада је усвојила Акциони план за биомасу од 2010. до 2012. године ("Службени гласник РС", број 56/10), који је дефинисао стратегију за коришћење биомасе као обновљивог извора енергије, имајући у виду потенцијал, државну стратегију, законодавство и европске директиве.

Акциони план за биомасу креиран је у складу са њеним обавезама по основу Споразума о енергетској заједници и у духу нове Директиве ЕУ о обновљивој енергији (Директива 2009/28/ЕЦ), а у складу са препорукама ЕУ (ЦОМ/2005/628) у припреми акционих планова за биомасу како би повећали коришћење биомасе у ЕУ. До сада постоје следеће врсте постројења:

- 1) грејање: 20 јединица мањих од 5 MWth, 5 јединица преко 5MWth;
- 2) ЦХП: мање 3 MWel 2 јединице;
- 3) биогаз из стајњака: мање 1 MWel 3 јединице;
- 4) биодизел: 300.00 т/У 2 јединице;
- 5) произвођачи пелета: 2 велике и много малих јединица.

3.3.9. Шуме

Република Србија се сматра средње пошумљеном земљом. Од укупне површине (без територије АП КиМ) 29,1% је пошумљено. Укупна површина шуме (Статистички годишњак 2013, РЗС) износи 1.962.000 ха, од чега је 47,3% или 927.773 ха у државном власништву и 52,7% или 1.034.562 ха у приватном власништву. Постоји 49 врста дрвећа, са преовлађујућим широколисним врстама (40) у односу на четинарске врсте (9).

Корисници шума - јавна предузећа, дефинишу планове за заштиту шума, у складу са Законом о шумама ("Службени гласник РС", бр. 30/10, 93/12, 89/15 и 95/18 - др. закон), који укључује оперативне мапе деловања у случају пожара. Ове планове треба да одобри Министарство унутрашњих послова - Сектор за заштиту и спасавање. Посебна осетљивост шума на пожар дефинисана је у планским документима. Иако су у западној Србији четинари присутнији, већина пожара јавља се у источној Србији, где преовлађују широколисне врсте. Закон о шумама покрива конзервацију, заштиту, планирање, гајење, коришћење шума, управљање шумама и шумским земљиштем, праћење спровођења овог закона, као и друга питања од значаја за шуме и шумско земљиште.

3.4. РУРАЛНА ЕКОНОМИЈА И КВАЛИТЕТ ЖИВОТА

3.4.1. Рурална економија

Привредна структура руралних подручја у Републици Србији је веома зависна од примарних индустрија, посебно пољопривреде и заснива се на коришћењу природних ресурса. Висок проценат пољопривреде, прехранбене индустрије, рудника и сектора енергетике, као и мали значај терцијарног сектора су основне карактеристике привредне структуре руралних подручја у Републици Србији.

Иако статистички извори бележе висок удео руралног запошљавања у пољопривреди (око 45%) и прерађивачкој индустрији (око 15%), неопходно је истаћи тенденцију промена у привредној структури руралних подручја у периоду од 2008. до 2013. године. Ове промене се односе на смањено учешће пољопривреде или примарног сектора (за око 10%) и секундарних индустрија (до 1/4), као и значајно повећање у услужном сектору (за преко 60%) у укупном руралном запошљавању током овог периода.

Ово представља промену привредних структура ка већим разликама у активностима.

Разлике у продуктивности радне снаге и економској структури су подједнако евидентне између урбаних и руралних подручја, као и између појединих региона или типова руралних подручја.

Ниво остварене диверзификације сличан је као и код суседних земаља, а ограничавајући фактори су готово идентични: неповољан положај пољопривредног сектора и руралних подручја у развојним политикама и обавезама, неповољно тржиште капитала и неизван инвестициони амбијент, тржишта ограничена на продају производа и услуга, недовољно образован људски потенцијал и слабо приватно предузетништво.

Низак степен образовне структуре, недостатак стручног искуства, слаба додатна знања и вештине и недовољна покривеност активним мерама за запошљавање од стране Националне службе за запошљавање, умањују могућности запослења на тржишту рада за сеоско становништво и његову конкурентност, нарочито за жене и младе. Преношење знања и нових технологија у области производње хране одвијају се у склопу активности пољопривредних саветодавних служби, националне МРРС, приватних саветодаваца, трговинских предузећа и пољопривредних добављача. Други образовни програми ретко су доступни сеоском становништву.

3.4.2. Рурална инфраструктура

Сеоска газдинства у Републици Србији карактеришу лош приступ основним инфраструктурним садржајима (становништво/путеви, развијеност путне мреже, снабдевање водом по глави становника, отпадне воде из јавне канализације, телекомуникациона мрежа) и лошији квалитет стамбених објеката у односу на урбана подручја, у погледу снабдевања електричном енергијом, водоводних система, канализационих система, централног грејања, кухиња, тоалета и купатила у кућама. Република Србија је у погледу руралне инфраструктуре у процесу споријег економског и друштвеног развоја. Главни показатељи су нижи у руралним општинама у поређењу са градским, што је уочено у окрузима претежно руралног карактера.

Најзначајније разлике тичу се повезаности са системима централног грејања, канализације, водоводне и путне мреже. Снабдевање енергијом је такође нестабилно у многим сеоским срединама и под утицајем је бројних прекида. Када је у питању грејни систем, више од две трећине руралних газдинстава није повезано на систем централног грејања. Инвестирањем у топлане које користе биомасу као извор енергије побољшала би се ова ситуација. Централно грејање се помиње у смислу градских система централног грејања који су уобичајени за Републику Србију, за разлику од централног грејања у домаћинствима.

Иако су у неким општинама газдинства повезана на канализациону мрежу, већина нема решен проблем отпадних вода. Ово ствара проблеме у окружењу. У 21 општини постоје постројења за пречишћавање канализационих вода, али већина има различите проблеме у раду. Велике количине (85% од укупне) нечистих канализационих вода пуштају се директно у реке. Још једну препреку ка друштвено-економском развоју представља слабо развијена мрежа локалних улица и некатегорисаних путева. Према подацима Светског економског форума, Република Србија је на дну листе од 133 земље у погледу стања инфраструктуре.

Рурално становништво сматра приоритетним побољшање комуналне сервисне инфраструктуре, посебно водоводног и канализационог система, електричне и путне мреже, чак и у поређењу са сопственим економским проблемима.

3.4.3. Пренос знања и информација

Пренос знања у области пољопривреде врши се кроз формално образовање на свим нивоима (од средњег образовања до докторских студија), кроз разне обуке које организују образовне и истраживачке институције, пољопривредне стручне саветодавне службе, приватна предузећа,

пројектне јединице, медији, итд. Јавне пољопривредне саветодавне службе обухватају 34 ПССС - 22 на подручју централне Србије које раде под МПШВ и 12 ПССС и Еколошку станицу, чији рад прати Покрајински секретаријат за пољопривреду, водопривреду и шумарство.

Постојеће структуре и системи преноса знања недовољно су ефикасни и неадекватно испуњавају потребе динамичне техничке и технолошке измене сектора. Нема функционалних мрежа са специјализованим центрима знања. Такође, знање се не чува систематично и тешко је приступити одговарајућим информацијама на локалном нивоу. Квалитет опреме и читаве технике за истраживање заостаје иза европског просека. Ипак, постојеће научне и образовне институције имају релативно квалитетан кадар који је постигао низ међународно препознатих и признатих резултата (нових сорти, раса и сојева, научних радова и техничких решења).

Рад саветодавних служби обухвата око 41.500 газдинстава, где већину чине изабрана пољопривредна газдинства, интензивно праћена четири пута годишње (4.000 у централној Србији и 2.500 у АПВ), док су остала газдинства у саветодавни систем укључена, углавном кроз учешће у групним обукама и кроз повремене посете пољопривредним газдинствима/консултације. Оваквим образовањем обухваћено је 25.000 домаћинстава у централној Србији и 10.000 у АПВ. Организован пренос знања кроз саветодавне службе стиже до релативно малог броја корисника.

3.4.4. Мала и средња предузећа

Република Србија је 2003. године усвојила Европску повељу о малим предузећима и тиме се обавезала да оствари своје циљеве уз мере економске политике. Министарство привреде (раније Министарство економије и регионалног развоја), у сарадњи са Европском комисијом и ОЕЦД, оцењује примену Повеље у земљама западног Балкана.

У 2009. години, у Републици Србији је пословало укупно 88.586 МСП, што представља 99,4% од укупног броја предузећа. Посматрано по секторима, 63% МСП је део услужног сектора (трговина на велико и мало и услуге поправки за готову робу 34%, хотели и ресторани 6%, транспорт, складиштење и комуникација 10%, некретнине 13%), 17% је у производној индустрији и 8% у изградњи. МСП и предузетници запошљавају 872.540 радника, што представља више од 2/3 од 1.300.000 активне радне снаге у Републици Србији.

Број предузећа знатно је мањи у руралним него у урбаним зонама. Ипак, МСП у руралним подручјима претежно раде за локално тржиште и не улажу довољан напор како би се поправио квалитет производа и услуга. Стога је неопходно инвестирати у побољшање стандарда квалитета за МСП да би ова предузећа постала конкурентнија.

Република Србија нема довољан број програма за подршку малих бизниса у руралним подручјима, док су постојали различити облици помоћи развоја за неразвијене општине. Недостатак оснивачког капитала тренутно представља значајну препреку за развој одрживог пословања.

3.4.5. Рурални туризам

Анализа сеоског туризма у Републици Србији показује да он већ доприноси руралној економији и да има велики потенцијал за даљи развој. У АПВ, западној и централној Србији постоје добри примери као и значајна искуства у руралном туризму. Процењено је да има више од 32.000 лежаја (регистрованих и нерегистрованих) доступних за коришћење у сврхе туризма на руралним газдинствима. Процењује се да укупно 10.000.000 РСД прихода долази из сеоског туризма (5.000.000.000 РСД од услуга смештаја и 5.000.000.000 РСД директних прихода). Ово представља

16% од 62.000.000.000 РСД укупног директног БДП-а туризма, према подацима Светске туристичке организације из 2010. године.

Стратегија развоја туризма Републике Србије узима у обзир потенцијал развоја сеоског туризма у Републици Србији, али не као приоритетног производа. Тако је сеоски туризам у производном портфолију постављен на дну списка приоритета у смислу атрактивности и конкурентности. Међутим, постоје и други производи који су у чврстој вези са сеоским туризмом као што су планине и језера, бање и велнес, обиласци, атракције у сфери посебних интересовања и наутике.

Стратегија развоја туризма Републике Србије ("Службени гласник РС", број 91/06) дефинише 4 кластера "који нису засновани на административно - управним границама које актуелно постоје унутар земље, већ пре свега на рационалним упориштима и различитим облицима економије искуства". Ова четири туристичка кластера која покривају читаву територију Републике Србије су: АПВ, Београд, југоисточна Србија и југозападна Србија.

Промовисање дестинација руралног туризма не утиче на синергију између културних, природних и сеоских туристичких производа и производа руралног туризма. Пре свега, домаће туристичке агенције продају поједине активности руралног туризма у Републици Србији уз показано смањено интересовање на међународном и регионалном тржишту. Промовисање руралног смештаја се не користи у пакету као део свеукупног производа који обједињује руралне активности и смештај. Иако се у сврхе рекламирања користи интернет, он генерално, још увек није доступан за резервацију.

Што се тиче напред наведених тачака, укључивање Републике Србије у две макро-регионалне стратегије (Дунавска стратегија ЕУ (ЦОМ (2010) 715) и Стратегија ЕУ за јадранско-јонски регион (ЦОМ (2014) 357) је посебно значајно за МСП и сеоски туризам. Обе макро-регионалне стратегије идентификују специфичне стратешке приоритете у оквиру својих акционих планова, до којих се може доћи кроз пројекте реализоване у оквиру овог програма.

3.5. ПРИПРЕМА И СПРОВОЂЕЊЕ ЛОКАЛНИХ СТРАТЕГИЈА РУРАЛНОГ РАЗВОЈА - ЛЕАДЕР

Од 2006. године МПШВ подржава иницијативу за успостављање центара регионалног руралног развоја широм земље. Они се углавном налазе у општинама и раде удружено са запосленима у општинама како би промовисали рурални развој у оквиру својих региона.

У последње две године, сваки регионални центар почео је да припрема и развија локалне руралне стратегије након почетних састанака са локалним заинтересованим странама. Као резултат тога, завршено је више од 200 локалних "сеоских мапа" у складу са ПЛА/ПРА методологијом.

У четири регионална центра, завршене су стратегије за локални рурални развој, а пилот ЛАГ су формиран и подржани.

Средства за меру "Техничка помоћ" ИПАРД II програма користиће се у циљу даљег побољшања капацитета Мреже за рурални развој, а у облику помоћи за промотивне и смештајне капацитете, обучавање и анимацију становника руралних територија, као и за помоћ у изради стратегија за рурални развој широм Републике Србије. До октобра 2011. године, 100 локалних актера заинтересованих за процес увођења ЛЕАДЕР приступа на локалном нивоу, добило је основну обуку. Они који су испунили те захтеве и активности ићи ће на наредне обуке и на лицу места ће

добити помоћ у процесу идентификације и образовању локалних партнерстава као и у процесу припреме локалних развојних стратегија. Ове активности ће се одвијати упоредо са израдом неопходних смерница и одговарајућих процедура на државном нивоу, у складу са захтевима ЕУ. Тренутно 24 потенцијалне ЛАГ имају припремљену стратегију локалног развоја.

На основу резултата помоћи и квалитета одговора на локалном нивоу, као и уз доступност средстава националног буџета, МПШВ ће истражити могућност увођења подршке потенцијалним локалним акционим групама у оквиру НППР, да би олакшало процес увођења ЛЕАДЕР приступа.

3.6. ТАБЕЛА КОНТЕКСТ ПОКАЗАТЕЉА

Табела 22: Заједнички контекст показатељи

Друштвено-економска и рурална ситуација				
Назив контекст показатеља	Мерна јединица	Вредност контекст показатеља	Година	Коментари + извор за верификацију
1. Становништво - укупно	милион становника	7,2	2012.	РЗС /Еуростат
рурално	%	40,6		
средње	%	недоступно		
урбано	%	59,4		
Становништво - укупно (ОЕЦД)			2012.	РЗС
рурално	%	49,9		
средње	%	27,0		
урбано	%	23,1		
2. Структура <15 година 15-64 година ≥ 65 година	милион становника/% држављана	1,03 мил./14,3% 4,91 мил./68,4% 1,25 мил./17,4%	2012.	РЗС
3. Територија - државна - укупно без Косова и Метохије	км ²	88.502 77.592	2012.	РЗС
рурална	км ²	70.113	2012.	РЗС
	%	90,4		
рурална (ОЕЦД)	км ²	58.282	2012.	РЗС
	%	75,1		
4. Густина насељености	становништво/км ²	92,8	2012.	РЗС
5. Стопа запослености за становништво старости 15 - 64 - Укупно - Рурално	%	45,6 47,9	2012.	РЗС
6. Неплаћени породични радници	%	6,7	2012.	ИРС Неплаћени породични радници

- државни				15 - 64 /запослени 15 -64
7. Стопа незапослености (15-64 година)	%			
- Укупно	%	24,6	2012.	ИРС
- Рурално	%	21,3		
8. БДП - национални	Паритет куповне моћи ЕУР/становник СКМ индекс	9.100 36,0	2012.	<i>Еуростат</i>
- рурални	СКМ индекс	недоступно	2012.	
9. Стопа сиромаштва				Стопа ризика од сиромаштва за 2012. годину
- Укупно	%	24,6	2012.	
- Рурално (слабо насељене области)	%			
10. Структурна привреда	милион евра (тренутне цене)	25.539,4	2012.	РЗС
БДВ у примарном сектору	%	9,7	2012.	РЗС
БДВ у секундарном сектору	%	28,6	2012.	РЗС
БДВ у терцијарном сектору	%	61,7	2012.	РЗС
11. Структура запосленог становништва (15-64)	(000)	2.143	2012.	РЗС
	%	45,3	2012.	РЗС
рурална	%	47,9	2012.	РЗС
Структура запосленог становништва по секторима	%	21,0	2012.	РЗС
- у примарном сектору				
- у секундарном сектору	%	26,5		
- у терцијарном сектору	%	52,6		
12. Продуктивност радне снаге по привредним секторима	евро по особи	недоступно 3.531,51	2012.	РЗС
- укупна				
- у примарном сектору				

Секторски показатељи				
Назив секторског показатеља	Мерна јединица	Вредност секторског показатеља	Годи на	Коментар + извор за верификацију
1. Запосленост према привредној активности	(000)	1.341,114	2012.	Статистички годишњак 2013.
- укупно				
Пољопривреда	Хиљада	27,120/2%		

Шумарство	лица/% од укупног броја	4,838/0,4%		
Прехрамбена индустрија		60,555/4,5%		
Туризам (Услуге смештаја и хране)		20,306/1,5%		
2. Продуктивнос т радне снаге у пољопривреди	ЕУР/ГРЈ	4.061	2012.	РЗС
3. Структура пољопривредн е производње	Учешће следећих сектора: житарице, уљарице, шећерна репа, воће и поврће, месо, млеко, у укупној пољопривред ној производњи (у квантитативн ом смислу)	41,4% 4,2% 13,5% 17,6 % 2,0% 6,6%	2013.	РЗС
4. Продуктивнос т радне снаге у прехрамбеној индустрији	ЕУР/лице	22.339	2011.	Статистички годишњак 2013.
5. Пољопривредн а газдинства - према величини (у ха): број газдинстава /удео у укупном пољопривредн ом земљишту 0 ха <2 ха 2-4,9 ха 5-9,9 ха	Укупно ПГ Број / %	631.552 10.107/1,6% 298.286/47,2% 182.489/28,9% 89.083/14,1% 32.313/5,1% 7.677/1,2% 5.352/0,9% 4.394/0,7% 1.851/0,3%	2012.	Попис пољопривреде из 2012. године

10-19,9 ха 20-29,9 ха 30-49,9 ха 50-99,9 ха >100 ха				
6. Пољопривредна земљиште	1.000 ха 1.000 ха/% Обрадива земља Стални травњаци и ливаде Стални усеви	Укупно: 5.052 3.282/65,0% 1.478/29,3% 292/5,8%	2012.	Статистички годишњак 2013.
7. Пољопривредна површина под органском пољопривредом	ха	8.227,99 0,16%	2013.	МПШВ
8. Земљиште које се наводњава	ха	53.086 1,05%	2013.	Истраживање о наводњавању хттп://webrzs.stat.gov.rs/WebSite/repository/документс/00/01/36/85/саопштење_ВОД4_2013_цирС.пдф
9. Сточарство	ЛСУ	2.019.889	2012.	Попис пољопривреде
10. Пољопривредна радна снага	Број лица ГРЈ	1.442.628 611.814	2012.	Попис пољопривреде
11. Старосна структура управника ПГ <35: 35-54: >55:	Управници, број 1.000 лица/%	30 / 4,8% 203 / 32,1% 399 / 63,1%	2012.	Попис пољопривреде
12. Пољопривредна обука управника ПГ Само практично пољопривредно искуство Основна пољопривредна обука Пуна пољопривредна обука	Број управника	602.170 20.390 8.992	2012.	Попис пољопривреде
13. Повећање	милиона евра	226	2012.	Национални рачуни

основних средстава у пољопривреди	% БДВ у пољопривреди	8,6%		
14. Шуме и остало пошумљено земљиште (ШОПЗ)	Укупна површина под шумама 1.000 ха % укупне површине без Косова и Метохије	1.962 22,2% 25,3%	2011.	Статистички годишњак 2013.
15. Инфраструктура туризма, укључујући инфраструктуру агротуризма	Укупно: број лежајева	113.385	2012.	Статистички годишњак 2013.
Показатељи животне средине				
Назив показатеља животне средине	Мерна јединица	Вредност показатеља	Година	Коментар + извор за верификацију
1. Тип земљишне вегетације	Укупна површина, 000 ха - Пољопривредна површина - Природни пашњаци - Укупна површина под шумом, 000 ха	8.850,2 5.052 837 1.962	2012. 2011.	Статистички годишњак 2013.
2. Индекс пољских птица на земљишту ПГ (ФБИ) (уколико је доступно)		недоступно		
3. Травњаци (према статусу заштите)(уколико је доступно)		недоступно		
4. Заштићена шума (уколико је доступно)		недоступно		

5. Квалитет воде	- кг Н/ха/година - кг П/ха/година	120 кг Н/ха пољопривредног земљишта 2.0 кг П/ха пољопривредног земљишта		
6. Ерозија земљишта водом	км ²	6.996	2013.	Истраживање о заштити од штетног дејства вода хттп://webrzs.stat.gov.rs/WebSite/repository/documentс/00/01/44/83/3C10_107_срб+цир.пдф
7. Пољопривредне површине под ризиком од ерозије земљишта водом	%	80%	2012.	РЗС
8. Производња обновљиве енергије из пољопривреде и шумарства	Шумарство % производње из шумарства у укупној производњи обновљиве енергије	13.997 ТЈ (Терацула) 31%	2011.	Статистички годишњак 2013.

IV SWOT - РЕЗИМЕ ПРЕТХОДНИХ АНАЛИЗА

4.1. SWOT - ПОЉОПРИВРЕДА, ШУМАРСТВО И ПРЕХРАМБЕНА ИНДУСТРИЈА

(укључује засебне табеле за сваки сектор одабран за подршку)

СНАГЕ 1) Добри агро-климатски услови за повећану пољопривредну производњу 2) Довољна површина обрадивог земљишта високог квалитета за пољопривредну производњу 3) Проширени производни капацитети и продуктивност у циљу задовољавајућег снабдевања домаћег тржишта 4) Већа потражња потрошача за производима домаће производње 5) Дуга традиција у производњи воћа, поврћа и гржђа, као и сточарска	СЛАБОСТИ 1) Мала пољопривредна газдинства и велики део пољопривредне производње која није оријентисана ка тржишту (издржавана газдинства) 2) Низак степен специјализоване пољопривредне производње 3) Слабе способности управљања газдинствима и недостатак свеобухватне саветодавне подршке и сталне обуке 4) Претежно старо становништво у руралним зонама 5) Тежак приступ кредитима 6) Недостатак финансијске подршке да би се испунили захтеви уведених прописа у области добробити
--	---

<p>производња (месо и млечни производи)</p> <p>6) Задовољавајући прерађивачки капацитети за производњу хране</p> <p>7) Боље дефинисана политика и брига Владе за развој конкурентности овог сектора</p> <p>8) Постојеће основне структуре за проширење и трансфер технологије за примарну производњу</p> <p>9) Неке од постојећих јединица за прераду хране (млека и меса) су усклађене са стандардима ЕУ за безбедност хране (категорија А)</p> <p>10) Постојећа шема подршке (директна плаћања и инвестициона подршка) за главне пољопривредно-прехрамбене секторе</p> <p>11) Постојање великог броја образовних и научних институција</p>	<p>животиња, безбедности хране, заштите животне средине, ветеринарских и фитосанитарних захтева</p> <p>7) Недовољно познавање стандарда ЕУ</p> <p>8) Недовољан ниво образовања пољопривредника на средњим и полувеликим газдинствима о производњи и економским активностима</p> <p>9) Недостатак пољопривредне механизације, велика физичка радна снага</p> <p>10) Застарела механизација, технолошка опрема и пољопривредни објекти</p> <p>11) Слабе способности управљања газдинствима и недостатак свеобухватне саветодавне подршке и сталне обуке</p> <p>12) Слаба повезаност истраживања и развоја, и мали корак ка иновацијама у пољопривредно-прехрамбеном сектору</p> <p>13) Недовољно познавање коришћења обновљивих извора енергије из пољопривредне производње или прераде хране и ефикасне технологије ресурса</p> <p>14) Недовољно интересовање или образовање пољопривредника</p> <p>Лоши системи за одводњавање и дренажу</p>
<p>МОГУЋНОСТИ</p> <p>1) Повољни услови за органску производњу</p> <p>2) Планирана помоћ од ЕУ - ИПАРД II програм за период 2014-2020. година</p> <p>3) Могуће повећање прихода смањењем трошкова производње</p> <p>4) Усклађивање и спровођење државног законодавства са правним тековинама ЕУ</p> <p>5) Могућности извоза због боље усклађености са стандардима (суседним/ЕУ)</p> <p>6) Већа подршка из државног буџета за пољопривреду и прехрамбену индустрију у циљу веће производње</p>	<p>ПРЕТЊЕ</p> <p>1) Време потребно за процес образовања и промену свести произвођача</p> <p>2) Високи трошкови за прилагођавање квалитету, безбедности хране и стандардима добробити животне средине/животиња</p> <p>3) Климатске промене и непредвиђене природне катастрофе</p> <p>4) Непредвидиве флукуације цена пољопривредних производа</p> <p>5) Селидбе људи, посебно младих, из руралних подручја</p> <p>6) Дуг временски процес добијања грађевинских дозвола</p> <p>7) Незавршен процес за легализацију изградње у неким селима и градовима</p> <p>8) Национални стандарди су слични стандардима ЕУ</p>

4.1.1. SWOT анализа сектора за млеко и месо

<p>СНАГЕ</p> <p>1) Велике површине под ливадама и пашњацима, као основа за квалитет и количину хране за животиње</p> <p>2) Традиционални млечни производи, везани за српско културно наслеђе</p>	<p>СЛАБОСТИ</p> <p>1) Недостатак одговарајућих складишних капацитета за чување сточне хране</p> <p>2) Недовољно знање о методама производње</p> <p>3) Велики део млека не дистрибуира се преко директних трговинских ланаца</p>
---	--

	<p>4) Недостатак квалитетног сировог млека за потребе прерађивачког сектора</p> <p>5) Недовољно објеката за складиштење стајњака и одлагање истог</p>
<p>МОГУЋНОСТИ</p> <p>1) Смањење трошкова производње увођењем одговарајуће сточне хране</p> <p>2) Повезивање система - субјекти у ланцу исхране</p> <p>3) Коришћење расположивих ЕУ фондова за прецизно дефинисање и позиционирање производа српског порекла</p> <p>4) Коришћење расположивих ЕУ фондова када је реч о стварном потенцијалу Републике Србије</p> <p>5) Мере аграрне политике треба да буду усмерене ка већој заштити потрошача и усклађености са прописима ЕУ, промовисању квалитета и безбедности хране у вези са сировим млеком</p>	<p>ПРЕТЊЕ</p> <p>1) Државни прописи у области сточне хране</p> <p>2) Не постоје законске одредбе за заштиту порекла и квалитета млечних производа</p> <p>3) Потребно је време за процес образовања и промену свести произвођача</p> <p>4) Потребно је време за процес образовања о доброј хигијенској пракси и промену свести произвођача</p> <p>5) Недостатак независних акредитованих националних лабораторија</p> <p>6) Дуг временски процес добијања грађевинских дозвола</p> <p>7) Незавршен процес за легализацију изградње у неким селима и градовима</p> <p>8) Национални стандардни су слични стандардима ЕУ</p>

4.1.2. SWOT анализа сектора за воће и поврће и остале усеве

<p>СНАГЕ</p> <p>1) Добро земљиште и климатски услови за усеве, воће и поврће</p> <p>2) Дуга традиција у ратарској производњи и производњи воћа и поврћа</p> <p>3) Производња која није генетски модификована</p> <p>4) Довољно извора воде за наводњавање</p> <p>5) Доступна радна снага</p> <p>6) Развијена производња семена</p> <p>7) Биолошка разноврсност - постојање различитих сорти гајених биљака</p> <p>8) Велика конкурентност осталих усева и поврћа на регионалним тржиштима</p>	<p>СЛАБОСТИ</p> <p>1) Слаба вертикална и хоризонтална веза са домаћим тржиштем; смањена конкурентност на страним тржиштима</p> <p>2) Недовољна организованост произвођача</p> <p>3) Мали број произвођача са интензивном производњом и модерном технологијом окренутих према тржишту</p> <p>4) Мали удео прерађевина у извозу</p> <p>5) Државна подршка на ниском нивоу</p> <p>6) Расцепкано коришћење земљишта</p> <p>7) Низак ниво техничке и технолошке опреме (сушење и чување усева, постројења за паковање, хлађење воћа и поврћа, итд.)</p>
<p>МОГУЋНОСТИ</p> <p>1) Унапређење и организација домаћег тржишта</p>	<p>ПРЕТЊЕ</p> <p>1) Ограничења у погледу цене</p> <p>2) Дуг временски процес добијања грађевинских дозвола</p>

2) Спремност потрошача да користи домаће производе 3) Приступ страним тржиштима 4) Оснивање организација произвођача	3) Незавршен процес за легализацију изградње у неким селима и градовима
--	---

4.1.3. SWOT анализа сектора производње и прераде јаја

SWOT анализа сектора производње и прераде јаја			
Снаге	Слабости	Могућности	Претње
Квалитет и квантитет хране за животиње	Недовољан ниво усклађености са захтевима добробити животиња, хигијенским и стандардима заштите животне средине	Потенцијал за одрживост производње средњих и великих произвођача у складу са ЕУ стандардима	Скупа улагања у добробит животиња (затварање производње)
Традиција и добро позната технологија производње	Претежно старо становништво у руралним подручјима	Потенцијал за повећање конкурентности и побољшања квалитета јаја	Неиспуњење еколошких услова производње и добробити животиња код малих произвођача
Постојање већих организованих компанија са савременим интензивним процесом високо ефикасне производње	Неконкурентност малих произвођача	Коришћење националних и ИПАРД фондова	Смањење цене јаја на регионалном, европском и светском тржишту
Постојање повољних региона за заснивање органске производње	Недовољан ниво управљањем стајњаком и недовољни капацитети за његово збрињавање	Мерама аграрне политике подстаћи заштиту потрошача и прилагођавање ЕУ регулативама, унапредити квалитет и здравствену безбедност јаја	Појава болести које могу утицати на домаћу потрошњу и извоз
	Неадекватне биосигурносне мере код малих произвођача		

4.1.4. SWOT анализа сектора производње и прераде грожђа

СНАГЕ 1) Повољни еколошки услови за производњу висококвалитетног грожђа и вина 2) Постојање дуге традиције у виноградарству и винарству 3) Позитивно интересовање за производњом вина код породичних газдинстава	СЛАБОСТИ 1) Слаба ценовна конкурентност са увезеним грожђем и вином 2) Недовољна организованост произвођача у професионалном смислу 3) Лоша структура произвођача грожђа и вина (доминантни мали произвођачи)
--	---

<p>4) Постојање домаћих створених сорти, нарочито оних погодних за интегралну и органску производњу</p>	<p>4) Уситњеност парцела у виноградарским подручјима повољним за гајење винове лозе 5) Непостојање сертифицираних садница од аутохтоних, регионалних и домаћих створених сорти 6) Низак ниво техничке и технолошке опреме у винаријама 7) Слаб извоз грожђа и вина 8) Недовољна организована промоција домаћих вина и ознака географског порекла 9) Захтевне административне процедуре и услови за регистрацију винарија, заштиту ознака географског порекла и услови који нису обавезни ЕУ легислативом</p>
<p>МОГУЋНОСТИ</p> <p>1) Унапређење и организација домаћег тржишта 2) Спремност потрошача да у већој мери конзумирају домаћа вина 3) Активнија промоција и приступ страним тржиштима 4) Оснивање/трансформисање професионалних произвођачких организација и оснивање одговарајућих фондова 5) Јачање система сертификације и клонске селекције аутохтоних, регионалних и домаћих створених сорти винове лозе 6) Побољшање ефикасности спровођења процедура захтеваних ЕУ легислативом кроз ауторизацију обављања послова професионалним институцијама и организацијама 7) Отклањање свих административних и других захтева према произвођачима грожђа и вина који нису захтевани ЕУ легислативом, а који смањују конкурентност домаћих произвођача 8) Успостављање мера помоћи винском сектору по угледу на ЕУ захтеве 9) Коришћење ЕУ фондова</p>	<p>ПРЕТЊЕ</p> <p>1) Ограничења за постизање боље ценовне конкурентности 2) Дуг временски процес добијања грађевинских дозвола за инвестиције 3) Слабо провођење прописа и контрола по питању примене недозвољених енолошких поступака и енолошких средства 4) Недоношење нове законске регулативе којима би се отклонили услови за регистрацију произвођача вина и други услови који отежавају пословање произвођача грожђа и вина, а који нису обавезни ЕУ легислативом"</p>

4.2. SWOT - УПРАВЉАЊЕ ЖИВОТНОМ СРЕДИНОМ И ЗЕМЉИШТЕМ

<p>СНАГЕ</p> <p>1) Висока биолошка разноврсност и постојање генетичких ресурса 2) Очуван разнолик природни пејзаж 3) Добри климатски услови за пољопривреду 4) Травњаци са великом вредношћу биолошке разноврсности (богата структура врста)</p>	<p>СЛАБОСТИ</p> <p>1) Неконтролисана употреба хемикалија и пестицида 2) Неправилно управљање рекама и уништавање речних корита 3) Ерозија и пропадање земљишта 4) Недостатак управљања рекама и каналима 5) Недовољно објеката за складиштење и руковање стајњаком 6) Недостатак система за сакупљање отпада у</p>
--	--

<p>5) Слаба употреба хемикалија 6) Закони (о животној средини, заштити природе, биолошкој разноврсности итд.) усклађени са захтевима ЕУ 7) Генетичка основа и природно окружење омогућују узгој локалних раса 8) Висок квалитет земљишта, укључујући плодност, физичке, хемијске и биолошке карактеристике, као и управљање водом.</p>	<p>руралним зонама 7) Недовољна развијеност канализације и постројења за третирање воде 8) Слабо спровођење стратешке политике очувања пољопривредног земљишта од пропадања и губитка биолошке разноврсности пашњака (испаша без критеријума) 9) Недовољно интересовање и образовање пољопривредника по питању животне средине 10) Недостатак обука и специјалних саветодавних услуга по питању животне средине 11) Недостатак одрживог управљања шумама 12) Недовољно улагања у шуме и шумске активности 13) Велика површина под шумама лошег квалитета 14) Напуштање пољопривредног земљишта 15) Недовољно података од стране ГИС.</p>
<p>МОГУЋНОСТИ 1) Осмишљавање и примена агроеколошких мера и мера органске производње 2) Успешно спровођење планираних агроеколошких мера према ИПАРД II програму 3) Одржавање травњака високе природне вредности 4) Више зона сертифицираних за органску производњу 5) Заштита генетичких ресурса у пољопривреди 6) Заштита подземних и површинских вода због неадекватних објеката за одлагање стајњака 7) Развој еколошког, руралног туризма, и зелене економије 8) Промовисање добрих пракси у оквиру агро заштите и заштите животне средине од стране пољопривредника 9) Већа свест о осетљивости на заштиту животне средине међу руралним становништвом 10) Извоз сертифицираних органских производа 11) Јачање саветодавних услуга и обука о пољопривредним, и проблемима животне средине 12) Оптимална употреба свих функција шума, постизање циљева одрживог управљања шумама (СФМ) 13) Гајење биоенергетских усева 14) Могућност коришћења фондова ЕУ за</p>	<p>ПРЕТЊЕ 1) Слабо спровођење закона који се тичу животне средине 2) Недовољно обука за пољопривреднике и стручњаке који се баве заштитом животне средине, недовољно интересовање пољопривредника за питања која се тичу животне средине 3) Губитак на квалитету земљишта услед интензивне производње 4) Загађење воде 5) Даља ерозија земљишта 6) Климатске промене, суше, поплаве 7) Недовољно коришћење травних површина 8) Национални стандардни су слични стандардима ЕУ.</p>

4.3. SWOT - РУРАЛНА ЕКОНОМИЈА И КВАЛИТЕТ ЖИВОТА

<p>СНАГЕ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Доступност природних ресурса са специфичним микроклиматским условима (земљиште, вода, добро земљиште итд.) 2) Значајан удео малих газдинстава у пољопривреди са потенцијалом за раст 3) Богато културно наслеђе 4) Атрактиван пејзаж за рурални туризам 5) Доступност људских ресурса 6) Постојање добре праксе у руралном туризму и пратећим активностима 	<p>СЛАБОСТИ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Неповољни демографски трендови и социјална структура 2) Неактивно тржиште рада 3) Слаб економски развој руралних зона 4) Недостатак финансијских ресурса 5) Слаба рурална инфраструктура (водовод, недостатак управљања отпадом, канализација); недовољан квалитет сеоских путева; лоше јавне услуге 6) Недостатак адекватних саветодавних услуга и приступ стручним и пословним обукама
<p>МОГУЋНОСТИ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Потенцијална потражња за традиционалним пољопривредним производима 2) Потенцијална потражња за туристичким услугама и услугама за одмор које се нуде у руралним зонама 3) Ефективно коришћење ЕУ ИПАРД II фондова 	<p>ПРЕТЊЕ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Сталне селидбе становништва настављају слабење већ ограничених људских ресурса 2) Све веће сиромаштво у руралним зонама 3) Растуће разлике између руралних и урбаних зона 4) Климатске промене и непредвиђене природне катастрофе 5) Дуг временски процес добијања грађевинских дозвола 6) Незавршен процес за легализацију изградње у неким селима и градовима

4.4. SWOT - ПРИПРЕМА И СПРОВОЂЕЊЕ ЛОКАЛНИХ СТРАТЕГИЈА РУРАЛНОГ РАЗВОЈА - *ЛЕАДЕР*

<p>СНАГЕ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Постојеће групе типа ЛАГ 2) Постојеће локалне (руралне) стратегије за развој на општинском нивоу 3) Постојећа мрежа за рурални развој 4) Основни капацитет планирања и искуство у финансирању, углавном из ЕУ и других донаторских пројеката 5) Општа свест о могућностима локалне заједнице под <i>ЛЕАДЕР</i> иницијативом 6) Постојеће државне мреже за подршку развоја <i>ЛЕАДЕР</i> иницијативе 	<p>СЛАБОСТИ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Ограничени капацитети ЛАГ (недостатак људских ресурса, припреме пројеката/вештина управљања, итд.) 2) Недостатак финансијских извора 3) Ограничена свест о локалним развојним стратегијама 4) Недостатак спровођења постојећих локалних развојних стратегија до сада 5) Ограничене вештине за састављање пројеката, њихово спровођење, итд.
<p>МОГУЋНОСТИ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Национална рурална мрежа је јача да би подржала <i>ЛЕАДЕР</i> иницијативу 2) Сарадња између ЛАГ и одговарајућих централних институција 	<p>ПРЕТЊЕ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Недостатак усклађености између централних институција и локалног нивоа 2) Слабо разумевање улоге ЛАГ и слаба сарадња са истом од стране локалног становништва

3) Веће могућности аплицирања за финансијска средства	
4) Развој капацитета представника ЛАГ стицањем вештина у оквиру ЕУ ИПАРД II програма	

V ГЛАВНИ РЕЗУЛТАТИ ПРЕТХОДНИХ ИНТЕРВЕНЦИЈА

5.1. ГЛАВНИ РЕЗУЛТАТИ ПРЕТХОДНИХ ДРЖАВНИХ ИНТЕРВЕНЦИЈА, ДОДЕЉЕНИ ИЗНОСИ, РЕЗИМЕ ВРЕДНОВАЊА ИЛИ ИЗВУЧЕНЕ ПОУКЕ

У 2013. години, 27.500.000.000 РСД потрошено је на финансирање подстицаја у пољопривреди и руралном развоју, предвиђених прописима и законима. Од тога 25.900.000.000 РСД потрошено је на директна плаћања, тј. 94,4% средстава.

Инвестирање у примарну биљну производњу и узгој животиња током протеклих осам година допринело је већој конкурентности домаћих произвођача. Исплате су вршене након што корисник заврши комплетну инвестицију. Спровођење ове мере пратио је низ административних проблема везаних за дуг период за издавање грађевинских и других дозвола, као и за дефинисање услова за одобравање пројеката. Такође, инвестиције су се морале завршити у периоду од годину дана, према захтеву националних мера и националног буџета.

У 2013. години, субвенције за рурални развој износиле су 1.100.000.000 РСД, односно 4,0% укупних средстава за субвенционисање пољопривреде и руралног развоја. Са подршком за руралну инфраструктуру (од 616.300.000 РСД), укупни износи плаћања у 2013. години износили су 1.720.000.000 РСД, тј. 6,25% укупног буџета.

У оквиру субвенција за рурални развој за 2013. годину, најчешће су реализоване субвенције за побољшање конкурентности пољопривреде путем инвестирања у пољопривредна газдинства. У ту сврху потрошено је 1.080.000.000 РСД или 98,6% од укупног износа подршке за рурални развој. Инвестиције у пољопривредна газдинства дате су у виду бесповратних средстава (до одређеног процента укупне вредности инвестиције) за реновирање и изградњу објеката, куповину стоке, опрему и механизацију, побољшање стандарда, као и обнову и проширење засада вишегодишњих биљака. У оквиру средстава додељених за ову намену, значајан део новца уплаћен је на основу обавеза из претходне, 2012. године (преко 90% од укупних средстава за инвестирање у пољопривредна газдинства).

У периоду од 2010. до 2012. године, 527 корисника добило је укупно 80.942.036,63 РСД као подршку инвестицијама за набавку машина за производњу житарица, индустријског биља и поврћа. За нове засаде воћа од 2002. до 2012. године, 3.789 корисника је добило укупно 1.377.114.326 РСД. За изградњу УЛО и стандардних хладњача и објеката за сушење воћа, у периоду од 2006. до 2013. године, 33 корисника добило је укупно 469.651.270,9 РСД. Од 2002. до 2012. године, 1.804 корисника је добило 1.917.072.751 РСД за нове засаде винове лозе. Новчана подршка имала је значајан утицај на постепену промену различитих структура, тј. увођење нових сорти и клонова чији су плодови тражени на светском тржишту, повећање извоза, увођење новог сортимента и побољшање квалитета домаћег вина, више произвођача вина са географском индикацијом, постављање основе за пословање да би се задовољиле домаће потребе за квалитетним и сертификованим садницама воћа и вина.

Током 2010. године инвестирано је у прераду и рекламирање пољопривредних производа и производа рибарства, док су 2011. године циљни производи били млеко, месо, воће и поврће. Искоришћеност средстава у оквиру ове мере је само 22% због недостатка информација о расположивој подршци, захтева за пријаву, недостатка средстава корисника за суфинансирање инвестиција, неповољних каматних стопа, због слабог разумевања потребних услова и одсуства стручне подршке за израду формулара за пријаву и подношење потребне документације. Најтежи део припреме пријава били су економски и финансијски критеријуми и недостатак разумевања значаја комплетности документације. У 2011. години, око 280.000.000 РСД издвојено је за унапређење прерађивачких капацитета за инвестирање у производњу и прераду млека, меса, воћа и поврћа, грожђа, и подршку активностима усмереним ка стварању производа са додатом вредношћу. Конкурс за мере је касно отворен, те кандидати нису имали довољно времена да се припреме и поднесу пријаве, што је резултирало ниском искоришћеношћу (око 6%).

Подстицаји за унапређење животне средине и руралних подручја односили су се на мере за подршку органске производње и генетичких ресурса. Подршка за унапређење животне средине је традиционално мање присутна у структури утрошених средстава за подршку руралном развоју. У 2013. години, само 14.693.000 РСД потрошено је на ове мере тј. 1,3% укупних средстава намењених за подршку руралном развоју. Имајући у виду сложеност проблема животне средине у Републици Србији, значај овог вида подршке за одређене области и објективне могућности за боље коришћење претприступних фондова у ове сврхе, јасно је да ће се овом сегменту политике посветити много више пажње у наредном периоду.

Подршка диверзификацији активности на пољопривредним газдинствима финансирана је кроз меру економске активности у смислу додавања вредности пољопривредним производима, као и увођење и сертификација система безбедности и квалитета хране, органских производа и производа са ознаком географског порекла. Мере за подршку развоја сеоског туризма и традиционалних заната, нису финансиране иако су биле предвиђене уредбом, зато што буџетска средства у то време нису била доступна. Укупна утрошена средства за подршку диверзификацији активности (сеоски туризам) у 2013. години износила су 712.112 РСД, што је само 0,07% од укупне подршке руралном развоју.

У 2011. години, Фонд за развој Републике Србије имао је посебну буџетску линију искључиво намењену финансирању сертифицираних традиционалних уметности и рукотворина, што се наставило у 2012. години.

Инвестициона подршка руралне инфраструктуре раније је била много јача, нарочито у 2006. години, након чега су се умањила расположива средства. У 2013. години, подршка руралној инфраструктури износила је 616.300.000 РСД или 2,24% од буџетских средстава за субвенције.

Подршка активностима ПССС у пољопривреди и безбедности контроле хране део је посебних подстицаја и у 2013. години је износила 442.050.000 РСД, тј. 1,65% буџетских средстава за субвенције, што је нешто више у односу на претходну годину.

5.2. ГЛАВНИ РЕЗУЛТАТИ ПОДРШКЕ ИЗ ФОНДОВА ЕУ, ДОДЕЉЕНИ ИЗНОСИ, РЕЗИМЕ ВРЕДНОВАЊА ИЛИ ИЗВУЧЕНЕ ПОУКЕ

Главни извори ЕУ финансирања пољопривредних пројеката у Републици Србији били су ЦАРДС програм и ИПА фондови. Република Србија је, од 2007. године добила помоћ у оквиру ИПА фондова из прве две од укупно пет ИПА компонената, а први уговори су потписани 2010. године.

ИПА пројекти намењени јачању капацитета и институционалној припреми за ИПАРД:

1) Пројекат ИПА 2007: "Изградња капацитета за спровођење политике руралног развоја у складу са ЕУ стандардима" (4.500.000 евра), намењен јачању капацитета и стручности Управе за аграрна плаћања и Управљачког тела. Пројекат се састојао од две компоненте. Компонента 1 - Твининг пројекат "Јачање капацитета Србије за апсорпцију фондова ЕУ за рурални развој у претприступном периоду", и Компонента 2 - Техничка помоћ "Изградња капацитета за формирање и спровођење ЛИС";

Извештај о вредновању ОУ наводи да су резултати Компоненте 1 делимично остварени. Резултат 1 - оснивање ИПАРД Агенције (АП) у складу са захтевима ЕУ, није остварен. Резултат 2 - УТ је сада основано у оквиру Сектора за рурални развој, и тако је циљ остварен, иако је потребно наставити са запошљавањем додатне радне снаге. План обуке за АП и УТ (резултат 3) је обрађен и тренутно се спроводи.

Компонента 2 - ЛИС пројекат је остварио мешовите резултате, а према извештају о вредновању ОУ, то су следећи; 1) капацитети и свест локалних заједница да учествују у *ЛЕАДЕР* приступу (резултат 1) су повећане; 2) на основу овог снажног систематичног рада са локалним општинским групама, оцењена је пилот симулациона вежба за избор потенцијалних ЛАГ за преко 25 пријава у новембру 2012 године. Процењено је да се очекује да ће најмање 15-20 потенцијалних ЛАГ испунити критеријуме селекције који одговарају захтевима резултата 2; 3) мање задовољавајући је напредак у постизању резултата 3 ("људске, техничке, организационе и финансијске процедуре и/или средства за свеобухватну подршку *ЛЕАДЕР* приступу у оквиру МПШВ су ојачали"). Није успостављен ниједан институционални мандат (најновији планови за "*ЛЕАДЕР* саветодавни одбор" су пропали због недостатка посвећености и одлуке од стране Министарства за националне међуагенцијске форуме о руралном развоју, као што је то раније чињено кроз планове за, *ЛЕАДЕР* водеће групе⁷). Нису развијени механизми у оквиру УАП за развој процедура за спровођење *ЛЕАДЕР* мера.⁷

⁷ *"Техничка помоћ за вредновање сектора пољопривреде и руралног развоја спроведена и финансирана од стране ИПА Програма и других Донатора у Републици Србији", Извештај о вредновању, јануар 2013. године.*

2) ИПА 2009 ОУ Еуропе Аид/127054/С/СЕР/мулти - ЛОТ бр. 1: Рурални развој "Помоћ Управи за аграрна плаћања" (април 2013. - фебруар 2014. године). Циљ пројекта био је да се обезбеди ТП УАП у циљу јачања националних и регионалних капацитета потребних за приоритете усклађивања са ЕУ и развој сектора, са акцентом на испуњењу услова за акредитацију за ИПА Компоненту V. Један од резултата пројекта је процес самооцењивања који је истакао главне недостатке (факторе блокаде) који значајно могу утицати на акредитовање УАП. Резултат процеса самооцењивања био је коначан извештај о интерној ревизији (поднет 26. јула 2013. године);

3) Пројекат ИПА 2010 "Систем рачуноводствених података на пољопривредним газдинствима (*ФАДН*)", са буџетом од 2.000.000 евра имао је за циљ да унапреди економске, финансијске и податке о учинку на српским пољопривредним газдинствима. Извештај о вредновању ОУ наводи да су рани показатељи за постизање резултата следећи: 1) развијен је петогодишњи Национални план за *ФАДН*; 2) основан је институционални оквир за *ФАДН*, а јачање капацитета је у току; 3) *ФАДН* софтвер је у фази развоја (мада се опет ИТ задужења делегирају ка УАП, постављајући још веће захтеве њеним ресурсима), а све обуке, прикупљање података и методолошка питања у вези са првим пилот пољопривредним газдинствима су успешно спроведени;

4) ИПА 2010 ОУ: "Техничка помоћ за Национални фонд у оквиру Министарства финансија у Републици Србији за припрему ИПА Компоненте V". Циљ: завршетак процедура, развој рачуноводствених стандарда, завршетак пакета акредитације за ИПАРД за Национални фонд. Статус: пројекат завршен у јуну 2013. године;

5) ИПА 2011 - ЕУ твининг лајт пројекат, *CP/2013/ИБ/АГ/01TWL*: "Помоћ Управљачком телу Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде у сарадњи са ИПАРД програмом 2014-2020, подршка у акредитацији и обуци." Пројекат је помогао у обради основних елемената ИПАРД Програма 2014-2020. године (идентификовање адекватних мера подршке, показатеља, правних недостатака у вези са спровођењем мера, разрада мера, израда извештаја за праћење и процену са неопходним пратећим документима) уз додатну обуку за УТ током процеса. Нове мере су укључене, а списак минималних државних стандарда је ревидиран. Осим припрема за ИПАРД програм 2014-2020. године, пројекат подржава обуку тренутно запосленог особља на радном месту и помаже у ревизији докумената у складу са добијеним коментарима и препорукама од *ДГ АГРИ* и претходног *ex-ante* вредновања. Подношење првог Нацрта ИПАРД II програма ЕК је највреднији резултат остварен у оквиру овог пројекта. Како би се упознало са будућим задацима у оквиру радне структуре под ИПАРД II програмом запослени у Управљачком телу су имали бројне обуке на радном месту. Спроведене су важне консултације са заинтересованим странама у циљу представљања Нацрта ИПАРД II програма. Позвани су представници прерађивачке индустрије и пољопривредници, удружења, задруге и НВО укључене у рурални развој како би својим писаним коментарима и дискусијом током састанка допринели бољем квалитету ИПАРД II програма;

6) Пројекат ИПА 2012: "Техничка подршка српским властима у управљању програмима претприступне помоћи" у Министарству финансија који је започео у марту 2014. године, трајаће две године. Осим тога што ће бити претежно усмерен на запослене и процедуре НСО/НФ и канцеларије за подршку НСО, пројекат има и ИПАРД компоненту са следећим активностима: мапирање стања ИПАРД припреме, преглед тренутне правне основе и радних процедура за ИПА V и њена измена у складу са новим финансијским прописима, креирање и спровођење обука прилагођених за запослене у НФ и ИПАРД ОС, обуке и тренинге на радном месту кроз студије случаја у оквиру ИПАРД, посебно осмишљене за НФ и ИПАРД ОС и дајући смернице алате за рад НФ у циљу ефективног функционисања управљачког контролног система;

7) ИПА 2012 ТВЛ пројекат 12СЕР01/11/71: "Подршка Управљачком телу МПШВ у преговорима и акредитацији ИПАРД Програма 2014-2020 " - почео је у првој половини 2015 године. Овај пројекат ће помоћи УТ у преговарачком процесу за ИПАРД и припреми за националну акредитацију. Пројекат ће такође, помоћи у обради националних стандарда и стандарда ЕУ за ИПАРД и оснивању Сталне радне групе (СРГ), коју чине представници УТ, АП и техничких тела ИПАРД програма, који ће радити на дефинисању националних и ЕУ стандарда, припреми одговарајућих Приручника за кориснике ИПАРД II програма, као и ИПАРД промотивним активностима.

ИПА пројекат: "Припрема стратешких програмских докумената 5" (*ППФ5*) (*Број уговора: 2012/302-220*) допринела је припреми ИПАРД II програма за МПШВ. Квантитативне, квалитативне и ажуриране програмске информације за припрему ИПАРД II програма обезбеђене су кроз:

1) ажурирање табела у Глави III. Нацрта програмског документа за ИПАРД II, описујући друштвено-економско стање и пољопривредне секторе кроз најновије изворе података, укључујући и званични Попис пољопривреде из 2012. године;

2) ажурирање секторских студија из 2010. године за производњу и прераду млека, производњу и прераду меса, као и за производњу и прераду воћа и поврћа;

3) праћење и стручну ревизију статистичких података и анализа, достављених у оквиру ажурираних секторских студија и других извештаја за ажурирање друштвено -економских анализа које треба укључити у ИПАРД II програму;

4) обраду Нацрта Главе III. ИПАРД II програма у складу са ДГ АГРИ планским смерницама за садржај Главе III. Текст главе не треба да премаши 50 страна. Треба да садржи квантитативни опис тренутне ситуације приказујући диспаратете, недостатке и потенцијале развоја;

5) разматрање и пружање информација о постојећим минималним националним стандардима (МНС) и техничким телима, одговорним за контролу у областима: заштита животне средине, квалитет и безбедност хране, здравље и добробит животиња, здравље биља;

6) процену потреба везаних за пољопривредне машине/механизацију у сектору биљне производње;

7) *ex-ante* процену Програма за рурални развој у Републици Србији под ИПАРД Програмом 2014-2020. године.

ИПА пројекти намењени области безбедности и стандардима су следећи:

1) За ИПА 2008 пројекат "Усаглашавање националних прописа у области регистрације и контроле средстава за заштиту биља са прописима Европске уније и примена нових законских прописа" издвојен је буџет од 1.200.000 евра. Сврха пројекта била је подршка УЗБ у успостављању свеобухватне структуре за ефективну примену читавог система ауторизације и контроле производа за заштиту биља (ПЗБ) у складу са стандардима ЕУ, почев од законодавства и грађења институција, а затим обезбеђивање комуникационих система. Главни резултати су следећи:

(1) увођење нових начина рада у циљу побољшања ефикасности, припремање нових врста апликација које се могу очекивати када се законодавство усклади са оним у ЕУ и писање стандардних процедура рада за све кључне области посла, а такође, развијена је и усвојена нова стратегија за заштиту биља,

(2) запослени у УЗБ, као и велики број стручњака са института и факултета, упознати су са свим областима стандарда и методологија ЕУ које се тичу процене ризика,

(3) припремљен је нацрт закона о ПЗБ, док су одговарајућа подзаконска акта за ауторизацију ПЗБ припремљена и објављена,

(4) систем за управљање учинком приближен је запосленима у УЗБ и припремљен је нацрт тендера и уговора. Извршена је оцена факултета и института који су погодни за учешће у даљем процесу,

(5) извршена је провера будућих организација Добре експерименталне праксе и предложене су измене у будућем раду у вођењу ефикасног испробавања ПЗБ;

2) ИПА 2008 пројекат "Јачање капацитета и техничка подршка за обнову рејонизације виноградарства и за систем ознака географског порекла вина" (1.200.000 евра) имао је за циљ да

побољша ситуацију у виноградарском сектору, посебно кроз нову рејонизацију виноградарства која би помогла малим произвођачима вина у сиромашним и слабије развијеним руралним подручјима, који производе специфична вина типична за дати географски простор;

3) ИПА 2010 пројекат "Опремање Дирекције за националне референтне лабораторије Републике Србије у ланцу исхране" (6.500.000 евра) имао је за циљ изградњу капацитета новоосноване ДНРЛ и пуштање у рад лабораторијског комплекса у Батајници, као и довођење исте у потпуно оперативно стање како би била усклађена са најбољим праксама и стандардима ЕУ. Пројекат је заснован на одредбама Закона о безбедности хране. Подела задужења између НРЛ и осталих сектора МПШВ, посебно Управе за ветерину (ветеринарске инспекције), Генералног инспектората (фитосанитарна инспекција) и Управе за заштиту биља, није јасно дефинисана. Према извештају о процени ОУ постизање резултата је на ниском нивоу (укупно је постигнуто само 26% резултата до краја септембра 2012. године). Наводи се да је 35% резултата постигнуто у оквиру Компоненте II (изградња, систем за управљање информацијама лабораторије), а 33% у оквиру компоненте III (акредитација). Објекти у Батајници намењени мрежи лабораторија потпуно су обновљени, без довољног броја стручног особља и скупи су за одржавање;

4) ИПА 2011 пројекат "Изградња капацитета у области безбедности хране и добробити животиња" имао је за циљ развијање капацитета за ветеринарски сектор како би се омогућило испитивање потенцијалних ризика који проистичу из базе података животиња за будуће активности које су у складу са правним тековинама ЕУ. Завршен је у септембру 2014. године. До сада су постигнути следећи резултати:

(1) ажуриран систем документовања по питању управљања храном и сточном храном,

(2) обучени запослени у Управи за ветерину, укључујући и инспекторе, о увођењу закона ЕУ о храни.

ИПА пројекти намењени области здравља животиња су следећи:

1) ИПА 2008, 2009, 2011 пројекат "Подршка за контролу/искорењивање класичне куге свиња", (допринос ЕУ од 20.300.000 евра) има за циљ да искорени болести животиња у земљама западног Балкана, посебно оне које су и даље претња земљама чланицама ЕУ, попут беснила и ККС. Пројекат се мора примењивати најмање пет узастопних година на читавој територији западног Балкана (нпр. 2010, 2011, 2012, 2013. и 2014. године), уз вакцинације два пута годишње, на пролеће и јесен (април - мај и октобар - новембар). Постигнути резултати су следећи: (1) акциони план за побољшање тренутног институционалног оквира за искорењивање, контролу и праћење ККС и беснила, (2) стратешки оперативни вишегодишњи акциони план за искорењивање, контролу и праћење ККС и беснила, (3) стратешки оперативни вишегодишњи акциони план за искорењивање, контролу и праћење ККС, укључујући план против невакцинисања за ККС, (4) план за непредвиђене случајеве и радни приручник за ККС, (5) програм обуке који је уведен уз сагласност корисника, (6) упутства или протоколи усвојени од стране корисника, за праћење броја и просторне распрострањености лисица и дивљих свиња и (7) систем за праћење за беснило и ККС, заснован на ГИС-у, прилагођен од стране ветеринарског информационог менаџмент система. Као резултат програма вакцинације, број идентификованих случајева беснила у Републици Србији спао је са готово 200 у 2009. години на само 1 у 2014. години са перспективом да Република Србија добије статус земље без беснила, у наредним годинама.

Праћење ефектности оралне вакцинације лисица (ОРВ) непрекидно се спроводи од 2011. године и засновано је на: (1) *пост мортем* лабораторијска испитивања можданог ткива циљних

животињских група (лисице, шакали и други месоједи) тестом флуоресцентних антитела (ФАТ), (2) детекција антитела против вируса беснила у узорцима крви *ЕЛИСА* методом и (3) детекције биомаркера тетрациклина у вилицама ради процене реакције на мамак са вакцином. Од септембра 2011. до маја 2014. године, анализирано је укупно 4.943 узорака можданих ткива, 4.241 крвних серума и 4.984 вилица. Број потврђених ткива позитивних на беснило смањено се од десет у 2011/2012. години на шест у 2012/2013. години, а у 2013/2014. години на једну позитивну лисицу. Стопа сероконверзије се повећала са 10,48% (133/1269) на 20,12% (362/1800) и 42,23% (495/1172) у 2011/2012, 2012/2013, односно 2013/2014. години. Заједно са сероконверзијом и број детектованих тетрациклин позитивних вилица забележио је тенденцију раста у истом периоду, од: 49,67% (682/1373) у 2011/2012, 62,54% (1294/2067) у 2012/2013. године и 90,33% (1383/1531) у програму за праћење спроведеном током 2013/2014. године. Приказани резултати показују да је ОРВ дивљих животиња у Републици Србији против беснила била успешна и праћена сталним растом узимања мамака са вакцином и имунизацијом животиња;

2) ИПА 2012 твининг пројекат "Јачање капацитета за унапређење објеката за производњу хране и управљање споредним производима животињског порекла" (2.000.000 евра) подржава развој стратегија у две различите области: за унапређење објеката за прераду хране и за управљање споредним производима животињског порекла. Такође, пројекат подржава развој одговарајућих стандарда у различитим секторима (нпр. меса и млека), а спроводи обуке за инспекторе и кампање подизања шире јавне свести. Овај пројекат је снажно повезан са припремама за реализацију ИПАРД II програма за инвестирање у пољопривредна газдинства, као и инвестирање у прерађивачку индустрију у секторима за месо, млеко, воће и поврће. Подносиоци пријава треба да испуне минималне националне стандарде у погледу здравља животиња, јавног здравља, безбедност и здравље на раду, како би испунили услове за помоћ у оквиру мера за инвестирање у физичку имовину које се тичу прераде и маркетинга пољопривредних производа и производа рибарства, за коју подносиоци пријаве, односно, потенцијални корисници, на крају инвестирања морају да достигну стандарде ЕУ. Следећа важна ставка је да се стандарди морају проверавати на лицу места, што значи да се ветеринарска инспекција сматра техничким захтевом за спровођење ИПАРД II програма. Крајњи резултат било би побољшање стандарда прехранбених објеката корисника што би помогло већој апсорпцији средстава.

5.3. ГЛАВНИ РЕЗУЛТАТИ СПРОВЕДЕНЕ МУЛТИЛАТЕРАЛНЕ ПОМОЋИ, ДОДЕЉЕНИ ИЗНОСИ, РЕЗИМЕ ВРЕДНОВАЊА ИЛИ ИЗВУЧЕНЕ ПОУКЕ

Промоцију националног раста, кроз повећану конкурентност МСП, подршку предузећа да задрже међународне стандарде и сертификацију, подршку продаје и рекламирања (сајмови и истраживање тржишта), стварање индустријских група и удружења, симулирање пословних кластера, стварање мреже за сарадњу између државних и приватних заинтересованих страна и подршку електронској управи кроз стандардизацију интернет страница, подржали су донатори, попут Аустрије, Чешке, Немачке, Јапана, Холандије, Данске, Норвешке, Румуније, Шпаније, Шведске, Швајцарске, САД, УН и Светске банке (списак донатора са одговарајућим буџетима и трајањем налази се у Прилогу 1 који је одштампан уз овај програм и чини његов саставни део). Према ефикасности ЗРП, подршка се може најбоље сагледати на локалном нивоу и уз билатералне пројекте, које често финансирају мањи донатори, као и помоћ покривену другим сектором (реформа државне управе (РДУ), конкурентност, грађанско друштво, медији и култура).*

Норвешка пружа помоћ Републици Србији од 2001. године. Последњи пројекат био је "Унапређење организације рада земљорадничких задруга у Републици Србији по норвешком моделу" (1.000.000 евра). Циљ пројекта био је да унапреди пословање нових и постојећих задруга и земљорадничких удружења према западноевропском - норвешком моделу. Кључни резултати су

следећи: 1) јачање пољопривредне производње у Републици Србији кроз ревитализацију осам пољопривредних задруга и стварање нових, савремених организација пољопривредних произвођача према европским принципима; 2) организоване обуке о успостављању и раду модерних пољопривредних задруга, маркетингу и трговини, преносу знања саветодавним службама и пољопривредним задругама и њиховој стратегији; 3) развијена упутства и приручници за успостављање задруга; 4) припремљена основна анализа о пољопривредним задругама у Републици Србији и 5) припремљена стратегија о пољопривредним задругама у Републици Србији.

Пројекат "Спровођење програма приватног сектора за подршку воћарству и сектору гајења јагодастог и бобичастог воћа на југу Србије" (донација Данске) - подржао је пет важних воћних ланаца за домаћа и страна тржишта. Ово је био потпуно одговарајући пројекат јер Република Србија има одређене конкурентне предности у сектору воћарства. Пројекат је почео крајем 2010. године, а биће завршен 2016. године. Њиме су обезбеђени техничка подршка (4.000.000 евра) и донације (5.300.000 евра) кроз два позива за аплицирање годишње.

Пројекат "Партнерство за ревитализацију руралних подручја" (донација Владе Румуније) - спроведен је од стране програма УНДП. Буџет: 200.000 евра. Пројекат је започет у јулу 2010. године и настављен је до краја 2011. године, а разматра се даље проширење пројекта на општине Кучево, Жагубица и Голубац. Овај пројекат има за циљ да повеже постојеће потенцијале пет засебних руралних општина у АПВ користећи *ЛЕАДЕР* приступ. Пројектне активности представљају јачање руралног друштвеног капитала и промовисање руралног развоја кроз иновативне обуке, побољшану сарадњу свих учесника битних за рурални развој и повећање разноликости руралних развојних стратегија. Резултати пројекта су следећи: 1) подржан развој руралних подручја у АПВ кроз подршку пет постојећих мрежа и мрежа у развоју; 2) ангажован рурални друштвени капитал и напори заједнице како би се ојачале активности у области руралног развоја циљних пилот општина; 3) реализована изградња капацитета потенцијалних ЛАГ у циљним подрегионима и општинама и Мреже за рурални развој у циљу одрживог спровођења иницијатива за локални рурални развој кроз промовисање и обуке о *ЛЕАДЕР* приступу и методологији.

⁸ *Извештај агенције СИДА о "Процени делотворности и ефикасности развојне помоћи Републици Србији по секторима"*

Пројекти Светске банке

Пројекат "СТАР" покренут је у децембру 2008. године, а завршен у мају 2013. године, уз Уговор о зајму од 12.500.000 евра и ГЕФ Уговор од 4.500.000 УСД. Циљ је био унапредити конкурентност српске пољопривреде. Пројекат је подржао: јачање Агенције за плаћање у циљу доделе средстава за инвестирање у рурални развој и процену утицаја истих, капацитет пољопривредних произвођача и прерађивача да искористе ова средства, програм обуке за пружаоце саветодавних услуга који је проширен са 250 на 1.800 пољопривредних саветодаваца од новембра 2011. године, критичне инвестиције у општинску инфраструктуру у удаљеним руралним подручјима (ГЕФ програм) што је допринело већој приступачности понуде руралног туризма. Програм транзиционе реформе пољопривреде (СТАР) Светске банке током прве три године вратио је само 6% од ИБРД Уговора о зајму и 7,6% од финансијског програма Светске банке намењеном подршци заштите животне средине (ГЕФ). Пред МПШВ постављен је изазов у разумевању и спровођењу мера и интервенција ЗРП.⁹

ДРЕПР (ГЕФ, СИДА), Светска банка покренула је почетком 2006. године, са буџетом од 9.000.000 евра. Глобални циљ пројекта за заштиту животне средине био је смањење нутритивних одлива са пољопривредних газдинстава и предузећа у водотокове повезане са реком Дунав, као и промовисање утицаја на јавно здравље, економску одрживост пољопривредне производње, очување природног наслеђа и заштите животне средине. Пројекат је успешно остварио дефинисане пројектне циљеве и кључне резултате кроз четири компоненте пројекта: регулаторну реформу и изградњу капацитета, инвестирање у смањење нутријената, праћење квалитета воде и земљишта, повећање свести јавности и стратегија репликације и управљање, спровођење и праћење пројекта. Главни постигнути резултати ДРЕПР пројекта били су: 1) припремљен правилник добрих пољопривредних пракси; 2) развијена студија "Припрема плана за увођење НД и правних оквира за Србију"; 3) припремљено 120 планова за управљање нутријентима; 4) рад са преко 200 пољопривредних газдинстава; 5) 105 пољопривредних газдинстава добило је донације за подршку; 6) три кланице су подржане кроз набавку опреме за управљање ризичним отпадом; 7) основан је ЦОИ за пренос знања о Доброј пољопривредној пракси; 8) 650 учесника обучено је у ЦОИ центру о законодавству ЕУ у вези са НД и ОДВ, ПДПП, правилном управљању стајњаком и отпадом из кланица; 9) набавка опреме за лабораторије и софтвера за Институт за земљиште, РХМЗ и четири локалне лабораторије; 10) 104 пољопривредна газдинства подржана су у изградњи објекта за одлагање стајњака са опремом за растурање стајњака.

Главни резултати пројекта: "Подршка агроеколошкој политици и програмима за Републику Србију - ИУЦН". били су: 1) припрема две пилот агроеколошке шеме за различите заштићене зоне где је битно наставити традиционалну пољопривредну праксу у циљу очувања биолошке разноврсности у вези са *XHB* пољопривредним системима и пољопривредним земљиштем; 2) основана агроеколошка радна група, типологија *XHB* пољопривредних система, нацрт мапе за *XHB* пољопривредно земљиште, као и разна техничка документа; 3) вођене обуке о стварању и спровођењу агроеколошке политике: значај пољопривредне производње *XHB*; 4) завршен и одштампан приручник за припрему националног агроеколошког програма са циљем да се покрене и обезбеди заштита биолошке разноврсности и управљање одрживим природним ресурсима у Републици Србији.

Планирани резултати пројекта УН агенција "Одрживи туризам за рурални развој" су: развијање правног и политичког оквира за подршку диверзификације руралне економије кроз туризам што доприноси постизању Миленијумских развојних циљева; боље повезивање и организовање локалног руралног туризма и пратеће производње, као и унапређење капацитета локалних заинтересованих страна у смислу достављања услуга и производа. Излазне вредности пројекта су биле: 1) развој правног и политичког оквира за подршку диверзификације руралне економије кроз туризам; 2) израда Националног мастер плана за рурални туризам; 3) израда Националног програма за рурални развој 2010-2013. године; 4) умрежавање и организација локалног туризма и пратећих индустрија; 5) унапређење капацитета локалних заинтересованих страна за пружање услуга и понуду производа у складу са стратегијама.

Како би се постигли ови резултати, ЗП је користио неколико стратешких приступа у спровођењу, и то су: 1) изградња капацитета за припрему *LEADER* програма ЕУ и 2) портфолио обука и активности за развој капацитета усмерених локалним заинтересованим странама у јавном, приватном и цивилном сектору.

Главна достигнућа: 1) пројекат је подржао развој Националног мастер плана за рурални туризам који је одобрила Влада који чине дијагностички, стратешки, акциони планови и план за спровођење, а садржи оквир и принципе за развој дечјег, породичног туризма и туризма за младе. Такође, основан је и Национални савет за рурални развој; 2) повећање капацитета за одрживи

рурални туризам; преко 1.000 заинтересованих за рурални туризам је обучено кроз радионице, практичне тренинге и обуке у оквиру програма који су углавном концентрисани на енергетску ефикасност и одрживо коришћење ресурса. Програм је помогао умрежавање група и појединаца укључених у рурални туризам (добављача, локалних туристичких агенција, општина и цивилног друштва); 3) разрађене су локалне развојне стратегије за све општине и у сваком од четири циљна региона. Појачан је капацитет потенцијалних локалних акционих група, укључујући планирање и развој стратегија, развијена је способност појединаца или група, укључених у рурални развој, да припреме локалне развојне стратегије и управљају пројектним циклусом; 4) подстакнуто је формирање партнерстава између јавног, цивилног и приватног сектора кроз више од 60 пројеката и припремљене су смернице за јавно - приватна партнерства у руралном туризму.

° Извештај агенције СИДА о "Процени делотворности и ефикасности развојне помоћи Републици Србији по секторима"

VI ОПИС СТРАТЕГИЈЕ

6.1. ОПИС ПОСТОЈЕЋЕ НАЦИОНАЛНЕ СТРАТЕГИЈЕ РУРАЛНОГ РАЗВОЈА

НАРДС за период 2014-2024. године усвојена је 31. јула 2014. године и објављена у "Службеном гласнику РС", број 85/14. Заснована је на следећој визији за развој пољопривреде и руралних подручја: ефикасан и иновативан пољопривредно-прехрамбени сектор заснован на знању, модерним технологијама и стандардима, нуди производе високог квалитета на домаћем и страном тржишту, као и одрживи развој природних ресурса, животне средине и културног наслеђа руралних подручја, обезбеђујући економске активности и могућности запошљавања, као и квалитет живота за младе и друго становништво руралних подручја.

У складу са овом визијом, дефинисани су следећи циљеви стратешког развоја:

- 1) повећање раста производње и стабилност прихода произвођача;
- 2) побољшање конкурентности уз прилагођавање захтевима домаћих и страних тржишта и уз технолошко и техничко унапређење сектора;
- 3) одрживо управљање ресурсима и заштита животне средине;
- 4) бољи квалитет живота у руралним подручјима и смањење сиромаштва;
- 5) ефикасно управљање јавном политиком и побољшан институционални оквир за развој пољопривреде и руралних подручја.

Ради постизања ових стратешких развојних циљева, дефинисани су следећи принципи политике:

- 1) пољопривредна политика и политика руралног развоја треба да буду усмерене ка наведеним циљевима;
- 2) треба обезбедити усвајање и потпуно усклађивање са *acquis цоммунатауре* и

3) институционалне реформе у вези са ефикасним спровођењем политике и изградњом капацитета за примену ЗПП ЕУ.

Као резултат анализе стања и сагледаних унутрашњих и спољашњих изазова, одређени су следећи секторски приоритети:

- 1) стабилизација прихода у пољопривреди;
- 2) повећано финансирање пољопривреде и руралног развоја и управљање ризицима;
- 3) ефикасно управљање земљиштем и унапређење расположивости земљишних ресурса;
- 4) унапређење физичких ресурса;
- 5) бољи систем преноса знања и развој људских ресурса;
- 6) ублажавање ефеката климатских промена и прилагођавање истим;
- 7) развој технологије и модернизација пољопривредне производње и прераде;
- 8) развој трговинских ланаца и логистичка подршка сектора;
- 9) заштита и унапређење животне средине и очување природних ресурса;
- 10) очување пољопривреде, људских и природних ресурса у подручјима са отежаним условима рада у пољопривреди;
- 11) диверзификација руралне економије и очување културног и природног наслеђа;
- 12) побољшање друштвене структуре и јачање друштвеног капитала;
- 13) модернизација и прилагођавање институција и правног оквира;
- 14) побољшање квалитета и безбедности производа.

Да би се остварили стратешки циљеви, одређене су следеће политичке интервенције:

- 1) директна плаћања и интервенције подршке тржишту и ценама, у вези са подршком прихода пољопривредника;
- 2) интервенције у области руралног развоја, финансиране кроз ИПАРД II програм и националне шеме финансирања;
- 3) подршка општим услугама, укључујући ветерину и заштиту биља;
- 4) институционални развој и изградња капацитета.

Осим тога, Република Србија има за циљ да подржи наведену политику и остварење својих циљева кроз две макрорегионалне стратегије у којима учествује (тј. кроз Стратегију ЕУ за Дунавски регион (*ЦОМ (2010) 715*) и Стратегију ЕУ за Јадранско-јонску област (*ЦОМ (2014) 357*)).

6.2. УТВРЂИВАЊЕ ПОТРЕБА И РЕЗИМЕ ЦЕЛОКУПНЕ СТРАТЕГИЈЕ

6.2.1. Утврђене потребе

1) Повећање конкурентности пољопривредног сектора

Пољопривредници у Републици Србији немају довољно конкурентне производе, услед постојећег стандарда својих имања, нестабилних услова производње и ниске ефикасности производње, као и великих производних трошкова. Као резултат тога, приходи су нестабилни.

ИПАРД мера "Инвестиције у физичку имовину пољопривредних газдинстава" осмишљена је да подстакне инвестирање у објекте, механизацију, опрему и технологију, који би омогућили развој продуктивности и ефикасности, уз задржавање стандарда ЕУ за производњу, посебно у домену јавног здравља, заштите животне средине, добробити животиња и заштите на раду. Инвестирања у повећање стандарда фарми за узгој животиња у циљу побољшања нивоа хигијене сировог млека (објеката за производњу и хлађење млека), услова за добробит животиња (чување, проветравање, итд.) и одлагање и чување стајњака су хитна. Инвестирање у газдинства која се баве производњом воћа и поврћа је потребно у смислу побољшања инфраструктуре која се користи након бербе и да би коришћење воде за наводњавање било оптимално. Такође, инвестирање у газдинства потребно је да би се постигла ефикаснија производња. ИПАРД је осмишљен како би помогао мањим пољопривредним газдинствима да унапреде своју производњу и/или да задрже пољопривредну производњу било као посао са тенденцијом развоја или као додатни извор прихода.

2) Унапређење сектора за прераду за достизање стандарда ЕУ

За велики број предузећа у прехранбеној индустрији потребно је инвестирање у модернизацију објеката и производних линија. Постоји потреба за хитним успостављањем безбедног сакупљања и складиштења сировина у циљу смањења отпада и безбедности хране. Подршка овом сектору планирана је искључиво кроз ИПАРД меру "Инвестиције у физичку имовину које се тичу прераде и маркетинга пољопривредних производа и производа рибарства". Подршка ће бити усредсређена на повећање продуктивности и ефикасности прераде хране да би се издржао притисак тржишне конкуренције, као и да би се помогло сектору да се постепено усклади са стандардима ЕУ. Обновљени агро - индустријски капацитети треба да испуне побољшане стандарде на нивоу ЕУ, нарочито у вези са хигијеном, добробити животиња, околином и квалитетом производа.

3) Диверзификација активности и извора прихода у руралним подручјима

ИПАРД мера "Диверзификација пољопривредних газдинстава и развој пословања" доприноси диверзификацији руралне економије и смањеној зависности руралних подручја од пољопривредних прихода и ствара услове за мала пољопривредна газдинства. ИПАРД мера "Диверзификација пољопривредних газдинстава и развој пословања" подржаће рурални туризам, а тиме и дати могућност пољопривредницима да примене и диверзификују своје активности и зараду. Анализа руралног туризма у Републици Србији показује да он већ доприноси руралној економији, као и да има велики потенцијал за даљи развој. Штавише, рурална подручја

карактеришу разноликост пејзажа, висока биолошка разноврсност, културно наслеђе и природни ресурси.

Осим тога, националне шеме за подршку ће обезбедити средства за пчеларство и производњу меда, као и за сектор аквакултуре.

4) Развој непољопривредног сектора руралне економије

Диверзификација економских активности у руралним подручјима проширује спектар услуга које су доступне руралном становништву и подржава производе и услуге засноване на традиционалном знању и технологији, природним ресурсима и културном наслеђу и биће подржана кроз националне мере подршке и пројекте руралног туризма у оквиру ИПАРД мере "Диверзификација пољопривредних газдинстава и развој пословања" који ће бити усредсређени на оне зоне које имају одговарајући развојни потенцијал. Економска диверзификација треба да подржи раст, запосленост и одрживи развој руралних подручја и тиме допринесе бољој територијалној уједначености, како економској, тако и друштвеној, директно повећавајући приход у руралним подручјима развијањем непољопривредних активности.

5) Бољи квалитет стручних обука и информативних сервиса за пољопривреднике и локална предузећа

Саветодавне службе биће обучене да помогну пољопривредницима, шумарима и МСП у руралним подручјима у коришћењу подстицаја које пружа ИПАРД II програм, као и у унапређењу одрживог управљања и економског и еколошког учинка пољопривредних газдинстава или повезаних предузећа, а тиме и читавог сектора. Развој саветодавних служби један је од главних приоритета МПШВ. Национални буџет и ИПА институционална изградња омогућиће подршку развоја саветодавних служби. Под мерама ИПА ТП, саветодавне службе биће подржане у активном организовању промотивних и неформалних кампања за потенцијалне кориснике.

6) Боље управљање природним ресурсима и ефикасно коришћење ресурса

Јак допринос смањењу садашњег тренда уништавања природе и животне средине услед неодрживог управљања земљиштем и пољопривредних пракси које за резултат имају пропадање и ерозију земљишта, загађење воде и губитак биолошке разноврсности, може се остварити кроз ИПАРД мере "Инвестиције у физичку имовину које се тичу прераде и маркетинга пољопривредних производа и производа рибарства" и "Инвестиције у физичку имовину пољопривредних газдинстава". Оне су чврсто повезане за овом потребом, пошто су у великој мери намењене побољшању еколошких стандарда у примарној производњи и преради пољопривредних производа, па тако доприносе смањењу загађивања ваздуха и земљишта, посебно кроз инвестирање у бољи систем управљања отпадом, увођење технологија за чување воде и обновљиву енергију. Подршка за физичку имовину намењену примарној производњи и преради млека, меса, воћа и поврћа и житарица, обезбедиће корисницима неопходну опрему и алате за правилно управљање природним ресурсима и бољи квалитет воде и земљишта и истовремено ће помоћи у спровођењу добрих еколошких пракси у примарној пољопривредној производњи и преради. На крају сваког подржаног пројекта, читаво предузеће ће морати да буде усклађено са релевантним минималним националним стандардима на снази у вези са заштитом животне средине, јавним здрављем, добробити животиња и безбедности и здравља на раду. Инвестирање у системе за наводњавање допринеће адекватном коришћењу водних ресурса. С обзиром на то да постоје добре могућности у вези са повећаном потражњом органских производа, као и за екотуризмом и агротуризмом, који зависе од очувања животне средине, а и доприносе очувању

природе, "Агро - еколошко - климатске мере и мера органске производње" као и "Диверзификација пољопривредних газдинстава и развој пословања" су кључне мере директно осмишљене за решавање ових проблема. Развој капацитета саветодавних служби и боље пружање информација и савета пољопривредницима о одрживом управљању природним ресурсима подржаће ову потребу.

7) Одржавање биолошке разноврсности и еколошке вредности пољопривредних зона и пољопривредних система, као и одржавање квалитета водних ресурса

"Агроеколошко-климатске мере и мера органске производње" ИПАРД програма подижу свест произвођача о заштити и унапређењу доступних природних ресурса. Оне обухватају заштиту и очување земљишта, квалитета ваздуха, воде, животињских и биљних станишта, традиционалних руралних и пољопривредних подручја велике природне вредности. Заједнички ефекти инвестиционих мера "Инвестиције у физичку имовину које се тичу прераде и маркетинга пољопривредних производа и производа рибарства" и "Инвестиције у физичку имовину пољопривредних газдинстава" попут: дефинисања посебних критеријума за инвестициону подршку, посебног програма субвенционисања у области снабдевања енергијом, технолошког унапређења производних процеса и посебних субвенција за увођење добре еколошке технологије, могу довести до унапређења и заштитних ефеката. Политика подршке ће постепено добијати облик политике која је усклађена са стандардима ЕУ, што захтева административно јачање у подручјима праћења и спровођења агроеколошких шема. НППР ће наставити са пружањем подршке у области агроекологије кроз очување животињских и биљних генетичких ресурса, као и у очувању и заштити земљишта. Нове мере НППР обезбедиће подршку одрживом управљању шумама и шумским активностима. Уколико у будућности ресурси буду доступни, посебна пажња посветиће се очувању биолошке разноврсности и аутохтоних раса.

8) Промовисање одрживог управљања шумама (ОУШ), унапређење приступачности шума и доступност добрих еколошких технологија у сектору шумарства

Подршка одрживом и климатски повољном коришћењу земљишта треба да укључи развој шумских зона и одрживо управљање шумама. Шуме играју кључну улогу ка преласку на економију ниске емисије угљеника, очувању биолошке разноврсности, секвестрацији угљеника, пружању услуга екосистема, рекреацији и пружању могућности запослења и зараде у руралним подручјима. Активности и подршка за очување и заштиту шума, промовисање улагања у шумска подручја и њихову заштиту, финансираће се из државног буџета и могућих средстава донатора.

9) Одржавање ниског нивоа емисија гасова са ефектом стаклене баште (ЕГС) из пољопривредног сектора и руралних подручја и подршка за прелазак на економију на бази ниске емисије угљеника

Пољопривредни развој ће у будућности све више бити суочен са утицајима климатских промена. Веће количине угљен - диоксида и других ЕГС, виша температура, промена годишњих и сезонских падавина и учесталије екстремне температуре неизбежно ће утицати на обим производње и квалитет хране, стабилност приноса и окружење. Такође, могу се очекивати последице попут смањене доступности воде, чешћих појава болести и штеточина, као и пропадања квалитета земљишта. Све одабране мере у оквиру ИПАРД II програма осмишљене су да допринесу смањењу емисија угљен-диоксида и помогну у ублажавању утицаја које климатске промене имају на пољопривредни сектор. С обзиром на то да се НППР концентрише на мања пољопривредна газдинства, њиме нису предвиђена средства за ову врсту инвестиција.

10) Смањење степена сиромаштва и ризика од социјалне искључености

У Републици Србији има преко 750.000 незапослених и они углавном живе у сеоским пределима. Економска криза је снажно погодила српску привреду, што потврђује раст стопе сиромаштва током последњих година. Рурална подручја су посебно погођена сиромаштвом, док су разлике између руралних и урбаних подручја све веће. У том смислу, више пажње треба посветити овом проблему и одабраним мерама, јер ИПАРД може да обезбеди подршку смањењу сиромаштва и социјалне искључености одржавањем и стварањем позиција за запослење на селима. Конкретно, инвестиционе мере као што су "Инвестиције у физичку имовину пољопривредних газдинстава" и "Инвестиције у физичку имовину које се тичу прераде и маркетинга пољопривредних производа и производа рибарства", "Диверзификација пољопривредних газдинстава и развој пословања", али и мера која се односи на органску производњу, могу помоћи у смањењу овог проблема. Главна подршка се очекује кроз НППР зато што омогућава финансирање мањих пољопривредних газдинстава, а тиме корисницима олакшава услове за коришћење мера подршке.

11) Боља основна инфраструктура и услуге у руралним подручјима

Тешко је остварити услуге, економски развој у руралним подручјима, потенцијал раста и промовисање одрживости без задовољавајуће основне инфраструктуре. У периоду од 2014-2020. године основна инфраструктура и услуге у руралним областима биће подржани из националног буџета и донаторским средствима.

12) Отварање радних места у руралном окружењу

Без отварања нових радних места није могуће постићи одрживи развој села, а тако и неопходне структурне промене. Из тог разлога се избор мера ИПАРД II програма у великој мери своди на оне које могу директно да допринесу стварању нових радних места, као што су "Инвестиције у физичку имовину пољопривредних газдинстава", "Инвестиције у физичку имовину које се тичу прераде и маркетинга пољопривредних производа и производа рибарства", и "Диверзификација пољопривредних газдинстава и развој пословања". Услед разлике у ограничењима и величини корисника, НППР ће се више концентрисати на задржавање постојећих радних места, него на стварање нових и на припреме за даљи развој газдинстава.

13) Побољшање капацитета локалних заинтересованих страна са циљем увођења ЛЕАДЕР приступа

На локалном и регионалном нивоу успостављено је 24 потенцијална ЛАГ, подржаних са 605 тематских акционих група. Остварен је велики напредак у развоју цивилног друштва и друштвеног дијалога у оквиру руралног становништва Републике Србије и омогућавању доброг управљања кроз локална партнерства, као и у подстицању запошљавања и развоју људског капитала. Оваквим приступом интегрисаног територијалног развоја на "локалном" нивоу, боље је загарантован уравнотежен територијални развој руралних подручја, што је један од свеобухватних циљева политике руралног развоја. Ради постизања свеобухватније покривености територије ЛАГ и финансирања првих пројеката, наведених као приоритетних у СЛР, планирано је увођење ИПАРД мере "Имплементација локалних развојних стратегија - ЛЕАДЕР приступ" у другој фази увођења ИПАРД II програма. Мере ТП и НППР ће се користити да би се обезбедило стварање партнерстава и развијање способности потенцијалних локалних акционих група за израду и имплементацију СЛР.

6.2.2. Преглед главних потреба руралног развоја и оперативних мера

Резиме стратегије у оквиру ИПАРД II програма

У складу са стратешким циљевима *НАРДС* за период од 2014-2024. године заснованим на свеобухватној *SWOT* анализи и утврђеним потребама, а у складу са ИПА II приоритетима, интервенције ИПАРД II програма у Републици Србији ће се концентрисати на следеће циљеве:

- 1) подршку конкурентности пољопривредно-прехранбеног сектора, усклађивање са ветеринарским и фитосанитарним, еколошким и стандардима безбедности хране ЕУ, као и реструктурирање и модернизацију сектора;
- 2) допринос развоју одрживих пракси управљања земљиштем подржавајући органску производњу и друге агроколошке праксе;
- 3) допринос одрживом руралном развоју кроз подршку диверзификацији економских активности и јачање *ЛЕАДЕР* приступа;
- 4) подршку за ефикасно спровођење Програма, за праћење, процену и промоцију у оквиру мере "Техничка помоћ".

Под ИПАРД II програмом ЕУ доступно је 11 мера које пружају средства за различите интервенције и циљне групе. Изабрано је шест мера које ће бити укључене у ИПАРД II програм за период од 2014-2020. године.

Избор мера које треба укључити у ИПАРД II програм за период од 2014-2020. године заснован је на секторским анализама приоритетних сектора у оквиру пољопривреде и прехранбене индустрије, на процени потреба и потенцијала за диверзификацију руралне економије и анализи стања животне средине.

Пољопривредно-прехранбени сектор суочава се са великим изазовима у смислу успешног реструктурирања, увођења стандарда ЕУ и повећања продуктивности и конкурентности. Процес усклађивања државног законодавства са *acquis communautaire* и постепено усклађивање са стандардима ЕУ у области безбедности хране, хигијене, добробити животиња и животне средине, захтева значајно инвестирање у модернизацију постројења уз унапређење знања и вештина радне снаге.

Најважнији изазов за пољопривреднике је унапређење стања у примарном сектору, а за предузећа у преради и продаји. Због тога је, из укупног буџета за период од 2014-2020. године планирано око 44% средстава за меру "Инвестиције у физичку имовину пољопривредних газдинстава" и око 35% средстава за меру "Инвестиције у физичку имовину које се тичу прераде и маркетинга пољопривредних производа и производа рибарства". У том контексту, сектор ће доживети напредак нарочито у области конкурентности, стандарда квалитета и унапређења животне средине, модернизације производње и прераде и стабилизације прихода у пољопривреди. Успешан развој конкурентног пољопривредно-прехранбеног сектора важан је за одрживи развој руралних подручја. Унапређење утицаја на стање животне средине пољопривредно-прехранбеног сектора такође, је важан за животну средину и очување биолошке разноврсности. Стога, подршка пољопривредно - прехранбеног сектора ће допринети развоју руралне економије и побољшању животне средине, као и ублажавању климатских промена, што је један од стратешких циљева ИПА.

Са буџетом од око 10% средстава за меру "Диверзификација пољопривредних газдинстава и развој пословања" кроз подршку инвестирања у рурални туризам довешће до стабилизације дохотка у руралним подручјима, како за породице пољопривредника, тако и за остало становништво у руралним подручјима. *ЛЕАДЕР* приступ ("Спровођење локалних стратегија руралног развоја - *ЛЕАДЕР* приступ") ће са спровођењем започети касније, са укупним буџетом од око 3% средстава. *ЛЕАДЕР* приступ у Републици Србији ће на почетку, бити подржан у оквиру мере "Техничка помоћ" за стицање вештина потенцијалне локалне акционе групе и израду стратегије локалног развоја.

Свеобухватан циљ агроколошко-климатских мера и мере органске производње повезан је са увођењем пилот пројеката за развој пољопривредних метода усклађених са заштитом и очувањем животне средине. Имајући у виду сложеност припреме тих мера и механизме неопходне за њихово спровођење, планирано је да се "Агроколошко-климатске мере и мера органске производње" уведу у каснијој фази програма. До тада, ова мера ће бити у процесу израде уз подршку ИПА 2012 пројекта техничке помоћи. Буџет планиран за ову меру износи око 5% средстава.

Око 3% средстава укупног буџета додељено је мери "Техничка помоћ". Ова мера ће подржавати управљање ИПАРД II програмом, тако што ће помоћи УТ да оснује систем за праћење и процену, комуникацију и промоцију и рад Одбора за праћење ИПАРД II програма. Ова мера ће подржати стицање знања потенцијалних ЛАГ, даље унапређење националне руралне мреже, обучавање УТ и спровођење политике руралног развоја.

Део који се односи на утврђене потребе пољопривредно-прехранбеног сектора и руралног становништва (потребе за стручним обучавањем, бољи сеоски путеви итд.) вршиће се изван ИПАРД II програма преко других области политика, националних програма, као и донаторских пројеката, на начин приказан у Табели 23.

Табела 23: Збирна табела која показује главне руралне развојне потребе и мере за рад

Идентификоване потребе	ИПАРД мере	ИПА	Други донатор	Државно
Потреба 1: Повећање конкурентности пољопривредног сектора	"Инвестиције у физичку имовину пољопривредних газдинстава"	☐		☐
Потреба 2: Надградња сектора за производњу до постизања стандарда ЕУ	"Инвестиције у физичку имовину које се тичу прераде и маркетинга пољопривредних производа и производа рибарства"	☐		☐
Потреба 3: Диверзификација активности и извора прихода у руралним подручјима	"Диверзификација пољопривредних газдинстава и развој пословања"		☐	
Потреба 4: Развој сектора непољопривредне руралне економије	"Диверзификација пољопривредних газдинстава и развој пословања"		☐	☐
Потреба 5: Бољи квалитет стручних обука и информативних			☐	☐

услуга за пољопривреднике и мала локална предузећа				
Потреба 6: Боље управљање и ефикасно коришћење природних ресурса	Допринос кроз мере "Инвестиције у физичку имовину које се тичу прераде и маркетинга пољопривредних производа и производа рибарства", "Инвестиције у физичку имовину пољопривредних газдинстава", "Агроеколошко-климатске мере и мера органске производње", "Диверзификација пољопривредних газдинстава и развој пословања"	☐	☐	☐
Потреба 7: Одржавање биолошке разноврсности и еколошке вредности пољопривредних зона и пољопривредних система, као и одржавање квалитета водних ресурса	"Агро-еколошко-климатске мере и мера органске производње" Допринос кроз мере "Инвестиције у физичку имовину које се тичу прераде и продаје пољопривредних и рибљих производа" и "Инвестиције у физичку имовину пољопривредних газдинстава"	☐	☐	☐
Потреба 8: Промовисање одрживог управљања шумама (ОУШ), унапређење приступачности шума и доступност добрих еколошких технологија у сектору шумарства		☐	☐	☐
Потреба 9: Одржавање ниског нивоа ЕГС из пољопривредног сектора и руралног подручја и подршка за прелазак на економију са ниском емисијом угљеника	Допринос кроз мере "Инвестиције у физичку имовину пољопривредних газдинстава", "Инвестиције у физичку имовину које се тичу прераде и маркетинга пољопривредних производа и производа рибарства", - "Агроеколошко-климатске мере и мера органске производње"	☐	☐	☐
Потреба 10: Смањење степена сиромаштва и ризика од социјалне искључености	Допринос кроз мере "Инвестиције у физичку имовину пољопривредних газдинстава" и "Инвестиције у физичку имовину које се тичу прераде и маркетинга пољопривредних производа и производа рибарства", "Агроеколошка мера", "Спровођење локалних стратегија руралног развоја - <i>ЛЕАДЕР</i> приступ"	☐	☐	☐
Потреба 11: Боља основна инфраструктура и услуге у руралним подручјима		☐	☐	☐
Потреба 12:	Допринос кроз мере	☐	☐	☐

Отварање радних места у руралном окружењу	"Инвестиције у физичку имовину пољопривредних газдинстава" и "Инвестиције у физичку имовину које се тичу прераде и маркетинга пољопривредних производа и производа рибарства", "Агроеколошка мера", "Диверзификација пољопривредних газдинстава и развој пословања", "Спровођење локалних стратегија руралног развоја - <i>ЛЕАДЕР</i> приступ"			
Потреба 13: Побољшање капацитета локалних заинтересованих страна са циљем увођења <i>ЛЕАДЕР</i> приступа	"Спровођење локалних стратегија руралног развоја - <i>ЛЕАДЕР</i> приступ" "Мера техничке подршке"		☐	

6.3. УСКЛАЂЕНОСТ ИЗМЕЂУ ПРЕДЛОЖЕНЕ ИПАРД ИНТЕРВЕНЦИЈЕ И СЗК

Приоритети финансијске помоћи ЕУ Републици Србији на путу ка придруживању, за период од 2014-2020. године, дефинише СЗК. Он преноси политичке приоритете дефинисане стратегијом за проширење и најновијим годишњим Извештајима о напретку, на кључне области за коришћење финансијске подршке које воде ка испуњењу критеријума за придруживање.

Развој пољопривреде и рурални развој су кључне области политике које ће подржати пројекат ИПА II у периоду од 2014-2020. године.

Циљ помоћи ЕУ је да подржи усклађивање пољопривредне политике са ЗПП, да допринесе стварању конкурентног, одрживог и ефикасног пољопривредног сектора, одржавајући руралне заједнице живим и да побољша безбедност хране, ветеринарске и фитосанитарне прописе, као и здравље животиња и биљака. Очекују се следећи резултати:

- 1) пољопривредна политика Републике Србије се постепено усклађује са правним тековинама ЕУ, укључујући успостављање структуре и система неопходних за спровођење ЗПП;
- 2) конкурентност пољопривредног сектора Републике Србије је унапређена кроз модернизацију пољопривредно-прехрамбених објеката, како би се испунили еколошки, стандарди безбедности хране и други одговарајући стандарди;
- 3) територијални развој је уравнотежен у руралним подручјима, укључујући диверзификацију економских активности и инвестирање у руралну инфраструктуру;
- 4) безбедност хране је побољшана у складу са стандардима ЕУ;
- 5) ветеринарске и фитосанитарне услуге и контроле спроводе се у складу са захтевима ЕУ и
- 6) здравље животиња је побољшано кроз искорењивање болести и/или бољу контролу бруцелозе, леукозе и туберкулозе говеда, беснила и класичне куге свиња.

Подршка ће бити обезбеђена за спровођење нове стратегије пољопривредног сектора, законодавних реформи и структурног прилагођавања неопходног да би Република Србија преузела обавезе чланства у ЕУ, за мере које омогућавају раст и развој у пољопривредној производњи и преради и које имају за циљ обезбеђивање конкурентног, одрживог и ефикасног пољопривредног сектора. Активности изградње капацитета ће допринети прилагођавању политике подршке пољопривредницима у складу са принципима ЗПП. Такође, подршка ће бити обезбеђена за успостављање структура и система неопходних за спровођење ЗПП.

ИПА помоћ ће бити обезбеђена у оквиру две линије: институционалне и линије за изградњу капацитета, у оквиру седмогодишњег програма руралног развоја (ИПАРД).

ИПАРД II програм, уз одабране мере, пружиће, пре свега, инвестициону подршку за јачање конкурентности пољопривредно-прехрамбеног сектора и својим постепеним прилагођавањем стандардима ЕУ за хигијену, безбедност хране, ветеринарским и еколошким стандардима, допринеће променама у руралној економији. Штавише, подршка за агроеколошке шеме и подршка локалним иницијативама биће остварене кроз ИПАРД II програм. ИПАРД II програм ће ојачати капацитете одговарајућих структура за управљање фондовима ЕУ да би могао ефикасно да управља програмом и да га спроводи у складу са захтевима ЕУ. Институционални капацитети МПШВ и повезане организације попут ПССС биће ојачани како би се извршила припрема за приступ подршци ЕУ.

Приоритети ИПАРД II програма су у потпуности усклађени са ИПА СЗК за Републику Србију, што се огледа у финансијској тежини додељеној мерама и селекцији приоритетних подручја за интервенцију. Припрема оба документа организована је у блиској међуминистарској координацији и уз консултовање најзначајнијих заинтересованих страна, уз коришћење припремљених секторских анализа.

Осим тога, као што је наведено у СЗК, Република Србија учествује у Дунавској стратегији ЕУ и Стратегији за Јадранско-јонски регион (ЕУСАИР), које представљају макро-регионалне стратегије са циљем побољшања сарадње, друштвено-економског развоја и територијалне уједначености између земаља чланица ЕУ и земаља које нису у саставу ЕУ у датим регионима. Стратегије се односе на бољу заштиту животне средине, активности одрживог туризма, као и на мере за друштвено-економски развој у оквиру специфичног географског контекста. Макро-регионалне стратегије подржавају усклађеност прописа и стога, олакшавају ИПАРД интервенције.

6.4. ТАБЕЛА КОЈА ПОКАЗУЈЕ ЛОГИКУ ИНТЕРВЕНЦИЈА И ОДАБРАНЕ МЕРЕ

Мера	Квантификовани циљеви		Програмск и циљеви (укупно као комбинаци ја показатеља на нивоу мере)
Инвестици је у физичку имовину пољоприв редних газдинстав а	Број подржаних пројеката Број газдинстава која спроводе пројекте за модернизацију Број газдинстава која уводе стандарде ЕУ Број газдинстава која инвестирају у производњу обновљиве енергије Број газдинстава која улажу у управљање сточарством у погледу смањења Н ₂ О и емисије метана (одлагање стајњака) Укупна подржана инвестирања у физички капитал по газдинству (ЕУР)	720 600 380 60 120 168.97 7.778	Број пројеката који су добили ИПА подршку у пољопривр едно- прехрамбе ном сектору и руралном развоју: 1.439 Укупан износ инвестициј а добијених кроз ИПА за
Инвестици је у физичку имовину које се тичу прераде и маркетинг а пољоприв редних производа и производа рибарства	Број подржаних пројеката Број предузећа која спроводе пројекте за модернизацију Број предузећа која уводе стандарде ЕУ Број предузећа која инвестирају у производњу обновљиве енергије Укупна подржана инвестирања у физички капитал по предузећу (ЕУР) Број новостворених радних места (брото)	463 463 463 46 165.89 3.333 160	добијених кроз ИПА за пољопривр едно- прехрамбе ни сектор и рурални развој (ЕУР): 370.768.54 7
Агро- еколошко- климатске мере и мера органске производњ е	Број уговора Пољопривредно земљиште (ха) под еколошким уговорима Број подржаних типова активности Укупна површина према врсти, по типу активности (органска пољопривреда) Број подржаних газдинстава која се баве органском пољопривредном производњом	1.029 10.294 1 10.294 1.029	пољопривр едно- прехрамбе ни сектор и рурални развој (ЕУР): 370.768.54 7
Диверзифи кација пољоприв редних газдинстав а и развој пословања	Број подржаних пројеката Број пољопривредних газдинстава/предузећа која развијају додатне или диверзификоване изворе прихода у руралним подручјима Број корисника који инвестирају у обновљиву енергију Укупна подржана инвестирања у физички капитал по кориснику (ЕУР) Број новостворених радних места (брото)	256 167 50 35.897. 436 100	Број предузећа која спроводе пројекте за модерниза цију у
Спровође ње	Број ЛАГ које послују у руралним подручјима Становништво које покривају ЛАГ	30 2.550.0	

локалних стратегија руралног развоја- <i>ЛЕАДЕР</i> приступ	Број новостворених радних места (брото) Број предложених пројеката Број малих пројеката	00 60 50 700	пољопривр едно-прехранбе ном сектору: 1.0 63
Техничка помоћ	Број промотивних материјала за опште информисање о свим заинтересованим странама (леци, брошуре и сл.) Број промотивних кампања Број радионица, конференција, семинара Број подржаних ангажовања стручњака Број састанака Одбора за праћење Број студија о изради и спровођењу програмских мера Број подржаних активности руралног умрежавања Број потенцијалних подржаних ЛАГ група	11.118 167 334 44 14 83 49 72	Број предузећа која прогресивн о напредују ка стандарди ма ЕУ: 843 Број остварених новостворених радних места (брото): 260 Број корисника који улажу у промовисање ресурсне ефикасности и подржавају напредак ка ниској емисији угљеника, као и економију отпорну на климатске промене у пољопривр едном, прехранбе ном и сектору за шумарство : 276

6.5. ЦИЉЕВИ ИПАРД ПРОГРАМА

Помоћ ИПА II у оквиру програма руралног развоја у области политике пољопривреде и руралног развоја биће обезбеђена на основу релевантних приоритета наведених у националним стратешким документима, кроз унапред дефинисан скуп мера даље наведен у Секторском споразуму. Имплементација ће се реализовати кроз вишегодишње програме руралног развоја са раздвајањем обавеза у складу са чланом 189. (3) Финансијске уредбе, који су сачињени на националном нивоу и покривају цели период спровођења ИПА II.

Помоћ у оквиру ИПАРД програма ће допринети постизању следећих циљева:

(а) У погледу приоритета Уније за рурални развој, путем развоја људског и физичког капитала, повећање безбедности хране од стране корисника ИПА II и способности пољопривредно-прехранбеног сектора да се носи са притиском конкуренције, као и постепено усклађивање сектора са стандардима Уније, нарочито са онима који се тичу хигијене и заштите животне средине, уз истовремену бригу о уравнотеженом територијалном развоју руралних подручја.

(б) Усмеравање инвестиционе подршке кроз систем управљања и контроле који је у складу са добрим стандардима управљања модерне јавне управе и где релевантне државне структуре примењују стандарде једнаке онима који се примењују у сличним организацијама у земљама чланицама Европске уније.

VII СВЕОБУХВАТНА ФИНАНСИЈСКА ТАБЕЛА

7.1. МАКСИМАЛАН ИНДИКАТИВНИ ДОПРИНОС ЕУ ЗА ИПАРД ФОНДОВЕ У ЕУР¹⁰, 2014-2020. ГОДИНЕ

Година	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2014 - 2020.
Укупно (ЕУР)	-	15.000.000	20.000.000	25.000.000	30.000.000	40.000.000	45.000.000	175.000.000

¹⁰ Доприноси су индикативни пошто се износи дефинишу на годишњем нивоу у оквиру буџета ЕУ.

7.2. ФИНАНСИЈСКИ ПЛАН ПРЕМА МЕРИ У ЕУР, 2014-2020. ГОДИНЕ

Мера	Укупна јавна помоћ (ЕУР)	Допринос ЕУ (ЕУР)	Допринос ЕУ проценат (%)	Национални допринос (ЕУР)	Национални допринос стопа (%)
Инвестиције у физичку имовину пољопривредних газдинстава	101.386.667	76.040.000	75	25.346.667	25
Инвестиције у физичку	87.346.667	65.510.000	75	21.836.667	25

имовину које се тичу прераде и маркетинга пољопривредних и производа рибарства					
Агро-еколошко-климатске мере и мера органске производње	10.294.118	8.750.000	85	1.544.118	15
Спровођење локалних стратегија руралног развоја - ЛЕАДЕР приступ	5.833.333	5.250.000	90	583.333	10
Диверзификација пољопривредних газдинстава и развој пословања	20.000.000	15.000.000	75	5.000.000	25
Техничка помоћ	5.235.295	4.450.000	85	785.295	15
Укупно	230.096.080	175.000.000		55.096.080	

7.3. АНАЛИЗА БУЏЕТА ПО МЕРАМА 2014-2020. ГОДИНЕ

Мера	Укупна јавна помоћ (ЕУР)	Приватни допринос (ЕУР)	Укупни расходи (ЕУР)
Инвестиције у физичку имовину пољопривредних газдинстава	101.386.667	67.591.111	168.977.778
Инвестиције у физичку имовину које се тичу прераде и маркетинга пољопривредних производа и производа рибарства	87.346.667	87.346.667	174.693.334
Агро-еколошко-климатске мере и мера органске производње	10.294.118	-	10.294.118
Спровођење локалних стратегија руралног развоја - ЛЕАДЕР приступ	5.833.333	-	5.833.333
Диверзификација пољопривредних газдинстава и развој пословања	20.000.000	10.769.231	30.769.231
Техничка помоћ	5.235.295	-	5.235.295
Укупно	230.096.080	165.707.009	395.803.089

7.4. АНАЛИЗА БУЏЕТА ПО МЕРАМА 2014-2020. ГОДИНЕ

Мера	Допринос ЕУ (ЕУР)							
	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2014-2020. (ЕУР)
Инвестиције у физичку имовину пољопривредних газдинстава	-	7.535.248	9.900.325	10.622.224	11.199.743	17.002.434	19.780.025	76.040.000
Инвестиције у физичку имовину које се тичу прераде и продаје пољопривредних и рибљих производа	-	7.464.752	10.099.675	8.690.276	9.162.757	13.910.066	16.182.475	65.510.000
Агро-еколошко-климатске мере и мере органске производње	-	-	-	2.187.500	2.187.500	2.187.500	2.187.500	8.750.000
Спровођење локалних развојних стратегија - <i>ЛЕАДЕР</i> приступ	-	-	-	500.000	1.000.000	1.900.000	1.850.000	5.250.000
Диверзификација пољопривредних газдинстава и развој пословања	-	-	-	2.000.000	5.000.000	4.000.000	4.000.000	15.000.000
Техничка подршка	-	-	-	1.000.000	1.450.000	1.000.000	1.000.000	4.450.000
Укупно	-	15.000.000	20.000.000	25.000.000	30.000.000	40.000.000	45.000.000	175.000.000

7.5. ПРОЦЕНАТ ДОПРИНОСА ЕУ ПО МЕРАМА 2014-2020. ГОДИНЕ

Мера	Допринос ЕУ (%)						
	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.
Инвестиције у физичку имовину пољопривредних газдинстава	-	50,23	49,50	42,49	37,33	42,51	43,96
Инвестиције у физичку имовину које се тичу прераде и маркетинга пољопривредних производа и производа рибарства	-	49,77	50,50	34,76	30,54	34,78	35,96
Агро-еколошко-климатске мере и мера органске производње	-	-	-	8,75	7,29	5,47	4,86
Спровођење локалних стратегија руралног развоја - ЛЕАДЕР приступ	-	-	-	2,00	3,33	4,75	4,11
Диверзификација пољопривредних газдинстава и развој пословања	-	-	-	8,00	16,67	10,00	8,89
Техничка помоћ	-	-	-	4,00	4,83	2,50	2,22
Укупно (%)	-	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00

VIII ОПИС ОДАБРАНИХ МЕРА

8.1. ЗАХТЕВИ КОЈИ СЕ ОДНОСЕ НА СВЕ МЕРЕ

Општи захтеви обухватају: минималне националне стандарде, релевантне националне прописе, основ за избор мера, као и могућност њихове провере и контроле.

8.1.1. Минимални национални стандарди и државни прописи од значаја за програм

Применљиви национални стандарди и прописи наведени су у Прилогу 3. Минимални национални стандарди, који је одштампан уз овај програм и чини његов саставни део. Корисници ИПАРД II програма треба да испуне релевантне националне стандарде у погледу регистрације пољопривредног газдинства, добробити животиња и заштите животне средине, здравствене безбедности хране и хране за животиње, као и начина обележавања и регистрација животиња.

Пољопривредници би требало да буду упознати са захтевима које треба да испоштују на читавом газдинству на дан пријављивања, а затим, пре коначне исплате одобрене инвестиције.

8.1.2. Општи критеријуми прихватљивости применљиви на све или на неке од мера

8.1.2.1. Прихватљиви трошкови

У складу са чл. 29. и 31. ОС и чланом 33. тачка 5) СС, прихватљиви трошкови ограничени су на:

а) изградњу или унапређење непокретне имовине до њене тржишне вредности;

б) куповину нових машина и опреме, укључујући компјутерске програме, до износа њихове тржишне вредности;

в) опште трошкове у вези са трошковима који се односе на тач. а) и б) овог става, као што су накнаде за архитекте, инжењере и друге консултантске накнаде, студије изводљивости, који ће бити прихватљиви до 12% износа трошкова који се односе на наведене тачке према следећим условима:

1) прихватљив износ општих трошкова не треба да прелази разуман трошак дефинисан у складу са чланом 11. тачка 2) подтачка (ђ) и чланом 11. тачка 3) подтачка (г) СС,

2) за пројекте са прихватљивим трошковима инвестиција из тач. а) и б) већим од 3.000.000 евра, трошкови припреме бизнис плана не могу бити већи од 3% прихватљивих трошкова ових инвестиција,

3) за пројекте са прихватљивим трошковима инвестиција из тач. а) и б) у износу од најмање 1.000.000 евра и не већем од 3.000.000 евра, трошкови припреме бизнис плана не могу бити већи од 4% прихватљивих трошкова ових инвестиција,

4) за пројекте са прихватљивим трошковима инвестиција из тач. а) и б) у износу мањем од 1.000.000 евра, трошкови припреме бизнис плана не могу бити већи од 5% прихватљивих трошкова ових инвестиција.

Детаљније одредбе у вези са максималним прихватљивим износом из овог поделења по мери и сектору дате су у оквиру текста одговарајуће мере у наредним поглављима.

У складу са чланом 31. став 1) тачка (б) ОС и чланом 33. тачка б) СС, инвестициони пројекти ће остати прихватљиви за финансирање од стране ЕУ под условом да, током пет година од коначне исплате од стране ИПАРД Агенције, не претрпе суштинске промене. Суштинске промене пројекта су оне које за резултат имају:

1) прекид или измештање неке производне активности изван области које су обухваћене ИПАРД II програмом,

2) промене у власништву компоненте инфраструктуре која даје предузећу или јавном органу неоправдану предност или

3) суштинске измене које утичу на природу, циљеве или услове спровођења пројекта које резултирају изменом његових полазних циљева.

г) *(брисана)*

8.1.2.2. Правила о пореклу прихватљивих трошкова

У складу са чланом 19. тачка 1) ОС, сва роба купљена по основу уговора о набавци или у складу са уговором о донацији, које финансира овај програм треба да потиче из једне од следећих прихватљивих земаља:

а) државе чланице ЕУ, кориснице ИПА II, уговорне стране Споразума о европском економском простору и партнерске државе обухваћене Инструментом за европску суседску политику и

б) државе за које ЕК утврди реципрочни приступ спољној помоћи. Реципрочни приступ може бити додељен, на ограничен период од најмање једне године, када држава одобри учешће под једнаким условима субјектима из Уније и из других држава које се сматрају прихватљивим у оквиру ИПА II. Пре него што одлучи о реципрочном приступу и његовом трајању, ЕК се консултује са корисником ИПА II. Међутим, роба може имати порекло из било које друге државе када је вредност робе која се набавља нижа од минималног износа за спровођење конкурентног преговарачког поступка. У ове сврхе, термин "порекло" је дефинисан у чл. 23. и 24. Уредбе Савета (ЕЕЗ) број 2913/92 од 12. октобра 1992. године, која успоставља Царински закон ЕУ и друге прописе Заједнице које регулишу непреференцијално порекло.

8.1.2.3. Неприхватљиви трошкови

У складу са чланом 33. тачка 3) СС, следећи трошкови неће бити прихватљиви у оквиру ИПАРД II програма:

- 1) порези, укључујући ПДВ;
- 2) царине и увозне дажбине или неке друге дажбине;
- 3) куповина, закуп или лизинг земљишта и постојећих објеката, без обзира на то да ли ће лизинг резултирати променом власништва, осим ако одредбама ИПАРД II програма није другачије одређено;
- 4) казне, финансијски пенали и трошкови парничења;
- 5) трошкови пословања, осим када је то оправдано природом мере ИПАРД II програма;
- 6) половна механизација и опрема;
- 7) банкарски трошкови, трошкови гаранција и слични трошкови;
- 8) трошкови конверзије, трошкови и губици у погледу курсне разлике у вези са ИПАРД наменским рачуном, као и други чисто финансијски трошкови;
- 9) доприноси у натури;
- 10) куповина пољопривредних производних права, животиња, једногодишњих биљака и њихова садња;
- 11) било какви трошкови одржавања, амортизације или закупа, осим у случајевима када то оправдава природа мере ИПАРД II програма;
- 12) било какав трошак и било каква плаћања настала од стране државне администрације приликом управљања и спровођења помоћи, односно трошкови управљања и оперативне структуре и посебно, режијски трошкови, трошкови закуппине и плате за запослене у оквиру активности

управљања, спровођења, праћења и контроле, осим у случајевима када то оправдава природа мере ИПАРД II програма.

У складу са чланом 33. тачка 4) СС, осим уколико ЕК јасно и изричито не одлучи другачије, такође, следећи трошкови се сматрају неприхватљивим:

- 1) трошкови пројеката који су, пре завршетка, наплаћени корисницима или учесницима, осим уколико примљене надокнаде нису одузете од трошкова који се потражују;
- 2) промотивни трошкови, осим оних који су од заједничког интереса;
- 3) трошкови корисника, који у структури власништва има више од 25% јавног капитала, осим уколико ЕК другачије не одлучи у специфичном случају на основу оправданог захтева поднетог од стране власти Републике Србије. ЕК ће о томе одлучити у року од три месеца након пријема захтева. Изузеће није применљиво на инфраструктурне трошкове, *ЛЕАДЕР* приступ или људски капитал.

8.1.3. Могућност контроле и проверљивости мера

У складу са чл. 8. и 9. СС, УТ на основу мишљења ИПАРД Агенције, потврђује могућност проверљивости и контроле мера.

Могућност контроле и проверљивости мера биће осигурани на следећи начин:

- 1) дефинисањем и применом јасних, транспарентних и недискриминишућих критеријума прихватљивости и селекције;
- 2) критеријумима селекције који имају за циљ да осигурају подједнак третман подносилаца пријава, бољу искоришћеност финансијских средстава и одабир мера у складу са дефинисаним приоритетима Програма. Приликом дефинисања критеријума селекције, треба узети у обзир принцип пропорционалности у зависности од величине подршке. Процес селекције је заснован на претходно дефинисаним и објављеним критеријумима са транспарентним и документованим процедурама (ревизорски извештај) и административним капацитетима, које омогућавају усклађеност са принципима доброг финансијског управљања, а укључује селекцију пријава, административну контролу и контролу прихватљивости трошкова на лицу места, проверу усклађености са принципом вредност за новац и прописима за јавне набавке, као и адекватним ИТ системима. Успостављен је одговарајући систем процене пријава заснован на бази референтних цена и коришћењу "стандардних трошкова". Исправно вођење документације и провера докумената - од корисника ће се захтевати да воде евиденцију о пословању, фактурама, као и рачуноводствену евиденцију. Накнадне *Ex-post* провере активности у вези са инвестицијом се спроводе ради провере поштовања обавеза наведених у ИПАРД II програму. Накнадне *Ex-post* провере се врше у року од пет година од дана коначне исплате кориснику. Све инвестиције ће се проверавати на основу анализе ризика и финансијског утицаја које имају различите радње или мере.

Ризик настанка грешака ће бити умањен уз помоћ следећих мера:

- 1) добро успостављеног система интерне контроле, који гарантује да се контроле описане у процедурама заиста примењују на начин на који су акредитоване, а супервизори надгледају функционисање контрола;
- 2) објављивања и дисеминације пратећих докумената за потенцијалне кориснике, који јасно описују критеријуме прихватљивости, услове конкурса, критеријуме селекције, правила спровођења пројеката и припрему захтева за исплату;
- 3) обука и објављивање водича за кориснике по питању прихватљивости, спровођења и припреме захтева за исплату;
- 4) редовних обука запослених у ИПАРД Агенцији, као и техничких тела о процедурама за верификацију прихватљивости подносилаца пријава, пријава и захтева за исплату, препознавању и спречавању неправилности.

8.1.4. Одабир мера

Одабир мера је спроведен на следећи начин:

- 1) критеријуми прихватљивости ограничавају подршку на приоритетне секторе и циљне групе. Циљне групе се одређују на основу: потребе достизања стандарда ЕУ, нивоа производње, одрживости производње и величине корисника;
- 2) критеријуми селекције усмеравају подршку ка испуњавању приоритета ИПАРД II програма и циљева мера.

8.1.5. Пакет мера

Спровођење мера почеће након што се изврши поверавање послова имплементације буџета и то у три фазе. Имајући у виду услове неопходне за спровођење ИПАРД II програма, потребе за изградњом капацитета оперативних структура, као и стечено искуство у спровођењу националних шема подршке, одлучено је да се у првој фази спроводе мере подршке инвестицијама.

Стога ће ИПАРД II програм у Републици Србији почети спровођењем две мере, и то:

- 1) инвестиције у физичку имовину пољопривредних газдинстава;
- 2) инвестиције у физичку имовину које се тичу прераде и маркетинга пољопривредних производа и производа рибарства.

Друга фаза у спровођењу мера ИПАРД II програма у Републици Србији укључиће следеће мере:

- 1) диверзификација пољопривредних газдинстава и развој пословања;
- 2) техничка помоћ.

Мере чије се спровођење припрема у трећој фази су:

- 1) спровођење локалних стратегија руралног развоја - *ЛЕАДЕР* приступ;
- 2) агроеколошко-климатске мере и мера органске производње.

8.2. ИНВЕСТИЦИЈЕ У ФИЗИЧКУ ИМОВИНУ ПОЉОПРИВРЕДНИХ ГАЗДИНСТАВА

8.2.1. Правни основ

- 1) Члан 2. тачка 1) ИПА Уредбе (ЕУ) бр. 236/2014 Европског парламента и Савета од 11. марта 2014. године којом су прописана заједничка правила и процедуре за спровођење инструмената Уније за финансирање активности изван Уније;
- 2) Члан 27. тачка 1) подтачка (1) СС;
- 3) Прилог 4 СС.

8.2.2. Образложење

У складу са анализама у Глави III, тренутно стање техничке опремљености пољопривредно-прехранбеног сектора је такво да захтева значајна улагања у циљу јачања производног ланца. Стратегија пољопривреде и руралног развоја предвиђа давање подршке корисницима у циљу повећања продуктивности и конкурентности пољопривредне производње.

Инвестиције у физичку имовину ће кроз технолошка побољшања довести до повећања продуктивности и конкурентности пољопривредних газдинстава. Поред тога, газдинства ће се, пре свега, ускладити са сетом националних стандарда и на крају са стандардима ЕУ по питању заштите животне средине и добробити животиња.

Кроз подршку за набавку нове механизације и технологије, ова мера ће такође допринети ублажавању утицаја пољопривредног сектора на климатске промене.

Инвестиције у обновљиве изворе енергије на пољопривредним газдинствима би могле значајно да допринесу ублажавању сиромаштва кроз смањење трошкова за струју. Мањи рачуни за струју остављају већи расположиви приход за газдинства, појединце и правна лица. Такође, инвестиције у енергетску ефикасност су важан део владиних стратегија за повећање зелене производње која доводи до смањења емисија ГСБ и ублажавања климатских промена.

Преглед по секторима

Сектор 1: Млеко

Сектор се суочава са следећим специфичним проблемима који се тичу процеса производње и маркетинга (анализа сектора у Глави III):

- 1) основни проблем је низак ниво квалитета произведеног млека и ниска млечност крава, што води ка непрофитабилном пословању, мали обим производње;
- 2) веће фарме се суочавају са лошом технологијом исхране животиња, недостатком напредног генетичког потенцијала и лошим условима држања стоке;
- 3) следећи значајан проблем је увођење правилног начина складиштења и правилне дистрибуције течног и чврстог стајњака. Ове инвестиције представљају значајан инвестициони трошак за

газдинства средње величине, али су веома важне за здравље животиња и заштиту животне средине. Неадекватан начин складиштења и хлађења млека као и недовољна заступљеност производа са додатом вредношћу утичу на нижи ниво конкурентности и квалитета производа.

Сектором доминирају мали произвођачи. Натурална и полунатурална пољопривредна газдинства су доминантно заступљена. Улагања у побољшање квалитета и квантитета млека, као и реструктурирање величине газдинстава, утицаће на побољшање квалитета, конкурентности и одрживости пословања пољопривредног газдинства.

Сектор 2: Месо

Према секторској анализи, сектор производње меса се суочава са значајним структурним проблемима. У сектору сточарства доминира велики број газдинстава са ниским интензитетом производње, која треба да повећају производњу и побољшају квалитет производа.

У оквиру производње црвеног меса (говеда, овце и козе), трендови показују пад у производњи говеђег меса, што резултира мањом укупном производњом меса. Газдинства која се баве производњом меса нису специјализована и не користе правилно пашњаке (низак квалитет пашњака) и уопште, квалитет коришћене сточне хране није на одговарајућем нивоу. Други кључни проблеми су лоши услови складиштења хране за животиње и објеката за чување стоке.

Пад производње црвеног меса се делимично компензује значајним порастом производње и потрошње живинског меса. Сектор говедарства карактерише ограничени број великих товних фарми (углавном у АПВ) и велики број релативно малих мешовитих фарми које производе млеко и месо.

1) потребна је специјализација газдинстава у производњи меса, са фокусом на узгоју свиња, говеда и оваца.

2) мала газдинства треба да побољшају продуктивност и конзистентност у производњи прасади у циљу унапређења резултата това, као и квалитета меса.

3) велика газдинства и фарме пилића треба да унапреде објекте за складиштење стајњака, као и механизацију за руковање стајњаком.

Са становишта будућег придруживања Републике Србије ЕУ, важно је подржати специјализован, одржив сектор како би се припремио за конкуренцију на тржишту и ускладио са стандардима ЕУ. ИПАРД интервенције у оквиру ове мере треба да буду усмерене на помоћ сектору за производњу говеда, оваца, коза и свиња, како би се ускладили са релевантним стандардима ЕУ, посебно оним који се тичу добробити животиња и заштите животне средине.

Сектор 3: Воће и поврће

Сектор производње воћа и поврћа карактерише неколико проблема који се односе на мала пољопривредна газдинства, иако ова газдинства могу имати специјализованију производњу воћа и/или поврћа. Мали произвођачи не стварају довољно профита због високих трошкова производње и веома малих могућности да утичу на цене у ланцу снабдевања храном. Као последица тога, они не могу довољно да инвестирају и повећају своју конкурентност, што резултира падом у квалитету производа и проблемима у преради. Штавише, млади пољопривредници из овог сектора желе да дођу до другог, профитабилнијег посла у оближњим градовима.

Такође, очигледна је потреба да се унапреде објекти за сортирање, паковање и складиштење. Низак степен образовања и стручне оспособљености ствара потешкоће у смислу правилне употребе савремене опреме за производњу и бербу, као и за правилно коришћење инпута. Неопходно је спречити губитке изазване раним мразом и повећати продуктивност унапређењем метода наводњавања. Проблем у ланцу прераде воћа и поврћа је што се прерађивачки капацитети не снабдевају довољно високо квалитетним сировинама.

Сектор 4: Остали усеви (житарице, уљарице, шећерна репа)

Према анализи сектора (Глава III), приноси усева у Републици Србији су знатно нижи него у већини земаља ЕУ, пре свега, због недовољне употребе минералних ђубрива и сертификованог семенског материјала. Пољопривредници у Републици Србији користе мање од половине потребне количине минералног ђубрива у односу на пољопривреднике развијених земаља, углавном због недостатка финансијских средстава, технолошке заосталости и неефикасног система трансфера технологија. Штавише, опрема/механизација која се користи у ратарству је застарела, нарочито у погледу заштите животне средине.

Имајући у виду наведене проблеме, постоји потреба да се кроз ИПАРД подршку утиче на повећање приноса и побољшање агро-технологије, као и на модернизацију складишних капацитета газдинстава која се баве ратарском производњом.

Сектор 5: Јаја

Према секторској анализи, сектор производње јаја се суочава са специфичним проблемом који се односи на недовољан ниво усклађености са ЕУ захтевима у области добробити животиња и стандардима заштите животне средине. То се посебно односи на неопходност:

- 1) замене небогаћених кавеза обогаћеним и алтернативним начином држања кокошака носиља;
- 2) инвестиција у побољшање биосигурносних мера;
- 3) побољшања система класирања, обележавања, паковања и складиштења јаја.

Усклађивање законске регулативе са легислативом Европске уније, произвођачима доноси додатне трошкове везане за добробит животиња, безбедност хране и заштиту животне средине. Економска истраживања су показала да примена законске регулативе Европске уније повећава трошкове производње јаја у просеку за 16%, што се негативно одражава на њихову конкурентност.

Примена ЕУ стандарда добробити животиња након замене небогаћених кавеза последично смањује број кокошака носиља у постојећим објектима за 30-40%, што ће довести до огромног дефицита од најмање 500.000.000 јаја на тржишту Републике Србије.

Сектор 6: Виноградарство

На основу секторске анализе, сектор виноградарства и винарства се сусреће са значајним проблемима и потешкоћама у производњи и промету грозђа и вина. Основни проблем који утиче на слабу конкурентност произвођача грозђа Републике Србије је уситњеност винограда (посебно у Централној Србији) која индукује високе трошкове производње и тиме смањује конкурентност виноградара и винара. Поред тога, просечна површина под виноградима по појединачном

газдинству је мала, односно незадовољавајућа за остваривање профита који би се даље улагао у нове инвестиције у сектор виноградарства и винарства.

Произвођачи грозђа нису уско специјализовани за ову врсту производње, а сусрећу се и са следећим проблемима:

- 1) мала могућност подизања нових засада са сертификованим клонским садним материјалом од аутохтоних, регионалних и домаћих створених сорти винове лозе, као и постојање винограда које је неопходно реструктурирати и заменити новим виноградима у циљу постизања веће конкурентности;
- 2) недовољна разноврсност лозних подлога у комерцијалним засадама прилагођених конкретним земљишним карактеристикама и генерално еколошким условима;
- 3) присуство неизлечивих болести у виноградима, где је неопходно извршити ерадикацију тих винограда, односно конверзију са новим виноградима;
- 4) мали удео модерног наслона у виноградима, односно металних стубова којима се смањују трошкови амортизације и повећава ценовна конкурентност произведеног грозђа;
- 5) слаби капацитети по питању виноградарске механизације и прикључних машина који би били одговарајући за примену у модерним новоподигнутим засадама са гушћом садњом (већим бројем биљка по хектару);
- 6) присуство "неконкурентних" винограда у виноградима великих (бивших друштвених) система.

Произвођачи садног материјала винове лозе се сусрећу са проблемима непостојања одговарајућих модерних објеката, механизације, као и матичних засада неопходних за производњу квалитетног клонског садног материјала виших фитосанитарних категорија.

8.2.3. Општи циљеви

- 1) подржати произвођаче у примарној пољопривредној производњи у усклађивању са правилима ЕУ, стандардима, политикама и праксама са циљем чланства у ЕУ;
- 2) подржати економски, социјални и територијални развој, са циљем паметног, одрживог и инклузивног раста, кроз развој физичког капитала;
- 3) одговорити на изазове климатских промена кроз промовисање ефикасне употребе ресурса;
- 4) повећати продуктивност, квалитет производа и смањити трошкове производње;
- 5) унапредити конкурентност локалних произвођача и прилагодити се захтевима домаћег и иностраног тржишта.

8.2.3.1. Специфични циљеви

Мера се односи на следеће секторе:

Сектор 1: Млеко

Специфични секторски циљеви у оквиру ове мере за сектор млека су:

- 1) да се првенствено помогне малим и средњим, али и већим, одрживим газдинствима која производе млеко (од 20 до 300 крава), како би достигли стандарде у погледу квалитета производње млека, добробити животиња и заштите животне средине, као и да се унапреди производна инфраструктура и опрема газдинства, у циљу достизања одрживости и конкурентности;
- 2) већа, специјализована газдинства која производе млеко (више од 300 крава) подршку могу да остваре само за инвестиције које се односе на складиштење и дистрибуцију стајњака у складу са стандардима.

Сектор 2: Месо

Специфични секторски циљеви у оквиру ове мере за сектор меса су:

- 1) да се првенствено помогне одрживим малим и средњим газдинствима (20-1.000 говеда; 150-1.000 оваца и коза; 100-10.000 свиња; 4.000-50.000 бројлера), како би достигли стандарде који се односе на добробит животиња и заштиту животне средине, као и да унапреде производну инфраструктуру и опрему, а у циљу достизања одрживости и конкурентности на тржишту ЕУ;
- 2) већа, специјализована газдинства (више од 1.000 говеда, 1.000 оваца, 10.000 свиња и 5.000 бројлера) могу да остваре подршку само за инвестиције које се односе на стандарде ЕУ у вези са добробити животиња и складиштењем и дистрибуцијом стајњака.

Сектор 3: Воће и поврће

Специфични секторски циљеви у оквиру мере за сектор воћа и поврћа су:

- 1) успостављање нових производних линија и обнављање постојеће производње, постављање заштићеног простора;
- 2) модернизација машина и опреме ради смањења губитака након бербе и ради побољшања производног процеса кроз читав производни ланац;
- 3) унапређење складишних капацитета воћа, поврћа и садница.

Сектор 4: Остали усеви: житарице, уљарице, шећерна репа

Специфични секторски циљеви у оквиру ове мере су следећи:

- 1) куповина трактора (до 100 kW), машина и механизације (осим комбајна), као и изградња и опремање објеката за складиштење;

2) изградња, проширење, реновирање, модернизација и опремање складишних капацитета.

Сектор 5: Јаја

Специфични секторски циљеви у оквиру ове мере за сектор јаја су:

- 1) унапређење конкурентности и продуктивности пољопривредних газдинстава, која се баве производњом јаја (од 5.000 до 200.000 кокошака носиља), кроз инвестиције у изградњу објеката и набавку опреме;
- 2) достизање ЕУ стандарда у погледу безбедности и квалитета јаја, добробити животиња и заштите животне средине, кроз инвестиције које се односе на изградњу објеката и набавку опреме за узгој кокошака носиља, складиштење и дистрибуцију стајњака, као и у производњу енергије из обновљивих извора на газдинству.

Сектор 6: Виноградарство

Специфични секторски циљеви у оквиру ове мере за сектор винограда су:

- 1) побољшање конкурентности произвођача грожђа кроз подизање нових винограда, реструктурирање и конверзију постојећих "неконкурентних" винограда и повећање укупне површине под виноградима по газдинству;
- 2) побољшање фитосанитарног стања винограда кроз ерадикацију, односно конверзију винограда;
- 3) унапређење механизације и прикључних машина, као и увођење исте прилагођене модерној виноградарској производњи са већим бројем биљака винове лозе по хектару;
- 4) побољшање складишних капацитета за стоно грожђе, као и капацитета за хлађење винског грожђа;
- 5) повећање површина винограда који се наводњавају и који имају системе за противградну заштиту;
- 6) повећање површина са виноградима високог квалитета грожђа намењеног производњи вина са географским пореклом;
- 7) јачање система сертификације и клонске селекције сорти винове лозе и унапређење расадничарске производње кроз омогућавање производње виших фитосанитарних категорија садног материјала.

8.2.4. Повезаност са другим ИПАРД и националним мерама

Мера је повезана са мером "Инвестиције у физичку имовину за прераду и маркетинг пољопривредних производа и производа рибарства".

Бољи услови прераде и маркетинга воде ка унапређењу квалитета и безбедности сировина потребних прерађивачкој индустрији и усклађивању производног ланца. Отуда произлази да рационална и ефикасна прерада резултира синергетским ефектом на обе стране.

Разлика је обезбеђена дефинисањем различитих типова корисника, те је ова мера намењена пољопривредним газдинствима која се баве примарном производњом, док су корисници других мера предузећа која се баве прерадом и маркетингом.

НППР подржаће мала пољопривредна газдинства да унапреде конкурентност пољопривредне производње или да се диверзификују ка непољопривредним активностима (разграничења су дата у Глави X). Такође, нека од њих треба подстаћи да премаше ниво одрживости.

8.2.5. Корисници

Корисници ове мере су пољопривредни произвођачи или групе произвођача, физичка или правна лица, и друга пољопривредна правна лица (нпр. приватна пољопривредна предузећа) одговорна за финансирање и спровођење инвестиција на пољопривредном газдинству (како је дефинисано националним прописима и која су уписана у Регистар пољопривредних газдинстава).

Корисници морају да имају у структури власништва мање од 25% јавног капитала или гласачких права јавних органа и да буду регистровани у Регистру пољопривредних газдинстава према Закону о пољопривреди и руралном развоју ("Службени гласник РС", бр. 41/09, 10/13 - др. закон и 101/16).

За кориснике који су правна лица прихватљива су само правна лица разврстана у микро, мала и средња предузећа у складу са прописима којима се уређује рачуноводство. Национална дефиниција микро, малих и средњих предузећа дата је у Прилогу 5.

8.2.6. Општи критеријуми прихватљивости

8.2.6.1. Прихватљива газдинстава

Прихватљива газдинства треба да:

- 1) докажу да, у тренутку подношења захтева за одобравање пројекта, односно захтева за одобравање исплате, немају неизмирених пореза или обавеза за социјално осигурање према држави;
- 2) поднесу потписану изјаву да не постоји захтев за исто улагање у другим јавним фондовима;
- 3) у случају подношења захтева за инвестиције, корисник мора да испуни све уговорне обавезе по основу раније одобрених инвестиција финансираних од стране МПШВ;
- 4) у случају да корисник није власник газдинства или земљишта где се инвестиција спроводи, треба да достави уговор о лизингу или закупу. Уговор између заинтересованих страна треба да покрије период од најмање пет година од дана коначне исплате.

8.2.6.2. Национални стандарди

Најкасније до коначне исплате инвестиције, цело газдинство мора да испуни одговарајуће минималне националне стандарде који су на снази у вези са заштитом животне средине и добробити животиња.

Ако су национални стандарди слични стандардима Европске уније, у оправданим случајевима, Европска комисија може да одобри одступање од овог правила.

Испуњеност минималних националних стандарда код пољопривредних газдинства до 15 ха у Сектору воћа и поврћа ће се проверавати само у оквиру сектора у којем корисник подноси захтев, а не на целом пољопривредном газдинству.

У ту сврху, подносилац треба да обезбеди, као обавезан део захтева за коначну исплату, потврду од националних органа надлежних за ветерину и животну средину, који потврђује да су сви важећи минимални национални стандарди испоштовани. Комплетна листа ових стандарда дата је у Прилогу 3 и биће доступна потенцијалним корисницима уз конкурсну документацију.

8.2.6.3. Економска одрживост газдинства

Подносилац пријаве мора да докаже економску одрживост газдинства кроз бизнис план на крају инвестиционог периода. Бизнис план треба да буде у складу са обрасцем који припрема ИПАРД Агенција. За инвестиције веће од 50.000 евра, као што је дефинисано ИПАРД имплементационом регулативом, потребан је комплетан бизнис план, док је за мање инвестиције, испод 50.000 евра, потребан бизнис план у поједностављеном облику.

Економска одрживост је дефинисана као коришћење свих ресурса пољопривредног газдинства у оптималном обиму. Пољопривредно газдинство треба да покаже да ће моћи редовно да измирује своје обавезе, не доводећи у ризик обављање текућих послова на пољопривредном газдинству.

Критеријуми које ће ИПАРД Агенција користити за процену будуће економске одрживости газдинства налазе се у Прилогу 2, који је одштампан уз овај програм и чини његов саставни део. ИПАРД Агенција припрема образац бизнис плана, који ће бити доступан свим потенцијалним корисницима.

8.2.6.4. Стандарди ЕУ

Релевантни стандарди ЕУ у погледу заштите животне средине и добробити животиња морају бити испуњени до завршетка инвестиције.

Пре подношења захтева за коначну исплату ИПАРД Агенцији, надлежни државни органи морају да процене да ли су испуњени релевантни стандарди ЕУ, након чега издају потврду. Потврда представља обавезан део захтева за коначну исплату коју подносилац доставља ИПАРД Агенцији.

8.2.6.5. Остали критеријуми прихватљивости

1) инвестиција мора да се односи на производњу пољопривредних производа обухваћених Анексом И Уговора о ЕУ и/ или на развој нових производа, поступака и технологија у вези са напред наведеним производима;

2) потенцијални корисници, у моменту подношења захтева за подршку, треба да докажу да имају довољно искуства у пољопривреди и стручност у једној од следећих категорија:

(1) средњошколско образовање у области пољопривреде или

(2) најмање три године искуства у пољопривреди (доказано потврдом од стране послодавца или статусом регистрованог газдинства у том периоду у Регистру пољопривредних газдинстава) или

(3) висока стручна спрема или

(4) средњошколско образовање и потписана изјава да ће похађати обуке у минималном трајању од 50 часова предавања у одговарајућем сектору пре него што поднесу захтев за завршну исплату,

(5) у случају правних лица наведени услови односе се на менаџере;

3) сва роба купљена у оквиру ове мере треба да потиче из прихватљиве земље. Међутим, она може потицати из било које земље, када је количина робе која се купује испод прага за коришћење конкурентног преговарачког поступка (тренутно 100.000 евра). За потребе ове мере, термин "порекло" треба користити на начин дефинисан у Пододељак 8.1.2.2;

4) само инвестиције остварене након потписивања уговора могу се сматрати прихватљивим за надокнаду од стране ИПАРД Агенције, осим за студије изводљивости и друге консултантске трошкове у вези са припремом пријаве;

5) корисници ИПАРД подршке могу добити средства за куповину једног трактора, са максималном снагом одређеном на основу обима и природе активности коју обављају (не већом од 100 kW). За куповину трактора у оквиру мере инвестирања у физичку имовину пољопривредних газдинстава може бити потрошено највише 20% од укупног износа додељених средстава ЕУ;

6) корисник је обавезан да, пет година након коначне исплате од стране ИПАРД Агенције, наменски користи инвестицију без измена, које значајно утичу на њену природу или на услове спровођења исте, или на давање неоправдане предности предузећу или јавном органу, и/или резултирају променом природе власништва над компонентом инфраструктуре, или прекидом или измештањем једне производне активности која је кофинансирана.

8.2.6.6. Инвестиције у постројења за производњу енергије из обновљивих извора

Мера ће подржати инвестиције за производњу енергије из обновљивих извора (на газдинству) само за сопствену потрошњу. Продаја струје мрежи дозвољена је у оквиру граница сопствене потрошње (нпр. струја продата мрежи једнака је просечној годишњој потрошњи струје на газдинству).

8.2.7. Специфични критеријуми прихватљивости (по сектору)

Сектор I: Млеко

Пољопривредна газдинства са минимум 20 и максимум 300 крава на крају инвестиције су прихватљива за:

1) инвестирање у изградњу и/или реконструкцију и/или опремање објеката или штала за музне краве, укључујући опрему за објекте за производњу млека попут машина за мужу, хлађење млека на газдинству, складишне капацитете на газдинству; у објекте и опрему за управљање отпадом,

третман отпадних вода, мере за спречавање загађења ваздуха, у изградњу и/или реконструкцију капацитета за складиштење стајњака, укључујући специфичну опрему за манипулацију и коришћење сточне хране и стајњака попут резервоара за стајњак, специјализована опрема за транспорт стајњака;

2) инвестирање у пољопривредну механизацију (укључујући тракторе до 100 kW) и опрему;

3) инвестирање у производњу енергије из обновљивих извора на газдинству.

Пољопривредна газдинства са више од 300 крава на почетку инвестиције су прихватљива за улагање у:

1) изградњу и/или реконструкцију складишних капацитета за стајњак и/или у специфичну опрему и механизацију за манипулацију и коришћење стајњака;

2) инвестирање у производњу енергије из обновљивих извора на газдинству.

Сектор 2: Месо

Пољопривредна газдинства са укупним капацитетом од минимум 20 и максимум 1.000 говеда и/или минимум 150 и максимум 1.000 оваца и/или коза и/или минимум 30 и максимум 400 крмача, и/или минимум 100 и максимум 10.000 товних свиња и/или минимум 4.000 и максимум 50.000 бројлера по турнусу, односно уписаним објектом за производњу родитељског јата кокошака тешког типа, на крају инвестиције су прихватљива за:

1) инвестирање у изградњу и/или реконструкцију и/или опремање објеката или штала, у објекте и опрему за управљање отпадом, третман отпадних вода, мере за спречавање загађења ваздуха, у изградњу и/или реконструкцију капацитета за складиштење стајњака, укључујући специфичну опрему за манипулацију и употребу сточне хране и стајњака, попут резервоара за стајњак, специјализована опрема за транспорт стајњака;

2) инвестирање у пољопривредну механизацију (укључујући тракторе до 100 kW) и опрему;

3) инвестирање у производњу енергије из обновљивих извора на газдинству.

Пољопривредна газдинства са капацитетом објекта већим од 1.000 говеда и/или већим од 1.000 оваца и/или коза и/или већим од 400 крмача и/или већим од 10.000 свиња и/или већим од 50.000 бројлера по турнусу, на почетку инвестиције су прихватљива за:

1) изградњу и/или реконструкцију складишних капацитета за стајњак и/или специфичну опрему и механизацију за манипулацију и коришћење стајњака;

2) инвестирање у производњу енергије из обновљивих извора на газдинству.

Сектор 3: Воће и поврће

Пољопривредна газдинства са минимум 2 ха и максимум 20 ха јагодастог воћа и минимум 5 ха и максимум 100 ха другог воћа на крају инвестиције, осим у случају складишних објеката где критеријуми морају бити задовољени на почетку инвестиције, прихватљива су за улагање у:

- 1) куповину трактора (до 100 kW), машина и опреме;
- 2) изградњу/проширење/реновирање/модернизацију заштићеног простора (покривеног стаклом и/или пластиком), као и куповину опреме и/или материјала за производњу воћа, хортикултуру и расадничку производњу;
- 3) инвестирање у системе противградне заштите на газдинству за воћњаке (укључујући рачунарску опрему);
- 4) инвестирање у системе за наводњавање на газдинству користећи подземне воде (извори, бунари) и површинске воде (реке, језера и резервоари) и изградњу система за наводњавање укључујући пумпе, цеви, вентиле и прскалице који ће заменити старе неефикасне системе и допринети уштеди у количини потрошене воде;
- 5) инвестиције у подизање и обнављање засада воћа (куповина вишегодишњег садног материјала - осим једногодишњих биљака), укључујући припрему земљишта;
- 6) инвестирање у изградњу и/или реконструкцију и/или опремање складишних капацитета за воће, укључујући УЛО капацитете.

Пољопривредна газдинства са површином од најмање 0,5 ха до 5 ха заштићеног простора и/или минимум 3 ха до максимум 100 ха отвореног простора за производњу поврћа на крају инвестиције, осим у случају складишних објеката где капацитети морају бити задовољени на почетку инвестиције, прихватљива су за улагање у:

- 1) куповину трактора (до 100 kW), машина и опреме;
- 2) изградњу/проширење/реновирање/модернизацију заштићеног простора (покривеног стаклом и/или пластиком), као и куповину опреме и/или материјала за производњу поврћа и сакупљање, хортикултуру и расадничку производњу;
- 3) системе за наводњавање на газдинству (отворена поља) за поврће, који користе подземне (извори, бунари) и површинске воде (реке, језера и резервоари) и изградњу система, укључујући пумпе, цеви, вентиле и прскалице;
- 4) изградњу и/или реконструкцију и/или опремање складишних капацитета за поврће, укључујући УЛО капацитете;
- 5) инвестиције на газдинству за производњу енергије из обновљивих извора.

Пољопривредна газдинства уписана у Регистар произвођача садног материјала у складу са Законом о садном материјалу воћака, винове лозе и хмеља ("Службени гласник РС", бр. 18/05 и 30/10 - др. закон) са минимум 0,5 ха и максимум 50 ха матичних засада воћа на крају инвестиције, прихватљива су за:

- 1) инвестирање у системе за наводњавање на газдинству користећи подземне воде (извори, бунари) и површинске воде (реке, језера и резервоари) и изградњу система за наводњавање укључујући пумпе, цеви, вентиле и прскалице који ће допринети уштеди у количини потрошене воде;

2) подизање нових матичних засада виших фитосанитарних категорија садног материјала;

3) изградња објеката за конзервацију и мултипликацију садног материјала и набавка опреме/уређаја/материјала (укључујући биљни материјал) за расадничарску производњу, као и складишних капацитета за чување садног материјала.

Сектор 4: Остали усеви (житарице, уљарице, шећерна репа)

Пољопривредна газдинства која имају минимум 2 ха и максимум 50 ха земљишта под осталим усевима су прихватљива за инвестиције у:

1) куповину трактора (до 100 kW), машина и механизације (осим комбајна), и изградњу објеката за складиштење и опремање.

Пољопривредна газдинства која имају 50-100 ха земљишта под осталим усевима су прихватљива за инвестиције у:

1) куповину механизације и машина (осим комбајна) за пољопривредну производњу и изградњу објеката за складиштење и опремање.

Пољопривредна газдинства која имају више од 100 ха земљишта под осталим усевима су прихватљива за инвестиције у:

1) изградњу, проширење, реновирање, модернизацију и опремање објеката за складиштење.

Сектор 5: Јаја

Пољопривредна газдинства са укупним капацитетом објекта од минимум 5.000 и максимум 200.000 кокошака носиља у експлоатацији, односно пољопривредна газдинства која имају уписан објекат за производњу родитељског јата кокошака лаког типа, односно одгој кокошака носиља, на крају инвестиције, су прихватљива за инвестирање у:

1) изградњу и/или опремање:

(1) објеката за узгој кокошака носиља, производњу и складиштење јаја, као и хране за животиње;

(2) објекта за управљање отпадом, третман отпадних вода, спречавање загађења ваздуха, складиштење стајњака,

2) пољопривредну механизацију (укључујући тракторе до 100 kW) и опрему;

3) производњу енергије из обновљивих извора на газдинству.

Пољопривредна газдинства са капацитетом објекта већим од 200.000 кокошака носиља, на почетку инвестиције су прихватљива за инвестирање у реконструкцију и/или опремање:

1) објеката ради испуњења ЕУ стандарда у вези са добробити животиња;

2) објекта за управљање отпадом, третман отпадних вода, спречавање загађења ваздуха, складиштење стајњака,

3) инвестирање у производњу енергије из обновљивих извора на газдинству.

Сектор б: Виноградарство

Пољопривредна газдинства уписана у Виноградарски регистар у складу са Законом о вину ("Службени гласник РС", бр. 41/09 и 93/12) са минимум 2 ха и максимум 100 ха винограда на крају инвестиције, прихватљива су за:

1) подизање нових, реструктуирање и конверзију постојећих (крчење и подизање) засада винове лозе;

2) куповину воћарско-виноградарских трактора (до 100 kW), машина за заштиту биља, резидбу, тарупирање, бербу и обављање других агротехничких и ампелотехничких мера и опреме;

3) инвестирање у системе противградне заштите на газдинству за винограде (укључујући рачунарску опрему);

4) инвестирање у системе за наводњавање на газдинству користећи подземне воде (извори, бунари) и површинске воде (реке, језера и резервоари) и изградњу система за наводњавање укључујући пумпе, цеви, вентиле и прскалице који ће допринети уштеди у количини потрошене воде;

5) инвестирање у изградњу и/или реконструкцију и/или опремање складишних капацитета за грожђе, укључујући УЛО капацитете.

Пољопривредна газдинства уписана у Регистар произвођача садног материјала у складу са Законом о садном материјалу воћака, винове лозе и хмеља са минимум 0,5 ха и максимум 50 ха матичних засада винове лозе на крају инвестиције прихватљива су за:

1) инвестирање у системе противградне заштите на газдинству за матичне засаде, растила, винограде и друго (укључујући рачунарску опрему);

2) инвестирање у системе за наводњавање на газдинству користећи подземне воде (извори, бунари) и површинске воде (реке, језера и резервоари) и изградњу система за наводњавање укључујући пумпе, цеви, вентиле и прскалице који ће допринети уштеди у количини потрошене воде;

3) подизање нових матичних засада виших фитосанитарних категорија садног материјала;

4) изградња објеката за конзервацију и мултипликацију садног материјала и набавка опреме/уређаја/материјала (укључујући биљни материјал) за расадничарску производњу, као и складишних капацитета за чување садног материјала.

8.2.8. Прихватљиви трошкови

У складу са чл. 29. и 31. ОС и чланом 33. тачка 5) СС, прихватљиве трошкове треба ограничити на следеће:

а) изградња или унапређење непокретне имовине до њене тржишне вредности;

б) куповина нових машина и опреме, укључујући компјутерске програме, до њихове тржишне вредности;

в) опште трошкове у вези са трошковима који се односе на тач. а) и б) овог става, као што су накнаде за архитекте, инжењере и друге консултантске накнаде, студије изводљивости, који ће бити прихватљиви до 12% износа трошкова који се односе на наведене тачке према следећим условима:

1) прихватљив износ општих трошкова не треба да прелази разуман трошак дефинисан у складу са чланом 11. тачка 2) подтачка (ђ) и чланом 11. тачка 3) подтачка (г) СС;

2) за пројекте са прихватљивим трошковима инвестиција из тач. а) и б), у износу већем од 3.000.000 евра, трошкови припреме бизнис плана не могу бити већи од 3% од прихватљивих трошкова ових инвестиција;

3) за пројекте са прихватљивим трошковима инвестиција из тач. а) и б), у износу од најмање 1.000.000 евра, и не већим од 3.000.000 евра, трошкови припреме бизнис плана не могу бити већи од 4% прихватљивих трошкова ових инвестиција;

4) за пројекте са прихватљивим трошковима инвестиција из тач. а) и б), у износу мањем од 1.000.000 евра, трошкови припреме бизнис плана не могу бити већи од 5% прихватљивих трошкова ових инвестиција.

Детаљније одредбе у вези са максималним прихватљивим износима из овог одељка за меру "Инвестиције у физичку имовину пољопривредних газдинстава" и секторе дате су у оквиру текста мере у наредним одељцима.

У складу са чланом 31. став 1) тачка (б) ОС и чланом 33. тачка 6) СС, инвестициони пројекти ће остати прихватљиви за финансирање од стране ЕУ, под условом да током пет година од коначне исплате од стране ИПАРД Агенције, не претрпе суштинске промене. Суштинске промене пројекта су оне које за резултат имају:

1) прекид или измештање неке производне активности изван области које обухвата ИПАРД програм;

2) промене у власништву компоненте инфраструктуре која даје предузећу или јавном органу неоправдану предност или

3) суштинску измену која утиче на његову природу, циљеве или услове спровођења пројекта које резултирају изменом његових полазних циљева;

г) постројења за производњу енергије из обновљивих извора су прихватљива за подршку само ако њихов производни капацитет није већи од просечне комбиноване годишње потрошње термалне и електричне енергије у оквиру пољопривредног газдинства/предузећа. Просечна потрошња енергије рачунаће се на основу три претходне године пре подношења пријаве.

8.2.9. Критеријуми селекције

Врста критеријума селекције	Одговор	Бодови
Инвестиција се налази у подручјима са отежаним условима рада у пољопривреди ¹¹	да/не	25/0
Подносилац пријаве је сертификован за органску производњу	да/не	20/0
Инвестициони пројекат је у оквиру сектора млеко за газдинстава са максимум 50 крава или представља инвестицију у сектору производње меса за газдинства са максимум 100 говеда или максимум 500 оваца и коза или максимум 1.000 свиња	да/не	15/0
Потенцијални корисник је лице млађе од 40 година у тренутку доношења одлуке о додели средстава	да/не	15/0
Потенцијални корисник је жена	да/не	15/0
Корисник је задруга или члан задруге	да/не	10/0

¹¹ Подручја са отежаним условима рада одређена су Правилником о одређивању подручја са отежаним условима рада у пољопривреди ("Службени гласник РС", број 102/18) и списак тих подручја наведен је у Прилогу 4, који је одштампан уз овај програм и чини његов саставни део.

8.2.10. Интензитет помоћи и стопа учешћа ЕУ

Интензитет помоћи, изражен као удео јавне подршке у прихватљивим трошковима инвестиције, износи до:

- 1) 60% укупних прихватљивих трошкова или
- 2) 65% у случају када је инвестицију реализовао млади пољопривредник (млађи од 40 година у тренутку доношења одлуке о додели средстава);
- 3) 70% за инвестиције у планинским подручјима (списак насеља у планинским подручјима се налази у Прилогу 4, који је одштампан уз овај програм и чини његов саставни део);
- 4) додатних 10% може бити додељено за инвестиције у складиштење стајњака, које су значајне за заштиту животне средине.

Стопа кофинансирања ЕУ је 75% укупне јавне помоћи.

Корисник може захтевати подршку, без обзира на укупну вредност инвестиције, за прихватљиве трошкове у оквиру следећих граница:

За воће, поврће, виноградарство и остале усеве:

- 1) минимални износ 5.000 евра;

2) максимални износ 700.000 евра.

За секторе млеко, месо и јаја:

1) минимални износ 5.000 евра;

2) максимални износ 1.000.000 евра.

Корисник може да прими укупну подршку од максимално 1.500.000 евра јавне помоћи из ИПАРД II програма.

Исплате за инвестиције се могу примити из два дела, што се дефинише уговором потписаним између корисника и ИПАРД Агенције.

8.2.11. Буџет 2014-2020. године за меру "Инвестиције у физичку имовину пољопривредних газдинстава"

Година	Укупан прихватљив трошак	Јавни трошкови						Приватно учешће	
		Укупно		Учешће ЕУ		Национално учешће			
	ЕУР	ЕУР	%	ЕУР	%	ЕУР	%	ЕУР	%
	2 = 3 + 9	3 = 5 + 7	4 = 3/2	5	6 = 5/3	7	8 = 7/3	9	10 = 9/2
2014.	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2015.	16.744.995	10.046.997	60	7.535.248	75	2.511.749	25	6.697.998	40
2016.	22.000.723	13.200.434	60	9.900.325	75	3.300.108	25	8.800.289	40
2017.	23.604.943	14.162.966	60	10.622.224	75	3.540.741	25	9.441.977	40
2018.	24.888.318	14.932.991	60	11.199.743	75	3.733.248	25	9.955.327	40
2019.	37.783.187	22.669.912	60	17.002.434	75	5.667.478	25	15.113.275	40
2020.	43.955.612	26.373.367	60	19.780.025	75	6.593.342	25	17.582.245	40
УКУПНО	168.977.778	101.386.667		76.040.000		25.346.667		67.591.111	

8.2.12. Показатељи и циљеви

Назив показатељи	Циљна вредност
Број подржаних пројеката	720
Број газдинстава која су модернизовала производњу	600
Број газдинстава која напредују ка достизању стандарда ЕУ	380
Број газдинстава која инвестирају у производњу енергије из обновљивих извора	60
Број газдинстава која инвестирају у смањење Н ₂ О и емисије метана (складиштење стајњака)	120
Укупна вредност инвестиција у физички имовину подржаних газдинстава (ЕУР)	168.977.778

8.2.13. Административна процедура

Мера ће бити спроведена од стране ИПАРД Агенције. Пројекти у оквиру ове мере ће бити изабрани кроз јавне конкурсе за подношење пријава. Одлука о расподели финансијских средстава по мери, по конкурс, биће донета уз сагласност ИПАРД Агенције. УТ ће сваке године састављати годишњи програм за конкурсе за подношење пријава, прописујући број конкурса, време расписивања конкурса и рокове за подношење пријава, као и индикативни буџет за сваку меру.

ИПАРД Агенција ће расписати конкурсе за подношење пријава и спровести свеобухватну кампању информисања у сарадњи са Управљачким телом.

Достављене пријаве ће бити административно проверене од стране ИПАРД Агенције, као и на лицу места, у смислу комплетности, административне усаглашености, прихватљивости и одрживости бизнис плана. Пријаве које испуњавају услове и које су прихватљиве, биће рангиране и финансиране до износа расположивих средстава.

Корисници подnose попуњене пријаве на обрасцима који су део конкурсне документације. Детаљне административне провере се спровode пре одобравања пријаве како би се утврдила комплетност, правовременост и испуњеност услова за одобравање пријаве. Провере се документују на детаљним контролним обрасцима.

Пријаве које су потпуне, благовремене и у складу са условима акта о спровођењу мере и јавног конкурса ће бити прегледане по редоследу њиховог пристизања. Након што ИПАРД Агенција обради пријавни формулар, на основу критеријума рангирања формира се ранг листа. Ранг листа се креира, а пројекти бирају након сваког конкурса. У случају када постоји више пројеката са истим бројем бодова према критеријумима за рангирање, предност добија пројекат са ранијим датумом подношења комплетне пријаве. У случају када је поднет мањи број пријава, које испуњавају услове и које су прихватљиве, од расположивих средстава за подршку, ранг листа неће бити формирана.

Након административне контроле, прихватљиве пријаве ће бити проверене на лицу места од стране ИПАРД Агенције. Након административне контроле и контроле на лицу места, уговориће се финансирање одабраних пројеката.

Све наведене одредбе су подложне акредитацији и могу бити предмет измена и биће утврђене процедурама Управе за аграрна плаћања.

Подносиоци пријава за подстицаје по основу мера у оквиру ИПАРД II програма су у обавези да ИПАРД Агенцији доставе своје пријаве и бизнис планове заједно са другим траженим документима.

8.2.14. Географски обим мере

Мера се примењује на области дефинисане у Поглављу 2.1. Програма.

8.3. ИНВЕСТИЦИЈЕ У ФИЗИЧКУ ИМОВИНУ КОЈЕ СЕ ТИЧУ ПРЕРАДЕ И МАРКЕТИНГА ПОЉОПРИВРЕДНИХ ПРОИЗВОДА И ПРОИЗВОДА РИБАРСТВА

8.3.1. Правни основ

- 1) Члан 2. тачка 1) ИПА Уредбе (ЕУ) бр. 236/2014 Европског парламента и Савета од 11. марта 2014. године којом су прописана заједничка правила и процедуре за спровођење инструмената Уније за финансирање активности изван Уније;
- 2) Члан 27. тачка 1) подтачка 3) СС;
- 3) Прилог 4 СС.

8.3.2. Образложење

Према анализи из Главе III, прехранбена индустрија и маркетинг у Републици Србији захтевају значајну подршку у области модернизације технологије, обогаћивања асортимана производа, јачања трговинских ланаца и побољшања ефикасности производње и квалитета производа.

Инвестиције у модернизацију прерађивачких капацитета у индустрији млека и млечних производа, као и у секторима за месо, воће и поврће ће повећати продуктивност, конкурентност и укупан учинак овог сектора, и допринети достизању потребних стандарда ЕУ. Осим тога, ове инвестиције ће олакшати и омогућити боље позиционирање производа на тржишту и повећати извоз производа.

Корист од унапређења енергетске ефикасности за предузећа у оквиру ове индустрије укључује мање искоришћавање ресурса и смањење загађења, унапређење капацитета производње и његове искоришћености, као и мање рада и одржавања, што води ка већој продуктивности и конкурентности. Такође, инвестиције у енергетску ефикасност су важан део владиних активности за повећање зелене производње која доводи до смањења емисија ГСБ и ублажавања климатских промена.

Преглед по секторима

Сектор I: Млечно-прерађивачка индустрија

Према секторској анализи, тржиште млечних производа постаје све захтевније. Предвиђа се да ће се у наредним годинама смањити броја млекара, пошто многи неће моћи да инвестирају у увођење стандарда ЕУ и тако опстану на тржишту.

Неопходно је унапредити технолошке стандарде у микро, малим и средњим млекарама у циљу усклађивања са стандардима ЕУ у области хигијене хране и заштите животне средине. Неопходно је подићи ниво конкурентности, како на домаћем тако и на страном тржишту, стварајући висококвалитетне производе.

Република Србија може да ојача своју улогу на домаћем и међународном тржишту млечних производа адекватним инвестицијама у модернизацију млечно-прерађивачке индустрије и повећањем квалитета млека који је усклађен са стандардима ЕУ.

Такође, квалитет сировог млека се може побољшати бољом организацијом прикупљања млека и боље опремљеним објектима за прикупљање и складиштење млека, коришћењем специјализованих возила за транспорт млека и одговарајуће опреме за прераду.

Прерађивачка индустрија би требало да улаже у маркетинг и савремену прерађивачку опрему како би могла да се такмичи на домаћем и иностраном тржишту и повећа конкурентност и профитабилност готових производа.

Сектор 2: Месно-прерађивачка индустрија

Анализа сектора указује да се у наредним годинама очекује смањење броја кланица. Велики број постојећих објеката неће бити у могућности да инвестира у прилагођавање стандардима ЕУ и стога неће опстати на тржишту, док са друге стране, постоји велики проценат неискоришћених постојећих капацитета. Како би могла да се такмичи са другим добављачима, месна индустрија мора да се модернизује и технолошки унапреди, мора да побољша маркетинг, квалитет меса и месних производа, као и да се прилагоди стандардима ЕУ.

Општи циљеви мере су усклађивање/поштовање ветеринарских и санитарних прописа у складу са одговарајућим стандардима ЕУ и већа конкурентност пољопривредних производа.

Важно је повећати извоз, као и укупан учинак у читавом ланцу производње меса, клања и прераде. Мале кланице и постројења за сечење и обраду меса се морају модернизовати како би се ускладиле са прописима који се односе на хигијену и безбедност хране, као и са прописима који се односе на здравље људи и заштиту животне средине.

Сектор 3: Индустрија за прераду воћа и поврћа

Према анализи, сектор прераде воћа и поврћа захтева улагања у реконструкцију објеката и набавку нове опреме за потребе испуњавања стандарда ЕУ. Овим инвестицијама ће се повећати конкурентност прерађивачке индустрије на домаћем и посебно на иностраном тржишту.

Прерађивачи воћа и поврћа треба да унапреде своје пословање кроз увођење нових технологија, нових и модернизованих производа и побољшање маркетинга како би могли да се такмиче са другим добављачима и обезбеде бољи пласман својих производа на домаћем и иностраном тржишту.

Такође, неопходно је обезбедити подршку микро, малим и средњим правним лицима у циљу прилагођавања њихових производних процеса у смислу квалитета, безбедности хране, хигијене и заштите животне средине као што је дефинисано националним и стандардима ЕУ.

Сектор 4: Индустрија за прераду јаја

Према секторској анализи у Републици Србији 2/3 производа од јаја, које су потребне у индустрији и које се налазе на тржишту потичу из увоза, а не из националне производње. Неопходно је унапредити технолошке стандарде и ЕУ стандарде у области безбедности хране и

заштите животне средине, као и подићи виши ниво конкурентности и продуктивности објеката за прераду јаја. Очекиване инвестиције имају за циљ боље оријентисање производње ка тржишту, коришћење постојећих тржишних позиција, стварање нових производних места и увођење нових технологија.

Сектор 5: Индустрија за прераду грожђа

Сектор прераде грожђа, односно производње вина/винских производа и ароматизованих производа на бази вина је област која захтева пуно улагања, знања и обучености самих произвођача, али и додатни напор на успостављању бројних ЕУ стандарда у овој области. С обзиром да су потрошачи све више захтевни по питању квалитета уз прихватљиве цене коштања вина, неопходно је да произвођачи вина и ароматизованих производа на бази вина побољшају квалитет вина и достигну одговарајућу конкурентност. Повећање конкурентности на домаћем и страном тржишту и достизање ЕУ стандарда захтева улагања у реконструкцију производних погона и пратећих објеката и набавку нове опреме, уређаја и судова.

Циљ ове мере је унапређење пословања прерађивача грожђа, односно произвођача вина/винских производа и ароматизованих производа на бази вина кроз увођење најновијих технологија и производњу иновативних производа од грожђа и вина по стандардима ЕУ. Такође, у циљу побољшања конкуренције и обезбеђивања препознатљивости српских вина, неопходно је обезбедити препознатљивост производа са ознаком географског порекла за вина.

8.3.3. Општи циљеви

- 1) омогућити пољопривредно-прехрамбеном сектору да се избори са притиском конкуренције улагањем у његову модернизацију, односно ефикаснију производњу;
- 2) прогресивно усклађивање са правилима и стандардима ЕУ у погледу заштите животне средине, безбедности хране и квалитета производа, добробити животиња и следљивости у ланцу исхране и управљању отпадом;
- 3) јачати конкурентност прехрамбене индустрије у одабраним секторима прилагођавајући се захтевима домаћег и иностраног тржишта, и техничко-технолошко унапредити сектор;
- 4) одговорити на изазове климатских промена промовисањем енергије из обновљивих извора.

8.3.3.1. Специфични циљеви

Сектор 1: Сектор прераде млека

Специфични циљеви за сектор прераде млека су:

1) подржати одржива предузећа за прераду млека чији је просечан дневни капацитет прикупљеног млека између 3.000-100.000 л, са циљем бољег позиционирања млечних производа на домаћем и међународном тржишту кроз:

- (1) унапређење технологије прераде млека и маркетинга,
- (2) увођење нових технологија, процеса и производа;

- 2) бољи квалитет и микробиолошка исправност млека;
- 3) достизање стандарда ЕУ који се односе на безбедност и квалитет млечних производа код подржаних правних лица.

Сектор 2: Сектор прераде меса

Специфични циљеви месно-прерађивачког сектора су:

- 1) подржати инвестиције у кланице са минималним капацитетом од: 10 говеда или 50 свиња или 50 оваца и коза или 5.000 јединки живине по дану, како би се ускладиле са стандардима ЕУ;
- 2) омогућити увођење нових технологија, побољшање процеса и производа у циљу постизања боље позиције на домаћем и међународном тржишту;
- 3) подржати увођење система безбедности и квалитета хране (ГХП, ГМП, ХАЦЦП и ИСО);
- 4) побољшати третман и управљање отпадом.

Сектор 3: Сектор прераде воћа и поврћа

Специфични циљеви за сектор прераде воћа и поврћа су:

- 1) подржати микро, мала и средња предузећа за прераду воћа и поврћа како би се:
 - (1) сектор прераде воћа и поврћа унапредио и достигао стандарде ЕУ,
 - (2) побољшала техника и технологија производње,
 - (3) подржало увођење система безбедности хране и система квалитета,
 - (4) побољшао маркетинг производа од воћа и поврћа,
 - (5) увођењем нових технологија и опреме, боље позиционирала на домаћем и међународном тржишту.

Сектор 4: Сектор прераде јаја

Специфични циљеви сектора прераде јаја су:

- 1) подршка инвестиција у нове и постојеће прерадне капацитете, како би се ускладили са стандардима ЕУ и повећали своју конкурентност и продуктивност;
- 2) увођење нових технологија, побољшање процеса и производа у циљу постизања боље позиције на домаћем и међународном тржишту;
- 3) увођење система безбедности и квалитета хране (ГХП, ГМП, ХАЦЦП и ИСО), побољшање третмана и управљање отпадом.

Сектор 5: Сектор прераде грожђа

Специфични циљеви за сектор прераде грожђа, односно производње вина/винских производа и ароматизованих производа на бази вина су подржавање микро, малих и средњих предузећа која производе вино/винске производе и ароматизоване производе на бази вина како би се:

- 1) унапредио процес производње и достигли ЕУ стандарди;
- 2) побољшала техника и технологија производње;
- 3) подржало увођење шема квалитета, односно производње производа са додатом вредношћу;
- 4) побољшала препознатљивост производа од грожђа са ознаком географског порекла на домаћем и страном тржишту.

8.3.4. Повезаност са другим ИПАРД и националним мерама

Мера је посебно повезана са мером "Инвестиције у физичку имовину пољопривредних газдинстава", која утиче на стабилност понуде сировина. Инвестиције у прераду и маркетинг пољопривредних производа ће обезбедити/осигурати прикупљање/откуп квалитетних производа од примарних произвођача, пољопривредних газдинстава/фарми, из приоритетних сектора.

8.3.5. Корисници

Корисници су предузетници и правна лица/предузећа, која у структури власништва имају мање од 25% јавног капитала или гласачких права јавних органа. Предузеће може да чини један или више објеката (локалне производне јединице).

Корисници подстицаја морају да буду регистровани у Агенцији за привредне регистре и морају бити у активном статусу.

8.3.6. Општи критеријуми прихватљивости

8.3.6.1. Врсте подржаних правних лица

Право на подстицаје имају микро, мала и средња правна лица, као што је дефинисано у члану 6. Закона о рачуноводству ("Службени гласник РС", број 62/13 и 30/18). Национална дефиниција микро, малих и средњих правних лица дата је у Прилогу 5, који је одштампан уз овај програм и чини његов саставни део.

Корисници:

- 1) морају да, у случају да корисник није власник, обезбеде уговор о закупу земљишта или објекта са минималним трајањем закупа од десет година од дана подношења пријаве;
- 2) треба да докажу да у тренутку подношења захтева за одобравање пројекта, односно захтева за одобравање исплате, немају неизмирени порез или обавезе за социјално осигурање према држави;

3) подносилац доставља потписану изјаву да нема за исту инвестицију поднету пријаву за коришћење других јавних донација или шема субвенције;

4) мора, у случају да је корисник правно лице, доказати да рачун није блокиран¹² у тренутку подношења пријаве и да није био у блокади дуже од 30 дана, у периоду од 12 месеци пре подношења пријаве;

5) објекти трећих земаља, који су одобрени од стране ЕУ, за специфичне категорије порекла хране и животиња и наведени на интернет страници ЕУ (ДГ САНТЕ), нису прихватљиви.

¹² *Односи се на случај несолвентног пословања правног лица, када рачун може бити блокиран. У случају када је правно лице користило рачун у банци као средство плаћања, а није било у стању да исплати рачун о року, рачун у банци је блокиран/суспендован за повлачење и сав прилив капитала ће бити пренет на рачун клијента којем правно лице дугује.*

8.3.6.2. Економска одрживост правног лица

Подносилац пријаве мора да докаже економску одрживост предузећа кроз бизнис план на крају инвестиционог периода. Бизнис план треба да буде усклађен са обрасцем који је припремила ИПАРД Агенција. За инвестиције које прелазе 50.000 евра као што је дефинисано ИПАРД имплементационом регулативом, потребан је комплетан бизнис план, док је за мање инвестиције, испод 50.000 евра, потребан бизнис план у поједностављеном облику.

Критеријуми које ће ИПАРД Агенција користити за процену будуће економске одрживости газдинства приказани су у Прилогу 2.

8.3.6.3. Национални стандарди/стандарди ЕУ

1) цело предузеће мора бити у складу са главним релевантним минималним националним стандардима који су на снази у вези са заштитом животне средине, јавног здравља (са аспекта безбедности хране), добробити животиња и безбедности на раду (Прилог 3), најкасније до момента коначне исплате;

2) подржана инвестиција мора бити у складу са релевантним стандардима ЕУ на крају реализације инвестиције;

3) на крају пројекта, корисник ће приложити као обавезан део финалног захтева за плаћање, потврду издату од стране националних ветеринарских/фитосанитарних и еколошких органа који потврђују да су у предузећу испоштовани сви минимални национални стандарди и да је инвестициони пројекат у складу са стандардима ЕУ.

8.3.6.4. Остали критеријуми прихватљивости

1) подржане инвестиције морају се односити на прераду и/или маркетинг производа обухваћених Анексом И Уговора о ЕУ, укључујући производе рибарства, и/или на развој нових производа, процеса и технологија у вези са напред наведеним производима;

2) сва роба купљена у оквиру ове мере мора потицати из прихватљиве земље. Међутим, роба може потицати из било које земље када је количина робе која се купује испод прага за коришћење конкуритивног преговарачког поступка (тренутно 100.000 евра). За потребе ове мере, термин "порекло" треба користити на начин дефинисан у Пододелаку 8.1.2.2;

3) инвестиције на нивоу малопродаје нису прихватљиве у оквиру ове мере;

4) само инвестиције остварене након потписивања уговора могу се сматрати прихватљивим за надокнаду од стране ИПАРД Агенције, осим за студије изводљивости и друге консултантске трошкове у вези са припремом пријаве;

5) корисник је обавезан да, пет година након коначне исплате од стране ИПАРД Агенције, наменски користи инвестицију без измена које значајно утичу на њену природу или на услове спровођења исте, или на давање неоправдане предности предузећу или јавном органу, и/или резултирају променом природе власништва над компонентом инфраструктуре, или прекидом или измештањем једне производне активности која је кофинансирана.

8.3.7. Специфични критеријуми прихватљивости (по сектору)

Сектор 1: Прерада млека и маркетинг

1) корисник мора бити регистрован у Регистру привредних субјеката у складу са Законом о ветеринарству ("Службени гласник РС", бр. 91/05, 30/10, 93/12 и 17/19 - др. закон);

2) мора имати просечан дневни капацитет прикупљеног млека од 3.000-100.000 л у последњој години пословања пре подношења пријаве.

Сектор 2: Прерада меса и маркетинг

1) корисник мора бити регистрован у Регистру привредних субјеката у складу са Законом о ветеринарству;

2) у случају кланица, прихватљиви су корисници са минималним капацитетом од: 10 говеда или 50 свиња или 50 оваца и коза или 5.000 јединки живине на дан.

Сектор 3: Прерада воћа и поврћа и маркетинг

Право на подстицаје имају само микро, мала и средња правна лица, као што је дефинисано у члану 6. Закона о рачуноводству. Дефиниција микро, малих и средњих правних лица дата је у Прилогу 5.

Сектор 4: Сектор прераде јаја

Право на подстицаје имају само микро, мала и средња правна лица, као што је дефинисано у члану 6. Закона о рачуноводству. Дефиниција микро, малих и средњих правних лица дата је у Прилогу 5.

Сектор 5: Сектор прераде грозђа

Корисник мора бити пољопривредно газдинство:

- 1) уписано у Виноградарски регистар у складу са Законом о вину;
- 2) са максимално могућим капацитетом годишње производње вина од 20.000 до 1.000.000 литара на крају инвестиције уписаним у Винарски регистар у складу са Законом о вину.

8.3.8. Прихватљиви трошкови

У складу са чл. 29. и 31. ОС и чланом 33. тачка 5) СС, прихватљиве трошкове треба ограничити на следеће:

- а) изградња или унапређење непокретне имовине до њене тржишне вредности;
- б) куповина нових машина и опреме, укључујући компјутерске програме, до њихове тржишне вредности;
- в) општи трошкови у вези са трошковима који се односе на тач. а) и б) овог става, попут накнада за архитекте, инжењере и друге консултантске накнаде, студије изводљивости, биће прихватљиви до 12% износа трошкова који се односе на наведене тачке према следећим условима:
 - (1) прихватљив износ општих трошкова не треба да прелази разуман трошак дефинисан у складу са чланом 11. тачка 2) подтачка (ђ) и чланом 11. тачка 3) подтачка (г) СС,
 - (2) за пројекте са прихватљивим трошковима инвестиција из тач. а) и б) већим од 3.000.000 евра, трошкови припреме бизнис плана не могу бити већи од 3% од прихватљивих трошкова ових инвестиција,
 - (3) за пројекте са прихватљивим трошковима инвестиција из тач. а) и б) од најмање 1.000.000 евра, и не већем од 3.000.000 евра, трошкови припреме бизнис плана не могу бити већи од 4% прихватљивих трошкова ових инвестиција,
 - (4) за пројекте са прихватљивим трошковима инвестиција из тач. а) и б) у износу мањем од 1.000.000 евра, трошкови припреме бизнис плана не могу бити већи од 5% прихватљивих трошкова ових инвестиција.

Детаљније одредбе у вези са максималним прихватљивим износима из овог одељка за меру "Инвестиције у физичку имовину које се тичу прераде и маркетинга пољопривредних производа и производа рибарства" и секторе дате су у оквиру текста мере у наредним одељцима.

У складу са чланом 31. став 1) тачка (б) ОС и чланом 33. тачка 6) СС, пројекти инвестирања ће остати прихватљиви за финансирање од стране ЕУ, под условом да током пет година од коначне исплате од стране ИПАРД Агенције, не претрпе суштинске промене. Суштинске промене пројекта су оне које за резултат имају:

- (1) прекид или измештање неке производне активности изван области које обухвата ИПАРД програм;
- (2) промену у власништву компоненте инфраструктуре која даје предузећу или јавном органу неоправдану корист; или

(3) суштинску измену која утиче на његову природу, циљеве или услове спровођења пројекта које резултирају изменом сврхе пројекта.

г) постројења за производњу енергије из обновљивих извора су прихватљива за подршку само ако њихов производни капацитет није већи од просечне комбиноване годишње потрошње термалне и електричне енергије у оквиру пољопривредног газдинства/правног лица. Просечна потрошња енергије рачунаће се на основу три претходне године пре подношења пријаве.

Примери прихватљивих инвестиција по секторима

Сектор 1: Сектор млека и млечних производа

Прихватљиве инвестиције за сектор млека и млечних производа:

1) изградња/проширење/модернизација сабирних центара за млеко и постројења за прераду млека, опрема за складиштење и хлађење млека, специјализована опрема за превоз млека, опрема и технологија за унапређење и контролу квалитета и хигијене, укључујући једноставну тест опрему за детекцију млека лошег и доброг квалитета, физичке инвестиције за успостављање система безбедности хране (ГХП, ГМП, ХАЦЦП), ИТ хардвер и софтвер за регистар млека и праћење, контролу и управљање, улагање у технологије за уштеду енергије, заштиту животне средине, опрему и постројења за прераду отпада и међу - производа, третирање и уклањање отпада, специјализована возила за транспорт млека.

Сектор 2: Сектор прераде меса

Прихватљиве инвестиције за кланице и погоне за прераду меса су:

1) изградња/реновирање кланица/објеката за прераду меса и расхладних просторија за складиштење, опрема за кланице, технологија и опрема за третман отпада и нус-производа, физичко инвестирање у успостављање система безбедности хране (ГХП, ГМП, ХАЦЦП), ИТ хардвер и софтвер за праћење, контролу и управљање, улагање у обновљиве изворе енергије (изградња инсталација и опрема) првенствено усмерена на сопствене потребе.

Сектор 3: Сектор прераде воћа и поврћа

Прихватљиве инвестиције за сектор прераде воћа и поврћа:

1) изградња/проширење/модернизација просторија које се користе за прераду, у складу са релевантним стандардима ЕУ, објекти и опрема за прераду воћа и поврћа (чување, пастеризацију, сушење, замрзавање, итд.), опрема за паковање и етикетирање, укључујући линије за пуњење, умотавање, обележавање и друга специјализована опрема, улагање у обновљиве изворе енергије (изградња инсталација и опрема) првенствено усмерено на сопствене потребе, физичко инвестирање у успостављање система безбедности хране и система квалитета (ГХП, ГМП, ХАЦЦП).

Сектор 4: Сектор прераде јаја

Прихватљиве инвестиције за објекте за прераду јаја су:

- 1) изградња/реновирање објеката за прераду јаја, објеката за паковање и складиштење;
- 2) набавка опреме за прераду јаја, складиштење, опрема за третман отпада и нус-производа;
- 3) физичко инвестирање у успостављање система безбедности хране (ГХП, ГМП, ХАЦЦП);
- 4) ИТ хардвер и софтвер за праћење, контролу и управљање, улагање у обновљиве изворе енергије (изградња инсталација и опрема) првенствено усмерена на сопствене потребе.

Сектор 5: Сектор прераде грожђа

Прихватљиве инвестиције за објекте за прераду грожђа су:

- 1) изградња/реновирање и опремање погона, односно просторија које се користе за прераду грожђа, односно производњу и складиштење вина/винских производа и ароматизованих производа на бази вина;
- 2) изградња/реновирање и опремање простора за дегустацију, евалуацију карактеристика и презентацију вина;
- 3) опрема, уређаји и судови за производњу, пуњење/паковање и чување вина/винских производа и ароматизованих производа на бази вина и друга специјализована и лабораторијска опрема, инструменти и уређаји;
- 4) опрема за дезинфекцију радника;
- 5) улагање у обновљиве изворе енергије (изградња инсталација и опрема) првенствено усмерено на сопствене потребе;
- 6) инвестирање у успостављање и имплементацију система безбедности хране, система квалитета и географског порекла;
- 7) промовисање ознака и производа са географским пореклом.

8.3.9. Критеријуми селекције

Врста критеријума селекције	Одговор	Поени
Инвестиција се налази у подручјима са отежаним условима рада у пољопривреди	да/не	20/0
Инвестиција је усмерена ка заштити животне средине или управљању отпадом	да/не	20/0
Корисник је сертификован за производњу ЗОП и ЗГО производа	да/не	20/0
Инвестиција за унапређење целокупног предузећа за достизање стандарда ЕУ	да/не	20/0
Инвестиција усмерена ка побољшању енергетске ефикасности, укључујући и коришћење обновљивих извора енергије	да/не	20/0

Уколико подносиоци пријаве имају исти број бодова, предност ће се дати кандидату који је први поднео пријаву.

8.3.10. Интензитет помоћи и стопа учешћа ЕУ

Интензитет помоћи, изражен као удео јавне подршке у прихватљивим трошковима инвестиције, износи до:

- 1) 50% укупних прихватљивих трошкова или
- 2) за инвестиције које се односе на складиштење отпада максимални интензитет помоћи се може повећати за 10% (максимум 60%).

Стопа кофинансирања ЕУ износи 75% укупне јавне помоћи.

Корисник може захтевати подршку, без обзира на укупну вредност инвестиције, за прихватљиве трошкове у оквиру следећих граница:

Прерада млека и маркетинг

- 1) минимални износ 10.000 евра;
- 2) максимални износ 2.000.000 евра.

Прерада меса и маркетинг

- 1) минимални износ 10.000 евра;
- 2) максимални износ 1.000.000 евра.

Прерада воћа и поврћа и маркетинг

- 1) минимални износ 10.000 евра;
- 2) максимални износ 1.000.000 евра.

Прерада јаја и маркетинг

- 1) минимални износ 10.000 евра;
- 2) максимални износ 1.000.000 евра.

Прерада грозђа и маркетинг

- 1) минимални износ 10.000 евра;
- 2) максимални износ 1.000.000 евра.

Корисник не може да добије више од 2.000.000 евра јавне подршке у оквиру ИПАРД II програма.

Пријава за нове инвестиције се може поднети тек након финализације (коначне исплате) претходне инвестиције.

8.3.11. Буџет 2014-2020. године за меру "Инвестиције у физичку имовину које се тичу прераде и маркетинга пољопривредних производа и производа рибарства"

Година	Укупан прихватљиви трошак	Јавни трошкови						Приватно учешће	
		Укупно		Учешће ЕУ		Национално учешће			
	ЕУР	ЕУР	%	ЕУР	%	ЕУР	%	ЕУР	%
	2 = 3 + 9	3 = 5 + 7	4 = 3/2	5	6 = 5/3	7	8 = 7/3	9	10 = 9/2
2014.	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2015.	19.906.004	9.953.002	50	7.464.752	75	2.488.250	25	9.953.002	50
2016.	26.932.466	13.466.233	50	10.099.675	75	3.366.558	25	13.466.233	50
2017.	23.174.069	11.587.034	50	8.690.276	75	2.896.759	25	11.587.034	50
2018.	24.434.018	12.217.009	50	9.162.757	75	3.054.252	25	12.217.009	50
2019.	37.093.509	18.546.755	50	13.910.066	75	4.636.689	25	18.546.755	50
2020.	43.153.266	21.576.633	50	16.182.475	75	5.394.158	25	21.576.633	50
УКУПНО	174.693.334	87.346.667		65.510.000		21.836.667		87.346.667	

8.3.12. Показатељи и циљеви

Назив показатеља	Циљна вредност
Број подржаних пројеката	463
Број предузећа која су модернизовала производњу	463
Број предузећа која напредују ка достизању стандарда ЕУ	463
Број предузећа која инвестирају у производњу енергије из обновљивих извора	46
Укупна вредност инвестиција у физичку имовину подржаних предузећа (ЕУР)	165.893.333
Број новостворених радних места (брuto)	160

8.3.13. Административна процедура

Мера ће бити спроведена од стране ИПАРД Агенције. Пројекти у оквиру ове мере ће бити изабрани кроз јавне конкурсе за подношење пријава. Одлука о расподели финансијских средстава по мери, по конкурс, биће донета уз сагласност ИПАРД Агенције. УТ ће сваке године састављати годишњи програм за конкурсе за подношење пријава, прописујући број конкурса, време расписивања конкурса и рокове за подношење пријава, као и индикативни буџет за сваку меру.

ИПАРД Агенција ће расписати конкурсе за подношење пријава и спровести свеобухватну кампању информисања у сарадњи са Управљачким телом.

Достављене пријаве ће бити административно проверене од стране ИПАРД Агенције, као и на лицу места, у смислу комплетности, административне усаглашености, прихватљивости и одрживости бизнис плана. Пријаве које испуњавају услове и које су прихватљиве, биће рангиране и финансиране до износа расположивих средстава.

Корисници подnose попуњене пријаве на обрасцима који су део конкурсне документације. Детаљне административне провере се спроводе пре одобравања пријаве како би се утврдила комплетност, правовременост и испуњеност услова за одобравање пријаве. Провере се документују на детаљним контролним обрасцима.

Пријаве које су потпуне, благовремене и у складу са условима акта о спровођењу мере и јавног конкурса ће бити прегледане по редоследу њиховог пристизања. Након што ИПАРД Агенција обради пријавни формулар, на основу критеријума рангирања формира се ранг листа. Ранг листа се креира, а пројекти бирају након сваког конкурса. У случају када постоји више пројеката са истим бројем бодова према критеријумима за рангирање, предност добија пројекат са ранијим датумом подношења комплетне пријаве. У случају када је поднет мањи број пријава, које испуњавају услове и које су прихватљиве, од расположивих средстава за подршку, ранг листа неће бити формирана.

Након административне контроле, прихватљиве пријаве ће бити проверене на лицу места од стране ИПАРД Агенције. Након административне контроле и контроле на лицу места, уговориће се финансирање одабраних пројеката.

Све наведене одредбе су подложне акредитацији и биће утврђене процедурама Управе за аграрна плаћања.

Подносиоци пријава за подстицаје по основу мера у оквиру ИПАРД II програма су у обавези да ИПАРД Агенцији доставе своје пријаве и бизнис планове заједно са другим траженим документима.

8.3.14. Географски обим мере

Мера се примењује на области дефинисане у Поглављу 2.1. Програма.

8.4. АГРО-ЕКОЛОШКО-КЛИМАТСКЕ МЕРЕ И МЕРА ОРГАНСКЕ ПРОИЗВОДЊЕ

8.4.1. Правни основ

1) Члан 2. тачка 1) ИПА Уредбе (ЕУ) Бр. 236/2014 Европског парламента и Савета од 11. марта 2014. године којом су прописана заједничка правила и процедуре за спровођење инструмената Уније за финансирање активности изван Уније;

2) Члан 27. тачка 1) подтачка 4) СС;

3) Прилог 4 СС.

8.4.2. Образложење

Развој органске пољопривреде у Републици Србији је до сада текао релативно споро, али свакако постоји потенцијал за брзо напредовање уз одговарајућу подршку и подстицаје. Инвестиције у органску производњу могле би да допринесу повећању површина под органском производњом за 25% у односу на тренутно стање. Република Србија има земљиште и климатске услове повољне за органску производњу тако да у погледу органских производа постоје значајне могућности за развој како домаћег, тако и извозног тржишта.

Плаћања за конверзију ка органској производњи посебно су значајна у смислу помоћи пољопривредним произвођачима за улазак на тржиште органских производа. Неопходно је компензаторно плаћање за изгубљене приходе и додатне трошкове повезане са преласком на методе органске производње и одржавање пракси и метода органске пољопривреде.

Предност органске производње огледа се у чињеници да поспешује стварање прихода на мањим пољопривредним газдинствима, што је од посебног значаја за пољопривредни сектор Републике Србије. Велики део пољопривредне производње се одвија на традиционалан начин, на малим газдинствима, без употребе савремене механизације или великих количина пестицида и минералних ђубрива. Таква пољопривредна газдинства је врло лако превести на систем органске производње.

ОП доприноси смањењу загађења животне средине, чува биолошку разноврсност и унапређује управљање водом и земљиштем. Штавише, не оптерећује земљу хемијским пестицидима, минералним ђубривима, генетски модификованим организмима и производима који садрже или који су настали од генетски модификованих организама. Она смањује емисију гасова са ефектом стаклене баште и амонијака, што доприноси бољем квалитету ваздуха и ублажавању климатских промена. Позитиван утицај пољопривредне производње на окружење и све већа потреба и заинтересованост тржишта за органске производе, су добри разлози да се обезбеди финансијска подршка за активности ове врсте. Пилот пројекти ће у будућности можда бити проширени на већу пољопривредну територију.

8.4.3. Општи циљеви

- 1) допринос одрживом управљању ресурсима и прилагођавању климатским променама, као и њиховом ублажавању, применом метода пољопривредне производње које су у складу са заштитом и унапређењем животне средине, и које иду изван релевантних обавезних стандарда ЕУ;
- 2) допринос припреми Републике Србије за спровођење агроеколошко-климатске мере обухваћене програмом руралног развоја након приступања.

8.4.4. Специфични циљеви

- 1) подршка за увођење и одржавање метода органске пољопривредне производње;
- 2) ублажавање и прилагођавање климатским променама;
- 3) повећање пољопривредног земљишта и броја пољопривредних газдинстава којима се управља у складу са Законом о органској производњи и одговарајућим прописима;

4) повећање конкурентности органске пољопривредне производње;

5) повећање извоза органских производа на инострана тржишта.

8.4.5. Дисеминација резултата

Редовне обуке и активности по питању подизања свести путем националне саветодавне службе користиће се у циљу ширења најбољих пракси, резултата и искустава стечених током спровођења мере.

8.4.6. Повезаност са другим ИПАРД и националним мерама

Мера је повезана са мером "Инвестиције у физичку имовину пољопривредних газдинстава", као и са мером "Инвестиције у физичку имовину које се тичу прераде и маркетинга пољопривредних производа и производа рибарства".

Критеријуми селекције за меру "Инвестиције у физичку имовину пољопривредних газдинстава" дају приоритет инвестирању у пројекте сертифицираних органских произвођача, што доприноси спровођењу агроколошке мере.

Побољшани услови прераде и маркетинга представљају покретачку снагу за побољшање примарне производње специфичних производа са додатом вредношћу. Ово би могло да води ка побољшању квалитета и безбедности сировина које су потребне прерађивачкој индустрији и које би могле да утичу на повећање извозног потенцијала. На тај начин ће се остварити рационална и ефикасна прерада, као резултат обостране синергије.

Разграничење обезбеђује чињеница да је ОП сертифициван процес праћен одговарајућом доказном документацијом.

НППР подржаће мала газдинства било у смислу унапређења конкурентности пољопривредне производње или ради диверзификације на непољопривредне активности (разграничење, Глава X). Такође, нека од њих треба охрабрити да пређу ниво одрживости. ИПАРД мера ће подржати само органске произвођаче који су укључени у биљну производњу (гајење житарица, уљарица, поврћа, воћа или грожђа и ароматичног/лековитог биља), док ће ОП животиња као и животињски и биљни генетички ресурси бити предмет подршке у НППР.

8.4.7. Корисници

Корисници су:

- 1) активна регистрована пољопривредна газдинства - физичка лица (укључујући предузетнике);
- 2) правна лица, која у структури власништва имају мање од 25% јавног капитала или гласачких права јавних органа, и која су регистрована у националном Регистру пољопривредних газдинстава у складу са Законом о пољопривреди и руралном развоју.

8.4.8. Врсте активности

Предложена агроколошка мера ће бити усредсређена на спровођење органске производње.

Основни циљ изабране шеме јесте стицање искуства у спровођењу и увођење методологија и пракси ЕУ у овај сектор. Истовремено, њен избор треба да допринесе решавању главних агроеколошких проблема који су идентификовани у Републици Србији. Мера за органску пољопривредну производњу се већ спроводи у Републици Србији последњих десет година и у том смислу постоји добра основа, као и механизам подршке за даљи развој у складу са шемом подршке ЕУ.

Примери врста активности

Активности ће се усредсредити само на подршку конверзији ка органској производњи и/или њеном одржавању.

8.4.9. Општи критеријуми прихватљивости за све врсте активности

8.4.9.1. Полазна основа

Корисник треба да поштује обавезне минималне стандарде на начин предвиђен националним законодавством који се односи на специфичну агроеколошку шему. Обавезни стандарди представљају национална правила која се посебно баве релевантним *ГАЕЦ* стандардима (добри пољопривредни и еколошки услови) који се односе на земљиште, воде, управљање пределима, одговарајуће минималне захтеве за коришћење ђубрива и производа за заштиту биљака.

8.4.9.2. Одговарајуће знање

Сви корисници морају да прођу обуку у вези са обавезама које преузимају. Корисник је дужан да похађа сертификовану обуку на тему органске пољопривредне производње у трајању од најмање 10 дана.

8.4.9.3. Прихватљива величина пољопривредног земљишта/стада

Минимална површина ратарске и повртарске производње износи најмање 0,2 ха, а за гајење воћа и грождја најмање 0,3 ха. Не постоје ограничења за органску производњу у заштићеним просторима (попут стакленика/пластеника).

8.4.10. Обавезе

Шема 1: Шема органске пољопривредне производње

Образложење	ОП побољшава природну равнотежу биљних хранљивих материја коришћењем плодореда и интегрисањем биљне и сточарске производње. Због слабог коришћења минералних ђубрива и пестицида, ОП побољшава квалитет земљишта и воде, игра позитивну улогу у очувању биолошке разноврсности и доприноси одрживом управљању земљиштем, воћем, поврћем и виноградима. Спровођење пилот шеме за ОП допринеће развоју органске производње у Републици Србији, која је тренутно на ниском нивоу.
Еколошки циљеви	1) смањити употребу минералних ђубрива и пестицида на пољопривредном земљишту; 2) допринети одрживом управљању земљиштем;

	3) повећати површину пољопривредног земљишта и број пољопривредних газдинстава којима се управља према стандардима органске производње.
Оквир пилот пројекта	Подршка ће бити обезбеђена за гајење поврћа, воћа или грожђа, и ратарских култура које су сертифициране као органске или су у процесу конверзије.
Специфични захтеви прихватљивости	Корисници морају имати минималну површину за гајење ратарских култура и поврћа од најмање 0,2 ха, а за гајење воћа и грожђа најмање 0,3 ха, док за органску производњу у заштићеном простору (стакленици/ пластеници) не постоје ограничења.
Обавезни минимални стандарди	1) Закон о органској производњи ("Службени гласник РС", број 30/10) (захтеви за пољопривреднике који се баве органском производњом према Закону о органској производњи биће касније наведени); 2) Правилник о контроли и сертификацији органске производње и методама органске производње ("Службени гласник РС", бр. 48/11 и 40/12).
Захтеви управљања	1) похађати најмање 10 дана обуке на тему органске производње; 2) управљати земљиштем у складу са националним законодавством које уређује област органске производње; 3) поседовање уговора о контроли и сертификацији органске производње са овлашћеним контролним телом у складу са Законом о органској производњи за одговарајућу област рада.
Стопе плаћања	Процењене стопе плаћања биће израчунате пре акредитације мере.
Показатељи	Полазна основа (2013): 1) 1.014 ха је укључено у подршку по основу ове мере; 2) 109 произвођача који користе подстицај за биљну органску производњу. Циљ: 1) 7.500 ха је укључено у подршку по основу мере; 2) 500 произвођача који користе подстицај за биљну органску производњу.

8.4.11. Прихватљиви трошкови

Подршка ће бити обезбеђена за гајење житарица, уљарица, поврћа, воћа или грожђа, ароматичног/лековитог и крмног биља, органски сертифицираног или које је у процесу конверзије.

Стопе плаћања ће бити израчунате у процесу акредитације мере.

ИПАРД Агенција ће вршити унакрсне контроле како би осигурала поштовање граница помоћи у случају комбиновања агроколошких плаћања и активности на истом земљишту.

8.4.12. Интензитет помоћи и стопа учешћа ЕУ

Интензитет помоћи (јавне помоћи) биће на нивоу од 100% од укупних прихватљивих трошкова. Стопа доприноса ЕУ ће износити 85% од јавних трошкова, а преосталих 15% ће бити обезбеђено из националног буџета.

8.4.13. Буџет 2014-2020. године за меру "Агро-еколошко-климатске мере и мера органске производње"

Година	Укупан прихватљив трошак	Јавни трошкови						Приватно учешће	
		Укупно		Учешће ЕУ		Национално учешће		ЕУР	%
	ЕУР	%	ЕУР	%	ЕУР	%			
	2 = 3 + 9	3 = 5 + 7	4 = 3/2	5	6 = 5/3	7	8 = 7/3	9	10 = 9/2
2014.	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2015.	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2016.	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2017.	2.573.529	2.573.529	100	2.187.500	85	386.029	15	-	-
2018.	2.573.529	2.573.529	100	2.187.500	85	386.029	15	-	-
2019.	2.573.529	2.573.529	100	2.187.500	85	386.029	15	-	-
2020.	2.573.529	2.573.529	100	2.187.500	85	386.029	15	-	-
УКУПНО	10.294.118	10.294.118		8.750.000		1.544.118		-	-

8.4.14. Показатељи и циљеви

Назив показатеља	Циљна вредност
Број уговора	1.029
Пољопривредно земљиште (ха) које је обухваћено еколошким уговорима	10.294
Број подржаних врста активности	1
Укупна површина према врсти активности (ОП)	10.294
Број подржаних газдинстава која се баве органском производњом	1.029

8.4.15. Географски обим

Мера се примењује на подручја дефинисана у Поглављу 2.1. Програма.

**8.5. СПРОВОЂЕЊЕ ЛОКАЛНИХ СТРАТЕГИЈА РУРАЛНОГ РАЗВОЈА -
ЛЕАДЕР ПРИСТУП**

8.5.1. Правни основ

1) Члан 2. тачка 1) ИПА Уредбе (ЕУ) бр. 236/2014 Европског парламента и Савета од 11. марта 2014. године којом су прописана заједничка правила и процедуре за спровођење инструмената Уније за финансирање активности изван Уније;

2) Члан 27. тачка 1) подтачка 5) СС;

3) Прилог 4 СС.

8.5.2. Образложење

Рурална подручја Републике Србије карактеришу биолошка разноликост и разноликост пејзажа, богато културно наслеђе и природни ресурси. С друге стране, ова подручја су суочена са последицама депопулације, што је основни разлог њиховог недовољног развоја, недостатка основних услова, и растућег сиромаштва. Већа атрактивност руралних подручја као места за живот је блиско повезана са побољшањем физичке инфраструктуре, бољим приступом социјалним службама, и побољшањем социјалних структура, као и подршком за развој предузетништва.

Недостатак поштовања специфичних потреба села и њиховог становништва, непостојање систематичног приступа, као и недовољно координисане активности различитих интересних група, представља озбиљну претњу даљем погоршању јаза у погледу разлика у односу на урбана подручја.

ЛЕАДЕР концепт обухвата истовремено дејство територијалног приступа, приступа "одоздо према горе", јавно-приватних партнерстава, интегрисаног вишесекторског приступа, иновације, сарадње и умрежавања. Осмишљен је и развијен као инструмент руралног развоја у ЕУ који је значајно допринео јачању друштвеног капитала, стварању могућности додатног запошљавања и диверзификацији економских активности у руралним подручјима, као и побољшању и одржавању конкурентности и подстицању иновативног начина решавања старих и нових руралних проблема.

Увођење мере за спровођење локалних стратегија руралног развоја по *ЛЕАДЕР* принципу и пратеће припремне активности су начин за активирање и спровођење руралног развоја у локалним руралним заједницама. Мера директно доприноси јачању социјалног капитала, промовисању бољег локалног управљања, унапређењу инфраструктуре, диверзификацији руралних активности, развоју услужног сектора у локалним заједницама као и неговању културног наслеђа.

Последњих година су на локалном нивоу спроведене пилот иницијативе, са партнерствима сличним локалним акционим групама (ЛАГ), која обезбеђују ефикасно спровођење мера руралног развоја. Партнерства ЛАГ типа основана су у Републици Србији кроз различите пројектне иницијативе намењене јачању руралног друштвеног капитала и дефинисању приоритета локалних партнерстава, као и јачању капацитета кроз обуку за припрему предлога пројеката, финансијско планирање и управљање пројектним циклусом.

У периоду од 2011. до 2013. године кроз пројекат техничке помоћи ЕУ, 605 учесника је регистровано меморандумима о разумевању, који су представљали Партнерства за територијални рурални развој. Током процеса формирања и јачања партнерстава, пројекат је подржао оснивање 24 партнерства. Симулацијом процеса ИПАРД процене, од 24, 21 ЛСРР је испунила критеријуме ИПАРД *ЛЕАДЕР* мере, што чини 8% популације и око 15% територије Републике Србије. Ови резултати постигнути су применом постепеног приступа, кроз усмеравање, прилагођене обуке, менторство, студије случаја, теренске посете и другу неопходну подршку, засновану на најбољим праксама у ЕУ, тамо где је то могуће и применљиво, прилагођено специфичностима Републике Србије. Истовремено, пројекат је на националном нивоу успоставио принципе и координацију за спровођење *ЛЕАДЕР* приступа у Републици Србији.

Ова успешна пракса биће настављена и у ИПАРД II програму. Први корак ће се односити на одабир ЛАГ, а у другом кораку ће бити подржане активности/пројекти ових група.

8.5.3. Општи циљеви

Општи циљеви су развој цивилног друштва и јачање социјалног дијалога унутар руралног становништва, подршка добром управљању, подстицање запошљавања и развој људског капитала, што, све заједно, уз спровођење мере кроз локална партнерства, доприноси одрживом развоју руралних подручја.

8.5.3.1. Специфични циљеви

Мера треба да допринесе промовисању руралног развоја кроз локалне иницијативе и партнерства, јачању капацитета руралног становништва и чланова основаних партнерстава, кроз обуке и едукацију, да развије, организује и води партнерство, да припреми и спроведе ЛСРР кроз локалне пројекте и да подстакне рурална подручја на умрежавање и међутериторијалну сарадњу.

ЛЕАДЕР приступ у Републици Србији биће подржан следећим мерама:

1) мера "Техничке помоћи" за потенцијалне ЛАГ - Активност у оквиру мере Техничке помоћи "Стицање вештина и анимирање руралног становништва" користиће се за изградњу капацитета потенцијалних ЛАГ;

2) мера "Спровођење стратегија локалног развоја - *ЛЕАДЕР* приступ" - за одабране ЛАГ укључује следеће активности:

(1) активност 1: "Стицање вештина, анимирање становништва на ЛАГ територији", за изградњу капацитета и анимацију чланова и руралног становништва одабраних ЛАГ,

(2) активност 2: "Текући трошкови и мали пројекти", за вођење одабраних ЛАГ и спровођење малих пројеката ЛАГ,

(3) активност 3: "Пројекти сарадње", за међутериторијалне пројекте. Ова активност ће се увести у последњој фази имплементације. УТ ће накнадно развити одговарајућу процедуру за пријављивање за ову активност и описати је у оквиру програма;

2) мере у ИПАРД II програму за реализацију приоритетних пројеката наведених у ЛСРР.

8.5.4. Повезаност са другим ИПАРД и националним мерама

ИПАРД *ЛЕАДЕР* мера се неће спроводити паралелно са НППР. Мера ће се спроводити у оквиру НППР до почетка њеног спровођења у оквиру ИПАРД II програма, како би се избегло двоструко финансирање.

8.5.5. Корисници

Корисници по питању свих активности су одабрани ЛАГ.

8.5.6. Општи критеријуми прихватљивости

Критеријуми прихватљивости за одабир ЛАГ

ИПАРД Агенција ће критеријуме прихватљивости на основу пријава ЛАГ које је одабрало УТ проверавати на следећи начин:

- 1) ЛАГ је удружење регистровано у Агенцији за привредне регистре Републике Србије;
- 2) изабрани ЛАГ обухвата уједначену, добро дефинисану, географски континуирану руралну територију, са више од 10.000 и мање од 150.000 становника, укључујући насеља са популацијом мањом од 25.000;
- 3) на нивоу доношења одлука, економски и социјални партнери, као и други представници цивилног друштва, попут пољопривредника, сеоских жена, младих и њихових удружења, морају чинити више од 50% партнерства. Штавише, представници локалних власти треба да чине минимум 20%. Међутим, јавни органи, као што је дефинисано националним прописима или свака интересна група, треба да има мање од 50% гласачких права;
- 4) чланови и председавајући управљачке структуре ЛАГ морају бити становници и/или регистровани огранак у оквиру територије ЛАГ;
- 5) ЛАГ мора да предложи свеобухватну ЛСРР засновану на акту за *ЛЕАДЕР* меру, који ће развити УТ. Одредбе о минималним елементима које ЛСРР треба да укључи биће објашњене у каснијој фази ИПАРД II програма.

8.5.7. Прихватљиве активности и прихватљиви трошкови

Мера "Спровођење локалних стратегија руралног развоја - *ЛЕАДЕР* приступ" - за одабране ЛАГ ће обухватати прихватљиве трошкове за следеће активности:

8.5.7.1. Прихватљиве активности за активност 1 - "Стицање вештина, анимирање становништва ЛАГ територија" за изградњу капацитета и анимацију одабраних ЛАГ

- 1) анимација, подизање свести и промотивне активности, догађаји (нпр. семинари, радионице, састанци, итд.);
- 2) обука и едукација за особље и чланове ЛАГ (нпр. припрема бизнис планова, припрема пројектних пријава, рачуноводство, итд.); студије, анализе територије и друге анализе, као и прикупљање података неопходних за спровођење локалних стратегија руралног развоја;
- 3) промоција која подржава процес припреме ЛСРР и израду промотивног материјала за заинтересоване стране у оквиру предложене територије ЛАГ;
- 4) обуке за особље и чланове ЛАГ укључених у оснивање ЛАГ и спровођење ЛСРР и/или у припрему бизнис планова, пријава за пројекте, итд.;

- 5) учешће чланова ЛАГ на семинарима, радионицама, састанцима, студијским посетама, укључујући догађаје националне и европске мреже за рурални развој;
- 6) планирање, праћење и ревизија ЛСРР за територију ЛАГ са којим је закључен уговор;
- 7) студије које подржавају спровођење ЛСРР за подручје ЛАГ са којим је закључен уговор;
- 8) информативне и промотивне активности за подршку у спровођењу ЛСРР, у циљу подстицања сарадње и умрежавања руралних актера у оквиру територије ЛАГ са којим је закључен уговор, и како би се повећало учешће осетљивих друштвених група (жена, младих, старијих особа, мањина, особа са инвалидитетом и других) у спровођењу ЛСРР.

Примери прихватљивих трошкова:

- 1) експертске услуге;
- 2) превод и тумачење;
- 3) путни трошкови, укључујући смештај и дневнице;
- 4) активности анимације (нпр. обуке, учешће на семинарима, радионице, сајмови, претплате и набавке публикација, друге подстицајне активности, итд.);
- 5) закуп простора и опреме за догађаје и угоститељске услуге.

8.5.7.2. Прихватљиве активности за активност 2 - "Текући трошкови и мали пројекти" за вођење одабраних ЛАГ и спровођење малих пројеката

- 1) трошкови вођења канцеларије (закуп канцеларије и режијски трошкови) у оквиру територије ЛАГ са којим је закључен уговор и плате запослених у ЛАГ;
- 2) обука и изградња капацитета за особље ЛАГ са којим је закључен уговор у циљу побољшања капацитета за спровођење ЛСРР;
- 3) мали пројекти које спроводе ЛАГ (у вредности од 1.000-5.000 евра за подршку културних догађаја, промовисање локалних производа, обнову или изградњу културног и природног наслеђа, инвестирање у културна добра, малу туристичку инфраструктуру, итд.).

Примери прихватљивих трошкова:

- 1) плате (кофинансирање) за менаџера ЛАГ и/или друге запослене у ЛАГ;
- 2) закуп канцеларије и режијски трошкови;
- 3) канцеларијски материјал (писаћи прибор итд.);
- 4) куповина опреме, укључујући ИТ опрему, намештај;
- 5) трошкови комуникације;

6) трошкови обуке;

7) услуге (ИТ стручњаци, рачуновође, итд.);

8) мали пројекти спроведени од стране ЛАГ. Одабир и управљање малим пројектима биће објашњени у ЛСРР, а предложене активности ће бити у складу са ЛСРР. Активности мале вредности: 1.000-5.000 евра треба да подрже, нпр. културне догађаје, промовисање локалних производа, обнову или изградњу културног и природног наслеђа, инвестирање у културна добра, итд.

8.5.7.3. Прихватљиве активности за активност 3 - "Пројекти сарадње за међутериторијалне или међудржавне пројекте"

1) обука и изградња капацитета за особље ЛАГ са којим је закључен уговор у циљу успостављања анимације и процене пројеката сарадње;

2) заједничке акције и удружене активности у сарадњи са националним партнерима.

Примери прихватљивих трошкова:

1) плате подржане од стране ЛАГ и/или њених локалних партнера;

2) путни трошкови за особље ЛАГ и њихових локалних партнера;

3) трошкови комуникације;

4) трошкови обуке;

5) услуге (ИТ стручњаци, рачуновође, итд.);

6) мали пројекти у вези са заједничким акцијама спроведеним од стране ЛАГ: активности мале вредности (1.000-5.000 евра) за заједничке културне догађаје, заједничку промоцију локалних производа, инвестирање у културна или туристичка добра.

8.5.7.4. Неприхватљиви трошкови

1) порези, јавне таксе/накнаде/обавезе;

2) парнични трошкови (закон);

3) трошкови финансирања;

4) трошкови осигурања (инвестиције);

5) накнаде за лиценце;

6) трошкови за фискалне савете и адвокате;

- 7) трошкови (финансијског) лизинга;
- 8) трошкови инвестирања који не представљају стварно стање;
- 9) трошкови који проистичу из времена пре потписивања уговора са ИПАРД Агенцијом (пријава).

8.5.8. Критеријуми селекције

8.5.8.1. Критеријуми селекције за оцењивање локалних стратегија руралног развоја ЛАГ

Критеријуми селекције за оцењивање локалних стратегија руралног развоја ЛАГ биће засновани на:

- 1) територијалном приступу и кохерентности ЛСРР са територијом коју покрива;
- 2) квалитету ЛСРР, заснованом на анализи развојних потреба и потенцијала територије ЛАГ и његовом усклађеношћу са садржајем и циљевима дефинисаним у ИПАРД II програму;
- 3) капацитету ЛАГ за спровођење ЛСРР;
- 4) квалитету партнерства;
- 5) орган управљања ЛАГ мора да осигура старосну разноликост и полну равноправност;
- 6) орган управљања ЛАГ мора бити репрезентативан, у погледу старосне разноликости и полне равноправности, са најмање 30% учешћа жена;
- 7) пројекте подржане из других извора (искључујући ИПАРД програм) треба посматрати као додатну вредност, међутим, двоструко финансирање се мора избећи писаном изјавом од стране ЛАГ.

8.5.8.2. Минимална садржина ЛСРР

- 1) дефиниција подручја и становништва које је обухваћено стратегијом;
- 2) опис тренутне ситуације: анализа развојних потреба и потенцијала подручја, укључујући *SWOT* анализу;
- 3) опис ЛСРР и њених циљева која треба да буде усклађена са ИПАРД II програмом;
- 4) опис процеса укључивања заједнице у развоју стратегије;
- 5) опис партнерстава ЛАГ и интерних правила за доношење одлука;
- 6) опис радњи које показују како ће циљеви довести до очекиваних активности и врсте подржаних пројеката (процес дефинисања мера и активности ЛСРР);

7) опис пројеката сарадње које ЛАГ намерава да прати (субјекти сарадње, циљани региони/земље) и опис начина на који ће ова сарадња имати позитивне ефекте на локалну стратегију руралног развоја и локалне актере;

8) финансијски план стратегије, укључујући трошкове за стицање вештина и анимацију, текуће трошкове и мале пројекте;

9) опис поступка који се односи на предлоге локалних пројеката.

Детаљни критеријуми за процену биће дати у акту о спровођењу мере, који сачињава УТ.

Након што ЕК за процену изврши селекцију и рангира ЛАГ, ИПАРД Агенција ће закључити уговоре са ЛАГ који остваре минимум бодова дефинисаних актом о спровођењу мере који сачињава УТ.

8.5.9. Интензитет помоћи и стопа учешћа ЕУ

Подршка је обезбеђена из ЕУ и националног буџета и изражава се као удео јавне подршке у прихватљивим трошковима у износу до 100%, где стопа доприноса ЕУ износи 90%, а удео Републике Србије 10%.

Највећи могући годишњи износ јавне подршке за специфичне активности и врсте трошкова биће дефинисани актом о спровођењу мере. Прихватљиви трошкови и повезани трошкови/издаци биће детаљније разрађени актом о спровођењу мере и конкурсом.

8.5.10. Показатељи и циљеви

Назив показатеља	Циљна вредност
Број ЛАГ у руралним подручјима	30
Становништво које је обухваћено ЛАГ	2.550.000
Број новостворених радних места (брuto)	60
Број предложених пројеката	50
Број малих пројеката	700

8.5.11. Административна процедура

Процедура за селекцију ЛАГ и одобравање стратегија

Поступак наведен у наставку описује процедуру за селекцију ЛАГ коју ће вршити УТ.

1) ЛАГ ће бити изабрани на основу отворене тендерске процедуре за сва рурална подручја, коју ће расписати ИПАРД Агенција;

2) користиће се посебни критеријуми да би се обезбедио: а) приступ заснован на територијалном развоју, б) квалитет и усклађеност предложених ЛСРР са циљевима ИПАРД II програма и в) способност ЛАГ да управља спровођењем предложеног ЛСРР;

3) примењен поступак селекције засниваће се на систему рангирања на основу критеријума за селекцију, а не на основу времена пристизања захтева. Систем критеријума за рангирање биће развијен (у оквиру акта о спровођењу мере) од стране УТ, као део упутства за меру *ЛЕАДЕР* приступ;

4) на основу поднетих пријава и њихове процене применом сета критеријума за селекцију, прелиминарну селекцију ЛАГ извршиће Одбор за процену којег чине представници МПШВ/УТ и других релевантних руралних актера и непрофитних организација које се баве руралним развојем. Одбор за процену предаје прелиминарну листу одабраних ЛАГ ИПАРД Агенцији на даљу селекцију/одобравање. Улога ИПАРД Агенције ограничена је на проверу прихватљивости у оквиру процедура за одобрење;

5) коначну селекцију извршиће Одбор за селекцију чије чланове именује министар МПШВ. Приликом процеса доношења одлука о пријавама које му је доставила ИПАРД Агенција, Одбор за селекцију поштује правила поступка дефинисана актом о спровођењу мере. Уколико је његова одлука у супротности са извештајем Одбора за процену, треба је образложити као неусклађену са критеријумима прихватљивости. Министар МПШВ доставља писаним путем подносиоцима пријаве званично обавештење о одобрењу или одбијању њихове пријаве за статус ЛАГ;

6) одбијање пријаве и захтева за допуну/објашњење/исправку поднете пријаве издате од стране ИПАРД Агенције могуће је у случају да су поднете након рока, уколико не испуњавају основне критеријуме прихватљивости или нису поднете у складу са одредбама акта о спровођењу мере сачињеног од стране УТ или ако су непотпуне и потребно их је допунити или исправити, итд.

Уговорна процедура

1) ИПАРД Агенција ће потписати уговоре који даље обухватају пројекте у складу са Активностима 1 и 2 и спровођење специфичних пројеката сарадње са одабраним ЛАГ, као и успостављање система за регистрацију одабраних/одобрених ЛАГ;

2) закључени уговор са ЛАГ успоставља основу за надокнаду прихватљивих трошкова. Поступак уговарања вршиће ИПАРД Агенција и он укључује административну контролу, контролу на терену и закључивање уговора о додели ИПАРД средстава за кофинансирање ЛАГ (у даљем тексту: Уговор), заснованог на приложеном Годишњем акционом плану који је одобрила ИПАРД агенција;

3) Уговор за финансирање текућих трошкова ЛАГ, трошкова изградње капацитета и малих пројеката, ИПАРД Агенција закључује са одабраним ЛАГ који су приложили Годишњи акциони план и који је ИПАРД Агенција одобрила на период од годину дана, чиме се регулишу заједничка права и обавезе;

4) захтев за исплату - Средства из ИПАРД програма исплаћују се уговореном ЛАГ на основу захтева за исплату који ће ЛАГ достављати ИПАРД Агенцији на кварталном нивоу. Сви трошкови настали од стране уговореног ЛАГ и наведени на фактурама или изјавама о трошковима предатим као део захтева за исплату, морају бити исплаћени у пуном износу од стране уговореног ЛАГ пре него што се поднесу као део захтева за исплату. Уговореном ЛАГ се не могу исплатити донације у износу већем од износа наведеног у ИПАРД Уговору или Анексу ИПАРД Уговора. Након административне контроле и контроле захтева за исплату на терену, директор ИПАРД Агенције доноси одлуку о исплати или о одбијању исплате или обавештење о одбијању исплате;

5) административну контролу и контролу захтева за исплату на терену врши ИПАРД Агенција. Такође, надлежно министарство, Канцеларија за ревизију система управљања средствима Европске уније, овлашћени и легитимни национални органи за супервизију, као и легитимне власти ЕУ имају право да провере усклађеност са прописима (ревизија усклађености);

6) извештавање уговорених ЛАГ - Уговорени ЛАГ су у обавези да УТ за сваку годину рада поднесу два извештаја о раду (у даљем тексту: Извештаји). УТ, на основу достављених извештаја уговорених ЛАГ, припрема годишњи преглед, који се објављује на званичној интернет страници УТ;

7) у случају да приоритетни пројекти предложени од стране ЛАГ одговарају прихватљивим активностима појединих мера у оквиру ИПАРД II програма, примењиваће се исти услови који се у оквиру ИПАРД II програма примењују за дату меру. У погледу локалних пројеката у оквиру ИПАРД мера, ЛАГ издаје писмо препоруке којим потврђује да је пројекат у складу са ЛСРР.

8.5.12. Географски обим мере

ЛЕАДЕР приступ ће се спроводити у руралним подручјима на начин дефинисан у Поглављу 3.1. Програма.

8.5.13. Друге информације карактеристичне за меру

Не постоје.

8.5.14. Буџет 2014-2020. године за меру "Спровођење локалних стратегија руралног развоја - ЛЕАДЕР приступ"

Година	Укупан прихватљив трошак	Јавни трошкови						Приватно учешће	
		Укупно		Учешће ЕУ		Национално учешће			
	ЕУР	ЕУР	%	ЕУР	%	ЕУР	%	ЕУР	%
	2 = 3 + 9	3 = 5 + 7	4 = 3/2	5	6 = 5/3	7	8 = 7/3	9	10 = 9/2
2014.	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2015.	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2016.	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2017.	555.556	555.556	100	500.000	90	55.556	10	-	-
2018.	1.111.111	1.111.111	100	1.000.000	90	111.111	10	-	-
2019.	2.111.111	2.111.111	100	1.900.000	90	211.111	10	-	-
2020.	2.055.556	2.055.556	100	1.850.000	90	205.556	10	-	-
УКУПНО	5.833.333	5.833.333		5.250.000		583.333		-	

8.6. ДИВЕРЗИФИКАЦИЈА ПОЉОПРИВРЕДНИХ ГАЗДИНСТАВА И РАЗВОЈ ПОСЛОВАЊА

8.6.1. Правни основ

- 1) Члан 2. тачка 1) ИПА Уредбе (ЕУ) Бр. 236/2014 Европског парламента и Савета од 11. марта 2014. године којом су прописана заједничка правила и процедуре за спровођење инструмената Уније за финансирање активности изван Уније;
- 2) Члан 27. тачка 1) подтачка 7) СС;
- 3) Прилог 4 СС.

8.6.2. Образложење

Доминантан део руралне радне снаге у Републици Србији, око 45% запосленог руралног становништва, је запослен у пољопривреди. Високо учешће пољопривредног становништва у руралној популацији, сврстава Републику Србију међу "претежно аграрне" европске земље. Поред пољопривреде, рурална радна снага је ангажована у прерађивачкој индустрији (преко 16%), трговини на велико и мало (10,2%), грађевинарству (5,8%) и саобраћају (4%). Области са преко 3% учешћа у запошљавању руралног становништва су јавна управа, образовање, здравство и социјални рад. Главни разлог за мали број радних места у овим областима и њихову малу заступљеност у укупној запослености, јесте недовољна развијеност сектора јавних услуга у руралним подручјима. Садашња структура запослености у руралним подручјима је резултат недовољно диверзификоване економске структуре, која је високо зависна од примарног сектора и експлоатације природних ресурса.

Интервенције у оквиру ове мере теже побољшању могућности за запошљавање у руралним подручјима. Оне су усмерене на главне проблеме руралних подручја, који су анализом идентификовани и дефинисани на следећи начин:

- 1) недостатак могућности за запошљавање;
- 2) висока зависност од пољопривреде;
- 3) опадање квалитета и доступности основних услуга и инфраструктуре.

Ови проблеми резултирају смањењем атрактивности руралних подручја као места за рад и живот и повећањем разлика између урбаних и руралних подручја. Падом квалитета живота и могућности запошљавања, рурална подручја се суочавају са демографским падом и смањењем запошљавања.

Доступност ИПАРД фондова, јачење социјалног капитала и тржишних веза, требало би да ојачају руралне заједнице и допринесу њиховом одрживом развоју у будућности.

Анализе руралног туризма показују да он доприноси руралној економији и има велики потенцијал за даљи развој (Поглавље 3.4.). Фокус диверзификације у оквиру ИПАРД II програма ће бити рурални туризам због постојања дуге традиције подршке кроз националне шеме, као и због великог потенцијала и потребе за даљим развојем тог сектора. Штавише, рурална подручја у Републици Србији карактеришу разноврсност пејзажа и биолошка разноврсност, богато културно

наслеђе и природни ресурси. Диверзификација руралне економије кроз виши ниво услуга и активности у руралном туризму ће смањити зависност прихода од пољопривреде и обезбедити услове за стабилан додатни приход. Ова врста подршке ће допринети мањој економској и социјалној угрожености руралних подручја. Са друге стране, активности у руралном туризму проширују обим додатних услуга доступних руралном становништву, као и услуга и производа који се заснивају на традиционалном знању, технологији, природним ресурсима и културном наслеђу.

8.6.3. Општи циљеви

- 1) повећање степена диверзификације и развоја економских активности у руралним подручјима кроз развој пословних активности, уз могућност стварања нових радних места и директно увећање прихода газдинства и домаћинства;
- 2) побољшање квалитета живота у руралним подручјима и сходно томе, смањење депопулације руралних подручја.

8.6.3.1. Специфични циљеви

- 1) инвестициона подршка за развој туристичких објеката и услуга за пољопривредне произвођаче и друге привредне субјекте у руралним подручјима, а стога и проширење економских активности у земљи у области руралног туризма;
- 2) подршка развоју туристичких и рекреативних активности, нарочито за породични и дечји туризам.

8.6.4. Повезаност са другим ИПАРД и националним мерама

Спровођење ове мере је у блиској вези са *ЛЕАДЕР* приступом. У овом случају, локална популација и њене локалне структуре морају бити од почетка укључене у израду ЛСРР која идентификује активности прихватљиве за сваки специфичан регион.

Мера је повезана са мером: "Спровођење локалних стратегија руралног развоја - *ЛЕАДЕР* приступ".

Мера ће употпунити подршку у оквиру националног програма за заштиту локалног наслеђа (нпр. заната и традиционалних производа), као и за продајна места традиционалних производа.

8.6.5. Корисници

Корисници ове мере су:

- 1) физичка лица регистрована као пољопривредни произвођачи у руралним подручјима или чланови пољопривредног газдинства која диверзификују своје активности, било да су пољопривредне или непољопривредне;
- 2) микро и мала правна лица, као што је дефинисано у Закону о рачуноводству која су основана или раде у руралним подручјима. Дефиниција микро и малих правних лица је приказана у Прилогу

5. Такође, правна лица, истог распона, основана изван руралних подручја, су прихватљива за подршку ако се подржане инвестиције/активности налазе у руралним подручјима.

8.6.6. Општи критеријуми прихватљивости

- 1) на крају реализације, инвестиција мора бити у складу са релевантним националним стандардима и захтевима, као што је наведено у Прилогу 3;
- 2) корисник мора бити регистрован у складу са одредбама Закона о туризму ("Службени гласник РС", број 17/19) и Закона о угоститељству ("Службени гласник РС", број 17/19), на крају реализације инвестиције, а пре коначне исплате;
- 3) подносилац захтева мора да докаже економску одрживост предузећа кроз бизнис план на крају инвестиционог периода. Бизнис план треба да буде усклађен са обрасцем који је припремила ИПАРД Агенција. За инвестиције које прелазе 50.000 евра као што је дефинисано ИПАРД имплементационом регулативом, потребан је комплетан бизнис план, док је за мање инвестиције, испод 50.000 евра, потребан бизнис план у поједностављеном облику. Критеријуми које ће ИПАРД Агенција користити за процену будуће економске одрживости газдинства су приказани у Прилогу 2;
- 4) подносилац захтева мора да докаже да у тренутку подношења захтева за одобравање пројекта, односно захтева за одобравање исплате нема неизмирених пореза или обавеза за социјално осигурање према држави. Подносилац доставља потписану изјаву да не постоји пријава за исту инвестицију из другог јавног фонда или шеме за субвенционисање;
- 5) корисник је обавезан да, пет година након коначне исплате од стране ИПАРД Агенције, наменски користи инвестицију без измена, које значајно утичу на њену природу или на услове спровођења исте или на давање неоправдане предности предузећу или јавном органу и/или резултирају променом природе власништва над компонентом инфраструктуре или прекидом или измештањем једне производне активности која је кофинансирана.

8.6.7. Специфични критеријуми прихватљивости

Максималан капацитет у броју лежајева, у свим регистрованим објектима за смештај, ограничен је до 30 индивидуалних лежајева по кориснику.

8.6.8. Прихватљиви трошкови

Следећи трошкови ће бити прихватљиви:

- 1) изградња и унапређење непокретне имовине;
- 2) куповина нове опреме и намештаја, укључујући и специјалну опрему и намештај за особе са инвалидитетом и децу;
- 3) куповина нових машина, механизације и опреме за одржавање туристичког места и пејзажа, за туристичке и гастрономске сврхе, укључујући и ИТ хардвер и софтвер до њихове тржишне вредности;

- 4) инвестиције у спољашње и унутрашње просторе као што су игралишта и одговарајућа опрема;
- 5) општи трошкови, као што су накнаде за архитекте, инжењере и друге консултантске накнаде, студије изводљивости, стицање патентних права и лиценци до 12% од вредности укупних прихватљивих трошкова, од којих су трошкови бизнис планова прихватљиви до 5%, али не више од 2.000 евра;
- 6) инвестиција у обновљиве изворе енергије (изградња инсталација и опремање), мора бити део пројекта за туризам.

8.6.9. Прихватљиве активности

Инвестиција у изградњу и/или реконструкцију и/или опремање објеката за пружање туристичких и угоститељских услуга, као што су собе, ресторани и други објекти, укључујући и објекте за складиштење, продају, рекреацију, држање животиња, играње, туристичке кампове, побољшање спољашњих простора (за јахање, риболов на површинским водама, бициклизам, тематске руте, стазе за јахање) и друге објекте/механизацију, машине и опрему у сврху туризма/угоститељства, итд.

8.6.10. Критеријуми селекције

Врста критеријума селекције	Одговор	Бодови
Подносилац није старији од 40 година на дан доношења одлуке о одобравању пројекта	да/ не	20
Подносилац је жена или предузеће које у својој структури запослених има најмање 30% жена	да/ не	20
Подносилац се налази у планинском региону дефинисаном у Прилогу 4	да/ не	20
Диплома високе школе струковних студија у области угоститељства/туризма; диплома средње школе у области угоститељства/туризма; универзитетска диплома	да/ не	3/6/10
Пројекат подразумева отварање нових радних места на основу бизнис плана	да/ не	20
Пројекат укључује инвестиције у инфраструктуру и опрему за особе са инвалидитетом	да/ не	10

8.6.11. Интензитет помоћи и стопа учешћа ЕУ

Интензитет помоћи, изражен као удео јавне подршке у прихватљивим трошковима инвестиције износи до 65%.

Стопа кофинансирања ЕУ је 75% од јавне помоћи.

Корисници могу да пријаве више од једног пројекта током трајања ИПАРД II програма. Пријава за наредни инвестициони пројекат може се поднети након финализације (коначне исплате) претходног инвестиционог пројекта.

Корисник може захтевати подршку, без обзира на укупну вредност инвестиције, за прихватљиве трошкове у оквиру следећих граница:

1) минимални износ 5.000 евра;

2) максимални износ 300.000 евра.

Корисник може поднети до три пројекта и да прими укупну подршку у износу од максимално 400.000 евра јавне подршке из ИПАРД II програма.

8.6.12. Буџет 2014-2020. године за меру "Диверзификација пољопривредних газдинстава и развој пословања"

Година	Укупни прихватљив трошак	Јавни трошкови						Приватно учешће	
		Укупно		Учешће ЕУ		Национално учешће			
	ЕУР	ЕУР	%	ЕУР	%	ЕУР	%	ЕУР	%
	2 = 3 + 9	3 = 5 + 7	4 = 3/2	5	6 = 5/3	7	8 = 7/3	9	10 = 9/2
2014.	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2015.	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2016.	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2017.	4.102.564	2.666.667	65	2.000.000	75	666.667	25	1.435.897	35
2018.	10.256.410	6.666.667	65	5.000.000	75	1.666.667	25	3.589.744	35
2019.	8.205.128	5.333.333	65	4.000.000	75	1.333.333	25	2.871.795	35
2020.	8.205.128	5.333.333	65	4.000.000	75	1.333.333	25	2.871.795	35
Укупно	30.769.231	20.000.000		15.000.000		5.000.000		10.769.231	

8.6.13. Показатељи и циљеви

Назив показатеља	Циљна вредност
Број подржаних пројеката	219
Број пољопривредних газдинстава/предузећа која развијају додатне или диверзификоване изворе прихода у руралним подручјима	143
Број корисника који инвестирају у производњу енергије из обновљивих извора	43
Укупна вредност подржаних инвестиција у физичку имовину по кориснику (ЕУР)	30.767.692
Број новостворених радних места (брutto)	85

8.6.14. Административна процедура

Мера ће се спроводити од стране ИПАРД Агенције. Пројекти у оквиру ове мере ће бити изабрани кроз јавне конкурсе за подношење пријава. Одлука о расподели финансијских средстава по мери, по конкурсу, биће донета уз сагласност ИПАРД Агенције. УТ ће сваке године састављати годишњи програм за конкурсе за подношење пријава, прописујући број конкурса, време расписивања конкурса и рокове за подношење пријава, као и индикативни буџет за сваку меру.

ИПАРД Агенција ће расписати конкурсе за подношење пријава и спровести свеобухватну кампању информисања у сарадњи са УТ.

ИПАРД Агенција ће достављене пријаве проверавати административно и на лицу места, у смислу комплетности, административне усаглашености, прихватљивости и одрживости бизнис плана. Пријаве које испуњавају услове и које су прихватљиве, биће рангиране и финансиране до расположивих средстава алоцираних за појединачни конкурс.

Корисници попуњавају пријаве на обрасцима који су у складу са захтевима и јавним конкурсима. Детаљне административне провере се спроводе пре одобравања пријаве како би се утврдила комплетност, правовременост и испуњеност услова за одобравање пријаве. Провере се документују на детаљним контролним обрасцима.

Пријаве које су потпуне, благовремене и у складу са условима акта о спровођењу мере и јавног конкурса биће прегледане по редоследу њиховог пристизања. Након што ИПАРД Агенција обради пријавни формулар, на основу критеријума рангирања формира се ранг листа. Ранг листа се креира, а пројекти бирају након сваког конкурса. У случају када постоји више пројеката са истим бројем бодова према критеријумима за рангирање, предност добија пројекат са ранијим датумом подношења комплетне пријаве. У случају када је поднет мањи број пријава које испуњавају услове и које су прихватљиве, од расположивих средстава за подршку, ранг листа неће бити формирана.

Након административне контроле, прихватљиве пријаве ће бити проверене на лицу места од стране ИПАРД Агенције. Након административне контроле и контроле на лицу места, уговориће се финансирање одабраних пројеката.

Све наведене одредбе су подложне акредитацији, могу бити предмет измена и биће утврђене процедурама Управе за аграрна плаћања.

Подносиоци пријава за подстицаје по основу мера у оквиру ИПАРД програма су у обавези да ИПАРД Агенцији доставе своје пријаве и бизнис планове заједно са другим траженим документима.

8.6.15. Географски обим мере

Мера се примењује на рурална подручја на начин дефинисан у Поглављу 3.1. Програма.

8.7. ТЕХНИЧКА ПОМОЋ

8.7.1 Правни основ

1) Члан 2. тачка 1) ИПА Уредбе (ЕУ) бр. 236/2014 Европског парламента и Савета од 11. марта 2014. године којом су прописана заједничка правила и процедуре за спровођење инструмената Уније за финансирање активности изван Уније;

2) Члан 27. тачка 1) подтачка 9) СС;

3) Прилог 4 СС.

8.7.2. Образложење

Мера подржава техничку помоћ и трошкове у вези са спровођењем ИПАРД II програма.

8.7.3. Општи циљеви

Циљ ове мере јесте да помогне у спровођењу и праћењу програма, као и у његовој евентуалној измени.

8.7.3.1. Специфични циљеви

У оквиру подршке за спровођење и праћење програма, специфични циљеви обухватају следеће:

- 1) подршку за праћење програма;
- 2) подршку одговарајућем протоку информација и публицитету;
- 3) подршку за студије, посете и семинаре;
- 4) подршку за екстерну експертизу;
- 5) подршку за процену програма;
- 6) подршку потенцијалним ЛАГ и припрему за *ЛЕАДЕР* меру ИПАРД II програма;
- 7) подршку за националну мрежу руралног развоја.

8.7.4. Повезаност са другим ИПАРД мерама и националним мерама

Мера ће обухватати потребе техничке помоћи за све мере програма.

8.7.5. Корисници

Корисник у оквиру мере "Техничка помоћ" је УТ ИПАРД II програма.

8.7.6. Општи критеријуми прихватљивости

Прихватљиви трошак је стварни трошак спровођења финансиране активности и мора се односити на исплате које изврши крајњи корисник, што се доказује рачунима или рачуноводственим документима једнаке доказне вредности¹³.

Сви пројекти морају бити припремљени у складу са правилима екстерне помоћи Комисије, која су садржана у Финансијској уредби. У те сврхе, примена *ПРАГ* процедура се може прилагодити специфичностима земље кориснице. Јавну набавку може спровести централизовани надлежни државни орган у име финансијског корисника.

Уколико се активности из ове мере финансирају или ће се финансирати у оквиру твининг или других пројеката подржаних по основу других области политика, оне неће бити прихватљиве.

Техничка помоћ за подршку успостављању система управљања и контроле је прихватљива и пре почетка преноса управљања: "поверавња задатака за реализацију буџета", за трошкове настале након 1. јануара 2014. године.

Извештај о прихватљивим трошковима представља део годишњег извештаја.

¹³ "Рачуноводствени документ једнаке доказне вредности" означава било који документ приложен ради доказивања да унос у рачуноводствене књиге представља истиниту и стварну трансакцију у складу са Законом о рачуноводству који је на снази.

8.7.7. Специфични критеријуми прихватљивости (по сектору)

Не постоје.

8.7.8. Прихватљиви трошкови

1) трошкови одржавања састанака Одбора за праћење, укључујући трошкове стручњака и осталих учесника, тамо где се њихово присуство сматра неопходним да би се обезбедио ефикасан рад Одбора;

2) други трошкови неопходни за извршавање обавеза Одбора за праћење који се односе на следеће категорије:

(1) експертска помоћ за разматрање и преглед полазних основа и показатеља програма,

(2) стручна помоћ или саветовање Одбора за праћење у погледу спровођења и функционисања система праћења;

3) трошкови одржавања састанака и трошкови додатних задатака радних група;

4) трошкови информативних и јавних кампања, укључујући трошкове штампања и дистрибуције материјала;

5) трошкови превођења и тумачења на захтев Комисије, не укључујући оне које захтева примена ОС, СС и финансијског споразума;

6) трошкови у вези са посетама и семинарима. Свака посета и семинар захтевају благовремено подношење извештаја Одбору за праћење у писаној форми;

7) трошкови у вези са припремом или унапређењем спровођења мера у оквиру програма, у циљу обезбеђења њихове ефикасности, укључујући и мере чија је примена предвиђена у каснијој фази;

8) трошкови у вези са "Стицањем вештина" за припрему потенцијалних ЈАГ за имплементацију мере "Спровођење локалних стратегија развоја - *ЛЕАДЕР* приступ";

9) трошкови процене програма;

10) трошкови у вези са успостављањем и радом националне мреже за координацију активности припреме и спровођења локалних стратегија руралног развоја. Овде су такође, укључени и трошкови који се односе на оснивање националне мреже за рурални развој у складу са правилима ЕУ за државе чланице, као и трошкови у вези са учешћем у Европској мрежи за рурални развој;

11) трошкови подршке заради запосленима у СРР и УАП који узимају у обзир нивое зарада на тржишту рада у циљу задржавања запослених и изградње/одржавања знања у оквиру администрације. Увођење оваквих трошкова може се извршити само након претходне сагласности Комисије и може бити временски ограничено;

12) трошкови за набавку неопходних софтвера, хардвера, специјализоване и канцеларијске опреме, као и материјала у циљу побољшања квалитета и ефикасности рада Одбора за праћење;

13) трошкови у вези са побољшањем одређених делова система за управљање и контролу, у циљу веће ефикасности и ефикасности путем специфичних краткорочних активности.

8.7.9. Критеријуми селекције

Не постоје.

8.7.10. Интензитет помоћи и стопа учешћа ЕУ

Интензитет помоћи, изражен као удео јавне подршке у прихватљивим трошковима износи до 100%, док је стопа учешћа ЕУ 85%. Предфинансирање се може обезбедити националним учешћем, али се не може сматрати трошковима које ће надокнађивати ЕК.

8.7.11. Буџет 2014-2020. године за меру "Техничка помоћ"

Година	Укупно		Учешће ЕУ		Национално учешће	
	ЕУР	%	ЕУР	%	ЕУР	%
2014.	-	-	-	-	-	-
2015.	-	-	-	-	-	-
2016.	-	-	-	-	-	-
2017.	1.176.471	100	1.000.000	85	176.471	15
2018.	1.705.882	100	1.450.000	85	255.882	15
2019.	1.176.471	100	1.000.000	85	176.471	15
2020.	1.176.471	100	1.000.000	85	176.471	15
Укупно	5.235.295		4.450.000		785.295	

8.7.12. Показатељи и циљеви

Показатељ	Циљна вредност
Број промотивних материјала за опште информисање свих заинтересованих страна (леци, брошуре итд.)	9.424
Број промотивних кампања	142
Број радионица, конференција, семинара	283
Број подржаних експертских задатака	37
Број састанака Одбора за праћење	12
Број студија о изради и спровођењу програмских мера	70
Број подржаних активности руралног умрежавања	42
Број подржаних потенцијалних ЛАГ	61

8.7.13. Административна процедура

УТ сваке године саставља оквирни акциони план за активности предвиђене мером Техничке помоћи, који подноси ИПАРД Одбору за праћење на сагласност. Уговоре би требало одобрити након спровођења процедура набавке у складу са правилима екстерне помоћи ЕУ и у том погледу треба поштовати основне принципе Уговора, као што су: транспарентност, пропорционалност, једнак третман, недискриминација и добро финансијско управљање (вредност за новац).

8.7.14. Географски обим мере

Није применљиво.

8.7.15. Прелазни аранжмани

Активности техничке помоћи подржане по основу програмског периода 2014-2020. године могу се такође, односити и на наредне програмске периоде. Стога се техничка помоћ додељена за програмски период 2014-2020. године може користити да олакша, нпр. припрему за програмски период након 2020. године.

IX НАЦИОНАЛНА МРЕЖА ЗА РУРАЛНИ РАЗВОЈ

Процес подстицања свих заинтересованих страна укључених у рурални развој за припрему НМРР у Републици Србији започео је оснивањем удружења "Мрежа за рурални развој Републике Србије". Удружење представља волонтерску, невладину и непрофитну организацију, засновану на слободном удруживању физичких лица или правних субјеката и основану са циљем побољшања квалитета живота и стварања баланса у регионалном развоју руралних подручја Републике Србије.

Област деловања удружења је територија Републике Србије, а чланове МРРС чини 15 регионалних удружења НВО која покривају читаву територију Републике Србије.

Визија Мреже: уједначено развијена Република Србија, где рурална подручја представљају места пожељна за живот и где људи својим радом и активностима, доприносе очувању, развоју и увећању свих потенцијала, вредности и предности које руралне заједнице поседују.

Мисија Мреже: мрежа има за циљ да обезбеди подршку заинтересованим странама у руралном развоју, кроз идентификовање, приступање, унапређење и умрежавање учесника, потенцијала и предности, што доприноси јачању регионалног развоја и побољшању квалитета живота у руралним заједницама.

Вредности Мреже: мрежа ће заснивати свој рад на принципима волонтерства, демократије, отворености, једнаких могућности, родној равноправности, транспарентности, спровођењу најбољих пракси и усклађености са свим локалним карактеристикама присутним у руралним заједницама Републике Србије.

Кључне области за постизање визије:

- 1) јачање капацитета и одрживости организације;
- 2) боља видљивост и идентитет организације;
- 3) боље информационе и сервисне одредбе за циљне групе;
- 4) активно учешће у планирању и спровођењу мера за рурални развој;
- 5) јачање партнерстава са међународним организацијама.

Основни радни концепт Мреже:

- 1) побољшање укупних капацитета за рад на активностима у области руралног развоја и пољопривредне подршке, укључујући информације које су од значаја за рурална подручја и имајући у виду развојне политике пољопривреде и села, као и друге националне политике и политике на нивоу Европе које су од значаја за становништво;
- 2) остваривање функционалне сарадње са институцијама на међународном, националном, регионалном и локалном нивоу, са акцентом на МПШВ и постојећим руралним мрежама у иностранству;
- 3) организовање и вођење обука, информативних догађаја и семинара за рурално становништво и друге заинтересоване у руралном развоју;
- 4) јачање и формализовање повезаности са институцијама на локалном нивоу и јачање удружених развојних активности у вези са руралним развојем, са циљем да се осигура потпуна једнакост између руралних подручја по питању коришћења фондова из државног буџета;
- 5) промовисање *ЛЕАДЕР* приступа и започињање иницијативе за стварање локалних акционих група, уз укључивање заинтересованих страна из јавних, цивилних и комерцијалних сектора;
- 6) иницирање сарадње са локалним властима, удружењима и свим другим заинтересованим странама за припрему локалних и регионалних руралних развојних стратегија;
- 7) утврђивање и промовисање добрих пракси и успешних иницијатива широм Републике Србије и Европе, ради стицања знања и подстицања креативности и нових идеја за коришћење и развој постојећих потенцијала за рурални развој на локалном нивоу.

Кључне циљне групе и потенцијални чланови: регистрована пољопривредна газдинства у Републици Србији, локалне заједнице, организације цивилног друштва, локалне власти, иницијативе ЛАГ и предузећа активна у руралним подручјима.

Кључни партнери: оснивачи и чланови МРРС, МПШВ, Покрајински секретаријат за пољопривреду, водопривреду и шумарство, регионалне Привредне коморе, Агенције за регионални развој и Пољопривредне саветодавне и стручне службе, остала министарства.

Сарадња са МПШВ:

- 1) развијање оквира за удружено деловање при развоју и спровођењу политике руралног развоја;
- 2) сарадња у обезбеђивању могућности за идентификацију и даљу изградњу капацитета осталих локалних заинтересованих страна по основу тема које се односе на рурални развој;
- 3) прикупљање података са терена и помоћ у промотивним активностима МПШВ на локалном и регионалном нивоу;
- 4) подржавање учешћа цивилног друштва у планирању и спровођењу националне политике руралног развоја и процеса за приступање ЕУ, као и подршка информисања и консултовања са локалним заинтересованим странама о националној политици руралног развоја и питањима приступања ЕУ.

Међународна сарадња: удружење "Мрежа за рурални развој Републике Србије" постало је стални члан ЕУ ПРЕПАРЕ мреже у 2011. години и оснивач је Мреже за рурални развој Балкана од 2013. године.

НМРР у Републици Србији ће се даље развијати у оквиру ИПАРД II програма за период од 2014-2020. године. Развој НМРР ће бити финансиран кроз меру "Техничка помоћ" и обухватиће следеће врсте трошкова:

- 1) оперативно функционисање управне јединице НМРР, као и постављање и вођење оперативних форума на мрежи;
- 2) припремање акционог плана за мрежу и његово спровођење укључујући организацију за размену стручности и знања, припрему програма за обуку за *ЛЕАДЕР* ЛАГ, укључујући техничку подршку за активности сарадње унутар и ван земље од стране ЛАГ;
- 3) успостављање интегрисане базе података и интернет портала за мрежу који ће помоћи размени стручности, знања и најбољих пракси;
- 4) правила, начин рада и обавезе мреже треба дефинисати даље у писаном статуту.

Х ИНФОРМАЦИЈЕ О КОМПЛЕМЕНТАРНОСТИ ИПАРД II ПРОГРАМА СА МЕРАМА ФИНАНСИРАНИМ ИЗ ДРУГИХ (ДРЖАВНИХ ИЛИ МЕЂУНАРОДНИХ) ИЗВОРА

10.1. КРИТЕРИЈУМИ ЗА РАЗГРАНИЧЕЊЕ ИПАРД II ПРОГРАМА КОЈИ ИМАЈУ ПОДРШКУ ПРЕКО ДРУГИХ ОБЛАСТИ ПОЛИТИКА

Разграничење ИПАРД II програма од других области политика врши се углавном у односу на одговарајуће кориснике, с обзиром на то да ће ИПАРД II програм подржавати приватне кориснике (пољопривреднике, МСП из пољопривредно-прехрамбеног сектора, итд.), док су друге ИПА компоненте углавном усмерене на јавне институције. Координација и планирање подршке на државном нивоу за све ИПА компоненте је у надлежности Сектора за планирање, програмирање, праћење и извештавање о средствима ЕУ и развојној помоћи у оквиру КЕИ. КЕИ координише планирање и коришћење европских фондова, донација и других облика иностране развојне помоћи. Министар без портфеља задужен за европске интеграције има улогу координатора те помоћи. Остали капацитети за координацију донатора на централном нивоу укључују Комисију за програмирање и управљање фондовима ЕУ и развојном помоћи и СРГ, где ИПАРД УТ има своје представнике.

СРГ су главни механизми за координацију развојне помоћи на националном нивоу. СРГ су основане 2010. године са циљем да обезбеде ефикасну помоћ у оквиру следећих области: владавина права, државна администрација, цивилно друштво, медији и култура, конкурентност, развој људских ресурса, транспорт, животна средина и енергија и пољопривреда и рурални развој. Водећи принцип сваке од СРГ је да осигура и помогне спровођење циљева и програма националне стратегије у складу са дефинисаним потребама и приоритетима сектора.

У погледу критеријума за разграничење *ЛЕАДЕР* мере са ПГС, детаљи контроле биће дефинисани у припреми за акредитацију мере и биће повезани са јачањем контролног механизма у оквиру Управног одбора ПГС, као и са предајом писаних изјава од стране корисника.

10.2. КОМПЛЕМЕНТАРНОСТ ИПАРД II ПРОГРАМА СА ДРУГИМ ФИНАНСИЈСКИМ ИНСТРУМЕНТИМА

Други институционални механизам за координацију је Група за координацију донаторске помоћи у области пољопривреде чије се успостављање заснива на Правилима и процедурама за координацију донаторске помоћи. Правила и процедуре су засноване на документу "Успостављање ефикаснијег механизма за координацију донаторске помоћи у Републици Србији".

Група за координацију донаторске помоћи задужена је за:

- 1) координацију и усклађивање донаторске подршке и стратегија;
- 2) анализу стања сектора и давање предлога за развој сектора;
- 3) дискусију о стратегијама подршке;

- 4) дефинисање/постављање очекиваних резултата групе (годишњих, шестомесечних или кварталних);
- 5) идентификовање слабости и проблема током процеса програмирања и спровођење донаторске помоћи, као и предлагање мера за њихову елиминацију;
- 6) припрема улазних информација за СРГ;
- 7) сарадња са координаторима макро-регионалне стратегије.

Послове Секретаријата Групе за координацију помоћи води национална институција - МПШВ, што гарантује искључење могућности двоструког финансирања.

Други инструмент који штити од додатног суфинансирања ИПАРД мера обезбеђен је у члану 13. Закона о подстицајима у пољопривреди и руралном развоју, Према овом члану, све општине које планирају да добију подршку за пољопривреду и рурални развој, морају да прибаве одобрење МПШВ пре увођења исте. Ова одобрења издаје УТ, обезбеђујући увид у друге видове подршке руралном развоју, како би се спречило преклапање са ИПАРД мерама подршке.

10.2.1. Комплементарност са приступом заснованим на развоју територије

У оквиру Стратегије СЕЕ2020, ЕУ треба да помогне земљама западног Балкана да боље одговоре на тржишне сигнале, интегришу пољопривреду у све већа регионална и међународна тржишта, увећају ефикасност и да обезбеде алтернативне послове ван пољопривреде. Регионална сарадња и размена најбољих пракси су ефикасан начин промовисања руралног развоја, посебно у пограничним подручјима која треба боље повезати са суседним регионима. Ови изазови биће најбоље савладани уз праћење свеобухватног приступа по угледу, на пример, на приступ заснован на територијалном развоју (*АБД*).

Постоји одређена потреба да се подстакне одрживи локални развој и повећа просперитет људи и заједница у удаљеним и руралним пограничним подручјима која често економски заостају. Током година, погранична подручја су се претворила у маргинализоване периферије са ограниченим приступом тржишту, где је суштински тешко пренети знања и технологију и где су демографски показатељи у паду. Ипак, многа ова подручја имају значајан постојећи потенцијал, који би, ако би се ослободио, преокренуо тренд и довео до повећања руралног просперитета. Одрживи развој циљних пограничних зона подстакло би запосленост и допринео даљој регионалној сарадњи и добрим суседским односима.

АБД означава свеобухватни приступ ка друштвено-економском развоју територија које покривају мање повољне локалне заједнице у пограничним зонама. Током последњих година, рад на припреми за спровођење овог приступа подржала је ЕК, а спровела Стална радна група за регионални рурални развој (*SWG*). За сада су издвојени актери, а приоритети постављени за четири региона западног Балкана, док је припремни рад у два региона у току. Неколико општина у Републици Србији припада региону Дрина-Тара и Дрина-Сава где је *АБД* приступ примењен.

Већи део потреба и приоритета дефинисаних *АБД* приступом ће у виду пројеката, бити предложени за финансирање од стране релевантног Програма за прекограничну сарадњу. Међутим, да би се постигла значајна промена у изабраним подручјима, неопходно је објединити све изворе финансирања, који су у многим случајевима допуњени националном законодавном активношћу и локалним властима. У том погледу ће спровођење ИПАРД II програма у тим

подручјима играти значајну улогу. Стога је неопходно уложити труд како би синергија ИПАРД II програма и *АБД* допринела остварењу *АБД* циљева.

10.3. КРИТЕРИЈУМИ ЗА РАЗГРАНИЧЕЊЕ И КОМПЛЕМЕНТАРНОСТ ИПАРД МЕРА И ДРЖАВНЕ ПОЛИТИКЕ

Постоји потреба за дефинисањем критеријума за разграничење између НППР 2018-2020. године и ИПАРД II мера.

Република Србија гарантује да су све мере осмишљене у складу са правилима које налаже ИПАРД II програм. Током испитивања прихватљивости и одабира појединачних пројеката од стране ИПАРД Агенције, дати критеријуми за разграничење ће бити проверени и искључиће се могућности двоструког финансирања.

Под светлом реформе ЗПП на нивоу ЕУ и недавно спроведеног Пописа пољопривреде Републике Србије, МПШВ је развило Стратегију пољопривреде и руралног развоја за период од 2014-2024. године. Стратегија пружа преглед главних циљева за релевантне пољопривредне секторе и рурални развој. Истовремено су идентификоване главне мере које ће помоћи у даљем развоју датих сектора током будућег временског периода. У складу са овом стратегијом припремљен је НППР 2018-2020. године. НППР ће обезбедити алате и конкретне мере за подршку у циљу достизања стандарда у квалитету производње и прераде хране, као и побољшања у области очувања и заштите животне средине и добробити животиња.

У 2011. години МПШВ је основало Национални савет за рурални развој како би обезбедило добру координацију и комуникацију са релевантним министарствима, институцијама и заинтересованим странама. Један од основних циљева је спречавање двоструког финансирања, као и преклапања финансирања пројеката и програма за рурални развој.

Разграничење између ИПАРД и НППР програма биће омогућено путем различитих критеријума за одабир корисника подршке. ИПАРД програм ће у већој мери пружити подршку одрживим пољопривредним газдинствима и приватним корисницима (пољопривредницима, МСП из пољопривредно - прехранбених сектора, итд.), док ће друге националне мере углавном бити усмерене ка помоћи мањим пољопривредним газдинствима како би повећала своју производњу и унапређењу диверзификације пољопривредне и непољопривредне економије, искључујући подршку туризму која је предвиђена ИПАРД II програмом. Пољопривредна газдинства изнад ИПАРД II лимита, у мери 8.2 биће прихватљива само за инвестирање за управљање стајњаком или за инвестирање у производњу енергије из обновљивих извора. Велика предузећа не улазе у разматрање за доделу подршке, било из националног буџета или из ИПАРД II програма.

ИПАРД II програм и НППР су комплементарни. Спровођење НППР програма почеће заједно са спровођењем ИПАРД II програма. Критеријуми за разграничење између мера ИПАРД II програма и НППР приказани су у Табели 24. Критеријуми за разграничење у оквиру сектора за млеко под мером "Инвестиције у физичку имовину пољопривредних газдинстава" представљају минималан и/или максималан број музних крава на почетку инвестиције. Слично томе, критеријуми за разграничење у сектору за месо у оквиру исте мере су минималан/максималан број говеда, оваца, коза, свиња или бројлера на почетку инвестиције. Критеријуме за разграничење у сектору за воће и поврће представља минимална/максимална површина земљишта или капацитет пластеника. Инвестирање у производњу грожђа предвиђа само НППР. У контексту мера за агроеколошко-климатску и органску пољопривредну производњу, ИПАРД II програм ће подржати само органске

произвођаче који су укључени у биљну производњу (житарица, уљарица, поврћа, производњу воћа или грожђа, као и у производњу ароматичног/лековитог биља), док ће органска сточарска производња бити предмет подршке НППР.

Инвестиције у физичку имовину које се тичу прераде и маркетинга пољопривредних производа и производа рибарства, као и рурални туризам и *ЛЕАДЕР* мера, биће обезбеђени искључиво кроз ИПАРД II програм.

Табела 24: Разграничење и комплементарност ИПАРД II програма и НППР

Мера	Сектор	ИПАРД	НППР
Инвестиције у физичку имовину пољопривредних газдинстава	Сектор млека	<p>КОРИСНИК</p> <ul style="list-style-type: none"> - Пољопривредна газдинства са минимум 20 до максимум 300 крава на крају инвестиције. <p>ПОДРШКА</p> <ul style="list-style-type: none"> - Инвестирање у изградњу и/или реконструкцију и/или опремање штала за краве музаре, укључујући опрему за производњу млека попут машина за мужу, опрему за хлађење на лицу места и складишта на газдинству; у постројења и опрему за управљање отпадом, пречишћавање отпадних вода, мере за спречавање загађења ваздуха, изградњу и/или реконструкцију капацитета за одлагање стајњака укључујући посебну опрему за одлагање и коришћење сточне хране и стајњака, попут резервоара стајњака, посебне опреме за транспорт стајњака; - Инвестирање у механизацију пољопривредног газдинства (укључујући тракторе до 100 kW) и опрему; - Веће специјализоване млечне фарме (више од 300 крава) имају право само на управљање стајњаком и на тај начин имају корист од инвестиција подршке за одлагање стајњака и достизање стандарда; - Инвестиције на пољопривредном газдинству у производњу енергије из 	<p>КОРИСНИК</p> <ul style="list-style-type: none"> - Пољопривредна газдинства од 1 до 19 приплодних говеда на крају инвестиције. За инвестиције у сектору млека код приплодних оваца и коза нема специфичних критеријума; - У случају када се ради о набавци квалитетних приплодних животиња, прихватљиви корисници су пољопривредна газдинства која поседују 0-100 грла приплодних говеда док минимални број грла на крају инвестиције мора бити 3 приплодна говеда. За инвестиције у сектору млека када се ради о набавци квалитетних приплодних животиња, приплодних оваца и коза, нема специфичних критеријума. <p>ПОДРШКА</p> <ul style="list-style-type: none"> - Куповина животиња (млечне краве, овце и козе) - Инвестирање у изградњу/проширење/адаптацију/модернизацију и/или у опрему за штале за краве музаре, укључујући опремање постројења за производњу млека (за мужу у отвореном или затвореном систему, за објекте за хлађење и складиштење); - Инвестирање у изградњу/проширење/адаптацију/модернизацију објеката за чување сточне хране и/или опрема/механизација за припрему, рад, дистрибуцију и чување хране и сточне хране на пољопривредном газдинству;

		обновљивих извора.	- Инвестирање у изградњу/проширење/адаптацију/модернизацију објеката за управљање, чување и прераду стајњака и/или механизацију/опрему за одлагање, чување и коришћење стајњака; - Изградња/проширење/адаптација просторија за мужу; - Набавка опреме за мужу или затворених система за мужу у слободном и везаном систему држања; - Набавка преносне опреме за мужу; - Набавка опреме за хлађење и складиштење млека.	
Сектор млека	КОРИСНИК Пољопривредна газдинства са више од 300 крава на почетку инвестиција. ПОДРШКА - Изградња и/или реконструкција капацитета за рад и/или специфична опрема и механизација објеката за коришћење и рад са стајњаком; - Инвестиције на пољопривредном газдинству у производњу енергије из обновљивих извора.			
Сектор меса	КОРИСНИК - Пољопривредна газдинства са укупним капацитетом од минимум 20 и максимум 1.000 говеда и/или минимум 150 и максимум 1.000 оваца и/или коза и/или минимум 30-400 приплодних крмача, и/или минимум 100 и максимум 10.000 товних прасади, и/или минимум 4.000 до максимум 50.000 бројлер пилића по турнусу на крају инвестиције. ПОДРШКА - Инвестирање у изградњу и/или реконструкцију и/или опремање штала, у постројења и опрему за управљање отпадом, пречишћавање отпадних вода, мере за спречавање загађења ваздуха, изградњу и/или реконструкцију капацитета за одлагање стајњака укључујући посебну опрему за одлагање и коришћење сточне хране и стајњака, попут резервоара стајњака, посебне опреме за транспорт стајњака; - Инвестирање у механизацију пољопривредног газдинства (укључујући тракторе до 100 kW) и опрему; - Инвестиције на	КОРИСНИК - Пољопривредна газдинства са 1 до 19 говеда и/или са 1 до 149 оваца и коза, и/или са 1-29 приплодних крмача и објектима са капацитетом од 1.000 до 3.999 бројлер пилића на крају инвестиције. - У случају када се ради о набавци квалитетних приплодних животиња, прихватљиви корисници су пољопривредна газдинства са 0-100 грла квалитетних приплодних говеда, или 0-500 грла приплодних оваца и коза, или 0-150 грла приплодних свиња, док минимални број грла на крају инвестиције мора бити минимално три грла квалитетних приплодних говеда, или 10 грла квалитетних приплодних оваца и коза, или минимално 5 грла квалитетних приплодних свиња на крају инвестиције. ПОДРШКА - Куповина приплодних животиња товних раса (говеда, овце, козе, свиње); - Изградња/проширење/адаптација/модернизација објеката/просторија за складиштење хране и сточне хране (сена, силаже, сенаже); - Куповина опреме и механизације за припрему, руковање и дистрибуцију		

		<p>пољопривредном газдинству у производњу енергије из обновљивих извора:</p>	<p>хране и сточне хране (сена, силаже, сенаже) на пољопривредном газдинству, електричних ормара и термалних појила;</p> <p>-</p> <p>Изградња/проширење/адаптација/модернизација објеката за руковање, складиштење и коришћење стајњака у случају чувања у затвореном на пољопривредном газдинству и куповина опреме и механизације у те сврхе;</p> <p>-</p> <p>Изградња/проширење/адаптација/модернизација боксева за крмаче, узгој прасића.</p>
	Сектор меса	<p>КОРИСНИК</p> <p>Пољопривредна газдинства са више од 1.000 говеда или више од 1.000 оваца и коза или више од 10.000 свиња или више од 50.000 бројлер пилића на почетку инвестиције.</p> <p>ПОДРШКА</p> <p>- Изградња и/или реконструкција капацитета за одлагање стајњака и/или специфичну опрему и механизацију за рад са стајњаком и коришћење истог;</p> <p>- Инвестиције на пољопривредном газдинству у производњу енергије из обновљивих извора.</p>	
	Воће	<p>КОРИСНИК</p> <p>- Пољопривредна газдинства са минимум 2 и максимум 20 ха јагодастог воћа и минимум 5 и максимум 100 ха осталог воћа.</p> <p>ПОДРШКА</p> <p>- Куповина трактора (до 100 kW), механизације и опреме</p> <p>-</p> <p>Изградња/проширење/обнова/модернизација пластеника (прекривених стаклом и/или пластиком), као и куповина опреме и/или материјала за производњу воћа</p>	<p>КОРИСНИК</p> <p>- Пољопривредна газдинства са мање од 2 ха јагодастог воћа или мање од 5 ха осталог воћа/производње грожђа.</p> <p>ПОДРШКА</p> <p>- Подизање нових или обнављање постојећих (крчење и подизање) производних (са наслонем) и матичних засада воћака и винове лозе, као и постављање мрежаника, објеката за конзервацију и мултипликацију садног материјала;</p> <p>- Трошкови рејонизације воћарског сектора који се односе на</p>

	<p>- Инвестирање у системе на пољопривредном газдинству за заштиту воћњака од непогода (укључујући и компјутеризовану опрему);</p> <p>- Инвестирање у системе за наводњавање на пољопривредном газдинству уз коришћење подземних вода (из извора, бунара) и површинских вода (из река, језера и резервоара) као и изградња система, укључујући пумпе, цеви, вентиле и спринклере;</p> <p>- Инвестиције у подизање и обнављање засада воћа (куповина вишегодишњег садног материјала - осим једногодишњих биљака), укључујући припрему земљишта;</p> <p>- Инвестирање у изградњу и/или реконструкцију и/или у опремање објеката за складиштење воћа; укључујући УЛО капацитете.</p> <p>КОРИСНИК Пољопривредна газдинства уписана у Регистар произвођача садног материјала у складу са Законом о садном материјалу воћака, винове лозе и хмеља са минимум 0,5 ха и максимум 50 ха матичних засада воћа на крају инвестиције</p> <p>ПОДРШКА - Инвестирање у системе противградне заштите на газдинству за матичне засаде (укључујући рачунарску опрему);</p> <p>- Инвестирање у системе за наводњавање на газдинству користећи подземне воде (извори, бунари) и површинске воде (реке, језера и резервоари) и изградњу система за наводњавање укључујући пумпе, цеви, вентиле и прскалице који ће заменити старе неефикасне системе и допринети уштеди у количини потрошене воде;</p>	<p>дефинисање рејона и услова за производњу висококвалитетних и конкурентних плодова;</p> <p>- Набавка воћарско-виноградских риголера, подривача и машина за резидбу, тарупирање и бербу;</p> <p>- Набавка механизације и опреме за сетву, садњу, заштиту биља и наводњавање за воћарску производњу, производњу цвећа на отвореном пољу (набавка механизације за воћарску производњу; набавка прецизних машина за сетву, висококвалитетних прскалица или атомизера за заштиту од болести, корова и штеточина; система са микропрскалицама за заштиту воћњака од измрзавања; противградних мрежа и пратеће опреме; набавка система кап по кап; набавка пластичних фолија, агротекстила, и прскалица за наводњавање);</p> <p>- Изградња/проширење/адаптација стакленика и набавка опреме и/или материјала за производњу јагодастог воћа, као и цвећарство у заштићеном простору (набавка конструкција за пластенике и стакленике, високо квалитетног покрова за пластенике и стакленике, система за загревање пластеника, система за вештачко осветљавање, система за наводњавање и ђубрење водотопивим ђубривима);</p> <p>- Изградња/проширење/адаптација капацитета за складиштење воћа, садног материјала (изградња хладњача, капацитета за чување и припрему за отпремање садног материјала); изградња и опремање центара за скупљање и припрему воћа, за тржиште, као и набавка опреме за припрему воћа тржиште (опрема за паковање и набавка машина за прање, полирање, чишћење, сортирање, оцену и паковање производа, као и набавка палета за дугорочно складиштење</p>
--	---	---

		<p>- Подизање нових матичних засада виших фитосанитарних категорија садног материјала;</p> <p>- Изградња/проширење/адаптација објеката за конзервацију и мултипликацију садног материјала и набавка опреме/уређаја/материјала (укључујући биљни материјал) за расадничарску производњу, као и складишних капацитета за чување садног материјала</p>	<p>производа).</p> <p>КОРИСНИК Пољопривредна газдинства уписана у Регистар произвођача садног материјала у складу са Законом о садном материјалу воћака, винове лозе и хмеља са максимум 0,50 ха матичних засада</p> <p>ПОДРШКА - Инвестирање у системе противградне заштите на газдинству за матичне засаде (укључујући рачунарску опрему); - Инвестирање у системе за наводњавање на газдинству користећи подземне воде (извори, бунари) и површинске воде (реке, језера и резервоари) и изградњу система за наводњавање укључујући пумпе, цеви, вентиле и прскалице који ће заменити старе неефикасне системе и допринети уштеди у количини потрошене воде; - Подизање нових матичних засада виших фитосанитарних категорија садног материјала; - Изградња/проширење/адаптација објеката за конзервацију и мултипликацију садног материјала и набавка опреме/уређаја/материјала (укључујући биљни материјал) за расадничарску производњу, као и складишних капацитета за чување садног материјала</p>
	Поврће	<p>КОРИСНИК - Пољопривредна газдинства са капацитетом од минимум 0,5 ха до 5 ха под пластеницима и/или са минимум 3 и максимум 100 ха отвореног простора за производњу поврћа, на крају инвестиције осим за складишне капацитете где производне површине морају постојати на почетку инвестиције.</p> <p>ПОДРШКА - Куповина трактора (до 100 kW),</p>	<p>КОРИСНИК - Пољопривредна газдинства са капацитетом мањим од 0,5 ха под пластеницима за поврће/ цвеће/ расадничку производњу или мање од 3 ха под производњом поврћа/цвећа на отвореном.</p> <p>ПОДРШКА - Набавка механизације и опреме за сетву, садњу, заштиту биља и наводњавање за повртарску производњу (укључујући и производњу расада и цвећарство) на</p>

		<p>механизације и опреме</p> <ul style="list-style-type: none"> - Изградња/проширење/обнова/модернизација стакленика и пластеника (прекривених стаклом и/или пластиком) као и куповина опреме и/или материјала за производњу и брање поврћа, и расадничка производња и производња у области хортикултуре; - Инвестирање у системе за наводњавање на пољопривредном газдинству (на отвореном) за поврће уз коришћење подземне воде (из извора, бунара) и површинске воде (из река, језера и резервоара) као и изградња система, укључујући пумпе, цеви, вентиле и спринклере; - Инвестирање у изградњу и/или реконструкцију и/или у опремање објеката за складиштење поврћа; укључујући УЛО капацитете. 	<p>отвореном пољу (набавка прецизних машина за сетву, машина за расађивање расада, висококвалитетних прскалица или атомизера за заштиту од болести, корова и штеточина; противградних мрежа и пратеће опреме; набавка система кап по кап; набавка пластичних фолија, агротекстила, и прскалица за наводњавање);</p> <ul style="list-style-type: none"> - Изградња/проширење/адаптација стакленика и набавка опреме и/или материјала за повртарску производњу расадничарску производњу, сертификацију и клонску селекцију, као и цвећарство у заштићеном простору (набавка конструкција за пластенике и стакленике, високо квалитетног покроба за пластенике и стакленике, система за загревање пластеника, система за вештачко осветљавање, система за наводњавање и ђубрење водотопивим ђубривима и столова за производњу расада); - Изградња/проширење/адаптација капацитета за складиштење и поврћа (изградња хладњача, капацитета за чување и припрему за отпремање садног материјала); изградња и опремање центара за скупљање и припрему поврћа за тржиште, као и набавка опреме за припрему поврћа за тржиште (опрема за паковање и набавка машина за прање, полирање, чишћење, сортирање, оцену и паковање производа, као и набавка палета за дугорочно складиштење производа).
	<p>Остали усеви (житарице, уљарице, шећерна репа)</p>	<p>КОРИСНИК</p> <ul style="list-style-type: none"> - Пољопривредна газдинства која имају минимум 2 и максимум 50 ха земљишта под осталим усевима. <p>ПОДРШКА</p> <ul style="list-style-type: none"> - Куповина трактора (до 100 kW), механизације и опреме (осим комбајна) и конструкција објеката 	<p>КОРИСНИК</p> <ul style="list-style-type: none"> - Пољопривредна газдинства која имају мање од 2 ха земљишта под усевима. <p>ПОДРШКА</p> <ul style="list-style-type: none"> - Набавка машина за обраду земљишта; - Набавка сејалица; - Набавка прскалица за прихрану и заштиту биљака од болести,

	<p>за чување, као и опремање.</p> <p>КОРИСНИК - Пољопривредна газдинства која имају 50-100 ха земљишта под осталим усевима.</p> <p>ПОДРШКА - Куповина механизације и машина (осим комбајна) за пољопривредну производњу и изградња објеката за складиштење, као и опремање.</p> <p>КОРИСНИК - Пољопривредна газдинства која имају преко 100 ха земљишта под осталим усевима.</p> <p>ПОДРШКА - Изградња/проширење/обнова/модернизација и опремање објеката за складиштење.</p>	<p>штеточина и корова; - Изградња/проширење/адаптација сушара за зачинско и лековито биље.</p> <p>КОРИСНИК - Пољопривредна газдинства која имају минимум 2 ха а максимум 50 ха.</p> <p>ПОДРШКА - Набавка машина и механизације која није обухваћена Листом прихватљивих трошкова - ЛПТ у ИПАРД програму.</p>
<p>Јаја</p>	<p>КОРИСНИК - Пољопривредна газдинства са укупним капацитетом објекта од минимум 5.000 и максимум 200.000 кокошака носиља у експлоатацији, односно пољопривредна газдинства која имају уписан објекат за производњу родитељског јата кокошака лаког типа, односно одгој кокошака носиља, на крају инвестиције.</p> <p>ПОДРШКА - Инвестирање у изградњу и/или опремање објеката за узгој кокошака носиља, производњу и складиштење јаја, као и хране за животиње; објекта за управљање отпадом, третман отпадних вода, спречавање загађења ваздуха, складиштење стајњака. - Инвестирање у пољопривредну механизацију (укључујући тракторе до 100 kW) и опрему. - Инвестиције на</p>	<p>КОРИСНИК - Пољопривредна газдинства са укупним капацитетом објекта од максимум 5.000 кокошака носиља у експлоатацији.</p> <p>ПОДРШКА - Изградња објеката и набавка нове опреме за објекат за смештај животиња и производњу конзумних кокошијих јаја, - Изградња објеката за складиштење и манипулацију стајњака; набавку нових машина и опреме припрему сточне хране, набавку нових машина и опреме којом се штити добробит животиња</p>

		<p>пољопривредном газдинству у производњу енергије из обновљивих извора.</p> <p>КОРИСНИК - Пољопривредна газдинства са капацитетом објекта већим од 200.000 кокошака носиља, на почетку инвестиције</p> <p>ПОДРШКА - Инвестирање у изградњу и/или опремање објеката ради испуњења ЕУ стандарда у вези са добробити животиња; објекта за управљање отпадом, третман отпадних вода, спречавање загађења ваздуха, складиштење стајњака. - Инвестиције на пољопривредном газдинству у производњу енергије из обновљивих извора.</p>	
Виноградарство	<p>КОРИСНИК - Пољопривредна газдинства уписана у Виноградарски регистар у складу са Законом о вину. Пољопривредна газдинства са минимум 2 ха и максимум 100 ха винограда на крају инвестиције, уписаних у Виноградарски регистар.</p> <p>ПОДРШКА - Инвестирање у подизање нових, реструктурирање и конверзију постојећих (крчење и подизање) засада винове лозе. - Инвестирање у изградњу и/или реконструкцију и/или опремање складишних капацитета за грожђе, укључујући УЛО капацитете. - Инвестирање у пољопривредну механизацију (укључујући тракторе до 100 kW) и опрему.</p> <p>КОРИСНИК - Пољопривредна газдинства</p>	<p>КОРИСНИК - Пољопривредна газдинства уписана у Виноградарски регистар у складу са Законом о вину. Пољопривредна газдинства са минимум 0.1 ха и максимум 2 ха винограда уписаних у Виноградарски регистар.</p> <p>ПОДРШКА - Изградња објеката и набавка опреме, машина и механизације за производњу грожђа - набавку садница винове лозе - припрему, обраду и хемијску анализу земљишта</p>	

		<p>уписана у Регистар произвођача садног материјала у складу са Законом о садном материјалу воћака, винове лозе и хмеља са минимум 0,5 ха и максимум 50 ха матичних засада винове лозе на крају инвестиције</p> <p>ПОДРШКА</p> <ul style="list-style-type: none"> - Инвестирање у подизање нових матичних засада виших фитосанитарних категорија садног материјала; - Инвестирање у изградњу и/или опремање објеката за конзервацију и мултипликацију садног материјала и набавка опреме/уређаја/материјала (укључујући биљни материјал) за расадничарску производњу, као и складишних капацитета за чување садног материјала. 	
<p>Инвестиције у физичку имовину које се тичу прераде и маркетинга пољопривредних производа и производа рибарства</p>	<p>Сектор млека</p>	<p>КОРИСНИК</p> <ul style="list-style-type: none"> - Одржива предузећа и правна лица/предузећа за производњу млека са капацитетом између 3.000 л-100.000 л сакупљеног млека у просеку по дану. <p>ПОДРШКА</p> <ul style="list-style-type: none"> - Изградња/проширење/обнова/модернизација центара за сакупљање и постројења за прераду млека, складиштење и хлађење млека, специјализоване опреме за транспорт млека, опреме и технологије за побољшање и контролу квалитета и хигијенских услова, укључујући једноставну опрему за испитивање која може да разграничи лош и добар квалитет млека, физичко инвестирање у оснивање система за безбедност хране (ГХП, ГМП, ХАЦЦП), ИТ хардвере и софтвере за регистравање и праћење, контролу и рад са млеком, инвестирање у технологије за уштеду енергије, 	<p>Подршка за инвестирање у физичку имовину која се односи на производњу и маркетинг пољопривредних производа и производа рибарства биће обезбеђена искључиво кроз ИПАРД II програм.</p> <p>НПРР мера Диверзификација руралне економије и развој пословања обухвата прераду на газдинству.</p>

		<p>заштиту животне средине, опрему и објекте за прераду полупроизвода и отпад; одлагање и елиминисање отпада, посебна возила за транспорт млека.</p>	
	Сектор меса	<p>КОРИСНИК - Предузетници и правна лица/предузећа - кланице са минималним капацитетом од 8 радних сати за: 10 говеда или 50 свиња или 50 оваца или коза, или 5.000 јединки живине на дан.</p> <p>ПОДРШКА - Изградња/обнова кланица/објеката за прераду меса и одељења за хлађење, опрема за кланице, технологија и опрема за одлагање отпада и нуспроизвода, физичко инвестирање у оснивање система за безбедност хране (ГХП, ГМП, ХАЦЦП), ИТ хардвере и софтвере за праћење, контролу и управљање, инвестирање у обновљиву енергију (изградњу и уградњу опреме) примарно засновану на сопственим потребама.</p>	<p>Подршка за инвестирање у физичку имовину која се односи на производњу и маркетинг пољопривредних производа и производа рибарства биће обезбеђена кроз ИПАРД II програм.</p>
	Воће и поврће	<p>КОРИСНИК Само микро, мала и средња предузећа за прераду воћа и поврћа.</p> <p>ПОДРШКА - Изградња/проширење/модернизација објеката за прераду хране, како би били у складу са релевантним стандардима ЕУ, објеката и опреме за прераду воћа и поврћа (чување, пастеризација, сушење, замрзавање, итд.), опреме за паковање и обележавање, укључујући линије за пуњење, завијање, означавање и осталу специјализовану опрему, инвестирање у обновљиву енергију (изградњу и уградњу опреме) примарно засновану на сопственим потребама, физичко</p>	<p>Подршка за инвестирање у физичку имовину која се односи на производњу и маркетинг пољопривредних производа и производа рибарства биће обезбеђена кроз ИПАРД II програм. НППР мера Диверзификација руралне економије и развој пословања обухвата прераду на газдинству.</p>

		инвестирање у оснивање система за безбедност и управљање квалитетом хране (ГХП, ГМП, ХАЦЦП, ИСО).	
	Јаја	<p>КОРИСНИК - Само микро, мала и средња предузећа за прераду јаја.</p> <p>ПОДРШКА - Изградња/реновирање објеката за прераду јаја, објеката за паковање и складиштење, набавка опреме за прераду јаја, складиштење, опрема за третман отпада и нус-производа, физичко инвестирање у успостављање система безбедности хране (ГХП, ГМП, ХАЦЦП), ИТ хардвер и софтвер за праћење, контролу и управљање, улагање у обновљиве изворе енергије (изградња инсталација и опрема) првенствено усмерена на сопствене потребе.</p>	<p>КОРИСНИК Подршка за инвестирање у физичку имовину која се односи на производњу и маркетинг пољопривредних производа и производа рибарства биће обезбеђена кроз ИПАРД II програм.</p>
	Винарство	<p>КОРИСНИК - Пољопривредно газдинство уписано у Виноградарски регистар у складу са Законом о вину, са максимално могућим капацитетом годишње производње вина од 20.000 до 1.000.000 литара на крају инвестиције уписаним у Винарски регистар у складу са Законом о вину</p> <p>ПОДРШКА - Изградња/реновирање и опремање погона, односно просторија које се користе за прераду грозђа, односно производњу и складиштење вина/винских производа и ароматизованих производа на бази вина; Изградња/ реновирање и опремање простора за дегустацију, евалуацију карактеристика и презентацију вина; - Опрема, уређаји и судови за</p>	<p>КОРИСНИК - Пољопривредно газдинство уписано у Виноградарски регистар у складу са Законом о вину, са максимално могућим капацитетом годишње производње вина до 20.000 литара уписаним у Винарски регистар у складу са Законом о вину</p> <p>ПОДРШКА - Изградња/реновирање и опремање погона, односно просторија које се користе за прераду грозђа, односно производњу и складиштење вина/винских производа и ароматизованих производа на бази вина; Изградња/ реновирање и опремање простора за дегустацију, евалуацију карактеристика и презентацију вина; - Опрема, уређаји и судови за производњу, пуњење/паковање и чување вина/винских производа и ароматизованих производа на бази вина и друга специјализована и лабораторијска опрема, инструменти</p>

		<p>производњу, пуњење/паковање и чување вина/винских производа и ароматизованих производа на бази вина и друга специјализована и лабораторијска опрема, инструменти и уређаји;</p> <ul style="list-style-type: none"> - Опрема за дезинфекцију радника; - Инвестирање у обновљиве изворе енергије (изградња инсталација и опрема) првенствено усмерено на сопствене потребе; - Инвестирање у успостављање и имплементацију система безбедности хране, система квалитета и географског порекла. 	<p>и уређаји;</p> <ul style="list-style-type: none"> - Опрема за дезинфекцију радника; - Инвестирање у обновљиве изворе енергије (изградња инсталација и опрема) првенствено усмерено на сопствене потребе; - Инвестирање у успостављање и имплементацију система безбедности хране, система квалитета и географског порекла.
<p>Диверзификација руралне економије</p>		<p>КОРИСНИК</p> <ul style="list-style-type: none"> - Физичка лица која су регистрована као пољопривредни произвођачи у руралним подручјима или су чланови пољопривредних домаћинстава која диверзификују пољопривредне или непољопривредне активности на газдинству; - Приватна правна лица која су основана или која раде у руралним подручјима у опсегу микро и малих предузећа, како је дефинисано у Закону о рачуноводству. <p>ПОДРШКА</p> <p>Инвестирање у изградњу и/или реконструкцију и/или опремање објеката за пружање туристичких и угоститељских услуга, попут соба, ресторана и других објеката, укључујући објекте намењене рекреацији, игри, туристичким камповима, унапређење простора на отвореном (за јахање, риболов на површинским водама, бициклизам, тематске руте, стазе за јахање), трошкови маркетинга попут штампања промотивног материјала, прављење/одржавање интернет странице.</p>	<p>Сеоски туризам и стари и уметнички занати</p> <p>КОРИСНИК</p> <ul style="list-style-type: none"> - Физичка лица која се баве пружањем угоститељских услуга у угоститељским објектима у домаћој радиности или сеоском туристичком домаћинству; - Правна лица и предузетници који су регистровани за очување старих, традиционалних заната, односно послове домаће радиности и који су уписани у Регистар пољопривредних газдинстава. <p>ПОДРШКА</p> <ul style="list-style-type: none"> - Изградња, реконструкција и адаптација објеката за бављење сеоским туризмом као и набавка опреме за пружање угоститељских услуга у угоститељским објектима у домаћој радиности или сеоском туристичком домаћинству; - Набавка опреме и алата ради очувања и унапређења старих и уметничких заната, односно послова домаће радиности. <p>Додата вредност прерадом производа на пољопривредном газдинству.</p>

			<p>КОРИСНИК</p> <ul style="list-style-type: none"> - Физичка лица произвођачи малих количина хране биљног и животињског порекла уписана у Регистар пољопривредних газдинстава (искључујући предузетнике) за инвестиције из сектора млека, меса, воћа, поврћа, лековитог и ароматичног биља; - Предузетници и правна лица за инвестиције из сектора винарство и производња јаких алкохолних пића. <p>ПОДРШКА</p> <ul style="list-style-type: none"> - Изградња/проширење/адаптација објеката за прераду; - Опрема за производњу, узорковање, пријем, прераду, пуњење и паковање производа; - Опрема за чишћење, прање и дезинфекцију (стерилизацију) прерадних објеката; - Лабораторијска опрема (не укључујући стаклени прибор) за интерну употребу; - Подршка промоцији производа и продаји производа на газдинству. Сектор вина и јаких алкохолних пића - Изградња/проширење/адаптација и опремање објеката за производњу, пуњење и складиштење вина и јаких алкохолних пића, дегустационих сала и просторија за енотуризам и друге облике агротуризма, као и уређење простора у оквиру винарија и дестилерија; - Опрема за производњу вина и јаких алкохолних пића и репроматеријал (стаклене боце, запушачи, капице и етикете); - Лабораторијска опрема (без стакленог прибора) за интерну употребу; - Подршка промоцији ознака географског порекла и продаји производа; - Изградња/проширење/адаптација постројења за обраду отпадних вода и спречавање загађења ваздуха;
--	--	--	--

			- Изградња постројења за производњу енергије из обновљивих извора за сопствену потрошњу (соларне електране, хидроелектране, ветрогенераторе, електране на биомасу, измењивачке пумпе).
Агро-екологија	ОП	<p>КОРИСНИК - Активна регистрована пољопривредна газдинства - физичка лица (укључујући предузетнике); - Правна лица.</p> <p>ПОДРШКА - Подршка ће бити обезбеђена само за узгој биља (житарица, уљарица, поврћа, узгој воћа и грожђа и узгој ароматичног/лековитог биља) који је сертифициран као органски или је у фази конверзије.</p>	<p>КОРИСНИК - Физичка лица уписана у Регистар пољопривредних газдинстава, предузетници, правна лица, научно-истраживачке организације, високообразовне установе, национална Банка биљних гена.</p> <p>ПОДРШКА - очување биљних генетичких ресурса у Банци биљних гена и институцијама које чувају колекције (ex situ очување); - очување биљних генетичких ресурса за храну и пољопривреду на пољопривредним газдинствима (in situ/он фарм очување).</p> <p>КОРИСНИК - Физичка лица уписана у Регистар пољопривредних газдинстава, предузетници, правна лица, научно-истраживачке и образовне институције, центри за ВО, банке гена, манастири.</p> <p>ПОДРШКА - очување животињских генетичких ресурса у банци животињских гена (ex situ очување); - очување животињских генетичких ресурса на пољопривредном газдинству (in situ очување).</p> <p>КОРИСНИК - Физичка лица и правна лица уписана у Регистар пољопривредних газдинстава.</p> <p>ПОДРШКА - Компензацијски подстицаји, који се плаћају на годишњем нивоу у сврху накнаде додатних трошкова и губитака прихода због</p>

			<p>имплементације захтева агроеколошких мера и пракси очувања пољопривредних прдела високе природне вредности (ХНВФ).</p> <p>КОРИСНИК - Физичка лица и правна лица уписана у Регистар пољопривредних газдинстава;</p> <p>ПОДРШКА - ће бити обустављена када заживи ИПАРД мера органске производње; - Компензацијски подстицаји, који се плаћају на годишњем нивоу у сврху накнаде додатних трошкова и губитака прихода због имплементације метода органске производње (биљна и животињска органска производња).</p> <p>КОРИСНИК - Физичка лица и правна лица уписана у Регистар пољопривредних газдинстава.</p> <p>ПОДРШКА Спречавање ерозије земљишта спровођењем следећих активности: - Утврђивање мера за заштиту земљишта као природног ресурса и стављање под контролу ерозионих процеса; - Рана сетва озимих усева и стварање одговарајућег травног покривача у подручјима где је опасност од ерозије већа; - Постизање најмање 25% покривености земљишта до почетка јесењих и зимских ерозивних утицаја путем воде, ветра, поплава и слично; - Формирање трака травног покривача на осетљивим местима, посебно на падинама и дну парцеле ако је под нагибом; - Остављање жетвених остатака на површини земљишта у циљу одржавања органске материје; - Одбрана од ветра, смањење његове</p>
--	--	--	--

			<p>брзине на мање од 20 км/х, односно изградња ветрозаштитних појасева са пропусношћу од 40-50% и регулисање висине појасева;</p> <ul style="list-style-type: none"> - Стварање гребенова на површини земљишта у висини од 5-10 цм; - Обрада земљишта по контурама односно попреко у односу на пад земљишта; - Обрада земљишта стварањем специфичних структура у циљу заштите од водених бујица (нпр. изградња тераса). <p>КОРИСНИК</p> <ul style="list-style-type: none"> - Регистрована пољопривредна газдинства; - Удружења сопственика шума (на локалном, регионалном и националном нивоу); - Корисници државних шума у шумским подручјима и националним парковима; - Приватни предузетници у области шумарства који обављају делатност у руралним подручјима; - Управљачи заштићеним природним добрима. <p>ПОДРШКА</p> <ul style="list-style-type: none"> - Развој шумских подручја и унапређење исплативости газдовања шумама; - Улагања у шумарске технологије, прераду и мобилизацију и пласман шумских производа на тржиште; - Подршка изградњи шумске инфраструктуре са циљем повећања доступности и ефикасности коришћења шумских ресурса; - Саветодавна шумарска служба; - Успостављање група и организација произвођача; - Подршка успостављању мреже НАТУРА 2000; - Подршка сарадњи и стварању кластера и мрежа у шумарству.
ЛЕАДЕР		КОРИСНИК Одабрани ЛАГ-ови ПОДРШКА је предвиђена у	ЛЕАДЕР подршка ЛАГ биће омогућена само кроз ИПАРД програм. НППР ће подржати

		<p>трећој фази спровођења ИПАРД II Програма</p> <ul style="list-style-type: none"> - "Стицање вештина, подстицање становника ЛАГ територија" за изградњу капацитета и подстицање селектованих ЛАГ; - "Текући трошкови и мали пројекти" за покретање изабране ЛАГ и спровођење малих пројеката; - "Пројекти сарадње за међутериторијалне или транснационалне пројекте". 	<p>оснивање партнерстава и припрему ЛСРР који се могу користити за ИПАРД програм.</p> <p>КОРИСНИК</p> <ul style="list-style-type: none"> - Партнерства за територијални рурални развој (у даљем тексту: партнерства), односно, регистрована удружења грађана, уколико за израду локалних стратегија руралног развоја, за чије признавање подносе пријаву, нису користили средства међународног донатора или Аутономне покрајине. <p>ПОДРШКА</p> <p>Подстицаји за процес формирања партнерстава за територијални рурални развој и процес израде разраде и допуне ЛСРР, као што су:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Трошкови настали у току припремних активности за формирање партнерства; - Трошкови везани за разраду и допуну ЛСРР партнерства; - Трошкови везани за рад партнерства; - Трошкови имплементације ЛСРР.
--	--	---	---

XI ОПИС ОПЕРАТИВНЕ СТРУКТУРЕ, УКЉУЧУЈУЋИ ПРАЋЕЊЕ И ПРОЦЕНУ

11.1. ОПИС ОПЕРАТИВНЕ СТРУКТУРЕ И ОСНОВНЕ ФУНКЦИЈЕ ЊЕНИХ ОГРАНАКА

Оперативна структура за ИПАРД II програм основана је у складу са захтевима члана 10. тачка 1) подтачка (в) ОС:

- а) УТ, као јавно тело које делује на националном нивоу, биће задужено за припрему и спровођење програма, укључујући одабир мера и промоцију, координацију, процену, праћење и извештавање о датом програму којим ће руководити високи представник са изричито прописаном одговорношћу и
- б) ИПАРД Агенција, са функцијама сличним као што их има Агенција за плаћање у држави чланици, задужена за промоцију, одабир пројеката, као и за ауторизацију, контролу и обрачун обавеза и плаћања и њихово извршење.

Одлуком о одређивању одговорних лица и тела за управљање програмима претприступне помоћи Европске уније у оквиру инструмента за претприступну помоћ (ИПА II) за период 2014-2020. године ("Службени гласник РС", број 93/15) за спровођење ИПА програма за рурални развој одређен је Сектор за рурални развој као УТ за ИПАРД, док је УАП одређена као ИПАРД Агенција.

11.1.1. Управљачко тело

Одељење за рурални развој МПШВ има улогу УТ:

1) у складу са чланом 10. тачка 1) ОС и чланом 8. СС, УТ је одговорно за управљање ИПАРД II програмом на ефикасан, делотворан и исправан начин. Биће му додељене функције и одговорности у складу са Анексом I СС:

- (1) израда нацрта ИПАРД II програма и било које измене и допуне истог,
- (2) контрола и проверљивост мера, дефинисаних ИПАРД II програмом у сарадњи са ИПАРД Агенцијом,
- (3) одабир мера за сваки позив за аплицирање по основу ИПАРД II програма и финансијска расподела за сваку меру, по конкурсу, уз сагласност ИПАРД Агенције,
- (4) гарантовање да је одговарајући национални правни основ за спровођење ИПАРД II програма релевантан, и по потреби ажуриран,
- (5) помоћ у раду ИПАРД II Одбора за праћење, као што је дефинисано чланом 52. СС, посебно у прибављању докумената неопходних за праћење квалитета спровођења ИПАРД II програма,
- (6) УТ ће успоставити систем за извештавање и информисање како би сакупило финансијске и статистичке информације о напредовању ИПАРД II програма, на основу информација које добије од ИПАРД Агенције и ове податке ће проследити ИПАРД II Одбору за праћење, у складу са договорима постигнутим између Републике Србије и Комисије, користећи где је то могуће, компјутеризоване системе који омогућавају размену података са Комисијом и који су повезани са системом за извештавање и информисање које дефинише НСО,
- (7) систем за извештавање и информисање допринеће изради годишњих и коначних извештаја о спровођењу,
- (8) УТ предлаже Комисији измене и допуне ИПАРД II програма, уз приложу копију за НИПАК, а након консултовања са ИПАРД Агенцијом и у складу са договором између ИПАРД II Одбора за праћење. УТ одговорно је за информисања надлежних органа о потреби да се изврше одговарајуће административне промене након одлуке Комисије о измени ИПАРД II програма,
- (9) УТ треба сваке године да састави акциони план за активности предвиђене мером Техничка помоћ, који треба да поднесе на сагласност ИПАРД II Одбору за праћење,

(10) УТ саставља план за процену програма у складу са чланом 56. СС и треба да га поднесе ИПАРД II Одбору за праћење, најкасније годину дана након усвајања ИПАРД II програма од стране Комисије. Такође, ИПАРД II Одбору за праћење и Комисији треба да поднесе извештај о напретку у спровођењу овог плана,

(11) УТ ће саставити акциони план комуникације и видљивости, у складу са чланом 24. ОС, који се спроводи путем годишњих активности, а након што се посаветује са ИПАРД II Одбором за праћење консултоваће и информисати Комисију. План садржи конкретне иницијативе, као и оне које треба предузети у погледу информисања опште јавности о улози коју има ЕУ у вези ИПАРД II програма, као и о његовим резултатима,

(12) Уколико УТ део својих задужења делегира другом телу, оно ће и даље бити у потпуности одговорно за управљање и спровођење ових задужења, у складу с принципом здравог финансијског управљања.

Графикон 2: Организациона шема УТ

11.1.2. ИПАРД Агенција

Улогу ИПАРД Агенције врши УАП, званично основана у октобру 2009. године. УАП је одговорна за пољопривредне субвенције и плаћања. Мере за рурални развој обрађује директно УАП, укључујући и потраживања за наплату.

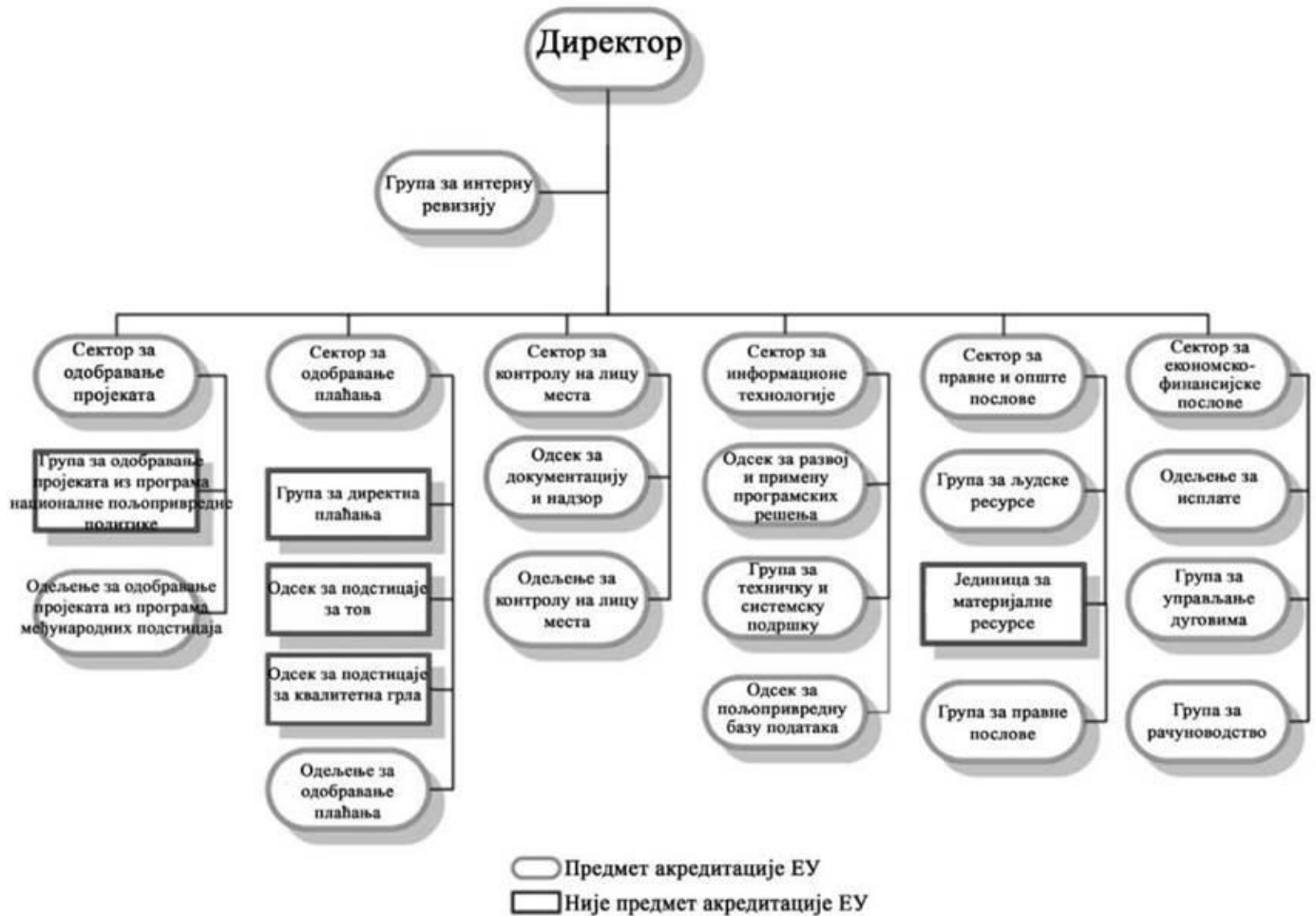
ИПАРД Агенцији биће додељене функције и одговорности у складу са Анексом 1 СС.

У складу са чланом 10. тачка 1) ОС и чланом 10. СС, одговорна је да:

- 1) да мишљење УТ о могућности контроле и проверљивости мера у оквиру ИПАРД II програма;
- 2) позива на аплицирање и објављује услове за стицање права на исто уз претходно обавештавање УТ;
- 3) одабере пројекте који ће се спроводити;
- 4) писаним путем успостави уговорне обавезе између ИПАРД Агенције и корисника, укључујући и информације о могућем санкционисању у случају неусклађености са тим обавезама и где је то потребно, да одобрење за почетак рада;
- 5) прати активности како би обезбедила напредовање пројеката који су у току;
- 6) извештава о напретку мера које се спроводе у односу на показатеље;
- 7) осигура да је корисник упознат са доприносом који је ЕУ дала пројекту;
- 8) обезбеди извештавање о неправилностима на националном нивоу;
- 9) се постара да НСО, управљачка структура и УТ добију све информације које су им неопходне да би обављали своје задатке;
- 10) осигура усклађеност са обавезама које се тичу промоције као што је наведено у члану 23. ОС.
- 11) у погледу инвестиција у пројекте инфраструктуре оног типа за који би се стандардно очекивало генерисање значајног нето прихода, ИПАРД Агенција треба да процени, пре него што ступи у уговорне аранжмане са потенцијалним корисником, да ли се ради о пројекту тог типа. Када се закључи да то јесте случај, ИПАРД Агенција треба да обезбеди да јавна помоћ из свих извора не прелази 50% укупних трошкова који се односе на овај пројекат и који се сматрају прихватљивим за суфинансирање од стране ЕУ.

ИПАРД Агенција треба да обезбеди да за било који пројекат у оквиру ИПАРД II програма акумулација одобрене јавне помоћи из свих извора не прелази максималне лимите за јавне расходе, наведене у члану 32. СС.

Графикон 3: Шематски приказ организационе структуре Управе за аграрна плаћања

11.2. ОПИС СИСТЕМА ЗА ПРАЋЕЊЕ И ПРОЦЕНУ, УКЉУЧУЈУЋИ И ПРЕДВИЂЕНИ САСТАВ ОДБОРА ЗА ПРАЋЕЊЕ

11.2.1. Праћење

У складу са одредбама програмирања ЕУ, функција праћење је институционализована оснивањем система за праћење у оквиру УТ и ИПАРД II Одбора за праћење.

УТ и ИПАРД II Одбор за праћење прате ефективност, делотворност и квалитет спровођења ИПАРД II програма и извештавају ИПА II Одбор за праћење и Комисију о напретку мера програма у складу са чланом 53. тачка 2) ОС и чланом 52. СС.

Праћење програма треба да се врши према показатељима наведеним у ИПАРД II програму.

Прикупљање података

ИПАРД Агенција поступа као орган одговоран да доставља проверене и тачне податке УТ, на начин на који је то УТ дефинисало у припремљеним табелама за праћење. Табеле су постављене у односу на показатеље и у складу са предложеним табелама ЕК за праћење. Читав поступак биће заснован на ИТ и подржан неопходним софтверима, старајући се да је сваки корак исправно регистрован.

За сваку меру биће припремљен формулар за праћење са заједничким показатељима и биће приложен као обавезан део пријавног формулара и коначног захтева за плаћање. ИПАРД Агенција биће одговорна да у базу података за праћење унесе податке које доставе корисници и да обезбеди проверу квалитета. Проверени подаци биће у договореном и одговарајућем формату пребачени у систем за праћење УТ, где ће се даље обрађивати и где ће се израђивати табеле за праћење. Детаљне обавезе и одговорности УТ и ИПАРД Агенције у погледу праћења, процене и извештавања биће дефинисане у Меморандуму о разумевању.

Уговорним обавезама ће се корисницима прописати одговорност за достављање података ИПАРД Агенцији/УТ и/или проценитељима или другим органима који треба да изврше праћење и вредновање ИПАРД II програма.

Одбор за праћење

У складу са чланом 19. Уредбе Комисије о спровођењу (ЕУ) бр. 447/2014, чланом 53. ОС, ИПАРД II Одбор за праћење биће основан најкасније 6 месеци након што први уговор о финансирању ступи на снагу.

У складу са чланом 52. СС ИПАРД II програма, Одбор за праћење треба да:

- 1) испита резултате ИПАРД II програма, а посебно постизање циљева дефинисаних за одређене мере и напредак у коришћењу финансијских средстава додељених тим мерама. С тим у вези, УТ треба да се постара да све релевантне информације у вези са напретком мера буду доступне Одбору за праћење и НИПАК;
- 2) повремено испита напредак ка остварењу циљева дефинисаних у ИПАРД II програму;
- 3) узме у обзир и одобри, по потреби, било који предлог који сачини УТ ради измена и допуна ИПАРД II програма и који УТ треба да преда Комисији, уз копију НИПАК;
- 4) без обзира на одредбе члана 8. тачка 3) СС, ИПАРД II Одбор за праћење може да, након што консултује УТ и ИПАРД Агенцију, предложи УТ измене и допуне или мишљење о ИПАРД II програму како би обезбедио постизање циљева програма и побољшао ефикасност пружене помоћи, за достављање Комисији, и уз копију за НИПАК и НСО;
- 5) узме у обзир и одобри годишње и коначне извештаје о спровођењу пре него што их пошаље НИПАК за достављање Комисији и НСО, уз копију Ревизорском телу;
- 6) испита процене ИПАРД II програма;

7) узме у обзир и одобри план активности комуникације и видљивости, као и сваку његову додатну измену;

8) буде консултован о активностима техничке помоћи по основу ИПАРД II програма. Треба да узме у обзир и одобри индикативни акциони план за спровођење активности техничке помоћи за сваку годину, укључујући индикативне износе.

Сва коначна документа са састанака ИПАРД II Одбора за праћење су јавна.

Састав Одбора за праћење

ИПАРД II Одбор за праћење чине представници надлежних државних органа и тела, одговарајућих економских, социјалних и еколошких партнера. Број невладиних организација у оквиру ИПАРД II Одбора за праћење треба да буде најмање једнак броју чланова из државних органа и тела. Економске, социјалне и еколошке невладине организације, позване да постану чланови ИПАРД II Одбора за праћење, биће одабране међу организацијама, консултованим током припреме Програма или другим релевантним организацијама, представницима датог сектора. Представници билатералних и мултилатералних донаторских организација, банкарског сектора, академских и осталих организација, релевантних за ИПАРД II програм, биће позвани као посматрачи ИПАРД II Одбора за праћење.

Радне групе ИПАРД II Одбора за праћење могу бити основане да би се бавиле специфичним проблемима.

ИПАРД II Одбором за праћење треба да председава виши представник МПШВ који има право гласања.

ЕК, Оперативна структура, НСО и НИПАК учествују у раду ИПАРД II Одбора за праћење без права гласања.

ИПАРД II Одбор за праћење треба да усвоји свој правилник о раду. ИПАРД II Одбор за праћење треба да се састаје најмање два пута годишње. Такође, могу да буду сазвани и *ад-хоц* састанци.

ИПАРД II Одбор за праћење треба да извештава ИПА II Одбор за праћење и може да да предлог за било коју корективну меру како би обезбедио постизање циљева активности и побољшали ефикасност, делотворност, утицај и одрживост ИПАРД подршке.

УТ ће поступати као Секретаријат ИПАРД II Одбора за праћење, помагаће му у раду кроз достављање информација и анализа и обавештаваће га о својим одлукама.

11.2.2. Вредновање

Вредновање указује на ефективност (меру у којој су постигнути циљеви), ефикасност (најбоље односе између ангажованих ресурса и постигнутих резултата) и релевантност интервенције (меру у којој циљеви интервенције одговарају потребама, проблемима и питањима).

Обавеза за вредновање ИПАРД II програма дефинисана је чл. 55. и 57. ОС, а даље је објашњена чл. 54-58. СС. ИПАРД II програм је предмет претходног (*ex-ante*) и накнадног (*ex-post*) вредновања и када ЕК сматра да је потребно, периодичног вредновања (*интерим*), које ће бити спроведено од

стране независних проценитеља под одговорношћу УТ које организује вредновање. Вредновање ће бити финансирано мером "Техничка помоћ". УТ ће бити одговорно за исправно извештавање о резултатима вредновања, као и за препоруке дате надлежним државним органима и ЕК.

Вредновање треба да испита степен искоришћености ресурса, ефективност и ефикасност програмирања, његов друштвено - економски утицај, као и утицај на дефинисане циљеве и приоритете. Оно треба да обухвати циљеве ИПАРД II програма и да тежи да извуче поуку у вези са политиком руралног развоја. Такође, треба да идентификује факторе који су допринели успеху или неуспеху у спровођењу ИПАРД II програма, укључујући одрживост активности и идентификовање најбољих пракси.

У складу са чланом 56. СС, УТ ће бити одговорно за састављање плана вредновања за период од 2014-2020. године, следећи захтеве члана 57. ОС. План вредновања ће бити предат ИПАРД II Одбору за праћење најкасније годину дана након што ЕК усвоји ИПАРД II програм. УТ ће сваке године извештавати ИПАРД II Одбор за праћење о постигнутим резултатима према плану вредновања, уз достављене копије Ревизорском телу. Закључак о активностима биће укључен у годишњи извештај.

Детаљне препоруке спроведеног поступка вредновања биће разматране и уведене у процес спровођења ИПАРД II програма. Квалитет тих препорука вредноваће УТ, ИПАРД II Одбор за праћење и ЕК.

У складу са чланом 58. СС, најкасније у току прве године након периода спровођења програма, треба да се припреми накнадно *ex-post* вредновање за ИПАРД II програм. Тај извештај ће бити комплетиран и предат ЕК најкасније до краја те године.

Ex-post вредновање треба да покрије искоришћеност извора, ефективност и ефикасност ИПАРД II програма, његов утицај и доследност са претходним *ex-ante* вредновањем, затим треба да покрије факторе који доприносе успеху или неуспеху у спровођењу, достигнућима и резултатима ИПАРД II програма, укључујући и њихову одрживост. Такође, треба да извуче закључке релевантне за ИПАРД II програм, као и за процес проширења.

11.2.3. Извештавање

Обавеза извештавања о ИПАРД II програму дефинисана је чл. 58-60. ОС, а детаљније описана чланом 59. СС.

У складу са чл. 58. и 59. ОС у вези са општим захтевима по питању извештавања и захтевима по питању извештавања ЕК под индиректном управом корисника ИПА II, НИПАК и НСО треба да, до 15. фебруара наредне финансијске године, доставе ЕК годишњи извештај о спровођењу ИПА II подршке и годишњи извештај о спровођењу потребних активности по питању повереног буџета.

У складу са чланом 60. ОС, Оперативна структура доставља све неопходне информације НИПАК координатору и НСО у сврху извештавања.

Обавеза УТ да састави годишње и коначне извештаје о спровођењу ИПАРД II програма дефинисана је чланом 54. СС. УТ, након што консултује ИПАРД Агенцију, саставља годишње извештаје о спровођењу ИПАРД II програма током претходне календарске године, до 30. јуна сваке наредне године, следећи пуну календарску годину спровођења ИПАРД II програма.

Годишњи извештаји о спровођењу треба да укључе податке који се односе на претходну календарску годину, као и кумулативне финансијске податке и податке за праћење за читав период спровођења ИПАРД II програма, заједно са сажетим табелама за праћење. Коначни извештаји о спровођењу ИПАРД II програма треба да покрију читав период спровођења и могу да обухвате и последњи годишњи извештај.

Сви годишњи и коначни извештаји о спровођењу треба да садрже конкретне информације које се односе на: напредак у спровођењу приоритета и мера у вези са остваривањем циљева ИПАРД II програма; проблеме на које се наишло током управљања програма уз предузете мере; финансијске табеле које показују трошкове ЕУ; националне и укупне трошкове по мери и/или сектору, као и обављене активности финансијског и надзорног карактера или активности вредновања.

Годишње и коначне извештаје о спровођењу треба послати, након што их прегледа и одобри ИПАРД II Одбор за праћење НИПАК координатору, како би их предао ЕК уз копије за НСО и Ревизорско тело.

ЕК треба да прегледа годишње и коначне извештаје о спровођењу и информише (корисника ИПА II) о свом мишљењу у року од четири месеца од датума пријема годишњег извештаја о спровођењу и пет месеци од датума пријема коначног извештаја о спровођењу.

Коначни извештај треба предати најкасније шест месеци након крајњег датума за прихватљивост трошкова по основу ИПАРД II програма.

ЕК издаје смернице по питању садржаја и начина приказа годишњег и коначног извештаја о спровођењу.

XII РЕЗИМЕ О СТРУКТУРИ УПРАВЉАЊА И КОНТРОЛЕ

У складу са чланом 7. Уредбе Комисије о спровођењу (ЕУ) бр. 447/2014, Република Србија је именовала све органе власти по основу ИПА прописа.

Табела 25: Структура и надлежни органи у односу на ситуацију у Републици Србији

Тело/ Надлежни орган	Опис у односу на ИПА II прописе	Ситуација у Републици Србији
Национални ИПА координатор	НИПАК треба да буде именован од стране корисника ИПА II. НИПАК ће бити високо рангиран представник Владе или државне управе корисника ИПА II, уз одговарајућу власт. Осим функција и одговорности по основу члана 6. тачка 2), члана 18. тачка 2), чл. 62. и 78. ОС, где је спровођење буџетских овлашћења поверено кориснику ИПА II, НИПАК ће: 1) предузети мере како би обезбедио да се циљеви наведени у активностима или програмима за које су већ поверени	Влада је, Закључком 05 број 119-3909/2014 од 22. маја 2014. године, поставила министра без портфеља задуженог за европске интеграције, Јадранку Јоксимовић, за Националног ИПА координатора (НИПАК) и потврдила улогу Одељења за планирање, програмирање, праћење и извештавање о фондовима ЕУ и развојну помоћ у оквиру Канцеларије за европске интеграције, као техничког Секретаријата НИПАК. Улоге и одговорности свих органа у оквиру ИПА структуре наведене су у ОС

	<p>задачи за спровођење буџета адекватно извршавају током спровођења подршке ИПА II;</p> <p>2) у складу са чланом 60. овог Споразума, координисати састављање плана за вредновање уз консултовање Комисије и представљајући активности вредновања које треба спровести током различитих фаза спровођења по основу одредаба члана 58. овог споразума.</p>	<p>који је потврђен. Специфичности у вези са ИПАРД II програмом анализирани су у различитим поглављима у зависности од теме сваког поглавља споразума. Ово је такође случај код Прилога А где се налазе информације о функцијама и одговорностима структурних тела и органа власти (укључујући НИПАК), као и члан 18. Одељка III Правила за програмирање, ст. 2. и 5. Нацрта модела ОС.</p>
<p>Национални службеник за одобравање</p>	<p>НСО оснива корисник ИПА II. НСО треба да буде високо рангиран представник Владе или државне управе корисника ИПА II, уз одговарајућу власт.</p> <p>НСО сноси читаву одговорност за финансијско вођење ИПА II подршке [ИПА II корисник] и обезбеђујући законитост и исправност трошкова. НСО ће конкретно бити одговоран за:</p> <p>1) управљање рачунима и финансијским пословима програма ИПА II;</p> <p>2) ефикасно функционисање унутрашњих контролних система за спровођење подршке ИПА II у складу са Прилогом Б овог споразума.</p> <p>Структуру за управљање чиниће Национални фонд и канцеларија за подршку НСО. Задаци и одговорности Националног фонда и канцеларије за подршку биће адекватно подељени.</p>	<p>Влада је Закључком 05 број 119-8560/2013 од 14. октобра 2013. године, именовала државног секретара у Министарству финансија за НСО.</p> <p>Меморандум о разумевању које треба да потпишу НСО и ИПАРД ОС (ИПАРД Агенција и УТ) одражаваће институционалне, процедуралне, комуникационе и аранжмане за извештавање и биће потписан у догледно време.</p>
<p>Национални фонд Одељење за подршку НСО</p>	<p>Национални фонд треба да се налази у оквиру државног министарства корисника ИПА II, са централном буџетском надлежношћу и да поступа као централни трезор. Треба да подржава НСО у вршењу његових/њених задатака, посебно оних који се тичу управљања рачунима ИПА II и финансијским пословима дефинисаним у Клаузули 2(3) Прилога А ОС и буде задужен за послове финансијског управљања подршком ИПА II, под одговорношћу НСО.</p>	<p>Правилником о унутрашњој организацији и систематизацији радних места у Министарству финансија од 5. фебруара 2009. године, формиран је Национални фонд (и у функцији трезора и у функцији услуга за НСО), основан директно под НСО као ново одељење Министарства финансија.</p> <p>Одељење Националног фонда за управљање фондовима ЕУ у оквиру Министарства финансија преузима улогу Националног фонда под директном надлежношћу НСО. Тренутно, број особља запосленог на пуно радно време у Националном фонду је 14.</p> <p>Правилници о раду НФ у контексту ИПАРД II програма су израђени и биће усклађени са прописима ИПА II програма.</p>

ИПАРД оперативна структура	<p>Оперативну структуру коју тек треба успоставити у складу са чл. 10. и 55. Уредбе Комисије о спровођењу (ЕУ) бр. 447/2014, треба у оквиру програма за рурални развој, да сачињавају следећи засебни органи који блиско сарађују: 1) УТ, као јавно тело које делује на националном нивоу, задужено за припрему и спровођење програма, укључујући одабир мера и промоцију, координацију, вредновање, праћење и извештавање о датом програму и кога води високи представник са искључивим одговорностима и 2) ИПА Агенција за рурални развој са функцијама сличним као што их има ИПАРД Агенција у држави чланици задужена за јавно оглашавање, одабир пројеката, као и за ауторизацију, контролу и обрачун обавеза и уплата и извршење плаћања.</p>	Видети Поглавље 10.1.
Ревизорско тело	<p>ИПА II корисник треба да обезбеди тело за екстерну ревизију које ће бити независно од НИПАК, НСО, управљачке и оперативне структуре и коме ће бити обезбеђена неопходна финансијска аутономија. Оно треба да буде усклађено са међународно признатим ревизорским стандардима. Председника ревизорског тела именује ИПА II корисник. Он/она треба да поседује одговарајућу компетентност, знање и искуство у области ревизије ради обављања захтеваних задатака. Ревизорско тело спроводи ревизије система за управљање и контролу, активности, трансакција и годишњих рачуна у складу са међународно прихваћеним ревизорским стандардима и у складу са ревизорском стратегијом. Даље смернице и дефиниције Комисије могу да допуне ове стандарде.</p>	<p>Канцеларија за ревизију система управљања средствима Европске уније основана је Уредбом о оснивању Канцеларије за ревизију система управљања средствима Европске уније ("Службени гласник РС", бр. 41/11 и 83/11), као Ревизорско тело за ИПА програме под децентрализованим начином управљања.</p> <p>У децембру 2013. године, Влада је усвојила Уредбу о именовању Ревизорског тела и његовог директора за ревизију система управљања програмима претприступне помоћи ЕУ у оквиру Инструмента за претприступну помоћ (ИПА), који представља правни основ за рад Ревизорског тела.</p>

Табела 26: Именовање свих надлежних органа и преглед структуре управљања и контроле (НИПАК, НСО, УТ, ИПАРД Агенција и Ревизорско тело)

Надлежни орган	Назив органа/ тела и одељења	Директор органа/тела (позиција или)	Адреса	Телефон	Електронска пошта
----------------	------------------------------	-------------------------------------	--------	---------	-------------------

	или јединице, где постоји	место)			
НСО	Није доступно	државни секретар у Министарству финансија Милован Филимоновић Никола Ђорсовић	Кнеза Милоша 20 11000 Београд Република Србија	+381 11/3642- 602	милован.филимоновиц@mфин.гов.рс
НИПАК	Није доступно	министар без портфеља задужен за европске интеграције Јадранка Јоксимовић	Немањина 11 11000 Београд Република Србија	+381 11/3617- 580	кабинет@еу.рс
УТ	Сектор за рурални развој	вршилац дужности помоћника министра Драган Мирковић	Немањина 22-26 11 000 Београд	+381 11/3348- 053	драган.мирковиц@минпољ.гов.рс
ИПАРД Агенција	УАП	вршилац дужности директора Жарко Радат	Булевар краља Александра 84 11 000 Београд	+381 11/3020- 164	зарко.радат@минпољ.гов.рс
Ревизорско тело	Канцеларија за ревизију система управљања средствима Европске уније	вршилац дужности директора Слободан Карановић	Немањина 11 11000 Београд Република Србија	+381 11/3639- 951	канцеларија@аа.гов.рс

**ХИИ РЕЗУЛТАТИ КОНСУЛТАЦИЈА ИЗРАДЕ ПРОГРАМА И
ОДРЕДБЕ ЗА УКЉУЧИВАЊЕ НАДЛЕЖНИХ ОРГАНА И ТЕЛА,
КАО И АДЕКВАТНИХ ПАРТНЕРА У ОБЛАСТИ ЕКОНОМИЈЕ,
ДРУШТВА И ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ**

13.1. УСВОЈЕНЕ ОДРЕДБЕ ЗА УКЉУЧИВАЊЕ НАДЛЕЖНИХ ОРГАНА, ТЕЛА И ПАРТНЕРА

У складу са специфичним одредбама о програмима руралног развоја, наведеним у члану 55. Уредбе Комисије о спровођењу (ЕУ) бр. 447/14 од 2. маја 2014. године, ИПАРД II програм припремљен је уз консултације са одговарајућим заинтересованим актерима који примењују принцип о партнерству.

Република Србија има вишегодишње значајно искуство у примени принципа о партнерству у оквиру националног стратешког формулисања политике, које укључује Владу, цивилно друштво и заинтересоване стране приватног сектора, како на националном, тако и на локалном нивоу. Партнерство је широко примењивано током припреме Националне стратегије пољопривреде и руралног развоја за период од 2014-2024. године, као и током припреме ИПАРД I и ИПАРД II програма од 2009. године. Релевантни актери (компетентни регионални, локални и остали државни органи, економски и социјални партнери, НВО) биће укључени у све фазе ИПАРД II програма, у спровођење, праћење и вредновање, у складу са правним захтевима ЕУ.

У циљу јачања унутрашње и међуминистарске координације по питању формулисања политике и програма руралног развоја Републике Србије, Одлуком о образовању Националног савета за рурални развој ("Службени гласник РС", бр. 100/10 и 75/11) образован је Национални савет за рурални развој. Саветом је председавао министар пољопривреде и заштите животне средине, који је имао 14 чланова, представнике из МПШВ и других министарстава.

За укључивање у различите фазе припреме и спровођења ИПАРД II програма изабране су следеће групе заинтересованих учесника:

1) државни органи и тела са циљем јачања унутрашње и међуминистарске координације, које чине:

(1) МПШВ са органима у саставу (Управа за ветерину, УЗБ, Републичка дирекција за воде, Група за саветодавне службе),

(2) представници осталих министарстава Републике Србије - Министарство финансија, Министарство заштите животне средине, Министарство државне управе и локалне самоуправе, Министарство грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре, Министарство трговине, туризма и телекомуникација, Министарство привреде, Министарство просвете, науке и технолошког развоја, Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања, Министарство омладине и спорта, као и Канцеларија за европске интеграције и РЗС;

2) регионалне и локалне власти - Стална конференција градова и општина, Развојна агенција Србије;

3) секторска удружења и невладине организације из области пољопривреде и руралног развоја Републике Србије - Привредна комора Србије, Удружење пољопривредника, Национална асоцијација пољопривредника и задружни савез, Национална асоцијација прерађивача хране, Организације које се баве питањима животне средине, Национална удружења за промовисање права жена и мушкараца, као и питања у вези са особама са хендикепом, Ромима, итд.;

- 4) донаторске организације као што су Светска банка, УНДП, УСАИД, ГИЗ;
- 5) остали партнери попут комерцијалних банака и микро-финансијских институција у Републици Србији, истраживачких института и академских институција;
- 6) представници Министарства спољних послова и Канцеларије за европске интеграције, као национални координатори за макро-регионалне стратегије ЕУ за Дунав и јадранско-јонски макро-регион.

Процес припреме *НАРДС* за период од 2014-2024. године за Републику Србију спровело је УТ уз подршку осам тематских/секторских радних група, основаних 2013. године решењем министра пољопривреде и заштите животне средине. Чланови радних група представљају одељења МПШВ, истраживаче и релевантне заинтересоване стране. Како је *НАРДС* припремљена и осмишљена у складу са захтевима ИПАРД II програма, сви коментари и сугестије у вези са *НАРДС* коришћени су за израду ИПАРД II програма. Рад радних група организован је кроз редовне састанке и радионице током којих се представљају и тумаче резултати.

Процес консултација започео је у мају 2013. године - у периоду од 13. до 17. маја 2013. године, организовано је осам радионица за чланове тематских радних група, у циљу представљања *SWOT* анализа и дискутовања о истим, као и о идентификованим потребама пољопривредно - прехранбеног сектора и руралних подручја у Републици Србији. У јулу 2013. године одржан је једнодневни састанак радних група ради презентовања *НАРДС* стратегије и дискутовања о истој. Током наредног периода, организоване су три радионице са главним представницима радних група са циљем завршетка Нацрта стратегије.

Национални састанак заинтересованих страна, са циљем презентовања и дискусије о првом нацрту *НАРДС* за период 2014-2024. године, организован је 29. јануара 2014. године у Београду. Све именоване заинтересоване стране биле су позване да учествују на састанку.

У фебруару и марту 2014. године, *НАРДС* била је представљена у Новом Саду, Крушевцу, Чачку и Лесковцу и истовремено је постављена на интернет портал МПШВ са електронским адресама за коментаре и предлоге. Сви примљени коментари и мишљења садржани су у тексту *НАРДС* стратегије, односно ИПАРД II програма.

У периоду март-јун 2014. године, први Нацрт ИПАРД II програма, као и потенцијалне мере за кориснике, приказани су на различитим радионицама и састанцима радних група, као што су:

- 1) две паралелне путујуће радионице - каравани су одржани у периоду од 31. марта до 1. априла 2014. године са заинтересованим странама из руралних подручја ради дискутовања о *ЛЕАДЕР* приступу у Републици Србији и могућностима које нуди ИПАРД II програм за период 2014-2020. године;
- 2) састанци са заинтересованим странама и представницима предузећа и удружења пољопривредника у виду семинара и конференција, одржаним на Међународном сајму пољопривреде у Новом Саду у мају 2014. године;
- 3) састанци тематских радних група које учествују у тржишном ланцу, сектору за воће, поврће и сточарство, у циљу разговора о концепту мере "Инвестиције у физичку имовину пољопривредних газдинстава", укључујући и специфичне критеријуме за селекцију по сектору, погодне инвестиције, економску оправданост за пољопривредна газдинства, итд;

4) састанак са представницима цивилног сектора, као и са представницима заинтересованих група из области заштите животне средине, пољопривреде и руралног развоја у циљу разговора о политици руралног развоја и Нацрту ИПАРД II програма, одржан је 16. јуна 2014. године у организацији Канцеларије за сарадњу са цивилним друштвом.

Током процеса припреме *НАРДС* и ИПАРД II програма, УТ организује састанке на три нивоа. Први ниво чине представници секторских удружења, пољопривредне задруге, локалне самоуправе и општине, НВО укључене у рурални развој, организације за заштиту животне средине, удружења из области прехранбене индустрије и маркетинга, организације за пружање једнаких могућности и родне равноправности, друге заинтересоване стране које представљају потенцијалне кориснике ИПАРД II мера и националних шема подршке, као и представници саветодавних служби и МРРС.

Други ниво обухвата представнике свих организационих јединица МПШВ и органа у саставу (као што су Управа за ветерину, Управа за шуме, УЗБ, Управа за земљиште, итд.), као и представнике међународних организација и универзитета.

Трећи ниво чине представници осталих министарстава и других органа државне управе.

Састанак о националном партнерству организован је 24. јула 2014. године и том приликом приказан је Нацрт ИПАРД II програма, укључујући *SWOT* анализу, стратегију за утврђене потребе и одабране мере. Сви именовани партнери, на начин приказан у Табели у Поглављу 13.2., позвани су да дају свој допринос изради ИПАРД II програма. Представници делегације ЕУ у Републици Србији учествовали су у дискусијама на састанцима заинтересованих страна. Нацрт ИПАРД II програма послат је именованим на листи заинтересованих страна две недеље пре консултационог састанка, а од учесника је затражено да УТ доставе коментаре и сугестије писаним путем. Значајан број заинтересованих страна је писаним путем дао свој допринос, што је УТ узело у разматрање током израде текста ИПАРД II програма.

13.2. КОНСУЛТОВАНИ ПАРТНЕРИ - РЕЗИМЕ

Представници Универзитета		
Назив институције/тела/особе	Надлежност/Стручност	Име контакт особе
Пољопривредни факултет, Универзитет у Београду	Агроекономија	проф. др Наталија Богданов
Пољопривредни факултет, Универзитет у Београду	Агроекономија	проф. др Миладин Шеварлић
Пољопривредни факултет, Универзитет у Београду	Оплемењивање биља	проф. др Славен Продановић
Пољопривредни факултет, Универзитет у Новом Саду	Воћарство	проф. др Зоран Кесеровић
Пољопривредни факултет, Универзитет у Новом Саду	Сточарство	проф. др Снежана Тривуновић
Пољопривредни факултет, Универзитет у Новом Саду	Воћарство	проф. др Нада Кораћ
Пољопривредни факултет, Универзитет у Новом Саду	Воће и грожђе	проф. др Драгослав Иванишевић

Пољопривредни факултет, Универзитет у Новом Саду	Сточарство	Милош Беуковић
Пољопривредни факултет, Универзитет у Београду	Сточарство	Владан Богдановић
Пољопривредни факултет, Универзитет у Београду	Прехрамбена технологија	др Виктор Недовић
Пољопривредни факултет, Универзитет у Београду	Сточарство	Џвијан Мекић
Пољопривредни факултет, Универзитет у Београду	Прехрамбена технологија	проф. др Петар Пуђа
Пољопривредни факултет, Универзитет у Новом Саду	Сточарство	Драган Гламочић
Пољопривредни факултет, Универзитет у Београду	Агроекономија	Саша Тодоровић
Факултет техничких наука, Универзитет у Новом Саду	Биосистемско инжењерство	Милан Мартинов
Факултет ветеринарске медицине, Универзитет у Београду	Ветерина	Мила Савић
Представници јавних институција		
Саветодавна служба Сомбор	Пољопривредна стручна служба	Бранислав Огризовић
Гаранцијски фонд АП Војводине	Агроекономија	Горан Васић
Управа за пољопривреду и развој села града Ниша	Рурални развој	Иван Павловић
Покрајински фонд за развој пољопривреде	Регионални развој	Јожеф Сабо
Саветодавна служба Врбас	Пољопривредна стручна служба	Катарина Радонић
Савет за заштиту животне средине општине Вршац	Заштита животне средине	Милош Васић
Покрајински секретаријат за пољопривреду	Рурални развој	Слободан Теофанов
Институт за повртарство, Смедеревска Паланка	Пољопривредна стручна служба	Милан Здравковић
Институт ПКБ	Пољопривредна стручна служба	Петар Стојић
Саветодавна служба Краљево	Пољопривредна стручна служба	Векослав Савић
Саветодавна служба Сремска Митровица	Пољопривредна стручна служба	Жељко Граовац
Саветодавна служба Чачак	Пољопривредна стручна служба	Весна Нишавић Вельковић
Институт за ратарство и повртарство, Нови Сад	Ратарство и повртарство	Ана Марјановић Јеромела
Агенција за заштиту животне средине	Заштита животне средине	Маја Крунић Лазић
Тим за социјално укључивање и смањење сиромаштва	Социјално укључивање	Јелена Миловановић
Институт за кукуруз "Земун Поље"	Производња семенског кукуруза	Миодраг Толимир

Институт за економику пољопривреде	Агроекономија	др Драго Цвијановић
Национална агенција за регионални развој	Регионални развој	Слободан Мишковић
Центар за развој Јабланичког и Пчињског управног округа	Регионални развој	Горан Миленковић
ИПН	Агроекономија	Снежана Јанковић
Институт за водопривреду "Јарослав Черни"	Заштита вода	Милорад Миловановић
Представници међународних институција и организација		
ГИЗ	Пољопривреда	Емилија Стефановић
УСАИД	Пољопривреда	Ђорђе Бољановић
Амбасада Краљевине Холандије	Пољопривреда	Мила Мирковић
Млекарска индустрија		
Млекара Шабац	Производња млека и млечних производа	Зоран Ђерић
"Нишка млекара"	Производња млека и млечних производа	Звездан Гавриловић
АД "Имлек"	Производња млека и млечних производа	Драгица Болић
"Млекара Суботица"	Производња млека и млечних производа	Валентина Минић
"Меггле"	Производња млека и млечних производа	Тања Солдатовић
"Сомболед"	Производња млека и млечних производа	Димитар Павлевски
"Млекопродукт"	Производња млека и млечних производа	Живанко Радованчев
"Куч - компани"	Производња млека и млечних производа	Ђукић Дејан
"Границе"	Производња млека и млечних производа	Немања Гајевић
"Лазар"	Производња млека и млечних производа	Милан Видојевић
"Дис Годоровић"	Производња млека и млечних производа	Славиша Годоровић
"Еко - Млек"	Производња млека и млечних производа	Саша Недељковић
Меснопрерађивачка индустрија		
"Carnex"	Производња меса	Милорад Шекуларац
АД "Неопланта"	Производња меса	Борис Мачак
"Јухор - експорт"	Производња меса	Драган

		Миладиновић
"Имес" АД	Производња меса	Рајко Латинковић
ИМ "Бачка Топола"	Производња меса	Данило Жуњић
"Унион МЗ"	Производња меса	Звонко Миленковић
"Котленик промет"	Производња меса	Миломир Тошовић
"Недељковић"	Производња меса	Душан Бранковић
"Ђурђевић"	Производња меса	Небојша Никитовић
"Котекс"	Производња меса	Верица Јосиповић
Представници удружења		
Србија Организа	ОП	Ивана Симић
Центар за обуку пољопривредних саветника и пољопривредника	Пољопривредна стручна служба	Александар Давидов
Панонска Ракија	Алкохолна пића	Ана Панцић
Удружење пољопривредника Гложан	Удружење пољопривредних произвођача	Андрија Бартош
Аграрна унија општине Кањижа	Удружење пољопривредних произвођача	Бата Ержебет
Прогнозно-извештајна служба НС	Услуге прогнозирања и извештавања	Драгица Јанковић
Удружење воћара "Еко - воће" Ариље	Воћарство	Божо Јоковић
Удружење одгајивача оваца Шумадија - Wuerttemberg	Сточарство	Бранко Андријашевић
Банатски форум	Регионални развој	Зоран Сефкерица
Унија пољопривредних произвођача	Удружење пољопривредних произвођача	Златан Ђурић
Савез удружења пољопривредника	Удружење пољопривредних произвођача	Јожеф Ковач
Удружење пољопривредника Сента	Удружење пољопривредних произвођача	Ференц Шоти
Савез удружења пољопривредника Војводине	Удружење пољопривредних произвођача	Миклош Нађ
Удружење "Футошки купус"	Производња купуса	Мирољуб Јанковић
Удружење пољопривредника "Суботица"	Удружење пољопривредних произвођача	Мирослав Киш
Удружење пољопривредних произвођача "Банатска ленија"	Удружење пољопривредних произвођача	Никола Филиповић
Шабачко удружење одгајивача говеда	Сточари	Слободан Илић
Српски млекарски форум	Производња млечних производа	Мира Чубрило
Савез пчеларских организација Републике Србије	Председник Савеза пчеларских организација Републике Србије	Родољуб Живадиновић
Удружење пивара Републике Србије	Председник удружења	Миодраг Максимовић
Пословно удружење хладњача Републике	Извршни директор пословног	Евица Михаљевић

Србије	удружења	
"Жита Србије", Удружење за унапређење производње и извоза житарица и уљарица	Председник удружења	Вукосав Саковић
ЗЗ "Агроном", Пивара	Пољопривреда, Овлашћени представник	Стеван Бељански
Удружење пољопривредника "Суботица"	Председник удружења пољопривредника	Мирослав Ивковић
Пословно удружење за живинарство "Заједница Живинара"	Производи од живине	Раде Шкорић
СеЦоНС Група за развојну иницијативу	Директор истраживања СеЦоНС групе	Слободан Цвејић
Друштво српских домаћина	Пољопривредник	Никола Бајић
Партнерство за територијални рурални развој - ЛАГ Партнерство за Потамишје	Предузетник	Ненад Николић
ПЛАГ Ђердап, Доњи Милановац	Директор	проф. др Весна Вандић
РРЦ Дунав	РРЦ Дунав координатор	Снежана Јовановић
ЗЗ Бегечки повртари	Инжењер пољопривреде, Директор	Горан Зец
Задружни савез Републике Србије	Председник Задружног савеза Републике Србије	мр Драган Марковић
Пољопривредни произвођач Винча	Воћарство, расаднички произвођач	Верко Качаревић
НВО	Удружење пољопривредника	Ненад Николић
НВО	Зелени еко круг	Милорад Ћосић
НВО	Центар за одрживи развој	Наташа Глигоријевић
Представници привредних комора		
Привредна комора Србије	Удружење за пољопривреду, Удружење за храну и воду	Ненад Будимовић
Привредна комора Војводине, Нови Сад	Секретар удружења пољопривредника	Ђорђе Бугарин
Представници индустрије		
"Бамби" АД	Генерални директор концерна "Бамби"	Мирослав Милетић
"Делхаизе Србија"	Менаџер категорије производа	Биљана Каличанин
"Рубин" АД	Заменик директора "Рубина"	Мирослав Јовановић
МК Група	Саветник председника МК Групе	Јарослав Ступавски
Остали		
GROW расад, Ириг	Расаднички произвођач	Анђелко Мишковић
"Житовојводина", Нови Сад	Заменик директора	Здравко Шајатовић
Агрогрња д.о.о.	Руководилац центра за кооперацију	Дејан Јовкић
СКГО	Саветник локалне власти	Марко Томашевић
СКГО	Саветник	Слађана Грујић

13.3. РЕЗУЛТАТИ КОНСУЛТАЦИЈА - ЗАКЉУЧАК

Табела са детаљним резултатима консултација налази се у Прилогу 6, који је одштампан уз овај програм и чини његов саставни део.

XIV РЕЗУЛТАТИ И ПРЕДЛОЗИ ПРЕТХОДНОГ (ЕХ-АНТЕ) ВРЕДНОВАЊА ПРОГРАМА

14.1. ОПИС ПРОЦЕСА

Ех-анте вредновање ИПАРД II програма за период од 2014-2020. године извршио је у периоду јун-јул 2014. године тим за вредновање два међународна стручњака, г-ђа Симона Кристиано и г-дин Роберто Каљеро (Уговор потписан 24. јуна 2014. године).

Коришћена методологија поштовала је процедуре дефинисане документима "Инструмент за претприступну помоћ руралном развоју 2014-2020 (ИПАРД II): Нацрт упутства за *Ех-анте* вредновање" (Генерални директорат за пољопривреду и рурални развој, 2014. године) и "Максимално искористите РДП: Смернице за *ех-анте* вредновање за РДП 2014-2020" (ЕЕНРД 2012, нацрт). Одређени број накнадних релевантних студија и других докумената се односио на процес овог вредновања и био је у вези са читавим развојем програма.

Ех-анте вредновање спроведена је у тесној вези са УТ, а читав процес је био отворен и искрен. УТ и ИПАРД Агенција су у потпуности сарађивале у погледу достављања података, консултовања и ревизије Програма.

Ех-анте вредновање спроведена је коришћењем различитих приступа, укључујући преглед литературе, текстуалне анализе нацрта различитих докумената који посредно или непосредно доприносе ИПАРД II програму и организовањем неколико састанака између тима за вредновање и званичника укључених у процес развоја програма. Такође, било је речи о активностима тима за вредновање и оне су координисане од стране ЕК и особља *ППФ5* - Припрема стратешких програмских докумената, Република Србија.

Ех-анте вредновање је званично започела првим састанком одржаним 26. јуна 2014. године у Београду. Овај састанак је упознао проценитеље са кључним званичницима УТ и ИПАРД Агенције, омогућио преглед процеса за нацрт ИПАРД II програма и доставио копије материјала произведеног до тог тренутка, као и друга релевантна документа: правну основу за ИПАРД; релевантне националне прописе; стратешка документа; претходне програме за рурални развој и секторске анализе. Проценитељи су такође, тражили СС, коначну верзију СЗК, коначну верзију ОС и прописе за имплементацију.

Почетни извештај (D0), који представља ревидирано вредновање радног програма, достављен је УТ након почетног састанка, како би се узеле у обзир измене у временском оквиру израде нацрта ИПАРД II програма.

Прелиминарна ревизија анализе контекста и одговарајућих *SWOT* анализа спроведена је одмах, уз повратну презентацију која је обављена 1. јула 2014. године (засновану на новој прелиминарној верзији ИПАРД II програма). Током састанка, проценитељи су се такође бавили вредновањем

потреба и општом структуром логике интерних и екстерних интервенција, дајући почетне препоруке. Осим тога, проценитељ је пружио подршку у активностима за вредновање циља (резултата) на нивоу интервенције (мера). Претходно наведене активности употпунио је одређени број неформалних повратних разговора и мејлова у различитим фазама процеса, као одговор на достављање додатних и измењених докумената и у односу на питања постављена проценитељима. Анализа и *SWOT* шема, као и циљни показатељи, измењени су у складу са препорукама.

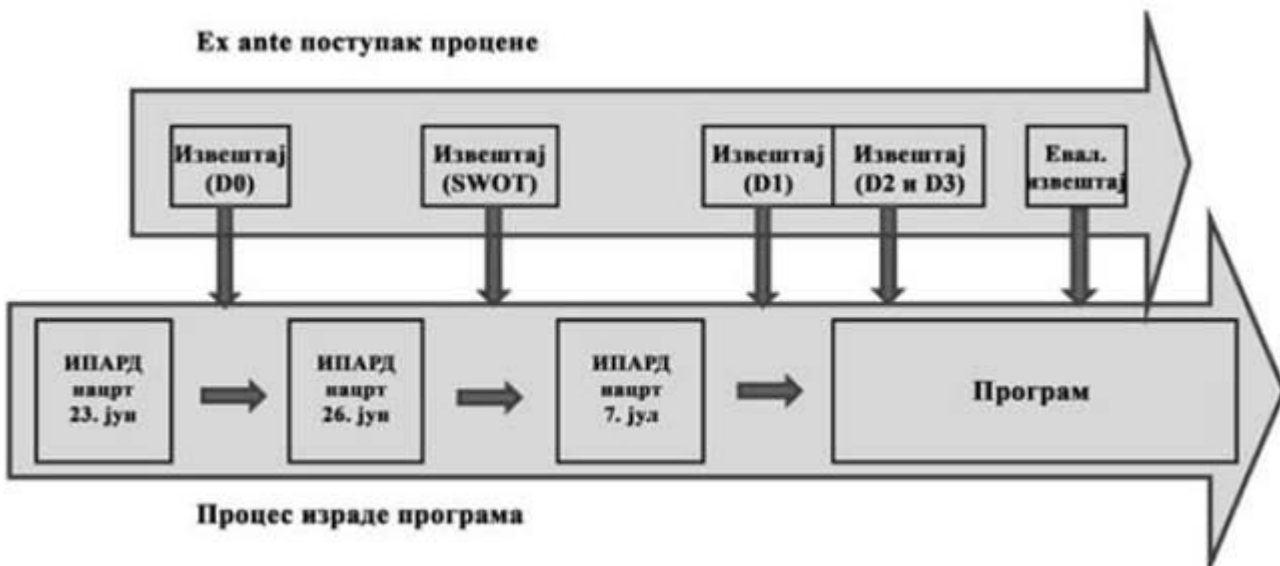
Писани извештај (D1) састављен је на основу прегледа расположиве документације и приказан је УТ 13. јула 2014. године. Овај документ представља преднацрт о опису процеса вредновања и главне закључке и препоруке (документарна табела), како би објаснио на који начин су резултати вредновања узети у обзир током развоја програма.

Повратне информације о нацрту логике интервенције, усклађености са мерама финансираних из других извора, опису ОС и опису структуре за управљање и контролу достављене су УТ 14. јула 2014. године.

Током јула, проценитељ је доставио два привремена извештаја (D2 и D3), који се односе на фазу 1 (*SWOT* анализа), фазу 2 (логика интервенције) и фазу 3 (руковођење и управљање). Завршни извештај о вредновању је достављен крајем јула.

Извештај о вредновању заснован је на питањима о вредновању садржаним у документу који је смерница и оним специфичним питањима о којима се разговарало и сложило са УТ. Током процеса, посебна пажња посвећена је захтеву да ИПАРД демонстрира снажну интервентну логику и конкретан капацитет спровођења.

Проценитељи су били задовољни што су, као што је то приказано у Нацрту ИПАРД II програма, ти услови испуњени.

14.2. ПРЕГЛЕД ПРЕДЛОГА

П 1. Свеобухватност анализе контекста

Датум: 1. јул 2014. године

Тема: Обезбедити свеобухватан опис подручја програмирања

Анализа контекста, као и *SWOT* анализа и вредновање потреба, нису дали целовиту слику подручја програмирања. Конкретно, анализама тренутне ситуације недостајао је конкретнији опис кључних димензија руралног развоја у Републици Србији, као што су животна средина, рурална економија, квалитет живота и *ЛЕАДЕР*. Стога, су анализе унапређене у том смислу.

Такође, у појединим случајевима анализа контекста није давала исправан опис диспаритета, трендова, почетних мерила или временских раздобља који би могли боље да објасне тренутну ситуацију у погледу различитих димензија руралног развоја у Републици Србији. Ово је посебно било уочљиво у случају квалитета живота.

У том смислу, проценитељ је препоручио боље анализирање контекста кроз наглашену идентификацију кључних покретачких снага које се могу посматрати за различите димензије руралног развоја у Републици Србији.

Коначно, у случају секторских анализа, препоручио је свеобухватнији опис различитих сектора и појашњење разлога због чега се анализа концентрише само на поједине секторе. Осим тога, секторска анализа требало је да буде сажета у складу са форматом ЕУ.

П 2. Употреба контекст показатеља

Датум: 1. јул 2014. године

Тема: Омогућити адекватно коришћење контекст показатеља

У складу са назнакама ЕК, читав списак заједничких контекст показатеља (ЗКИ) требало је у потпуности да се примењује кроз контекст анализу. У том смислу, проценитељ је препоручио квантитативно набрајање оних ЗКИ који још увек недостају у анализи, као и боље појашњење оних привремено процењених. Ово је посебно случај у области стања животне средине.

Такође, све док ЗКИ имају сврху у анализи контекста, ради бољег појашњења неких кључних аспеката тренутне ситуације у Републици Србији, проценитељ је препоручио повезивање тих показатеља са различитим деловима анализе.

Проценитељ је препоручио коришћење програмских контекст показатеља, где је то потребно, у погледу бољег истицања специфичне ситуације руралног развоја у Републици Србији.

П 3. SWOT анализа

Датум: 1. јул 2014. године

Тема: Доставити адекватну и свеобухватну SWOT анализу

У складу са назнакама ЕК, *SWOT* анализу треба да оправда анализа контекста, о којој би требало да буде обезбеђено дијагностичко читање. У том смислу, препоручена је ревизија *SWOT* анализе, давањем јасног образложења сваке ставке, заснованог на анализи контекста, на заједничким/програмским показатељима и квалитативним информацијама.

Проценитељ је препоручио припрему општих *SWOT* матрица, којима се унапређују информације на нивоу сектора и на тематском нивоу, на начин на који то захтева предложена структура садржаја ИПАРД II програма. Такође, *SWOT* анализи недостајала је анализа усева.

Ревизија *SWOT* анализе ишла је у правцу рационализације њених ставки, брисањем вишкова и поновним класификовањем одређених ставки, као и бољег приказа њихове међусобне повезаности. У том погледу, *ex-ante* проценитељ је препоручио коришћење рационалне *SWOT* анализе у циљу омогућавања динамичног ишчитавања контекста програма.

П 4. Вредновање потреба

Датум: 1. јул 2014. године

Тема: Омогућити целовито вредновање потреба

Вредновање потреба може се разматрати у контексту *SWOT* анализе, па је стога, 13 потреба ИПАРД II програма деловало оправдано, чак иако све потребе нису имале доследну основу у *SWOT* анализи. Такође, треба подвући као критичну тачку, чињеницу да у појединим случајевима докази о диспаратетима нису били истакнути кроз избор временске или просторне одреднице. Проценитељ је препоручио, по потреби, постављање одговарајућих почетних мерила.

Осим тога, било је потребно свих 13 потреба рангирати према важности, како би се директно управљало стратегијом, иако је приоритете било могуће одредити индиректно. Главна препорука у погледу осмишљавања стратегије односила се на јасно дефинисање ИПАРД циљева, уместо ИПАРД приоритета на које је указано у Нацрту програма.

П 5. Опис логике интервенције

Датум: 13. јул 2014. године

Тема: Обезбедити доследну стратегију

Логика интервенције и осмишљавање програма, укључујући и избор мера, су оправдани и конкретно процењени у односу на друге националне програме и пољопривредне шеме, првенствено НППР.

Стратегија програма у целини требало је да буде повезана са резултатима ранијих анализа контекста и *SWOT* анализа и у смеру вредновања потреба у области програма. Проценитељ је истакао потребу за побољшањем доследности логике интервенције у смислу повезаности са вредновањем потреба и другим инструментима који су комплементарни ИПАРД II програму.

Конкретно, проценитељ је препоручио да се настале потребе рангирају кроз подешавање оквира за ИПАРД циљеве и да се јасно објасне мотиви који су довели до избора УТ да користи различите

мере ИПАРД II програма, као и у односу на друге инструменте. Критичну тачку представљало је објашњење зашто су само неке потребе предмет ИПАРД интервенција, а друге нису.

Што се тиче унутрашње доследности, ИПАРД циљеви су у складу са потребама и изабраним интервенцијама и оправдани су путем логике интервенције. Баланс између различитих мера је одговарајући и обезбеђивање међусобног јачања интеракција је на месту. Нема непосредних могућих конфликта и противречности између мера и циљева.

По питању екстерне доследности, повезаност програма са осталим интервенцијама (Главе VI. и X.), посебно са НППР, показују добар ниво могућности за уједначеност са тим другим интервенцијама, мада разграничење није увек веома јасно и није могуће уочити поједине ризике по питању проверљивости и контроле. Јасно је да паралелно спровођење, уз избегавање преклапања и омогућавајући синергију између ИПАРД II програма и НППР, али такође, заједно са другим инструментима, може бити стратешки релевантно решење. У том погледу, најзначајнија препорука је била успоставити "табелу за разграничење и комплементарну табелу".

П 6. Опис одабраних мера

Датум: 13. јул 2014. године

Тема: Доследно описати мере

Садржај мера, као и одабраних циљних група је одговарајући.

Прегледи по секторима су јасни и у складу са анализом контекста (нпр. инвестиције), али било би добро да се резимирају.

Оквир циљева одабраних интервенција је генерално у складу са циљевима ИПАРД II програма, а специфични циљеви доприносе општим. Међутим, у неким случајевима у опису конкретних циљева су истакнути критеријуми прихватљивости, који су затим поновљени у одређеним деловима. Било би боље избећи таква дуплирања.

Описи повезаности са осталим инструментима, као и економска одрживост и стандарди, су сложени и имају одређене тачке у проверљивости. Проценитељ у том смислу је препоручио јасније објашњење ових ставки.

Административне процедуре требало је детаљније описати, иако предлог мера захтева само генерички опис административних процедура за спровођење ове мере, али нпр. не постоје назнаке у области контроле. Проценитељ је у том смислу препоручио да се ове ставке објасне.

Критеријуми прихватљивости изведени су из веома бирократског приступа и могу имати ризик проверљивости. Формулација Пословног плана није јасна, те је било потребно извршити поређење са *ФАДН* методологијом. Одабир критеријума се није видео увек у анализи контекста, као ни у *SWOT* анализи. Проценитељ је у том смислу препоручио објашњење ових ставки.

П 7. Дефинисање циљева

Датум: 13. јул 2014. године

Тема: Омогућити јасно квантификовање циљева

Идентификовање одговарајућих квантификованих циљних вредности за оне показатеље који су директно повезани са достигнућима у оквиру приоритетне области је од виталног значаја за мерење постигнутог нивоа првобитно постављених циљева датог програма. УТ има одговорност да постави одговарајуће циљне вредности, док тим за вредновање треба да потврди њихову веродостојност. Према оваквом начину сагледавања, проценитељ је директно дао подршку УТ током овог процеса.

Коришћени извори информација су поуздани, а предложене методе за обрачун су довољно ригорозне и засноване на информацијама које долазе из ИПАРД Агенције и подељене су са експертском групом. Стога, циљеви су засновани на прорачуну јединичних трошкова из претходних сличних или истих интервенција финансираних у оквиру националних/регионалних програма.

Вредновање циљних вредности спроведено је заједно са анализом доприноса очекиваних исхода резултата, док актуелни Нацрт ИПАРД II програма не указује на укупно вредновање циљева (Поглавље 6.4.), нити на било какве информације о показатељима резултата и утицаја. У том смислу, проценитељ је предложио, с једне стране, да се провери реалан обим потенцијалних корисника и с друге стране, да се дефинише сет одговарајућих и циљаних показатеља резултата и утицаја.

П 8. Расподела финансијских средстава

Датум: 13. јул 2014. године

Тема: Обезбедити доследну расподелу буџета

У садашњем контексту ограничених ресурса, дефинисање приоритета и усредсређивање је од великог значаја. ИПАРД II програм, с ове тачке гледишта, показује да је расподела финансијских средстава по мерама уравнотежена, усредсређена и одговарајућа ради испуњења постављених циљева. Све у свему, доследна расподела расположивих ресурса могла би да повећа додатну вредност јавне подршке и доведе до ефикаснијег коришћења ресурса ка постизању циљева, али само веома доследним спровођењем и са свим расположивим инструментима подршке.

У погледу доследности буџетских ресурса у односу на програмске циљеве, трошкови су усмерени ка потребама и изазовима идентификованим у *SWOT* анализи и вредновању потреба. Већи део буџета је адекватно алоциран у односу на циљеве са значајнијим утицајем, али није могуће вредновати степен буџетске доследности са територијалног и становишта економских сектора.

Осим тога, тим за вредновање није могао да употпуни анализу буџета вредновањем нивоа ризика са становишта финансијске имплементације, да препозна оне мере које су по својој природи повезане са сложенијим развојним процесима. Међутим, могуће је закључити следеће:

- 1) ИПАРД мере се никада нису примењивале;
- 2) опис административних процедура не може пружити исцрпну слику;
- 3) не постоје информације о неодређености;

4) неке мере, нпр. *ЛЕАДЕР*, имају сложеније механизме спровођења, укључујући бројне заинтересоване стране;

5) остале мере, као и агроеколошко-климатске мере могле би да привуку већу потражњу од очекиване.

У овом смислу, проценитељ је предложио адекватан опис ризика спровођења.

П 9. Опис оперативних структура и њихових функција

Датум: 13. јул 2014. године

Тема: Обезбедити бољи опис рада, улога и функција

Опис оперативних тела је прилично свеобухватан. Укључује информације о практичном спровођењу ИПАРД мера, систему за праћење и вредновање, али му је недостајао детаљан опис управљања финансијама и контролних механизма ИПАРД II програма. Конкретно, препоручено је да се боље објасни "шта, ко и када ради", кроз употребу функционалног графикона и графикона рада. То би могло да помогне јаснијој идентификацији задатака и улога сваког од оперативних тела, као и реципрочном протоку информација, а такође, може послужити вредновању административних капацитета укључених у спровођење ИПАРД II програма.

Осим тога, постојала је конкретна потреба да се боље објасне начини управљања ЛЕАДЕР приступом, посебно детаљнијим описом улоге и функције ЛАГ у активностима управљања, праћења, контроле и вредновања.

П 10. Људски ресурси и административни капацитети за управљање програмом

Датум: 13. јул 2014. године

Тема: Навести детаље о људским ресурсима укљученим у ИПАРД II програм

Нацрт ИПАРД II програма није пружио довољно информација о људским ресурсима и административним капацитетима укљученим у спровођење ИПАРД II програма.

С тим у вези, проценитељ је предложио да се детаљно прикаже број запослених који раде у канцеларијама ИПАРД УТ и да се опишу активности спроведене са циљем унапређења њихових способности, попут обука. Такође, требало је детаљно описати подршку других активности за помоћ на радном месту, као што су твининг и техничка помоћ.

П 11. Систем извештавања

Датум: 13. јул 2014. године

Тема: Доставити детаље о систему извештавања

Опис система извештавања није био задовољавајући. Конкретно, требало га је побољшати детаљним описом поступака за праћење и вредновање за прикупљање података и информација и

извештавање, као што је идентификација извора информација са посебним освртом на употребу *ФАДН* и *ИСУК* система за спровођење *ИПАРД II* програма.

Такође, постојала је посебна потреба да се предвиде специфични аранжмани за спровођење *ЛЕАДЕР* приступа, посебно у сврху праћења, контроле и финансирања. То подразумева спровођење активности за подржавање *ЛАГ* у веома раној фази.

Уз посебан осврт на питања праћења и вредновања, било је препоручљиво да се објасни да ли је предвиђено успостављање посебних структура управљања и који службеници ће за то бити задужени. Конкретно, препоручено је успостављање јединице за праћење и вредновање, као и подршка групе за вредновање, с тим да се обезбеди ангажовање адекватних специфичних капацитета у одређеним активностима.

П 12. Управљање финансијама

Датум: 13. јул 2014. године

Тема: Дати свеобухватнији опис финансијских аранжмана и токова

Опис управљања финансијама је био незадовољавајући и садржао је само опис одговорности. Посебно је препоручено да се опишу финансијски токови и предвиђени аранжмани, и то путем графикана финансијског протока и идентификације оперативних тела и њихових задатака. Опис *ИПАРД* мера треба да објасни кључне кораке процеса плаћања: авансе, периодичне исплате и коначне исплате корисницима. Такође, требало је обезбедити детаље о томе како ће подаци о финансијским токовима бити унети у систем за праћење.

Коначно, постоји специфична потреба да се предвиде посебни аранжмани за спровођење *ЛЕАДЕР* приступа, посебно разјашњавањем улоге коју *ЛАГ* имају у финансијском систему.

П 13. Укључивање заинтересованих страна

Датум: 13. јул 2014. године

Тема: Дати свеобухватнији опис аранжмана за ефикасније и даље укључивање заинтересованих страна

Нацрт *ИПАРД II* програма даје детаљан опис релевантних заинтересованих страна и консултација које је спровело УТ током фазе планирања. Међутим, опису је недостајао осврт на критеријуме коришћене за идентификацију релевантних заинтересованих страна и на који начин су резултати консултација узети у обзир приликом планирања. Такође, требало је обезбедити информације о даљем ангажовању заинтересованих страна током периода израде програма, са посебним освртом на приказ напредовања спровођења *ИПАРД II* програма и резултате.

Када је у питању *ЛЕАДЕР* приступ, постојала је потреба за објашњењем да ли и на који начин се *ЛАГ* сматрају релевантним заинтересованим странама програма.

Опис укључивања заинтересованих страна није пружао информације потребне за вредновање ефикасног учешћа заинтересованих страна у креирању и спровођењу програма.

Табела 27: Преглед препорука

Датум	Тема	Препорука	Начин на који је препорука размотрена
<i>SWOT</i> анализа, вредновање потреба			
1. јул	Обезбедити свеобухватнији опис области програма	Анализе треба буду појачане усредсређивањем на кључне димензије. Дати одговарајући опис диспаритета. Унапредити анализу контекста путем употребе кључних покретача. Секторске анализе треба резимирати, у складу са форматом ЕУ.	Препоруке су размотрене, а измене уведене у коначну верзију програма.
1. јул	Омогућити адекватно коришћење контекст показатеља	Треба у потпуности применити читав списак ЗИК. Квантитативно описати оне ЗИК који још увек недостају у анализи и боље објаснити оне привремено процењене. Дефинисати групу најважнијих специфичних показатеља.	Препоруке су размотрене, а измене уведене у коначну верзију програма.
1. јул	Доставити адекватну и свеобухватну <i>SWOT</i> анализу	Проверити ставке и омогућити да су све ставке оправдане. Ићи у правцу рационализације ставки: брисање вишкова, поновна класификација појединих ставки. Омогућити приказ повезаности међу ставкама.	<i>SWOT</i> табела је у потпуности реорганизована у складу са препорукама.
1. јул	Омогућити целовито вредновање потреба	Вредновати рангирање 13 потреба.	Препоруке су размотрене, а измене уведене у коначну верзију програма.
Израда логике интервенција			
1. јул	Обезбедити доследну стратегију	Поставити оквир ИПАРД циљева, да би се јасно објаснио избор УТ да користи различите ИПАРД мере. Успоставити "табелу за разграничење и комплементарну табелу" у Глави Х.	Препоруке су размотрене, а измене уведене у коначну верзију програма.
13. јул	Доследно описати мере	Избегавати дуплирања и вишкове. Дати детаљнији опис повезаности, разграничења и критеријума. Административне процедуре морају бити детаљније описане.	Препоруке су размотрене, а измене уведене у коначну верзију програма.
Дефинисање циљева, расподела финансијских средстава			
13. јул	Омогућити јасно квантификовање циљева	Дефинисати реалан обим потенцијалних корисника. Доставити низ одговарајућих показатеља резултата и утицаја.	Препоруке су размотрене, а измене уведене у коначну верзију програма.

13. јул	Обезбедити доследну расподелу буџета	Доставити адекватан опис ризика спровођења.	
Спровођење програма, праћење, вредновање и финансијски аранжмани			
13. јул	Обезбедити бољи опис рада, улога и функција	Боље објаснити "шта, ко и када ради", кроз употребу функционалног графикана и графикана рада. Боље објаснити начине управљања <i>ЛЕАДЕР</i> приступом.	Ова препорука биће узета у обзир кроз ИПАРД Одбор за праћење <i>ЛЕАДЕР</i> мере.
13. јул	Навести детаље о укљученим људским ресурсима	Детаљно приказати бројно стање људских ресурса који раде у ИПАРД УТ и описати активности спроведене ка унапређењу њихових способности.	Препоруке су размотрене, а измене уведене у коначну верзију програма.
13. јул	Доставити детаље о систему извештавања	Систем извештавања мора бити јасније описан.	Ова препорука биће узета у обзир кроз ИПАРД Одбор за праћење <i>ЛЕАДЕР</i> мере.
13. јул	Дати свеобухватан опис финансијских аранжмана и токова	Описати финансијски ток и предвиђене аранжмане, ако је могуће путем графикана финансијског тока и идентификације оперативних тела и њихових задатака.	Ова препорука биће узета у обзир кроз ИПАРД Одбор за праћење <i>ЛЕАДЕР</i> мере.
Остало			
13. јул	Дати свеобухватан опис аранжмана за ефикасније и даље укључивање заинтересованих страна	Доставити информације о даљем ангажовању заинтересованих страна током периода састављања програма. Појаснити да ли и на који начин се ЛАГ сматрају релевантним заинтересованим странама програма. Описати, где је могуће, ефикасно учешће заинтересованих страна у осмишљавању и спровођењу програма.	Препоруке су размотрене, а измене уведене у коначну верзију програма.

XV ПУБЛИЦИТЕТ, ВИДЉИВОСТ И ТРАНСПАРЕНТНОСТ У СКЛАДУ СА ИПА ПРОПИСИМА

У складу са правилима која су дефинисана у чл. 23. и 24. ОС и даље детаљно описана у чл. 29. и 30. СС, МПШВ ће креирати сет активности и одговарајућих процедура како би обезбедило транспарентно спровођење и максималну доступност информацијама, јавност и видљивост подршке по основу ИПАРД II програма за период од 2014-2020. године. ОС ИПАРД II програма треба да испуни захтеве у вези са информисањем, промоцијом, транспарентношћу и да обезбеди одговарајућу видљивост активности ЕУ.

Активности по питању комуникација и видљивости тежиће да:

1) омогуће довољан број квалитетних апликација и транспарентност спровођења путем ефикасне доставе информација о приликама за финансирање по основу ИПАРД II програма;

2) се постарају да резултати спроведених пројеката буду видљиви и да промовишу позитиван допринос ЕУ и националних фондова за рурални развој у Републици Србији;

3) омогуће транспарентност јавне подршке објављивањем имена корисника донација;

4) повећају свест опште јавности о процесу приступања ЕУ и ИПАРД подршци Републици Србији.

У складу са чланом 30. СС, све активности по питању информисања, промоције и видљивости биће испланиране, спроведене, надгледане и оцењене у оквиру ИПАРД II плана видљивости и комуникација за период од 2014-2020. године, и спроведене кроз годишњи списак активности. О плану активности које се тичу видљивости и комуникација треба да се сложе УТ и ЕК. Одбор за праћење ИПАРД II програма треба да вреднује план активности које се тичу видљивости и комуникација и да дефинише:

1) циљеве и циљне групе;

2) садржај и стратегију мера комуникације и информационих мера, наводећи мере које треба предузети;

3) индиктивни буџет;

4) административна одељења или тела одговорна за спровођење.

Критеријуми ће бити коришћени за вредновање утицаја мера које се тичу информација и промоције у смислу транспарентности, свести о ИПАРД II програму и улози ЕУ.

Програми који доприносе макро-регионалним стратегијама могу да прикажу најбоља достигнућа на годишњим форумима и другим догађајима који су повезани са макро-регионалним стратегијама.

Активности Плана видљивости и комуникација биће финансиране из мере Техничка помоћ. На састанцима ИПАРД II Одбора за праћење, председавајући ће дати извештај о напретку у спровођењу активности које се тичу информисања и промоције, и доставиће члановима Одбора примере таквих активности.

15.1. АКТИВНОСТИ ПРЕДВИЂЕНЕ У ЦИЉУ ИНФОРМИСАЊА ПОТЕНЦИЈАЛНИХ КОРИСНИКА, СТРУЧНИХ ОРГАНИЗАЦИЈА, ПАРТНЕРА У ДОМЕНУ ЕКОНОМИЈЕ, ДРУШТВА И ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ, КАО И ТЕЛА УКЉУЧЕНИХ У ПРОМОВИСАЊЕ РОДНЕ РАВНОПРАВНОСТИ И НВО О МОГУЋНОСТИМА КОЈЕ ПРУЖА ПРОГРАМ, КАО И О ПРАВИЛИМА ЗА ПРИСТУП ФИНАНСИРАЊУ

УТ, у блиској сарадњи са ИПАРД Агенцијом, биће одговорно за информисање потенцијалних корисника о могућностима финансирања у оквиру ИПАРД II програма. УТ ће осигурати успостављање посебне интернет странице која ће пружити информације о ИПАРД II програму, као и приступ ИПАРД II програму за Републику Србију, укључујући информације о роковима спровођења програма, као и било којим другим повезаним процесима јавних консултација.

Потенцијалним корисницима биће на располагању широки спектар инструмената за подршку, попут штампаног информативног материјала, информативних састанака, семинара и обука. УТ ће се постарати да све ово дође до јавности којој је и намењено, а посебну пажњу посветиће широкој распрострањености штампаног материјала и коришћењу локалних медија јавног информисања у случају руралних подручја где је још увек ограничен приступ интернету. Представници организација за подршку, ПССС, гранска удружења и НВО ће бити позвани на информативне догађаје, семинаре и обуке.

Како би помогли корисницима ИПАРД II програма да квалитетно припреме своје пријаве, стручњаци из саветодавних служби и приватни консултанци биће обучени о правилима за стицање права за пријављивање. Обуке за саветодавне службе и приватне консултанте биће организоване пре почетка имплементације мера и биће усмерене на Водич за кориснике, односно на то како помоћи потенцијалним корисницима у попуњавању пријавних формулара и припреми бизнис планова. Списак канцеларија саветодавних служби и контаката обучених консултаната биће доступан потенцијалним корисницима на ИПАРД интернет страници.

15.2. АКТИВНОСТИ ПРЕДВИЂЕНЕ У ЦИЉУ ИНФОРМИСАЊА КОРИСНИКА О ДОПРИНОСУ ЕУ

Корисницима са којима је закључен уговор по основу мера ИПАРД II програма биће достављене детаљне смернице у писаној форми о спровођењу пројекта, укључујући упутства за припрему захтева за плаћање, као и смернице по питању видљивости. УТ и ИПАРД Агенција постараће се да корисници донација стриктно испуњавају услове видљивости дефинисане у Водичу за кориснике и у закљученом уговору.

УТ и ИПАРД Агенција обезбедиће неопходну подршку у спровођењу ових правила, укључујући издавање јасних техничких описа и упутстава и организујући обуке.

Административна упутства и Водич за кориснике за спровођење мера обухватиће јасне смернице, дефинишући одговорност корисника по питању јавности и видљивости, као и информацију о томе да ће списак финалних корисника са износом ИПАРД подршке бити објављен од стране ИПАРД Агенције.

15.3. АКТИВНОСТИ У ЦИЉУ ИНФОРМИСАЊА ШИРЕ ЈАВНОСТИ О УЛОЗИ ЕУ У ПРОГРАМИМА И РЕЗУЛТАТИМА ИСТИХ

УТ ће информисати јавност о усвајању ИПАРД II програма, његовим изменама и допунама, главним достигнућима у процесу спровођења и резултатима, уз помоћ медија на националном, регионалном и локалном нивоу. Посебан акценат биће на информисању о доприносу ЕУ у оквиру пројеката финансираних ИПАРД II програмом.

По одобравању програма, УТ ће објавити садржај програма и учинити доступним програм и административна упутства за спровођење мера за све заинтересоване стране кроз јединствену интернет страницу ИПАРД II програма, кроз интернет страницу МПШВ и интернет странице партнера/посредника и где је то могуће, доставиће одштампане примерке. УТ ће организовати информативну кампању, укључујући информативне састанке, конференције за штампу, објаве у медијима, итд.

УТ ће планирати и спроводити мере за објављивање намењене информисању опште јавности о резултатима програма. У сврху обезбеђења транспарентности и одговорности у спровођењу, УТ ће редовно објављивати информације о програму, укључујући финансијске показатеље, показатеље резултата, као и извештаје о вредновању.

Да би се омогућила транспарентност по питању подршке по основу ИПАРД II програма, ИПАРД Агенција ће бити одговорна за објављивање списка активности и корисника подршке ИПАРД II програма у складу са условима дефинисаним чланом 23. тачка 2) ОС. Списак активности треба да буде доступан кроз јединствену интернет страницу ИПАРД II програма и ажуриран на сваких шест месеци.

XVI ПРОМОВИСАЊЕ РАВНОПРАВНОСТИ ПОЛОВА И НЕДИСКРИМИНАЦИЈЕ ТОКОМ РАЗЛИЧИТИХ ФАЗА ПРОГРАМА (ПЛАНИРАЊА, СПРОВОЂЕЊА, ПРАЋЕЊА И ВРЕДНОВАЊА)

16.1. ПОЈАШЊЕЊЕ НАЧИНА НА КОЈИ ЋЕ РАВНОПРАВНОСТ ПОЛОВА БИТИ ПРОМОВИСАНА ТОКОМ РАЗЛИЧИТИХ ФАЗА ПРОГРАМА

Равноправност полова гарантована је Уставом Републике Србије, а Република Србија је потписница неколико међународних конвенција и докумената који гарантују равноправност мушкараца и жена и који забрањују полну дискриминацију. Стратегија за побољшање положаја жена и унапређење равноправности полова за 2009-2015. годину је идентификовала шест области у којима је неопходан напредак: унапређење економског статуса; побољшање здравља; већа укљученост у процес доношења одлука; напредак у извршној власти и државној управи; равноправност у образовању; спречавање насиља и искорењивање полних стереотипа у медијима.

Упоредо са развојем прописа који се тичу равноправности полова, изграђени су одговарајући институционални механизми на свим нивоима. УРП, основана 2007. године као управно тело у оквиру министарства надлежног за послове рада, задужена је за предлагање правних и политичких мера намењених побољшању положаја жена и промовисању политике једнаких могућности. Народна скупштина је основала Одбор за људска и мањинска права и равноправност полова, док Влада има Савет за равноправност полова као саветодавни орган. У оквиру независног државног органа Заштитника грађана налази се представник за равноправност полова, права деце и права особа са инвалидитетом. Одређивање Повереника за заштиту равноправности као независне државне агенције у 2010. години сматра се врло важним. На нивоу АПВ, политику за равноправност полова промовише Секретаријат за привреду, запошљавање и равноправност полова, Одбор за равноправност полова, представник Омбудсмана за равноправност полова и Завод за равноправност полова. Више од половине локалних самоуправа (око 100) основало је тела за равноправност полова.

Принципи равноправности полова разматрани су током процеса припреме ИПАРД II програма. Да би се осигурао одговарајући осврт на питања која се тичу полова, државни органи и НВО активне у области једнаких могућности се консултују током НАРДС и припреме ИПАРД II програма.

Однос међу половима се узима у обзир у процесу креирања мера за подршку, давањем приоритета женама предузетницама кроз критеријуме за рангирање. Штавише, програм обезбеђује укључивање организација руралног женског становништва у партнерство ЛАГ и родну равноправност у управном телу ЛАГ.

Током спровођења ИПАРД II програма, биће посебно праћено коришћење мера подршке од стране жена које управљају пољопривредним газдинствима и предузећима. Сви извештаји праћења и вредновања укључиће део о једнаким могућностима, у оквиру којих ће се испитати утицаји ИПАРД II програма на равноправност полова. Представници државних и НВО организација које промовишу једнаке могућности биће позване да учествују у ИПАРД II Одбору за праћење.

Информације и промотивне активности имаће за циљ равноправно учешће жена и мушкараца.

16.2. ПОЈАШЊЕЊЕ НАЧИНА НА КОЈИ ЋЕ СЕ ДИСКРИМИНАЦИЈА ЗАСНОВАНА НА ПОЛУ, РАСИ, ПОРЕКЛУ, РЕЛИГИЈИ, СТАРОСТИ, СЕКСУАЛНОМ ОПРЕДЕЉЕЊУ, СПРЕЧАВАТИ ТОКОМ РАЗЛИЧИТИХ ФАЗА СПРОВОЂЕЊА ПРОГРАМА

У Републици Србији је успостављен правни оквир против дискриминације. Поред Устава Републике Србије, општи режим заштите обухвата Закон о забрани дискриминације ("Службени гласник РС", број 22/09), Закон о Заштитнику грађана ("Службени гласник РС", бр. 79/05 и 54/07) и Статут Аутономне покрајине Војводине ("Службени лист АП Војводине", број 20/14). Клаузуле против дискриминације су део и других правних аката, тако да је политика једнаких могућности, гарантована чланом 15. Устава, даље развијена. Члан 60. Устава даје "фер накнаду за рад", док је принцип равноправне накнаде за идентичан рад мушкараца и жена гарантован чланом 17. Закона о равноправности полова ("Службени гласник РС", број 104/09), а Закон о раду ("Службени гласник РС", бр. 24/09, 61/05, 54/09, 32/13, 75/14, 13/17 - УС, 113/17 и 95/18 - аутентично тумачење), као и Закон о запошљавању и осигурању за случај незапослености ("Службени гласник РС", бр. 36/09, 88/10, 38/15, 113/17 и 113/17 - др. закон), такође садрже одредбе које имају за циљ спречавање дискриминације жена на тржишту рада и приликом запошљавања.

Закон о забрани дискриминације уводи принцип равноправности у односу на пол, расу, боју, етнички, језички, родни идентитет, сексуалну оријентацију, политичку, верску или филозофску опредељеност, економску, образовну и социјалну ситуацију, трудноћу, родитељство (везе/одговорност), старосну доб, породични или брачни статус, грађански статус, боравиште, здравствено стање, инвалидитет, однос према посебним групацијама, и у односу на било који други облик дискриминације.

Припрема и спровођење ИПАРД II програма поштује све одредбе наведене у поменутој правној основи, као и принципе једнаког третмана. Неће бити непосредне или посредне дискриминације било ког лица на основу пола, старости, брачног статуса, језика, менталних или физичких инвалидитета, сексуалне оријентације, политичке припадности или убеђења, етничког порекла, националности, вере, расе, социјалног порекла или било ког другог статуса. Правила понашања УТ и ИПАРД Агенције у потпуности поштују све одредбе против дискриминације прописане одговарајућим законом, што ће такође бити поткрепљено одговарајућом обуком за запослене.

Мере програма не обухватају дискриминаторне критеријуме. Спровођење ИПАРД II програма неће толерисати било какву дискриминацију према потенцијалним корисницима на основу вере, националности, пола или физичког инвалидитета.

XVII ТЕХНИЧКИ И САВЕТОДАВНИ СЕРВИСИ

Према Попису пољопривреде из 2012. године, у Републици Србији постоји 631.122 газдинстава и велики број малих пољопривредних газдинстава (просечне величине газдинства 5,3 ха). Оваква структура власништва, скромно знање и недостатак додатне обучености руралног становништва (97% руралног становништва се није додатно обучавало, 54% не поседује специфична знања и вештине) довели су до ниске продуктивности и ниских прихода из пољопривреде. Постојећи саветодавни систем је недовољан и не успева да одговори на динамичке потребе техничког и технолошког реструктурирања сектора.

Пренос знања у области пољопривреде одвија се кроз формално образовање на свим нивоима (од средњих школа до докторских студија), као и кроз разне обуке које организују образовне и истраживачке институције, саветодавне службе, приватне фирме, пројектне јединице и медији.

Да би се пољопривредници приближили најновијим научним достигнућима и стручним предузећима и да би им се помогло да уведу нове технологије и праксу у периоду од 2004. до 2007. године, а касније и у 2013. и 2014. години, спроведена је национална мера за подршку преноса знања у области пољопривреде кроз подршку посебних образовних пројеката у области пољопривреде. Такође је у 2010. години уведена слична мера кроз пројекат Транзиционе реформе пољопривреде (*СТАР*) која је спроведена кроз кредите ИБРД.

Саветодавна служба Републике Србије ће играти важну улогу у процесу спровођења ИПАРД II програма. Планом комуникације и видљивости предвиђено је да ова служба буде главни партнер МПШВ у промовисању програма и пружању помоћи пољопривредницима да попуне пријавне формуларе. Ово ће повећати потребу за додатним кадром и повећаним обимом посла, што је предвиђено у *НАРДС* и подржано предложеним повећањем буџета. Саветодавну службу Републике Србије чини 35 пољопривредних саветодавних и стручних служби са 256 запослених саветника. Од тога, 13 чине службе на територији АПВ, са 88 саветника, међу којима је 12 јавних и једна приватна. Контролу и координацију ових служби врши Покрајински секретаријат уз помоћ ПСС у Новом Саду, као организације овлашћене за стручно оспособљавање саветника. Покрајински секретаријат у складу са законом усваја годишњи програм и начин финансирања ових активности.

У укупно 22 саветодавне службе у земљи (не укључујући АПВ), 19 је јавних и 3 приватне, а запослено је 168 саветника. Контролу и координацију служби спроводи МПШВ уз помоћ ИПН, који је именован као организација за стручно оспособљавање саветодаваца, као и за послове праћења и вредновања резултата рада саветодаваца (овлашћење добијено у складу са законом, на период од пет година).

Правни основ за активности Саветодавних служби:

- 1) Закон о обављању саветодавних и стручних послова у области пољопривреде ("Службени гласник РС", број 30/10);
- 2) Средњорочни програм развоја саветодавних послова у пољопривреди за период 2011-2015;
- 3) Годишњи програм за развој саветодавних послова у пољопривреди.

МПШВ усваја годишњи програм и финансијску подршку ових активности у складу са законом. Годишњи програм дефинише врсту и тачан број активности које саветодавац обавља током годину дана, рокове или динамику реализације, начин праћења и вредновања ефеката рада саветодавца, територијалну покривеност неком службом, број и стручност саветодаваца, извор, расподелу и начин коришћења средстава.

Обим рада саветодаваца са пољопривредним газдинствима заснован је на следећем приступу:

1) рад са појединачним пољопривредним газдинствима:

- (1) рад са одабраним пољопривредним газдинствима током периода од три године, при чему саветодавац мора да посети одабрано пољопривредно газдинство неколико пута годишње и да обрачуна одређене економске параметре,
- (2) рад са другим газдинствима у канцеларији, путем телефона, факса, електронске поште или на терену,
- (3) помоћ у попуњавању формулара и пријава за припрему докумената и бизнис планова, приликом подношења захтева за коришћење средстава;

2) рад са групама:

- (1) пољопривредне задруге и удружења пољопривредника,
- (2) организације, удружења и неформалне групе пољопривредних произвођача,
- (3) предавања,
- (4) радионице (обуке уз практичну демонстрацију),
- (5) семинари/ зимске школе,
- (6) дани поља - демонстрација на лицу меса/у пољу,
- (7) трибине (у циљу промовисања политике пољопривреде и руралног развоја);

3) рад путем масовних медија: ТВ емисија, радио емисија, чланака на интернет страници www.pcss.rs, текстова у билтенима које издаје служба или локалне новине.

4) праћење, прикупљање и дисеминација података:

- (1) за Систем тржишних информација пољопривреде Републике Србије - СТИПС,
- (2) за сезонске радове у пољопривреди, воћарству и виноградарству,
- (3) за систем рачуноводства за пољопривредна газдинства у Републици Србији - ФАДН.

У складу са законом ИПН, као овлашћена организација у Републици Србији, и ПСС Нови Сад у АПВ усвајају Годишњи план за обуку саветодаваца. Стручно и саветодавно веће одобрава планове, а њихово спровођење се финансира из буџета Републике Србије, односно буџета АПВ.

Саветодавну службу за пољопривредна газдинства надзиру и прате два независна тела овлашћена од стране МПШВ:

1) стручно и саветодавно веће за саветодавне услуге и примењена истраживања у пољопривреди које предлаже средњорочни програм, развојну политику и финансирање саветодавних служби и примењених истраживања, даје стручно мишљење о природи и врсти образовања и предлаже врсте обука за саветодавце и пољопривреднике и даје стручно мишљење о Годишњем плану усавршавања пољопривредних саветодаваца;

2) ИПН који обучава саветодавце, развија нацрт програма Обуке за саветодавце и додатне модуле, саставља и штампа материјал за саветодавну службу, организује едукацију - обучавање, праћење и вредновање резултата рада саветодаваца, вредновање ПСС канцеларија, саставља ранг листу саветодаваца према оствареним планираним задацима, израђује јединствену методологију за вођење евиденције о саветодавним активностима (формулари, софтвер, портал), штампа објаве и други материјал за саветодавну службу и подноси извештај МПШВ.

Саветодавне службе организују обуке, семинаре и едукацију за пољопривреднике кроз Годишње програме договорене и финансиране од стране МПШВ. Године 2010. усвајањем новог Закона о саветодавним и стручним службама у пољопривреди, одређена је подршка за модернизацију и побољшање саветодавне службе Републике Србије. Образложење за усвајање закона, између осталог, је у чињеници да је национална саветодавна служба имала ограничен број стручњака. Стручњаци имају тежак задатак да одговоре на изазове са којима је суочено око 631.000 пољопривредних газдинстава од чега је преко 466.000 регистрованих заинтересовано за саветодавне услуге. Укупан број пољопривредника у оквиру саветодавних услуга у 2013. години био је око 20.000.

Једна од активности саветодавне службе Републике Србије је успостављање *ФАДН* система, док у погледу спровођења ИПАРД II програма саветодавна служба ради на промовисању мера ИПАРД II програма, као и помоћи потенцијалним корисницима у припреми пријавних формулара за ИПАРД и развој бизнис плана. Како рад саветодавне службе финансира ограничен државни буџет, настала је потреба да се уведе систем лиценцирања и тако повећа покривеност стручњацима који пружају услуге комерцијалним газдинствима, укључујући друге пружаоце услуга под строгим правилима и условима.

Неопходне мере које у наредном периоду треба предузети у циљу изградње капацитета ПСС да би испунила предстојеће обавезе и да би се припремила за подршку у спровођењу ИПАРД II програма односиће се на израду плана обуке који ће помоћи у планирању будућег рада везаног за подршку корисника. Посебно се треба концентрисати у области испуњавања стандарда, разраде Водича за кориснике и активности са потенцијалним корисницима. Овај почетни скуп активности обуке треба да покрије увод у политику руралног развоја, задатке и циљеве, где саветодавци треба да добију довољно знања на ову тему, као и прве информације о будућем раду у промотивним активностима у вези са ИПАРД II програмом.

Саветодавна служба ће радити са потенцијалним корисницима на пријавном формулару за ИПАРД, развоју бизнис планова, као и на промовисању мера ИПАРД II програма. У те сврхе биће

јој потребна помоћ за пренос знања и обуке кроз различите видове подршке ЕУ (ТW, ТWЛ пројеката).

Што се тиче припремања других техничких служби и органа за спровођење ИПАРД II програма, други сет материјала за обуку биће повезан са захтевима у вези са одговарајућим државним и ЕУ стандардима, уз посебан осврт на то шта корисници морају да знају пре него што планирају да се пријаве за ИПАРД средства. Ове задатке ће даље разрадити, подржати и надгледати Стална радна група МПШВ која ће бити основана у наредном периоду. Основни задаци Сталне радне групе МПШВ, осим дефинисања националних и стандарда ЕУ, односе се на предвиђање могућих проблема дефинисањем критеријума и услова које корисници морају да испуне у време подношења захтева за ИПАРД средства, као и на крају инвестирања, да предложи контролни списак за ове критеријуме/услове у погледу ових стандарда, да идентификује или предложи документ који техничка тела за спровођење ИПАРД II програма морају да издају као потврду испуњења одређених стандарда, да подржи припрему приручника за кориснике и упутстава за издавање докумената за спровођење ИПАРД II програма, дефинише однос ИПАРД Агенције и техничких тела (процес комуникације и одговорност техничких тела), одреди потребан план обуке за изградњу капацитета техничких тела и да учествује у спровођењу овог плана обуке.

Осим пружања информација потенцијалним корисницима у вези са ИПАРД II програмом, МРРС и стручне организације такође имају важну улогу у дисеминацији информација о ИПАРД II програму и пружању техничке подршке, као и у саветовању потенцијалних корисника у оквиру области њиховог утицаја. Пошто је ИПАРД ново искуство за Републику Србију, постоји велика потреба да се добије подршка за обавештавање о политици руралног развоја, ИПАРД правилима и условима, исправно и ефикасно. У том контексту, у погледу доприноса успешном спровођењу ИПАРД II програма, одговорне институције и органи треба да развију своје капацитете да би се довољно подржаним, оспособљеним и припремљеним саветодавним службама омогућило да пруже помоћ и дају информације потенцијалним корисницима.

XVIII ПРИЛОЗИ

ПРИЛОГ 1 - Пројекти и помоћ пољопривреди и руралном развоју

ПРИЛОГ 2 - Опис методологије за процену економске одрживости корисника

ПРИЛОГ 3 - Минимални национални стандарди

ПРИЛОГ 4 - Подручја са отежаним условима рада у пољопривреди

ПРИЛОГ 5 - Дефиниција малих и средњих предузећа

ПРИЛОГ 6 - Резултати консултација - закључак

ПРИЛОГ 7 - Листа насељених места изван руралних подручја

Прилог 1

ПРОЈЕКТИ И ПОМОЋ ПОЉОПРИВРЕДИ И РУРАЛНОМ РАЗВОЈУ

Табела 28: Пројекти у оквиру ИПА програма 2007-2012. године

Назив пројекта	Вредност (ЕУР)	Буџетска година	Статус	Развојни партнер
Јачање капацитета Републике Србије за прихватање фондова ЕУ у области руралног развоја у претприступном периоду	4.000.000	ИПА 2007	Завршен	Комплетно финансирано од стране ЕУ
Помоћ Управи за аграрна плаћања		ИПА 2009	Завршен	ОУ
ИПА Припрема стратешких програмских докумената 5 (ППФ5)	Није доступно	ИПА 2012	Завршен	ППФ
Јачање капацитета и техничка подршка за обнову рејонизације виноградарства и за систем ознака географског порекла вина	1.200.000	ИПА 2008	Завршен	Комплетно финансирано од стране ЕУ
Подршка за контролу/искорењивање класичне куге свиња и беснила у Републици Србији	8.300.000	ИПА 2008	Завршен	Финансира ЕУ 6.300.000 Финансира држава 2.000.000
Усаглашавање националних прописа у области регистрације и контроле средстава за заштиту биља (СЗБ) са прописима ЕУ и примена нових законских прописа	1.300.000	ИПА 2008	Завршен	Комплетно финансирано од стране ЕУ
Подршка за контролу/искорењивање класичне куге свиња и беснила у Републици Србији	6.000.000	ИПА 2009	Завршен	Комплетно финансирано од стране ЕУ
Опремање Дирекције за националне референтне лабораторије Републике Србије у ланцу исхране	6.500.000	ИПА 2010	Завршена твининг компонента	Комплетно финансирано од стране ЕУ
Оснивање Система рачуноводствених података на пољопривредним газдинствима (ФАДН)	3.545.400	ИПА 2010	Завршен	Комплетно финансирано од стране ЕУ
Подршка за безбедност хране, добробит животиња и контролу/искорењивање класичне куге свиња и беснила	6.000.000	ИПА 2011	У току	Комплетно финансирано од стране ЕУ
Спровођење ефикасних мера за управљање земљиштем и административне процедуре за подршку побољшању аграрне структуре у складу са захтевима ЕУ	3.880.000	ИПА 2011	Завршен	Финансира ЕУ 2.780.000 ЕУР Донација Савезне Републике Немачке 1.000.000 ЕУР Финансира држава 100.000

				ЕУР
Помоћ УТ Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде Републике Србије у изради ИПАРД програма 2014-2020, подршка за акредитацију и обуку	250.000	ИПА 2011	Завршен	Комплетно финансирано од стране ЕУ
Развој информационог система одрживих услуга за Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде	1.500.000	ИПА 2012	У току	Комплетно финансирано од стране ЕУ
Јачање капацитета за унапређење објеката за производњу хране и управљање споредним производима животињског порекла	2.000.000	ИПА 2012	У току	Комплетно финансирано од стране ЕУ
Наставак подршке за контролу/искорењивање класичне куге свиња и беснила у Републици Србији	7.100.000	ИПА 2012	Завршен	Комплетно финансирано од стране ЕУ
Подршка ИПАРД оперативној структури (Управљачко тело, ИПАРД Агенција и саветодавству) у активностима које се односе на ИПАРД	1.500.000	ИПА 2012	У припреми	Комплетно финансирано од стране ЕУ
Имплементација одрживе примене средстава за заштиту биља и успостављање система редовне техничке инспекције уређаја за примену пестицида	1.300.000	ИПА 2012	У току	Комплетно финансирано од стране ЕУ
"Помоћ ЕУ поплавленим подручјима у Републици Србији"	8.000.000	ИПА 2012	У току	Комплетно финансирано од стране ЕУ
Наставак подршке за контролу/искорењивање класичне куге свиња и беснила, као и контрола зооноза и болести које се преносе путем хране у Републици Србији	4.800.000	ИПА 2013	У току	Финансира ЕУ 3.230.000 ЕУР Финансира држава 1.570.000 ЕУР

Извор: ИСДАЦОН; ОУ Извештај о вредновању

Табела 29: Билатерална помоћ сектору

ДОНАТОР	ПОМОЋ ПРОГРАМУ/ПРОЈЕКТУ У ОКВИРУ ПОЉОПРИВРЕДНОГ СЕКТОРА
Аустрија	Пројекат <i>"Подршка производњи органске хране у јужној Србији (ОФПССС)"</i> у Јабланичком и Пчињском управном округу спроведен током 2010-2011. године са буџетом од 720.000 ЕУР.
Данска	Пројекат <i>"Спровођење програма за подршку приватном сектору воћарства, јагодастог и бобичастог воћа на југу Републике Србије"</i> . Укупан буџет 8.650.000 ЕУР, донација Владе Данске износи 5.350.000 ЕУР, Национални буџет 3.300.000 ЕУР. Пројекат је започео крајем 2012. године и биће завршен у крајем 2016. године. Даје техничку подршку и донације кроз позиве на конкурисање једном годишње.
Чешка Република	Пројекат <i>"Подршка производњи сира на Пештеру"</i> , као део пољопривредно-пословног развоја Пештера (Рашка област). Буџет 510.000 ЕУР, трајао од 2011- 2014. године.

Немачка	<p><i>Развој финансијског система у руралним подручјима Републике Србије</i></p> <p>Део споразума у износу од 21.000.000 ЕУР је кредит који треба да спроведу комерцијалне банке у Републици Србији, а 500.000 ЕУР је за техничку подршку).</p>
Холандија	<p>АЦЦЕСС ("<i>Програм подршке развоја конкурентности МСП у Републици Србији у складу са процесом придруживања ЕУ</i>") сарађује са тржишним играчима приватног сектора, владом, универзитетима, органским пољопривредно - пословним вредносним ланцима, цивилним друштвом, као и са групом пољопривредника у сектору за прераду органских пољопривредних и прехранбених производа. Има за циљ да поспешује економски развој Републике Србије и олакша будуће чланство земље у ЕУ кроз подржавање Националне стратегије Републике Србије за развој МСП и предузетништва.</p> <p>Пројекат се спроводи у три фазе (2011-2013. године, 2014-2016. године и 2017-2019. године), 4.700.000 ЕУР додељено првој фази.</p> <p>Пројекат "<i>Социјално економски развој дунавске регије</i>" (ГИЗ-КВД) подржава креаторе националне, регионалне и локалне политике у њиховим напорима да олакшају регионални развој и омогуће раст приватног сектора. Конкретно, општине источне Србије су подржане у области општинског економског развоја. Тренутно, фаза II која покрива 3 године (2010-2012. године) обезбеђује 370.000 ЕУР за рурални развој различитим општинама, попут:</p> <p>1) унапређења производње поврћа у Кладову, Бољевцу и Голупцу (вредност пројекта 29.930 ЕУР);</p> <p>Промовисање воћарства у општинама Неготин, Кладово и Голубац - "Дунав воће" (вредност пројекта 29.370 ЕУР).</p>
	<p>Предстојећи програм за "<i>Развој одрживог биоенергетског тржишта у Републици Србији</i>". Програм ће спровести ГИЗ уз ТП од 8.000.000 ЕУР и укупан буџет од 110.000.000 ЕУР.</p>
	<p>Пројекат за "<i>Јачање капацитета службене контроле</i>" Управе за ветерину - спроведен од стране VWA; јануар 2011 - јануар 2013. године. Буџет 350.000 ЕУР.</p>
	<p>"<i>Јачање капацитета лабораторија за испитивање квалитета млека</i>" - сарадња са лабораторијом за испитивање квалитета млека на Пољопривредном факултету у Новом Саду; спроведено од стране <i>Диенст Регелинген</i>, фебруар 2010. - август 2011. године. Буџет 130.000 ЕУР.</p>
	<p>"<i>Изградња капацитета фитосанитарних служби</i>" - спровела холандска УЗБ; март 2009 - фебруар 2010. године. Буџет 130.000 ЕУР.</p>
	<p>"<i>Унапређење спровођења службене контроле ветеринарске инспекције у Републици Србији</i>" - спроведен од стране VWA; март 2010 - јул 2011. године. Буџет 130.000 ЕУР.</p>
	<p>"<i>Јачање прописа у вези са заштитом здравља биљака у Републици Србији под правним оквирима ЕУ 2010</i>" - спроведено од стране НППС; НАК и <i>Naktuinbouw</i> 2010-2011. Буџет 125.000 ЕУР.</p>
Јапан	<p>"<i>Подршка пољопривредног сектора Републике Србије кроз обнову производње домаћег ђубрива</i>"</p> <p>Буџет: 202.740.000 РСД. Прва фаза је започела 2007. а завршена је у октобру 2008. године, друга фаза је завршена у децембру 2011. године.</p>
Норвешка	<p>"<i>Унапређење организације рада земљорадничких задруга у Републици Србији по норвешком моделу</i>"</p> <p>Буџет 1.000.000 ЕУР. Прва фаза у 2010. години, друга закључена у децембру 2011. године.</p>

	Оснивање задруга у Републици Србији, 2002. године - 1.000.000 ЕУР, 2003. године развој приватних задруга 8.000.000 НОК, 2005. године - 958.000 ЕУР, 2006. године - 1.031.000 ЕУР.
Румунија	<i>Партнерство за ревитализацију руралних подручја</i> спроведено од стране УНДП. Буџет 200.000 ЕУР Пројекат је започет у јулу 2010. и завршен крајем 2011. године.
Шпанија	Пројекат <i>"Одрживи туризам у функцији руралног развоја"</i> који је финансирала Шпанија и који је спроведен кроз ФАО, УНДП, UNWTO, УНИЦЕФ и УНЕП. МПШВ заједно са Министарством пољопривреде и регионалног развоја. Укупан буџет 4.000.000 УСД. Пројекат је спроведен од децембра 2009. до децембра 2012. године.
Швајцарска	Пројекат за <i>"Помоћ у области права интелектуалне својине"</i> у МПШВ са Заводом за интелектуалну својину, спроведен од стране Швајцарске Конфедерације - Државног секретаријата за економске послове и Завода за интелектуалну својину. Буџет: 778.300 ЦХФ Период: мај 2009 - децембар 2012. године.
	Пројекат за <i>"Подришку у преносу знања ГЛОБАЛГ.А.П стандарда"</i> Буџет: 605.000 ЦХФ. Трајање: мај 2009 - децембар 2012. године. Даља подршка идентификована је кроз подршку ИПМ за увођење стандарда ЕУ. Заинтересованост за Санитарне и фитосанитарне мере (СПС) ради испуњења приступних захтева СТО.
Шведска	<i>Развојне мреже југоисточне Европе за биљне генетичке ресурсе (СЕЕД Нет)</i> . Буџет 250.000 ЕУР. Пројекат је започет 2004. а завршен у децембру 2011. године.
	Топола - Пилот развој пољопривреде и рурални развој општине Топола, 2002. године
	Подршка производњи млека у Републици Србији - фаза 1 (2003. године) фаза пројекта 2 (2006. године).
САД	<i>УСАИД "Подршка одрживом развоју млекарског сектора у Шумадији"</i> Буџет: 6.650.000 РСД. август 2010 - август 2011. године.
	<i>УСАИД "Агробизнис пројекат" 2007-12</i> . Петогодишњи економски развој намењен повећању конкурентности српског сектора за агробизнис. Пројекат је радио на шест пољопривредних подсектора; (1) јагодасто воће, (2) млечни производи, (3) биље и печурке, (4) стока и месо, (5) воћке, (6) поврће. Две главне компоненте: Повећање ефикасности и конкурентности и побољшање и стварање окружења за српско пољопривредно пословање. Пројекат је такође укључио одговарајућу донацију од 3.000.000 УСД за Агробизнис програм.
	<i>УСАИД</i> је радио на Стратегији развоја земље и сарадње за период 2012-2017. године која се концентрише на конкурентна тржишта и економски развој кроз Г2Г партнерства; није планирана посебна пољопривредна подршка.
	<i>УСДА</i> , по основу споразума са Владом је подржавао пољопривредни сектор од 2001. године техничком подршком. То је обухватало: 1) бављење баријерама по питању трговине у области здравља животиња; 2) рад на безбедности хране са Управом за ветерину, као и на инспекцијским службама; 3) јачање капацитета и знања у оквиру постојеће мреже акредитованих лабораторија за заштиту биља; 4) подршка у припреми Пописа пољопривреде у Републици Србији 2012. године;

	5) информационал сервиси за усеве и побољшање тржишне анализе за пољопривредне производе.
ФАО	Јачање пољопривредне политике и политике руралног развоја у југоисточној Европи за придруживање ЕУ - програм техничке сарадње/430.000 УСД Подршка развоју планирања и изградње шумске инфраструктуре у Републици Србији/260.000 УСД Помоћ земљама западног Балкана за побољшање процеса усаглашавања међународних стандарда везано за болести водених животиња/377.000 УСД. Помоћ у јачању капацитета и подршка органској производњи у Републици Србији/467.775 УСД
ФАО/ЕБРД	Побољшање квалитета хране и безбедносних стандарда у месној индустрији Републике Србије Подршка за ефикаснији маркетиншки ланац: развој програма квалитета за производе биљног порекла.
Светска банка ИБРД	<i>СТАР</i> Укупан ИБРД кредит за пројекат: 17 милиона УСД укључујући донацију ГЕФ. Септембар 2008. до маја 2013. године Циљ пројекта био је повећати конкурентност пољопривреде Републике Србије и међу својим интервенцијама пројекат је подржао: 1) јачање Агенције за плаћања за доделу средстава за рурални развој и вредновање њиховог утицаја; 2) капацитет пољопривредних произвођача и прерађивача да искористе средстава; 3) програм обуке за саветодавне службе проширен је са 250 на 1.800 пољопривредних стручних саветодаваца од новембра 2011. године. 4) инвестиције у комуналну инфраструктуру удаљених руралних подручја уз подршку ГЕФ у оквиру пројекта доприносе побољшању доступности објеката сеоског туризма. Пројекат смањења загађења реке Дунав из индустрије, 9.000.000 ЕУР, 2005. године
УН	Подршка за оснивање мреже за рурални развој у земљама југоисточне Европе (ТЦП/РЕР/3302) (регионална) 85.000 УСД, 2011. године. Подршка за развој Програма биљних генетичких ресурса за храну и пољопривреду (ТЦП/УУГ/3203) 275.000 УСД, 2010. године. Енергија на бази дрвета за одрживи рурални развој (ТЦП/УУГ/3201) 350.000 УСД, 2008. године.

Извор: ОУ Извештај о вредновању; *ИСДАСЦОН*

Прилог 2

ОПИС МЕТОДОЛОГИЈЕ ЗА ПРОЦЕНУ ЕКОНОМСКЕ ОДРЖИВОСТИ КОРИСНИКА

Критеријуми и графикони које треба користити приликом процене економске одрживости корисника, која ће се вршити у репрезентативној години, као и критеријуми и графикони коришћени за процену економске одрживости пројекта су следећи:

Графикон 4. Економска одрживост корисника

ЈЕДНОСТАВНА ФОРМА БИЗНИС ПЛАНА (ЗА ИНВЕСТИЦИЈЕ ДО 50.000 ЕУР)
Ликвидност = кумулативни новчани ток треба да буде позитиван
Однос прихода и расхода = укупан приход/укупан расход
СЛОЖЕН БИЗНИС ПЛАН (ЗА ИНВЕСТИЦИЈЕ ПРЕКО 50.000 ЕУР)
Ликвидност = кумулативни новчани ток треба да буде позитиван
Однос прихода и расхода = укупан приход/укупан расход

Графикон 5. Економска одрживост пројекта

ЈЕДНОСТАВНА ФОРМА БИЗНИС ПЛАНА (ЗА ИНВЕСТИЦИЈЕ ДО 50.000 ЕУР)
Ликвидност = кумулативни новчани ток треба да буде позитиван
Однос прихода и расхода = укупан приход/укупан расход
КОМПЛЕТАН БИЗНИС ПЛАН (ЗА ИНВЕСТИЦИЈЕ ПРЕКО 50.000 ЕУР)
Ликвидност = кумулативни новчани ток треба да буде позитиван
Интерна стопа рентабилности
Нето садашња вредност пројекта
Период повраћаја улагања

Прилог 3

МИНИМАЛНИ НАЦИОНАЛНИ СТАНДАРДИ

Минимални национални стандарди за меру: "Инвестиције у физичку имовину пољопривредних газдинстава":

1) Закон о пољопривреди и руралном развоју (2Службени гласник РС", бр. 41/09, 10/13 - др. закон и 101/16):

- (1) Правилник о одређивању подручја са отежаним условима рада у пољопривреди ("Службени гласник РС", број 102/18),
- (2) Правилник о упису у Регистар пољопривредних газдинстава и обнови регистрације, као и о условима за пасиван статус пољопривредног газдинства ("Службени гласник РС", бр. 17/13, 102/15, 6/16, 46/17, 44/18 - др. закон, 102/18 и 6/19);

2) Закон о ветеринарству ("Службени гласник РС", бр. 91/05, 30/10, 93/12 и 17/19 - др. закон):

- (1) Правилник о регистрацији, односно одобравању објекта за узгој, држање и промет животиња ("Службени гласник РС", број 36/17),
- (2) Правилник о општим и посебним условима хигијене хране за животиње ("Службени гласник РС", број 78/10),
- (3) Правилник о општим и посебним условима за хигијену хране за животиње ("Службени гласник РС", број 23/18);

3) Закон о сточарству ("Службени гласник РС", бр. 41/09, 93/12 и 14/16):

- (1) Правилник о условима у погледу објеката и опреме које морају испуњавати одгајивачке организације и организације са посебним овлашћењима, као и о условима у погледу стручног кадра које морају испуњавати организације са посебним овлашћењима ("Службени гласник РС", бр. 103/09, 104/18 и 4/19),
- (2) Правилник о садржини и обрасцу захтева за упис у регистар одгајивачких организација и организација са посебним овлашћењима, као и садржини и начину вођења тог регистра ("Службени гласник РС", број 67/09);

4) Закон о добробити животиња ("Службени гласник РС", број 41/09):

- (1) Правилник о условима за добробит животиња у погледу простора за животиње, просторија и опреме у објектима у којима се држе, узгајају и стављају у промет животиње у производне сврхе, начину држања, узгајања и промета појединих врста и категорија животиња, као и садржини и начин вођења евиденције о животињама ("Службени гласник РС", бр. 6/10 и 57/14),
- (2) Правилник о начину обележавања и регистрације говеда, као и о службеној контроли обележавања и регистрације говеда ("Службени гласник РС", број 102/14),
- (3) Правилник о начину обележавања и регистрације свиња, као и о службеној контроли идентификације, обележавања и регистрације свиња ("Службени гласник РС", број 94/10),
- (4) Правилник о начину обележавања и регистрације оваца и коза, као и о службеној контроли идентификације, обележавања и регистрације оваца и коза ("Службени гласник РС", бр. 6/11 и 57/11),
- (5) Правилник о начину обележавања и регистрације копитара, као и о службеној контроли идентификације, обележавања и регистрације копитара ("Службени гласник РС", број 72/10);

5) Закон о планирању и изградњи ("Службени гласник РС", бр. 72/09, 81/09 - исправка, 64/10 - УС, 24/11, 121/12, 42/13 - УС, 50/13 - УС, 98/13 - УС, 132/14, 145/14, 83/18, 31/19 и 37/19 - др. закон);

6) Закон о заштити животне средине ("Службени гласник РС", бр. 135/04, 36/09, 36/09 - др. закон, 72/09 - др. закон, 43/11 - УС, 14/16, 76/18 и 95/18 - др. закон);

7) Закон о водама ("Службени гласник РС", бр. 30/10, 93/12, 101/16, 95/18 и 95/18 - др. закон):

- (1) Уредба о граничним вредностима емисије загађујућих материја у воде и роковима за њихово достизање ("Службени гласник РС", бр. 67/11, 48/12 и 1/16),
- (2) Правилник о начину и условима за мерење и испитивање квалитета отпадних вода и садржини извештаја о извршеним мерењима ("Службени гласник РС", број 33/16);

8) Закон о безбедности и здрављу на раду ("Службени гласник РС", бр. 101/05, 91/15 и 113/17 - др. закон):

(1) Правилник о поступку утврђивања испуњености прописаних услова у области безбедности и здравља на раду ("Службени гласник РС", број 60/06);

9) Закон о општем управном поступку ("Службени гласник РС", бр. 18/16 и 95/18 - аутентично тумачење).

Минимални национални стандарди за меру: "Инвестиције у физичку имовину које се тичу прераде и маркетинга пољопривредних производа и производа рибарства":

1) Закон о пољопривреди и руралном развоју ("Службени гласник РС", бр. 41/09, 30/10 - др. закон и 101/16):

(1) Правилник о одређивању подручја са отежаним условима рада у пољопривреди ("Службени гласник РС", број 102/18),

(2) Правилник о упису у Регистар пољопривредних газдинстава и обнови регистрације, као и о условима за пасиван статус пољопривредног газдинства ("Службени гласник РС", бр. 17/13, 102/15, 6/16, 46/17, 44/18 - др. закон, 102/18 и 6/19).

2) Закон о ветеринарству ("Службени гласник РС", бр. 91/05, 30/10, 93/12 и 17/19 - др. закон):

(1) Правилник о ветеринарско-санитарним условима, односно општим и посебним условима за хигијену хране животињског порекла, као и о условима хигијене хране животињског порекла ("Службени гласник РС", бр. 25/11 и 27/14),

(2) Правилник о начину разврставања и поступања са споредним производима животињског порекла ветеринарско-санитарним условима за изградњу објеката за сакупљање, прераду и уништавање споредних производа животињског порекла, начину спровођења службене контроле и самоконтроле, као и условима за сточна гробља и јаме гробнице ("Службени гласник РС", бр. 31/11, 97/13, 15/15 и 61/17);

3) Закон о добробити животиња ("Службени гласник РС", број 41/09):

(1) Правилник о условима и средствима за лишавање животиња живота, начину поступања са животињама непосредно пре клања, начину омамљивања и искрварења животиња, условима и начину клања животиња без претходног омамљивања, као и програму обуке о добробити животиња током клања ("Службени гласник РС", број 14/10);

4) Закон о безбедности хране ("Службени гласник РС", бр. 41/09 и 17/19):

(1) Правилник о условима хигијене хране ("Службени гласник РС", број 73/10),

(2) Правилник о општим и посебним условима хигијене хране у било којој фази производње, прераде и промета ("Службени гласник РС", бр. 72/10 и 62/18) ("Микробиолошки критеријуми за храну");

5) Закон о надзору над прехранбеним производима биљног порекла ("Службени гласник РС", бр. 25/96 и 101/05 - др. закон):

(1) Правилник о ближим условима за производњу и промет прехранбених производа биљног порекла ("Службени гласник РС", број 50/96);

6) Закон о планирању и изградњи ("Службени гласник РС", бр. 72/09, 81/09 - исправка, 64/10 - УС, 24/11, 121/12, 42/13 - УС, 50/13 - УС, 98/13 - УС, 132/14, 145/14, 83/18, 31/19 и 37/19 - др. закон);

7) Закон о процени утицаја на животну средину ("Службени гласник РС", бр. 135/04 и 36/09):

(1) Правилник о садржини захтева о потреби процене утицаја и садржини захтева за одређивање обима и садржаја студије о процени утицаја на животну средину ("Службени гласник РС", број 69/05);

8) Закон о безбедности и здрављу на раду ("Службени гласник РС", бр. 101/05, 91/15 и 113/17 - др. закон):

(1) Правилник о поступку утврђивања испуњености прописаних услова у области безбедности и здравља на раду ("Службени гласник РС", број 60/06);

9) Закон о општем управном поступку ("Службени гласник РС", бр. 18/16 и 95/18 - аутентично тумачење);

Минимални национални стандарди за меру: "Диверзификација пољопривредних газдинстава и развој пословања":

1) Закон о туризму ("Службени гласник РС", број 17/19):

(1) Правилник о стандардима за категоризацију угоститељских објеката за смештај ("Службени гласник РС", бр. 83/16 и 30/17),

(2) Правилник о условима и начину обављања угоститељске делатности, начину пружања угоститељских услуга, разврставању угоститељских објеката и минимално техничким условима за уређење и опремање угоститељских објеката ("Службени гласник РС", бр. 48/12 и 58/16),

(3) Правилник о минималним техничким и санитарно-хигијенским условима за пружање угоститељских услуга у домаћој радиности и у сеоском туристичком домаћинству ("Службени гласник РС", бр. 41/10 и 48/12 - др. правилник);

2) Закон о угоститељству ("Службени гласник РС", број 17/19);

3) Закон о пољопривреди и руралном развоју ("Службени гласник РС", бр. 41/09, 30/10 и 101/16);

4) Правилник о одређивању подручја са отежаним условима рада у пољопривреди ("Службени гласник РС", број 102/18);

5) Закон о планирању и изградњи ("Службени гласник РС", бр. 72/09, 81/09 - исправка, 64/10 - УС, 24/11, 121/12, 42/13 - УС, 50/13 - УС, 98/13 - УС, 132/14, 145/14, 83/18, 31/19 и 37/19 - др. закон);

6) Закон о општем управном поступку ("Службени гласник РС", број 18/16).

Prilog 4

PODRUČJA SA OTEŽANIM USLOVIMA RADA U POLJOPRIVREDI

Područja sa otežanim uslovima rada u poljoprivredi određena su Pravilnikom o određivanju područja sa otežanim uslovima rada u poljoprivredi ("Službeni glasnik RS", broj 102/18), za period od tri godine. Status područja sa otežanim uslovima rada u poljoprivredi ima naseljeno mesto na teritoriji opštine, odnosno grada ili cela teritorija opštine, odnosno sva naseljena mesta na teritoriji opštine koja ispunjavaju bar jedan od sledećih kriterijuma, i to:

1) nalaze se u planinskim područjima na prosečnoj nadmorskoj visini od 500 i preko 500 metara, prema podacima Republičkog geodetskog zavoda;

2) nalaze se u granicama područja nacionalnog parka određenim Zakonom o nacionalnim parkovima ("Službeni glasnik RS", broj 84/15);

3) nalaze se u devastiranim područjima u skladu sa Uredbom o utvrđivanju jedinstvene liste razvijenosti regiona i jedinica lokalne samouprave za 2014. godinu ("Službeni glasnik RS", broj 104/14).

Područja sa otežanim uslovima rada u poljoprivredi koja ispunjavaju kriterijum iz stava 1. tačka 1) data su u Tabeli 1 - Spisak naselja u planinskim područjima.

Područja sa otežanim uslovima rada u poljoprivredi koja ispunjavaju jedan od kriterijuma iz stava 1. tač. 2) i 3) data su u Tabeli 2 - Ostala područja sa otežanim uslovima rada u poljoprivredi.

TABELA 1

SPISAK NASELJA U PLANINSKIM PODRUČJIMA

Redni broj	OPŠTINA/GRAD	NASELJE
1.	Aleksandrovac	Bzenice
		Boturići
		Bratići
		Velika Vrbnica
		Velja Glava
		Vranštica
		Gornji Vratari
		Grčak

		Donji Vratari
		Jelakci
		Koznica
		Latkovac
		Lesenovci
		Leskovicica
		Pleš
		Ploča
		Puhovac
		Ržanica
		Rogavčina
		Rokci
		Starci
		Strmenica
2.	Aleksinac	Vukanja
		Golešnica
		Lipovac
		Porodin
		Prekonozi
		Rsovac
		Crna Bara
3.	Arilje	Bjeluša
		Brekovo
		Visoka
		Vrane
		Grivska
		Dobrače
		Kruščica
		Latvica
		Mirosaljci
		Radobuđa
		Radoševo

		Severovo
		Stupčevići
		Trešnjevica
4.	Babušnica	Aleksandrovac
		Babušnica
		Berduj
		Berin Izvor
		Bogdanovac
		Bratiševac
		Brestov Dol
		Vava
		Valniš
		Veliko Bonjince
		Vojnici
		Vrelo
		Vuči Del
		Gornje Krnjino
		Gornji Striževac
		Gorčince
		Grnčar
		Dol
		Donje Krnjino
		Donji Striževac
		Draginac
		Dučevac
		Zavidince
		Zvonce
		Izvor
		Jasenov Del
		Kaluđerovo
		Kambelevac
		Kijevac

		Leskovica
		Linovo
		Ljuberađa
		Masurovac
		Našuškovica
		Ostatovica
		Preseka
		Provaljenik
		Radinjince
		Radosinj
		Radoševac
		Rakita
		Rakov Dol
		Raljin
		Resnik
		Stol
		Strelac
		Studena
		Suračevo
		Crvena Jabuka
		Štrbovac
5.	Bajina Bašta	Beserovina
		Gvozdac
		Dobrotin
		Draksin
		Dub
		Zaglavak
		Zaovine
		Zarožje
		Zaugline
		Zlodol
		Jagoštica

		Jakalj
		Jelovik
		Konjska Reka
		Lještansko
		Mala Reka
		Ovčinja
		Okletac
		Pepelj
		Perućac
		Pilica
		Pridoli
		Rastište
		Rača
		Rogačica
		Sijerač
		Solotuša
		Strmovo
		Cerje
6.	Bela Palanka	Babin Kal
		Bežište
		Veta
		Vitanovac
		Vrandol
		Vrgudinac
		Gornja Glama
		Gornja Koritnica
		Gornji Rinj
		Gradište
		Divljana
		Dolac (selo)
		Donja Glama
		Donja Koritnica

		Donji Rinj
		Draževo
		Klisura
		Kozja
		Kosmovac
		Krupac
		Miranovac
		Miranovačka Kula
		Mokra
		Novo Selo
		Oreovac
		Pajež
		Telovac
		Toponica
		Crnče
		Šljivovik
7.	Blace	Više Selo
		Vrbovac
		Gornja Jošanica
		Gornje Grgure
		Donja Rašica
		Drešnica
		Kačapor
		Muzaće
		Popova
		Prebreza
		Pretrešnja
		Pridvorica
		Rašica
		Sibnica
		Džepnica
8.	Bojnik	Borince

		Dobra Voda
		Ivanje
		Magaš
		Majkovac
		Obražda
9.	Boljevac	Bogovina
		Dobro Polje
		Jablanica
		Krivi Vir
		Lukovo
		Mali Izvor
		Mirovo
		Podgorac
		Rtanj
		Rujište
10.	Bor	Bor
		Bučje
		Gornjane
		Zlot
		Krivelj
		Luka
		Tanda
		Topla
11.	Bosilegrad	Barje
		Belut
		Bistar
		Bosilegrad
		Brankovci
		Bresnica
		Buceljevo
		Goleš
		Gložje

		Gornja Ljubata
		Gornja Lisina
		Gornja Ržana
		Gornje Tlamino
		Grujinci
		Doganica
		Donja Ljubata
		Donja Lisina
		Donja Ržana
		Donje Tlamino
		Dukat
		Žeravino
		Zli Dol
		Izvor
		Jarešnik
		Karamanica
		Milevci
		Mlekominci
		Musulj
		Nazarica
		Paralovo
		Ploča
		Radičevci
		Rajčilovci
		Resen
		Ribarci
		Rikačevo
		Crnoštica
12.	Brus	Batote
		Belo Polje
		Blaževo
		Bozoljin

	Boranci
	Brđani
	Brzeće
	Budilovina
	Velika Grabovnica
	Vitoše
	Vlajkovci
	Gornje Leviće
	Gornji Lipovac
	Grad
	Gradac
	Graševci
	Domiševina
	Donje Leviće
	Donji Lipovac
	Drenova
	Drtevc
	Đerekare
	Žarevo
	Žiljci
	Žunje
	Iričići
	Kneževo
	Kobilje
	Kovizle
	Kočine
	Kriva Reka
	Livađe
	Mala Grabovnica
	Milentija
	Osreci
	Paljevštica

		Ravnište
		Radmanovo
		Radunje
		Ribari
		Stanuloviće
		Sudimlja
		Tršanovci
		Čokotar
		Šošiće
13.	Bujanovac	Baraljevac
		Biljača
		Bogdanovac
		Bratoselce
		Breznica
		Brnjare
		Buštranje
		Veliki Trnovac
		Vogance
		Vrban
		Dobrosin
		Donje Novo Selo
		Drežnica
		Đordevac
		Zarbince
		Jablanica
		Jastrebac
		Klenike
		Klinovac
		Končulj
		Košarno
		Kuštica
		Letovica

		Lopardince
		Lukarce
		Lučane
		Mali Trnovac
		Muhovac
		Negovac
		Nesalce
		Novo Selo
		Pretina
		Pribovce
		Ravno Bučje
		Rusce
		Sveta Petka
		Sebrat
		Sejace
		Spančevac
		Starac
		Suharno
		Trejak
		Uzovo
		Čar
14.	Valjevo	Bačevci
		Brezovice
		Vujinovača
		Gornje Leskovice
		Donje Leskovice
		Divčibare
		Mijači
		Prijezdić
		Ravnje
		Rebelj
		Sitarice

		Stanina Reka
		Sovač
		Suvodanje
		Sušica
		Taor
		Tubravić
15.	Vladičin Han	Bačvište
		Belanovce
		Beliševo
		Bogoševo
		Brestovo
		Garinje
		Gornje Jabukovo
		Donje Jabukovo
		Zebince
		Jagnjilo
		Jastrebac
		Jovac
		Kacapun
		Koznica
		Kopitarce
		Kostomlatica
		Kukavica
		Kunovo
		Lebet
		Letovište
		Ljutež
		Manjak
		Mrtvica
		Ostrovica
		Ravna Reka
		Rdovo

		Repište
		Ružić
		Solačka Sena
		Srneći Dol
16.	Vlasotince	Aleksine
		Borin Do
		Brezovica
		Gornja Lopušnja
		Gornji Dejan
		Gornji Orah
		Gornji Prisjan
		Gradište
		Gumerište
		Gunjetina
		Donja Lopušnja
		Donje Gare
		Donji Prisjan
		Dobroviš
		Zlatičevo
		Javorje
		Jakovljevo
		Jastrebac
		Kozilo
		Komarica
		Lipovica
		Ostrc
		Pržojne
		Ravna Gora
		Ravni Del
		Samarnica
		Sredor
		Stranjevo

		Crna Bara
17.	Vranje	Barbarušince
		Barelić
		Beli Breg
		Bojin Del
		Buljesovce
		Buštranje
		Viševce
		Vlase
		Vranje
		Vrtogoš
		Golemo Selo
		Gornja Otulja
		Gornje Žapsko
		Gornje Punuševice
		Gornje Trebešinje
		Gradnja
		Dobrejance
		Donje Punuševice
		Dragobužde
		Drenovac
		Dubnica
		Dulan
		Dupeljevo
		Katun
		Klašnice
		Kopanjanje
		Kočura
		Kruševa Glava
		Lalince
		Lepčince
		Lukovo

		Margance
		Mečkovac
		Mijakovce
		Mijovce
		Milivojce
		Nastavce
		Nova Brezovica
		Oblička Sena
		Oštra Glava
		Pljačkovica
		Preobraženje
		Roždace
		Rusce
		Sikirje
		Smiljević
		Soderce
		Srednji Del
		Stance
		Stara Brezovica
		Strešak
		Struganica
		Studena
		Surdul
		Tesovište
		Tibužde
		Trstena
		Tumba
		Ćurkovic
		Urmanica
		Uševce
		Čestelin
18.	Vranjska Banja	Babina Poljana

		Bujkovac
		Duga Luka
		Izumno
		Klisurica
		Kriva Feja
		Korbevac
		Korbul
		Leva Reka
		Lipovac
		Nesvrta
		Prvonek
		Sebevranje
		Slivnica
		Stari Glog
		Toplac
		Crni Vrh
19.	Vrnjačka Banja	Goč
		Otroci
		Rsavci
		Stanišinci
20.	Gadžin Han	Veliki Vrtop
		Veliki Krčimir
		Vilandrica
		Gare
		Gornje Dragovlje
		Gornji Dušnik
		Donje Dragovlje
		Jagličje
		Kaletinac
		Koprivnica
		Ličje
		Mali Vrtop

		Mali Krčimir
		Ovsinjinac
		Semče
		Sopotnica
		Ćelije
		Šebet
21.	Gornji Milanovac	Belo Polje
		Beršići
		Bogdanica
		Brajići
		Brezna
		Gojna Gora
		Gornja Crnuća
		Gornji Banjani
		Gornji Branetići
		Grabovica
		Donja Vrbava
		Drenova
		Družetići
		Jablanica
		Koštunići
		Majdan
		Polom
		Rudnik
		Svračkovci
		Srezojevci
		Teočin
22.	Despotovac	Bare
		Židilje
		Jelovac
		Makvište
		Ravna Reka

		Senjski Rudnik
		Sladaja
		Strmosten
23.	Dimitrovgrad	Boljev Dol
		Banski Dol
		Barje
		Bačevo
		Bilo
		Bračevci
		Brebevnica
		Verzar
		Visočki Odorovci
		Vlkovija
		Vrapča
		Gojin Dol
		Gornja Nevlja
		Gornji Krivodol
		Gradinje
		Grapa
		Gulenovci
		Dimitrovgrad
		Donja Nevlja
		Donji Krivodol
		Dragovita
		Željuša
		Izatovci
		Iskrovci
		Kamenica
		Kusa Vrana
		Lukavica
		Mazgoš
		Mojinci

		Paskašija
		Petačinci
		Peterlaš
		Planinica
		Poganovo
		Prača
		Protopopinci
		Radejna
		Senokos
		Skrvenica
		Slivnica
		Smilovci
		Trnski Odorovci
24.	Žagubica	Žagubica
		Izvarica
		Jošanica
		Laznica
		Lipe
		Milanovac
		Osanica
		Selište
		Suvi Do
25.	Žitorada	Asanovac
		Zladovac
26.	Zaječar	Lasovo
		Marinovac
27.	Ivanjica	Bedina Varoš
		Bratljevo
		Brezova
		Brusnik
		Budoželja
		Bukovica

	Vasiljevići
	Vionica
	Vrmbaje
	Vučak
	Gleđica
	Gradac
	Dajići
	Devići
	Deretin
	Dobri Do
	Dubrava
	Erčege
	Javorska Ravna Gora
	Katići
	Klekova
	Kovilje
	Komadine
	Koritnik
	Kosovica
	Kumanica
	Kušići
	Lisa
	Luke
	Mana
	Maskova
	Medovine
	Međurečje
	Močioci
	Opaljenik
	Osonica
	Preseka
	Prilike

		Ravna Gora
		Radaljevo
		Rovine
		Rokci
		Sveštica
		Sivčina
		Smiljevac
		Čečina
		Šarenik
		Šume
28.	Knić	Bajčetina
29.	Knjaževac	Aldina Reka
		Aldinac
		Balinac
		Balta Berilovac
		Banjski Orešac
		Beli Potok
		Božinovac
		Bučje
		Vasilj
		Vidovac
		Vlaško Polje
		Vrtovac
		Gabrovnica
		Dejanovac
		Drvnik
		Zorunovac
		Zubetinac
		Inovo
		Jalovik Izvor
		Janja
		Koželj

		Krenta
		Lokva
		Manjinac
		Miljkovac
		Mučibaba
		Novo Korito
		Ošljane
		Papratna
		Ponor
		Pričevac
		Ravno Bučje
		Radičevac
		Repušnica
		Svrljiška Topla
		Skrobnica
		Stanjinac
		Staro Korito
		Tatrasnica
		Ćuštica
		Crni Vrh
		Šarbanovac
		Šesti Gabar
		Šuman Topla
30.	Kosjerić	Bjeloperica
		Varda
		Galovići
		Godečevo
		Godljevo
		Gornja Pološnica
		Donja Pološnica
		Drenovci
		Dubnica

		Kosjerić (selo)
		Makovište
		Mionica
		Mrčići
		Mušići
		Paramun
		Radanovci
		Rosići
		Ruda Bukva
		Seča Reka
		Skakavci
		Stojići
		Subjel
		Tubići
		Cikote
		Ševrljuge
31.	Kragujevac	Adžine Livade
		Dulene
		Kamenica
		Ljubičevac
		Ramaća
32.	Kraljevo	Bare
		Bzovik
		Bogutovac
		Bojanići
		Borovo
		Brezna
		Brezova
		Bresnik
		Vrh
		Gledić
		Gokčanica

		Dolac
		Dražiniće
		Đakovo
		Zamčanje
		Zasad
		Kamenica
		Kamenjani
		Lopatnica
		Maglič
		Mataruge
		Međurečje
		Meljanica
		Miliće
		Mlanča
		Orlja Glava
		Plana
		Polumir
		Predole
		Ravanica
		Reka
		Rudno
		Rudnjak
		Savovo
		Stanča
		Tadenje
		Tepeče
		Tolišnica
		Trgovište
		Ušće
		Cerje
33.	Krupanj	Bogoštica
		Brštica

		Kržava
		Planina
		Tomanj
		Šljivova
34.	Kruševac	Boljevac
		Buci
		Naupare
		Petina
		Ribarska Banja
		Rlica
		Sezemče
		Srndalje
35.	Kuršumlija	Babica
		Baćoglava
		Vasiljevac
		Veliko Pupavce
		Visoka
		Vlahinja
		Vrelo
		Vukojevac
		Gornje Točane
		Dabinovac
		Degrmen
		Dedinac
		Dešiška
		Dobri Do
		Dubrava
		Đake
		Žalica
		Žegrova
		Žuč
		Zagrade

	Zebica
	Ivan Kula
	Igrište
	Konjuva
	Kosmača
	Krtok
	Kupinovo
	Kuršumlijska Banja
	Kutlovo
	Lukovo
	Ljutova
	Ljuša
	Magovo
	Mala Kosanica
	Matarova
	Mačja Stena
	Merdare
	Merćez
	Mehane
	Mirnica
	Mrča
	Nevada
	Orlovac
	Pavaštica
	Parada
	Pačarađa
	Perunika
	Pljakovo
	Prevetica
	Prekorađa
	Prolom
	Ravni Šort

		Rastelica
		Rača
		Rudare
		Sagonjevo
		Samokovo
		Svinjište
		Sekirača
		Selište
		Selova
		Seoce
		Spance
		Tačevac
		Tijovac
		Trebinje
		Trećak
		Trmka
		Trn
		Trpeze
		Šatra
		Štava
36.	Kučevo	Ceremošnja
37.	Lebane	Buvce
		Drvodelj
		Klajić
		Lipovica
		Petrovac
		Poroštica
		Radevce
		Rafuna
		Slišane
38.	Leskovac	Babičko
		Bistrica

	Bočevica
	Bričevlje
	Bukova Glava
	Velika Sejanica
	Vilje Kolo
	Vučje
	Gagince
	Golema Njiva
	Gorina
	Gornja Kupinovica
	Graovo
	Dedina Bara
	Jarsenovo
	Kaluđerce
	Kovačeva Bara
	Krpejce
	Ličin Dol
	Melovo
	Mrkovicica
	Nakrivanj
	Nesvrta
	Novo Selo
	Oraovica (kod Grdelice)
	Oruglica
	Padež
	Palojce
	Piskupovo
	Predejane (selo)
	Ravni Del
	Slatina
	Stupnica
	Suševlje

		Tulovo
		Crveni Breg
		Crkavnica
		Crcavac
		Čukljenik
39.	Lučani	Beli Kamen
		Viča
		Vlasteljice
		Vučkovica
		Goračići
		Gornja Kravarica
		Gornji Dubac
		Grab
		Guberevci
		Donji Dubac
		Dučalovići
		Zeoke
		Kaona
		Kotraža
		Lučani (selo)
		Milatovići
		Pšanik
		Rtari
		Rti
40.	Ljig	Ba
41.	Ljubovija	Gornja Ljuboviđa
		Gornja Orovica
		Gornje Košlje
		Grčić
		Drlače
		Leović
		Orovička Planina

		Postenje
		Rujevac
		Savković
		Selenac
		Sokolac
		Tornik
		Caparić
42.	Majdanpek	Vlaole
		Debeli Lug
		Jasikovo
		Leskovo
43.	Medveđa	Bogunovac
		Borovac
		Varadin
		Velika Braina
		Vrapce
		Gornja Lapaštica
		Gornji Bučumet
		Gornji Gajtan
		Grbavce
		Gubavce
		Donja Lapaštica
		Donji Gajtan
		Drence
		Đulekare
		Kapit
		Lece
		Mala Braina
		Marovac
		Maćedonce
		Maćedonce (Retkocersko)
		Medevce

		Mrkonje
		Petrijje
		Poroštica
		Pusto Šilovo
		Ravna Banja
		Retkocer
		Svirce
		Sijarina
		Sijarinska Banja
		Sponce
		Srednji Bučumet
		Stara Banja
		Stubla
		Tulare
		Tupale
		Čokotin
44.	Merošina	Devča
		Čubura
45.	Mionica	Gornji Lajkovac
		Mratišić
		Osečenica
		Krčmar
		Planinica
46.	Negotin	Popovica
47.	Niš - opština Crveni Krst	Leskovik
48.	Niš - opština Niška Banja	Bancarevo
		Gornja Studena
		Donja Studena
		Koritnjak
		Kunovica
		Manastir
		Ravni Do

		Radikina Bara
		Rautovo
		Sićevo
49.	Niš - opština Palilula	Berbatovo
50.	Niš - opština Pantelej	Vrelo
		Oreovac
		Cerje
51.	Nova Varoš	Akmačići
		Amzići
		Bistrica
		Božetići
		Brdo
		Bukovik
		Burađa
		Vilovi
		Vraneša
		Gornja Bela Reka
		Gornje Trudovo
		Debelja
		Donja Bela Reka
		Draglica
		Draževići
		Drmanovići
		Jasenovo
		Komarani
		Kučani
		Ljepojevići
		Miševići
		Negbina
		Nova Varoš
		Ojkovica
		Radijevići

		Radoinja
		Rutoši
		Seništa
		Tikva
		Tisovica
		Trudovo
		Čelice
		Štitkovo
52.	Novi Pazar	Aluloviće
		Bajeвица
		Banja
		Bare
		Batnjik
		Bekova
		Bele Vode
		Boturovina
		Brđani
		Brestovo
		Varevo
		Vever
		Vidovo
		Vitkoviće
		Vojkoviće
		Vojniće
		Vranovina
		Vučiniće
		Vučja Lokva
		Golice
		Gornja Tušimlja
		Goševo
		Građanoviće
		Gračane

	Grubetiće
	Deževa
	Dojinoviće
	Dolac
	Doljani
	Dragočevo
	Dramiće
	Žunjeviće
	Zabrđe
	Zlatare
	Ivanča
	Izbice
	Jablanica
	Javor
	Janča
	Jova
	Kašalj
	Kovačevo
	Kožlje
	Koprivnica
	Kosuriće
	Kruševo
	Kuzmičevo
	Leča
	Lopužnje
	Lukare
	Lukarsko Goševo
	Lukocrevo
	Miščiće
	Mur
	Muhovo
	Negotinac

		Novi Pazar
		Odojeviće
		Okose
		Osaonica
		Osoje
		Oholje
		Pavlje
		Paralovo
		Pasji Potok
		Pilareta
		Pobrđe
		Požega
		Požezina
		Polokce
		Pope
		Postenje
		Prćenova
		Pusta Tušimlja
		Pustovlah
		Radaljica
		Rajetiće
		Rajkoviće
		Rajčinovička Trnava
		Rajčinoviće
		Rakovac
		Rast
		Sebečevo
		Sitniče
		Skukovo
		Slatina
		Smilov Laz
		Srednja Tušimlja

		Stradovo
		Sudsko Selo
		Tenkovo
		Trnava
		Tunovo
		Hotkovo
		Cokoviće
		Čašić Dolac
		Šavci
		Šaronje
		Štitare
53.	Osečina	Dragodol
		Skadar
		Carina
54.	Paraćin	Klačevica
		Gornja Mutnica
		Buljane
55.	Pirot	Bazovik
		Basara
		Bela
		Berilovac
		Berovica
		Brlog
		Velika Lukanja
		Veliki Suvodol
		Visočka Ržana
		Vlasi
		Gornja Držina
		Gostuša
		Gradašnica
		Dobri Do
		Dojkinci

	Zaskovci
	Izvor
	Jalbotina
	Jelovica
	Kamik
	Koprivštica
	Kostur
	Krupac
	Kumanovo
	Mali Suvodol
	Milojkovac
	Mirkovci
	Nišor
	Novi Zavoj
	Obrenovac
	Oreovica
	Orlja
	Osmakova
	Pakleštica
	Pasjač
	Petrovac
	Planinica
	Pokrevenik
	Ponor
	Prisjan
	Ragodeš
	Rasnica
	Rosomač
	Rsovc
	Rudinje
	Sinja Glava
	Slavinja

		Srečkovac
		Staničenje
		Temska
		Topli Do
		Cerev Del
		Cerova
		Crnoklište
		Činiglavci
		Šugrin
56.	Požega	Velika Ježevica
		Gornja Dobrinja
		Donja Dobrinja
		Dražinovići
		Duškovci
		Zaselje
		Loret
		Ljutice
		Mala Ježevica
		Mršelji
		Papratište
		Rečice
		Roge
		Rupeljevo
		Svračkovo
		Srednja Dobrinja
		Tabanovići
		Tometino Polje
57.	Preševo	Aliderce
		Berčevac
		Bujić
		Bukovac
		Buštranje

		Gare
		Golemi Dol
		Gornja Šušaja
		Gospođince
		Depce
		Ilince
		Kurbalija
		Ljanik
		Mađare
		Miratovac
		Norča
		Oraovica
		Pečeno
		Preševo
		Rajince
		Ranatovce
		Reljan
		Svinjište
		Sefer
		Slavujevac
		Stanevce
		Strezovce
		Trnava
		Cerevajka
58.	Priboj	Banja
		Batkovići
		Brezna
		Bučje
		Dobrilovići
		Živinice
		Zabrđe
		Zabrnjica

		Zagradina
		Zaostro
		Jelača
		Kalafati
		Kaluđerovići
		Kasidoli
		Kratovo
		Krnjača
		Kukurovići
		Mažići
		Miliješ
		Plašće
		Požegrmac
		Pribojska Goleša
		Pribojske Čelice
		Rača
		Ritošići
		Sjeverin
		Sočice
		Strmac
		Hercegovačka Goleša
		Crnugovići
		Cruzi
		Čitluk
59.	Prijepolje	Aljinovići
		Balići
		Bare
		Biskupići
		Bjelahova
		Brajkovac
		Brvine
		Brodarevo

	Bukovik
	Vinicka
	Vrbovo
	Gojakovići
	Gornje Babine
	Gornje Goračiće
	Gornji Stranjani
	Gostun
	Gračanica
	Grobnice
	Divci
	Donje Babine
	Donji Stranjani
	Drenova
	Dušmanići
	Đurašići
	Zabrdnji Toci
	Zavinograde
	Zalug
	Zastup
	Zvijezd
	Ivanje
	Ivezići
	Izbičanj
	Jabuka
	Junčevići
	Kamena Gora
	Karaula
	Karoševina
	Kaćevo
	Kašice
	Kovačevac

	Koprivna
	Kosatica
	Koševine
	Kruševo
	Kučin
	Lučice
	Mataruge
	Međani
	Mijani
	Mijoska
	Milakovići
	Mileševo
	Milošev Do
	Miljevići
	Mrčkovina
	Muškovina
	Oraovac
	Orašac
	Osoje
	Oštra Stijena
	Potkrš
	Potok
	Pravoševo
	Pranjci
	Prijepolje
	Rasno
	Ratajska
	Sedobro
	Seljane
	Seljašnica
	Skokuće
	Slatina

		Sopotnica
		Taševo
		Hisardžik
		Hrta
		Crkveni Toci
		Čadinje
		Čauševići
		Džurovo
60.	Prokuplje	Arbanaška
		Babotinac
		Bajčince
		Balčak
		Beli Kamen
		Bogujevac
		Bregovina
		Bresnik
		Bukuloram
		Bučince
		Velika Plana
		Vidovača
		Vlasovo
		Vodice
		Glasovik
		Gornja Bresnica
		Gornja Rečica
		Gornji Statovac
		Grabovac
		Dobrotić
		Donja Bresnica
		Donji Statovac
		Dragi Deo
		Žitni Potok

		Jabučevo
		Jovine Livade
		Klisurica
		Kruševica
		Kožince
		Kostenica
		Mikulovac
		Miljkovica
		Mrljak
		Novi Đurovac
		Obrtince
		Pasjača
		Pestiš
		Piskalje
		Rankova Reka
		Rgaje
		Srednji Statovac
		Stari Đurovac
		Staro Selo
		Tovrljane
		Trnovi Laz
		Džigolj
		Šević
		Široke Njive
61.	Ražanj	Grabovo
62.	Raška	Badanj
		Baljevac
		Bela Stena
		Belo Polje
		Beoci
		Biniće
		Biočin

	Boroviće
	Boće
	Brvenica
	Varevo
	Vojmilovići
	Vrtine
	Gnjilica
	Gostiradiće
	Gradac
	Draganići
	Žerađe
	Žutice
	Zarevo
	Jošanička Banja
	Kaznoviće
	Karadak
	Kovači
	Kopaonik
	Korlaće
	Kraviće
	Kremiće
	Kruševica
	Kurići
	Kučane
	Lisina
	Lukovo
	Milatkoviće
	Mure
	Novo Selo
	Nosoljin
	Orahovo
	Pavlica

		Panojeviće
		Piskanja
		Plavkovo
		Plešin
		Pobrđe
		Pokrvenik
		Pocesje
		Radošiće
		Rakovac
		Rvati
		Rudnica
		Sebimilje
		Semeteš
		Supnje
		Tiodže
		Trnava
		Crna Glava
		Šipačina
63.	Rekovac	Bogalinac
		Dobroselica
		Županjevac
		Kalenički Prnjavor
		Nadrlje
		Siljevica
		Šljivica
64.	Svrljig	Beloinje
		Burdimo
		Bučum
		Vlahovo
		Galibabinac
		Grbavče
		Gulijan

		Guševac
		Davidovac
		Drajinac
		Đurinac
		Izvor
		Kopajkošara
		Labukovo
		Lalinac
		Lozan
		Lukovo
		Manojlica
		Mečji Do
		Okolište
		Okruglica
		Periš
		Prekonoga
		Radmirovac
		Ribare
		Slivje
		Tijovac
		Crnojlevica
65.	Sevojno	Sevojno
66.	Sjenica	Aliveroviće
		Bagačiće
		Bare
		Bačija
		Bioc
		Blato
		Boguti
		Božov Potok
		Boljare
		Borišiće

	Boroviće
	Breza
	Brnjica
	Buđevo
	Vapa
	Veskoviće
	Visočka
	Višnjeva
	Višnjice
	Vrapci
	Vrbnica
	Vrsjenice
	Goluban
	Gornje Lopiže
	Goševo
	Grabovica
	Gradac
	Grgaje
	Doliće
	Donje Goračice
	Donje Lopiže
	Dragojloviće
	Draževiće
	Družiniće
	Dubnica
	Duga Poljana
	Dunišiće
	Dujke
	Žabren
	Žitniće
	Zabrđe
	Zaječice

	Zahumsko
	Jevik
	Jezero
	Kalipolje
	Kamešnica
	Kanjevina
	Karajukića Bunari
	Kijevci
	Kladnica
	Kneževac
	Koznik
	Kokošiće
	Krajinoviće
	Krivaja
	Krnja Jela
	Krstac
	Krće
	Ljeva Reka
	Ljutaje
	Mašoviće
	Medare
	Međugor
	Milići
	Papiće
	Petrovo Polje
	Plana
	Poda
	Ponorac
	Pralja
	Raždaginja
	Rasno
	Raspoganče

		Rastenoviće
		Raškoviće
		Sjenica
		Skradnik
		Strajiniće
		Stup
		Sugubine
		Sušica
		Trešnjevica
		Trijebine
		Tuzinje
		Tutiće
		Uvac
		Ugao
		Ursule
		Ušak
		Fijulj
		Caričina
		Cetanoviće
		Crvsko
		Crčevo
		Čedovo
		Čipalje
		Čitluk
		Šare
		Štavalj
		Šušure
67.	Sokobanja	Blendija
		Vrbovac
		Vrmdža
		Dugo Polje
		Jezero

		Jošanica
		Levovik
		Milušinac
		Mužinac
		Nikolinac
		Novo Selo
		Radenkovac
		Resnik
		Rujevica
		Sesalac
		Sokobanja
		Cerovica
		Čitluk
		Šarbanovac
68.	Surdulica	Bacijevce
		Bitvrđa
		Božica
		Vlasina Okruglica
		Vlasina Rid
		Vlasina Stojkovićevo
		Vučadelce
		Gornja Koznica
		Gornje Romanovce
		Groznatovci
		Danjino Selo
		Dikava
		Donje Romanovce
		Drajinci
		Dugi Del
		Jelašnica
		Kijevac
		Klisura

		Kolunica
		Kostroševci
		Leskova Bara
		Masurica
		Mačkatica
		Novo Selo
		Palja
		Rđavica
		Stajkovce
		Strezimirovci
		Suvojnica
		Surdulica
		Suhi Dol
		Topli Do
		Topli Dol
		Troskač
		Ćurkovića
69.	Topola	Vojkovci
		Guriševci
		Jarmenovci
70.	Trgovište	Babina Poljana
		Barbace
		Vladovce
		Goločevac
		Gornovac
		Gornja Trnica
		Gornji Kozji Dol
		Gornji Stajevac
		Dejance
		Donja Trnica
		Donji Kozji Dol
		Donji Stajevac

		Dumbija
		Derekarce
		Zladovce
		Kalovo
		Lesnica
		Mala Reka
		Margance
		Mezdraja
		Novi Glog
		Novo Selo
		Petrovac
		Prolesje
		Radovnica
		Rajčevce
		Surlica
		Trgovište
		Crveni Grad
		Crna Reka
		Crnovce
		Šajince
		Šaprance
		Široka Planina
		Šumata Trnica
71.	Trstenik	Gornji Dubič
		Loboder
		Rajinac
		Planinica
		Stublica
72.	Tutin	Arapoviće
		Baljen
		Batrage
		Baćica

	Biohane
	Blaca
	Bovanj
	Boroštica
	Bračak
	Bregovi
	Brniševo
	Bujkoviće
	Velje Polje
	Veseniće
	Vrapče
	Vrba
	Glogovik
	Gluhavica
	Gnila
	Godovo
	Gornji Crniš
	Gradac
	Gujiće
	Gurdijelje
	Guceviće
	Devreč
	Delimeđe
	Detane
	Dobri Dub
	Dobrinje
	Dolovo
	Draga
	Dubovo
	Dulebe
	Đerekare
	Ervenice

		Žirče
		Župa
		Žuče
		Zapadni Mojstir
		Izrok
		Istočni Mojstir
		Jablanica
		Jarebice
		Jezgrovíče
		Jeliće
		Južni Kočarnik
		Kovači
		Koniče
		Leskova
		Lipica
		Lukavica
		Melaje
		Mitrova
		Morani
		Naboje
		Nadumce
		Namga
		Noćaje
		Oraše
		Orlje
		Ostrovica
		Paljevo
		Piskopovce
		Plenibabe
		Pokrvenik
		Pope
		Popíče

		Potreb
		Pružanj
		Raduhovce
		Raduša
		Ramoševo
		Reževiče
		Ribariće
		Rudnica
		Ruđa
		Saš
		Severni Kočarnik
		Smoluća
		Starčeviče
		Strumce
		Suvi Do
		Točilovo
		Tutin
		Ćulije
		Crkvine
		Čarovina
		Čmanjke
		Čukote
		Šaronje
		Šipče
		Špiljani
73.	Užice	Bioska
		Buar
		Vitasi
		Volujac
		Vrutci
		Gostinica
		Gubin Do

		Drežnik
		Drijetanj
		Duboko
		Zbojštica
		Zlakusa
		Karan
		Kačer
		Keserovina
		Kotroman
		Krvavci
		Kremna
		Kršanje
		Ljubanje
		Mokra Gora
		Nikojevići
		Panjak
		Pear
		Potočanje
		Potpeće
		Ravni
		Raduša
		Ribaševina
		Skržuti
		Stapari
		Strmac
		Trnava
		Užice
74.	Crna Trava	Bajinci
		Bankovci
		Bistrica
		Brod
		Vus

		Gornje Gare
		Gradska
		Darkovce
		Dobro Polje
		Zlatance
		Jabukovik
		Jovanovce
		Kalna
		Krivi Del
		Krstičevo
		Mlačište
		Obradovce
		Ostrozub
		Pavličina
		Preslap
		Rajčetine
		Ruplje
		Sastav Reka
		Crna Trava
		Čuka
75.	Čajetina	Alin Potok
		Branešci
		Golovo
		Gostilje
		Dobroselica
		Drenova
		Željine
		Zlatibor
		Jablanica
		Kriva Reka
		Ljubiš
		Mačkat

		Mušvete
		Rakovica
		Rožanstvo
		Rudine
		Sainovina
		Semegnjevo
		Sirogojno
		Stublo
		Tripkova
		Trnava
		Čajetina
		Šljivovica
76.	Čačak	Banjica
		Brezovica
		Vrnčani
		Vujetinci
		Gornja Trepča
		Jančići
		Premeća
		Rajac

TABELA 2

OSTALA PODRUČJA SA OTEŽANIM USLOVIMA RADA U POLJOPRIVREDI

Redni broj	OPŠTINA/GRAD	NASELJE
1.	Babušnica	sva naseljena mesta na teritoriji ove opštine
2.	Bačka Palanka	Vizić
		Neštin
3.	Bela Palanka	sva naseljena mesta na teritoriji ove opštine
4.	Beočin	Banoštor
		Beočin
		Grabovo
		Lug

		Rakovac
		Sviloš
		Susek
		Čerević
5.	Bojnik	sva naseljena mesta na teritoriji ove opštine
6.	Bosilegrad	sva naseljena mesta na teritoriji ove opštine
7.	Bujanovac	sva naseljena mesta na teritoriji ove opštine
8.	Vladičin Han	sva naseljena mesta na teritoriji ove opštine
9.	Golubac	sva naseljena mesta na teritoriji ove opštine
10.	Žitorađa	sva naseljena mesta na teritoriji ove opštine
11.	Indija	Beška
		Krčedin
		Novi Karlovci
		Novi Slankamen
		Stari Slankamen
		Čortanovci
12.	Irig	Velika Remeta
		Vrdnik
		Grgetek
		Dobrodol
		Irig
		Jazak
		Krušedol Selo
		Krušedol Prnjavor
		Mala Remeta
		Neradin
		Rivica
		Šatrinci
13.	Kladovo	Tekija
		Petrovo Selo
14.	Kuršumlija	sva naseljena mesta na teritoriji ove opštine
15.	Lebane	sva naseljena mesta na teritoriji ove opštine
16.	Mali Zvornik	sva naseljena mesta na teritoriji ove opštine
17.	Merošina	sva naseljena mesta na teritoriji ove opštine

18.	Medveđa	sva naseljena mesta na teritoriji ove opštine
19.	Novi Sad	Bukovac
		Ledinci
		Petrovaradin
20.	Petrovac na Mlavi	Oreškovića
21.	Preševo	sva naseljena mesta na teritoriji ove opštine
22.	Prijepolje	sva naseljena mesta na teritoriji ove opštine
23.	Ruma	Pavlovci
		Stejanovci
24.	Svrljig	sva naseljena mesta na teritoriji ove opštine
25.	Sremska Mitrovica	Bešenovački Prnjavor
		Grgurevci
		Divoš
		Ležimir
		Mandelos
		Čalma
		Šišatovac
		Šuljam
26.	Sremski Karlovci	sva naseljena mesta na teritoriji ove opštine
27.	Surdulica	sva naseljena mesta na teritoriji ove opštine
28.	Trgovište	sva naseljena mesta na teritoriji ove opštine
29.	Tutin	sva naseljena mesta na teritoriji ove opštine
30.	Šid	Bačinci
		Berkasovo
		Bikić Do
		Bingula
		Gibarac
		Erdevik
		Kukujevci
		Ljuba
		Molovin
		Privina Glava
		Sot
		Šid

Prilog 5

DEFINICIJA MALIH I SREDNJIH PREDUZEĆA

Definicija mikro, malih i srednjih preduzeća data je u skladu sa propisima kojima se uređuje oblast računovodstva i revizije.

U <i>mikro</i> pravna lica razvrstavaju se ona pravna lica koja ne prelaze dva od sledećih kriterijuma	U <i>mala</i> pravna lica razvrstavaju se ona pravna lica koja prelaze dva kriterijuma za mikro pravna lica, ali ne prelaze dva od sledećih kriterijuma	U <i>srednja</i> pravna lica razvrstavaju se ona pravna lica koja prelaze dva kriterijuma za mala pravna lica, ali ne prelaze dva od sledećih kriterijuma	U <i>velika</i> pravna lica razvrstavaju se pravna lica koja prelaze dva kriterijuma za srednja pravna lica
Prosečan broj zaposlenih 10	Prosečan broj zaposlenih 50	Prosečan broj zaposlenih 250	
Poslovni prihod 700.000 EUR u dinarskoj protivvrednosti;	Poslovni prihod 8.800.000 EUR u dinarskoj protivvrednosti	Poslovni prihod 35.000.000 EUR u dinarskoj protivvrednosti	
Prosečna vrednost poslovne imovine 350.000 EUR u dinarskoj protivvrednosti.	Prosečna vrednost poslovne imovine 4.400.000 EUR u dinarskoj protivvrednosti	Prosečna vrednost poslovne imovine 17.500.000 EUR u dinarskoj protivvrednosti	

Prilog 6

REZULTATI KONSULTACIJA - ZAKLJUČAK

Tema konsultacija	Datum konsultacija	Vreme dato za komentare	Imena institucija/tela/konsultovanih lica	Zaključak rezultata
8.3.3.1 Sektor 1: Sektor prerade mleka	21. jul 2014. godine	11. jul-21. jul 2014. godine	Unija poljoprivrednih proizvođača Zlatan Đurić	Predlog: Uvesti novu stavku u mlekarski sektor, koja predviđa podršku onima koji sakupe i proizvedu od 2.000 do 5.000 l mleka dnevno, za područja sa otežanim uslovima rada. Ovaj koncept pružiće proizvođačima i prerađivačima u planinskim područjima šansu za razvoj, konkretno za model - mlekare sa specifičnim proizvodima poput kozjeg sira, ovčjeg sira, topljenog sira - kačkavalja, itd. Odgovor:

				Biće podržano NPRR
8.3.3.1 Sektor 2: Sektor prerade mesa				<p>Predlog: Dodati stavku: podstaći investiranje u klanice sa minimalnim kapacitetom od 5 zaklanih grla goveda, 10 svinja, 2.000 živine dnevno. Uvođenje ove kategorije podsticaja doprineće legalizaciji postojećih klanica koje trenutno posluju u okviru sive ekonomije, a mogle bi da budu razvojna komponenta za ruralna područja, posebno u domenu živinske industrije.</p> <p>Odgovor: Biće podržano NPRR</p>
8.2.3.1 Specifični ciljevi i mere Sektor 1: Mleko				<p>Predlog: Podršku u proizvodnji mleka treba dati gazdinstvima koja imaju od 5 do 500 goveda; Manjak podrške malim gazdinstvima koja imaju do 5 goveda značilo bi da 90% gazdinstava ne bi moglo ništa da očekuje od IPARD II programa i EU.</p> <p>Odgovor: Mali proizvođača biće pokriven NPRR</p>
8.2.3.1. Specifični ciljevi i mere Sektor 2: Meso				<p>Predlog: Podršku treba dati gazdinstvima koja imaju 5-500 grla goveda, 100-1.000 ovaca ili koza, 100-5.000 svinja, 1.000-5.000 živine, itd. Razlozi za ovakva ograničenja isti su kao i u prethodnim pasusima koji se odnose na proizvođače mleka.</p> <p>Odgovor: Gazdinstva sa više od 1.000 goveda smatraju se dovoljno jakim da sprovede investicije bez dodatne podrške, a ona sa manje od 20 biće pokrivena NPRR.</p>
8.2.3.1. Specifični ciljevi i mere Sektor 4: Ostali usevi (žitarice, uljarice,				<p>Predlog: Uvesti novu stavku koja će omogućiti malim gazdinstvima od 2-50 ha da imaju korist od</p>

šećerna repa)			<p>partnerstava, kao što su poslovna udruženja ili proizvodne organizacije da izgrade svoje kapacitete za skladištenje (silose) sa prapatnom opremom (kapaciteta od 5.000-30.000 tona) kao i ULO - kontrolisana skladišta. Samo ovakva koncentracija robe na mestu koje im dozvoljava da zajednički pristupaju tržištu, čini ih ozbiljnim igračima u odnosu na konkurenciju, posebno ako uzmemo u obzir da je 90% obradivog zemljišta Republike Srbije u njihovom posedu. Izgradnja skladišta za svako pojedinačno gazdinstvo vodiće ka još većoj rascepanosti i izloženosti monopolu prerađivačke industrije koja koristi svoje kapacitete za skladištenje u svrhu sopstvene politike niskih cena. Ovo je jedan od najvećih problema primarnog poljoprivrednog sektora u Republici Srbiji, tj. nedostatak skladišta u vlasništvu pojedinačnih gazdinstava.</p> <p>Odgovor: Pokriveno NPRR</p>
8.2.7. Specifični kriterijumi prihvatljivosti (po sektoru) Sektor 3: Voće i povrće			<p>Predlog: Ograničiti inicijative za uzgoj jagodastog i bobičastog voća na gazdinstvima veličine od 1 do 10 ha i za drugo voće na gazdinstvima veličine od 1 do 50 ha da bi se sačuvalo određeni deo podrške za mala gazdinstva.</p> <p>Odgovor: Veoma mala gazdinstva nemaju kapacitet za veće investicije i nisu uključena u IPARD šemu podrške, ali će biti razmatrana u okviru NPRR</p>
8.2.9. Kriterijum za odabir			<p>Predlog: Četvrta stavka treba da poveća broj poena za lica mlađa od 40 godina, od 15 do 25 poena, jer bi to ohrabrilo mlade da ostanu u ruralnim područjima.</p> <p>Odgovor:</p>

				<p>Određeni bodovi čine dovoljnu razliku</p>
<p>Napomena</p>				<p>Kao zemlja, pristupili smo IPARD programu bez prethodno usvojenih strategija i nacionalnih programa za poljoprivredni razvoj, kao i bez pouzdanih sektorskih analiza koje su se svodile na jednostavnu statistiku. Kao rezultat toga, usledio je broj nerešenih problema, poput restitucije, iako je zahtevana od strane EU, kao i neusvajanje neophodnih zakona. Sve ovo nas upozorava da treba da uzmemo u obzir stvarnost i očigledne činjenice i da budemo svesni toga šta EU zahteva od nas. Na osnovu ovoga mogli bismo da stvorimo našu poljoprivrednu politiku, ali je većina naših poslovanja i gazdinstava nepripremljena za IPARD i nije kompetentna po pitanju investicija, te bi, državne i lokalne vlasti trebalo da daju veći nacionalni doprinos i da učestvuju u znatno većem obimu, ali bi i EU trebalo da obezbedi znatno veće fondove, posebno za 2015. godinu.</p> <p>Odgovor: Dokument je u potpunosti izrađen u skladu sa NARDS koja je u procesu usvajanja i koja je u potpunosti usklađena sa unutrašnjim i spoljašnjim zahtevima i dokumentima.</p>
<p>Opšti komentari po pitanju kriterijuma prihvatljivosti - veličina poljoprivrednog gazdinstva</p>	<p>20. jul 2014. godine</p>	<p>11. jul.-21. jul 2014. godine</p>	<p>Udruženje žena "Etno forum" Jelena Radojković Predsednica udruženja žena "Etno forum" i zamenica gradonačelnika opštine Svrlijig</p>	<p>Verujemo da su planirane mere u potpunosti neprihvatljive kada je u pitanju jug Republike Srbije. U siromašnom, južnom delu Republike Srbije su gazdinstva koja se smatraju "velikim" ukoliko imaju samo 10 goveda, pa tako ne mogu da se rangiraju kao mala ako imaju 20 grla goveda ili kao srednja sa 1.000 grla goveda. Takođe, njih možemo smatrati "velikim" ukoliko imaju 100 grla ovaca, što znači da sa 150 grla ovaca ne postoji mogućnost da budu posmatrana kao mala, ili srednja sa</p>

				<p>1.000 grla ovaca, kao što je to definisano IPARD II programom. Stiče se utisak da planirane mere prvog paketa za akreditaciju IPARD II programa neće biti od bilo kakve pomoći gazdinstvima u južnoj Srbiji uopšte, jer će biti ograničena setom kriterijuma prihvatljivosti za prijavljivanje za ove podsticaje, jer ne ispunjavaju definisane kriterijume.</p> <p>Predlog: Spustiti donju granicu veličine poljoprivrednog gazdinstva za prijavljivanje, kako bismo mi sa juga Republike Srbije mogli da uđemo u obzir za prijavljivanje za ove podsticaje.</p> <p>Ukoliko do toga ne dođe, veliki igrači će dobiti još više, dok će mali morati da zatvore svoju proizvodnju i da migriraju ka gradovima, u kojima već živi previše ljudi, a pitanje je ko će, tokom godina koje dolaze, ostati u ruralnim regionima i proizvoditi hranu za ljude koji žive u gradovima.</p> <p>Odgovor: Kao što je gore opisano, mala poljoprivredna gazdinstva biće podržana po osnovu NPRR.</p>
Opšte	17. jul 2014. godine	11. jul-21. jul 2014. godine	Zadružni savez Republike Srbije - Dragan Marković	<p>Propust da se usvoje dokumenta kao što su: Strategija - nacionalni program, operativna dokumentacija, otežava mogućnost izrade operativnog dokumenta (IPARD) visokog kvaliteta, bez prethodnog usvajanja akata, kako bi oni trebalo da pokažu krajnju orijentaciju u pogledu razvojnih ciljeva, mera ekonomske i poljoprivredne politike. Najznačajniji akt jeste program u kome treba pojasniti praktično sve ciljeve i korisnike, a mere treba identifikovati.</p> <p>Odgovor: IPARD je pripremljen u skladu sa <i>NARDS</i>, iako još uvek nije zvanično usvojena, dokument je u proceduri</p>

				usvajanja, a konačna verzija teksta se neće menjati, i stoga, može se koristiti kao osnova za razradu ovog programa.
Veličina poljoprivrednog gazdinstva	17. jul 2014. godine 21. jul 2014. godine	11. jul-21. jul 2014. godine 11. jul-21. jul 2014. godine	Zadružni savez Republike Srbije - Dragan Marković Savez udruženja poljoprivrednika Vojvodine 24400 Senta, Doža Đerđa 3434 - Mikloš Nađ, Predsednik Milorad Ćosić, NVO, Zeleni eko krug	<p>Koncept ovog dokumenta čini pretpostavka da smo osnovali dovoljan broj poljoprivrednih gazdinstava koja su funkcionalna i koja ispunjavaju minimalne ponuđene kriterijume, kao što su: 20 grla muznih krava; 20 grla tovnih goveda; 100 grla tovnih svinja; 150 grla ovaca ili koza; ili 2 ha pod zasadom jagodastog i bobičastog voća i 5 ha pod ostalim povrćem. Rezultati Popisa pokazuju da samo mali broj poljoprivrednih gazdinstava ispunjava ove kriterijume. Stoga, na osnovu rezultata Popisa, postoji 177.252 gazdinstava koja drže goveda, a samo 5.697 onih koja drže više od 20 grla goveda. Najveći broj gazdinstava (83.090) drži između 3 i 9 grla i logično, veliki broj njih bi trebalo da bude odgovorno za razvoj uzgoja goveda u Republici Srbiji. Dramatičniji su pokazatelji u okviru uzgoja ovaca i koza, gde samo 992 gazdinstva drže više od 100 grla, odnosno 1.657 gazdinstava drži 100 grla svinja.</p> <p>Neophodno je u program uključiti poljoprivredna gazdinstva sa malim brojem životinja ili hektara. Štaviše, program treba da dozvoli istim tim korisnicima da koriste fondove za osnovna stada i za ostvarivanje novih površina pod usevima/plantažama.</p> <p>Odgovor: Manja poljoprivredna gazdinstva kao i kupovinu životinja pokriće NPRR.</p>
Proizvodnja govedine visokog kvaliteta - "Baby beef"				Ovaj izazov pretpostavlja odgovarajuća rešenja u pružanju osnovnih resursa, kvalitetne teladi za tov. Uz pretpostavku da se u uzgoju goveda specijalizacija vrši u okviru

				<p>gazdinstava koja su se opredelila primarno za proizvodnju mleka i gazdinstava za tov i uz činjenicu da će većina postojećih priplodnih stada goveda koja imaju između jednog i dva grla goveda nestati, postoji potreba za razvojem novog načina proizvodnje u Republici Srbiji, po sistemu "krava-tele" gde je osnovni proizvod tele za dalji tov. Može se reći da je ovakav način uzgoja trenutno zanemaren, i iz tog razloga bi se mogao uključiti u potencijalno korišćenje sredstava u svrhu pružanja visoko kvalitetnog priplodnog materijala od goveda, do korišćenja sredstava za druge potrebe u ovu svrhu.</p> <p>Odgovor: Biće predloženo za NPRR program.</p>
ZOP ZGO proizvodi				<p>Dodatni vid proizvodnje treba jasno promovisati u okviru proizvodnje takozvanih tradicionalnih proizvoda ili "proizvoda sa oznakom geografskog porekla", što bi trebalo uključiti u sistem korišćenja ovih sredstava.</p> <p>Odgovor: Razmotreno u NPRR</p>
Klanice za 8 grla goveda ili 50 grla svinja				<p>Neophodno je razmotriti ponuđeni koncept klanica za 8 grla goveda ili 50 grla svinja sa ekološkog stanovišta i stanovišta ispunjenja neophodnih veterinarskih i sanitarnih zahteva, a ekonomičnost ovakve proizvodnje prevazilazi potrebu komentaranja.</p> <p>Zahtev da se ispune svi nacionalni standardi u okviru zaštite životne sredine nije realan.</p> <p>Odgovor: Svi korisnici moraju da ispune nacionalne standarde na kraju investicija, pre konačne isplate. Korisnici moraju da ispune samo minimum nacionalnih standarda opisanih u IPARD II programu.</p>

<p>Infrastrukturne investicije</p>				<p>Ograničavajući faktor u razvoju ruralnih područja predstavlja infrastruktura, a prvenstveno putevi. Počev od trenutnog stanja ruralne putne mreže koja ne ispunjava minimalne potrebe ruralnog stanovništva, ovo može biti prilika da se povuče značajan deo sredstava i da se reši ovo goruće pitanje.</p> <p>Odgovor: Početni broj mera usklađen je sa kapacitetima institucija i finansijskom raspodelom tokom programskog perioda. Infrastruktura može biti pokrivena NPRR i u kasnijoj fazi IPARD II programa ili u nekom drugom periodu programa.</p>
<p>Proizvodnja na nadmorskim visinama preko 400 metara</p>				<p>Od velike je važnosti planiranje vrste proizvodnje na nadmorskim visinama preko 400 metara gde smo napustili stvaranje proizvoda sa komparativnim prednostima (jagnjetina, govedina, određene vrste voća, itd.). Nadamo se da će konkretna rešenja biti ponuđena programom razvoja poljoprivrede.</p> <p>Odgovor: Dozvoljena je podrška i veća je stopa podrške za poljoprivredna gazdinstva iznad 500 metara nadmorske visine.</p>
<p>8.2. Investicije u fizičku imovinu poljoprivrednih gazdinstava</p>				<p>1) U sektoru za voće i povrće veći akcenat treba staviti da se interesi poljoprivrednika ostvaruju preko zadruga.</p> <p>2) U sektoru mleka, minimalan broj goveda treba smanjiti na 10 grla</p> <p>3) U sektoru za proizvodnju mesa, minimalan broj životinja treba prepoloviti na - 10 grla goveda, 75 grla ovaca, 50 grla svinja, itd.</p> <p>4) Predlaže se veći intenzitet pomoći mladim poljoprivrednicima sa 65% na 70% i predviđanje posebnih mogućnosti za pomoć mladim poljoprivrednim proizvođačima koji su početnici.</p>

				<p>Odgovor: Pokriveno NPRR, a smanjenje kriterijuma će značajno povećati broj potencijalnih korisnika, što će postaviti pitanje analize radnog opterećenja IPARD Agencije.</p>
8.3. Investicije u fizičku imovinu koje se tiču prerade i marketinga poljoprivrednih proizvoda i proizvoda ribarstva	21. jul 2014. godine	11. jul-21. jul 2014. godine	Savez udruženja poljoprivrednika AP Vojvodine 24400 Senta, Doža Đerđa 3434 - Mikloš Nađ, Predsednik	1) Prema našem mišljenju, uslovi za zainteresovana preduzeća treba da uključe dodatne zahteve da su preduzeća poslovala tokom najmanje 3 godine i da su tokom tog perioda bila likvidna.
	20. jul 2014. godine	11. jul-21. jul 2014. godine	PU "Zajednica živinara" Beograd - diplomirani inženjer Rade Škorić	2) U oblasti prerade voća i povrća, među korisnicima treba da budu i mikro pravna lica.
8.6. Diverzifikacija ruralne ekonomije				<p>Odgovor: Ukoliko budemo imali previše korisnika u okviru sprovođenja programa, izmienićemo ga u drugoj fazi i uvesti dodatne zahteve. Uzeto u razmatranje i mikro pravna lica su uključena.</p> <p>Prema našem mišljenju, ono što nedostaje pored razvoja i povećanja kapaciteta turističkog smeštaja, jeste mogućnost za razvoj one strane turizma koja se zasniva na pružanju komercijalnih usluga. Da bi se povećao kvalitet hrane za turiste, predlaže se uvođenje koncepta lokalnih proizvođača hrane (mesa, mlečnih proizvoda, itd.)</p> <p>Odgovor: Iako nije planirana u okviru predložene mere, oprema za postojeća pitanja je prihvatljiva i može doprineti lokalnoj proizvodnji, kao i podršci u prodaji, što je takođe prihvatljivo.</p>
8.2.,8.3., 8.6. Transparentna komunikacija sa zainteresovanim pojedinačnim poljoprivrednicima i preduzetnicima				<p>1) Pozive za podnošenje prijave bi trebalo objaviti i na internet stranici ministarstva i u dnevnoj štampi i drugim sredstvima javnog informisanja. Takođe, trebalo bi da budu direktno upućeni udruženjima poljoprivrednika.</p> <p>2) Rang listu bi trebalo objaviti</p>

				<p>putem javnih medija i poslati zainteresovanim stranama bilo elektronskim putem ili poštom.</p> <p>Odgovor: Biće dostupno na vreme.</p>
Sektor živinarstva - proizvodnja jaja				<p>Predlog: Treba izmeniti Poglavlja 8.2. i 8.3. gde osim sektora za mleko i meso treba predvideti i sektor za proizvodnju konzumnih jaja, obzirom na ogromne investicije zahtevane u Zakonu o dobrobiti životinja i na zahteve po pitanju klasiranja, pakovanja, skladištenja i transportovanja jaja.</p> <p>Odgovor: Jaja se mogu razmatrati u okviru podrške u NPRR.</p>
Predlozi iz nacrtu Strategije poljoprivrede i ruralnog razvoja 2014 -2024	20. jul 2014. godine	11. jul-21. jul 2014. godine	UP "Zajednica živinara" Beograd - dipl. inženjer Rade Škorić	1) Obezbediti subvencije za eksploataciju plodnih jata, kako nije bilo dovoljno podsticaja kada se uzme u obzir ukupan obim proizvodnje živine i jaja;
Radna grupa za stočarstvo	20. jul 2014. godine	11. jul-21. jul 2014. godine	Poljoprivredni fakultet, Univerzitet u Novom Sadu - Departman za stočarstvo - prof. dr Snežana Trivunović, Direktor	<p>2) Imajući u vidu veliki udeo "sive ekonomije" u proizvodnji i prodaji proizvoda od živine, subvencije za uzgoj i proizvodnju jaja bi podstakle značajan napredak ka prelasku na zakonske tokove ekonomije;</p> <p>3) Subvencije su neophodne za investiranje u objekte i opremu radi ispunjenja pravnih zahteva za čuvanje životinja u pogledu dobrobiti životinja, gde ove uslove u okviru proizvodnje konzumnih jaja ispunjava samo 5% poljoprivrednih gazdinstava;</p> <p>4) Zbog velikih troškova proizvodnje brojler pilića, trebalo bi da postoje subvencije za izgradnju i opremu za "obnavljanje" energije, korišćenjem solarne energije i opreme za kompletno poboljšanje energetske efikasnosti u okviru živinarske proizvodnje. Nedostatak ovakvih investicija vodiće ka skupoj proizvodnji i nekonkurentnoj industriji;</p> <p>5) Treba videti priliku za dalji razvoj</p>

				<p>živinarske industrije u uzgoju ćurki, pataka i gusaka isključivo u vidu programa za izvoz, usled slabog konzumiranja istih i slabe kupovne moći u Republici Srbiji. Ovaj razvoj obuhvata značajno investiranje u proizvodne kapacitete i klanice, u skladu sa svim neophodnim standardima. Proizvodnju konzumnih jaja bi trebalo razviti u pogledu različitih načina čuvanja istih (baterijski kavezi, podni sistem, korišćenje ispusta, slobodno u prostoru, itd.).</p> <p>Odgovor: Izgradnja i opremanje su prihvatljivi i plodna jata će biti razmatrana u okviru NPRR.</p>
8.2.3.1. Specifični ciljevi mere Sektor 1: Mleko				<p>Da li je to slučajnost ili je sa namerom izostavljena proizvodnja ovčijeg i kozijeg mleka?</p> <p>Odgovor: NPRR.</p>
8.2.6.5. Ostali zajednički kriterijumi prihvatljivosti	20. jul 2014. godine	11. jul -21. jul 2014. godine	Poljoprivredni fakultet, Univerzitet u Novom Sadu - Departman za stočarstvo - prof. dr Snežana Trivunović, Direktor	<p>Univerzitetska diploma - Smatram da bilo kakva univerzitetska diploma nije dovoljan uslov za rad u poljoprivredi! Obuka: O kakvoj vrsti obuke je reč?</p>
8.2.7. Specifični kriterijumi prihvatljivosti (po sektoru) Sektor 2: Meso	20. jul 2014 godine	11. jul-21. jul 2014. godine	Fakultet za primenjenu ekologiju Futura, Univerzitet Singidunum - Vesna Vandić, Sekretar	<p>Proizvodnja mesa?</p> <p>Odgovor: Verujemo da je univerzitetska diploma dovoljna. Akreditovane obuke.</p>
8.2.9. Kriterijum za odabir				<p>Korisnik je član zadruge ili zadrugar: zašto zadruga? Mislim da bi trebalo tome da dodamo udruženja.</p> <p>Odgovor: Odlučili smo da zadržimo samo zadruge radi veće naglašenosti.</p>
8.3.8. Prihvatljivi troškovi Sektor 1: Odeljenje za mleko i mlečne				<p>Ponavlja se i treba da se izbriše - Oprema za jednostavna ispitivanja koja može da razgraniči dobar i loš</p>

proizvode				kvalitet mleka. Odgovor: Uzeto u obzir.
8.2.1. Pravni osnov SS				Neophodno je precizno navesti opšte ciljeve unutar sektora u okviru sprovođenja ZPP EU nakon ovih pravnih okvira. Odgovor: Odgovarajući pravni okvir je dat u dokumentu.
8.2.2 Pojašnjenje nacionalnih standarda	20. jul 2014. godine 19. jul 2014. godine	11. jul -21. jul 2014. godine 11. jul -21. jul 2014. godine	Fakultet za primenjenu ekologiju Futura, Univerzitet Singidunum - Vesna Vandić, Sekretar	Koji su to standardi? Trebalo bi ih navesti da bi se bolje razumeli. Odgovor: Spisak standarda nalazi se u Prilogu IPARD II programa
8.2.2 Pojašnjenje Sektor 1: Mleko			Projekat Podrška civilnog društva u javnoj administraciji u okviru IPA II za ruralni razvoj sa fokusom na meru 202, Ivana Stefanović Ristin, vođa projekta	Mlekarski sektor treba da uključi kozje i ovčije mleko! Odgovor: Biće u NPRR.
8.2.2 Pojašnjenje Sektor 1: Mleko Proizvodnja malih razmera				Nedostaju statistički podaci i podaci iz Popisa poljoprivrede koje treba navesti da bi se izbegla proizvoljna tumačenja. Odgovor: Detaljne analize sektora nisu deo IPARD II programa, već samo kratki pregledi.
8.2.2 Pojašnjenje Sektor 1: Mleko Održivo poslovanje gazdinstva				Navesti sve specifične ciljeve i potrebe po pitanju investiranja u ovaj sektor! Odgovor: Priložen je odgovarajući spisak.
8.2.2 Pojašnjenje Sektor 2: Meso				1) Prikladnije je reći SEKTOR ZA UZGOJ GOVEDA, SVINJA, OVACA, ŽIVINE, itd., nego MESNOPRERAĐIVAČKI SEKTOR, a predlog je da se svakom od ovih sektora dodeli zasebno poglavlje jer su problemi specifični za svaki podsektor, kao što su i potrebe svakog podsektora jedinstvene!

				<p>2) Šta se dešava sa živinarskim sektorom za proizvodnju jaja?</p> <p>3) Terminološki se koristi proizvodnja ili držanje goveda?</p> <p>4) Sektor za uzgoj goveda! Ovo ponovo postavlja pitanje drugih sektora stočarstva - svinja, ovaca, koza i živine?</p> <p>5) Proizvodnja govedine? Ispod se koristi termin čuvanje...? Uskladiti tekst sa tehničkim terminima i logičnim redosledom u interpretaciji!</p> <p>6) Ekološki standardi - Navesti standarde koji se primenjuju!</p> <p>Odgovor: Terminologija je uzeta iz programskog šablona koji je omogućio DG AGRI Sektor za jaja nije uključen. Tekst je usklađen sa predlogom. Standardi su navedeni u Prilogu.</p>
8.2.2 Pojašnjenje Sektor 3: Sektor za voće i povrće				<p>Šta se dešava sa vinogradarstvom?</p> <p>Odgovor: NPRR.</p>
8.2.2 Pojašnjenje Sektor 4: Ostali usevi (žitarice, uljarice, šećerna repa)				<p>Šta se dešava sa stočnom hranom/krmnim biljem?</p> <p>Odgovor: Nije predviđeno IPARD II programom, delimično je pokriveno NPRR i programom za poljoprivredu.</p>
8.2.3.1. Specifični ciljevi mere Sektor 1: Mleko				<p>1) 20-100 grla goveda: gazdinstva sa manje od 20 grla će propasti!</p> <p>2) Neophodno je identifikovati oblasti u okviru kojih treba poboljšati ove podsticaje sektora kroz predviđene ciljeve.</p> <p>Odgovor: NPRR.</p>
8.2.3.1. Specifični ciljevi mere Sektor 2: Meso				<p>Pre definisanja mera neophodno je imati osnovnu analizu sektora iz kog proizilaze te mere za podsticaj! Predlog: razdvojiti sektor za uzgoj goveda, ovaca i svinja (nedostaje</p>

				<p>sektor za uzgoj koza).</p> <p>Odgovor: Analize sektora se izrađuju pre nego što se osmisle mere. Poglavlja su data u šablonu za izradu programa.</p>
8.2.3.1. Specifični ciljevi mere Sektor 4: Ostali usevi (žitarice, uljarice, šećerna repa)				<p>1) 2-50 ha: nedostaju klase/tipovi zemljišta i kategorije vlasništva kao i detalji o zakupu! 2) 20 ha: Koje klase/tipovi zemljišta, kakav status vlasništva?</p> <p>Odgovor: Nije potrebno navesti tipove zemljišta. Predviđen je ugovor za iznajmljivanje i on je opisan u programu.</p>
8.2.6.1. Tipovi odgovarajućih gazdinstava				<p>1) Obaveze prema državi: navesti obaveze koje će se primenjivati! 2) 5 godina rentiranja/zakupa zemljišta: Zemljište u Republici Srbiji se rentira/daje u zakup na periode kraće od 5 godina, ponovo razmotriti ovaj zahtev!</p> <p>Odgovor: Biće detaljnije razrađeno u prijavnim formularima. Zahtev je obavezan i prethodno definisan u programskom šablonu.</p>
8.2.6.2. Poštovati nacionalne standarde				<p>Navesti sertifikate, standarde i odgovarajuće državne organe, pošto je krajnje nejasno koje od uslova treba ispuniti, a oni će biti obavezni!</p> <p>Odgovor: Uzeto u obzir, spisak je uključen u program.</p>
8.2.6.3. Ekonomska isplativost imanja				<p>Pravno lice iz teksta ili gazdinstvo/poljoprivredno gazdinstvo iz naslova? Terminologija je izmešana i nejasno je na koga će se primenjivati obaveze!</p> <p>Odgovor: Na onog ko se prijavljuje za investicije.</p>

8.2.6.4. Standardi EU			<p>Definisati standarde!</p> <p>Odgovor: Prilog IPARD II programa.</p>
8.2.6.5. Ostali zajednički kriterijumi prihvatljivosti			<p>1) Ovo je program, ne sporazum! 2) Bolje je reći korisnici nego kandidati! 3) Dužina trajanja statusa registrovanog gazdinstva: registrovano kao aktivno poljoprivredno gazdinstvo ili su dozvoljena oba statusa? 4) Visoka stručna sprema: Osnovne studije ili puno četvorogodišnje obrazovanje?</p> <p>Odgovor: Terminologija je u skladu sa programskim šablonom, svi kandidati neće biti i korisnici. Samo aktivna, pasivna se ne mogu kandidovati, zato i jesu pasivna. Puno četvorogodišnje studije, osnovne ćemo razmotriti ponovo.</p>
8.2.6.6. Investicije u postrojenja obnovljive energije			<p>Da li je neophodno navesti podsticaje za investicije u okviru nacionalnog plana? Ako jeste, onda je apsolutno neophodno nabrojati ih sve!</p> <p>Odgovor: Finansijske tabele su deo IPARD programa.</p>
8.2.9. Kriterijumi za odabir			<p>1) Područja sa otežanim uslovima rada u poljoprivredi: navesti pravni osnov tj. nacionalni propis kojim se imenuju otežani uslovi rada u poljoprivredi. 2) Organska poljoprivreda: da li planirate specijalne mere za organsku proizvodnju? Ako je to slučaj, onda su one izostavljene u ovom pregledu! 3) Investicioni projekti su u okviru mlekerskog sektora ili mesnoprerađivačkog sektora: zbog čega nisu navedeni drugi proizvodi, već samo mlečni i mesni proizvodi? 4) Kandidat je žena: bolje je reći</p>

				<p>poljoprivredno gazdinstvo je u vlasništvu žene ili gazdinstvo je registrovano na ženu!</p> <p>5) Za člana zadruge, navesti period članstva pre prijavljivanja!</p> <p>Odgovor: Propisi u vezi sa definisanjem, kao i spisak područja sa otežanim uslovima u radu u poljoprivredi nalaze se u Prilogu. Organska poljoprivreda će posebno biti razmatrana u drugoj fazi i zainteresovane strane će biti obavestene o tome. Voće i povrće je uključeno u investicionu podršku. Ne moraju svi potencijalni korisnici da budu i vlasnici i nema potrebe da se kaže da žena treba da bude vlasnik gazdinstva. Nije potrebno navesti period članstva u zadruzi, to je samo kriterijum za rangiranje.</p>
8.2.12. Pokazatelji i ciljevi				<p>1) Ukupan broj podržanih projekata - 6.505: po kom osnovu je napravljena ova procena, jer deluje prilično nerealno?</p> <p>2) Ukupne investicije u fizički kapital prema podržanim gazdinstvima u EUR - 155.979.487: nerealan iznos u odnosu na broj planiranih projekata.</p> <p>Odgovor: Ciljevi su izračunati na osnovu dostupnih statističkih podataka, dostupnih sredstava, kriterijuma, prethodnih intervencija i vrednovanja; stoga, može doći do grešaka.</p>
8.2.14. Geografski obim mere				<p>Neophodno je konkretno navesti područja koja pripadaju urbanim ili ruralnim područjima!</p> <p>Odgovor: Ne, nije, čitava teritorija Republike Srbije (bez Kosova i Metohije) je kvalifikovana.</p>
8.6.6. Zajednički				<p>1) Na osnovu odredaba Zakona o</p>

<p>kriterijumi prihvatljivosti</p>			<p>turizmu, nisu svi objekti koji učestvuju u aktivnostima turizma u obavezi da se registruju, ali treba da budu na spisku Registra turizma koji je u Agenciji za privredne registre Republike Srbije (APR). Čak se na spisku nalaze i fizička lica koja nemaju status pravnog lica, tj. nisu registrovana u APR-u. Na primer, vlasnici kategorisanih objekata za smeštaj posetilaca su fizička lica koja posluju preko posrednika: lokalne turističke organizacije ili agencije! Korisnik koga treba uključiti bi trebalo da bude VLASNIK KATEGORISANOG SMEŠTAJA! Ukoliko se zadrži sadašnja formulacija, vlasnici kategorisanih objekata za smeštaj u okviru turizma u industriji domaće radinosti ili vlasnici ruralnih turističkih gazdinstava neće moći da postanu korisnici ovih podsticaja!</p> <p>2) Ekonomska isplativost pravnog lica: ne pravno lice, već nosilac poslovanja, zato što su ove mere namenjene gazdinstvima poljoprivrednih vlasnika ili vlasnicima objekata koji se koriste u svrhe turizma!</p> <p>Odgovor: Uzeto u razmatranje.</p>
<p>8.6.8. Prihvatljivi troškovi</p>			<p>1) Podnosilac prijave se nalazi u planinskom predelu: ispravka - u ruralnim područjima, zato što ruralna područja nisu samo u planinskim predelima!</p> <p>Osnovne studije u trajanju od četiri godine nastavnog plana i programa!</p> <p>Odgovor: Ispravno je reći planina.</p>
<p>Opšti komentari</p>			<p>1) <i>LEADER</i> mere, na osnovu informacija koje smo redovno primali protekle dve godine od predstavnika ministarstva, su pripremljene i spremne za akreditaciju. Iz nekog razloga, nisu uključene za akreditaciju u prvom</p>

				<p>talasu, uz mere za investicije u fizičku imovinu poljoprivrednih gazdinstava, investicije u fizičku imovinu koje se tiču prerade i marketinga poljoprivrednih proizvoda i proizvoda ribarstva, diverzifikaciju poljoprivrednih gazdinstava, i razvoj poslovanja i tehničku pomoć? Zahtev predstavnika LAG širom Republike Srbije jeste da <i>LEADER</i> mera ni pod kojim uslovima ne bude isključena iz akreditacije u prvom talasu, kako bi se osiguralo sprovođenje na vreme;</p> <p>2) Mera - Diverzifikacija poljoprivrednih gazdinstava i razvoj poslovanja pokriva isključivo oblast turizma. Ovo je pogubno za sve one koji su uključeni u druge aktivnosti u ruralnim područjima, tu posebno insistiramo na preporuci da ova mera predvidi makar podršku za sektor obnovljive energije i sektor za preradu na poljoprivrednom gazdinstvu.</p> <p>Odgovor: Trenutni kapaciteti institucija dozvoljavaju samo predložene mere. Preostali deo mera za diverzifikaciju planiran je po osnovu NPRR.</p>
8.2.1. Pravni osnov	19. jul 2014. godine	11. jul-21. jul 2014. godine	Projekat Podrška civilnog društva u javnoj administraciji u okviru IPA II za ruralni razvoj sa fokusom na meru 202, Ivana Stefanović Ristin, vođa projekta	<p>Zajedno uz nacrt programa, Priloge na koje se poziva u okviru programa bi trebalo priložiti uz isti.</p> <p>Odgovor: Biće dostupno sa svom dokumentacijom na internet stranici ministarstva.</p>
8.2.2. Pojašnjenje Sektor 1: Mleko	21. jul 2014. godine	11. jul-21. jul 2014. godine	Grad Niš, Uprava za poljoprivredu i razvoj sela Ivan Pavlović, koordinator grupe za upravljanje i koordinaciju projekata	<p>1) Predlog - uključiti čitav sektor mleka, tj. bez isključivanja kozijeg i ovčijeg mleka;</p> <p>2) Nizak nivo kvaliteta proizvodnje mleka: nisu priloženi statistički podaci koji podržavaju ove tvrdnje.</p> <p>Odgovor: NPRR, podaci su preuzeti iz sektorskih analiza.</p>

8.2.2. Pojašnjenje Sektor 2: Meso			<p>1) Goveda se ne proizvode već se čuvaju/drže/uzgajaju. 2) Ne sektor za goveda, već sektor za uzgoj goveda/stočarstvo; 3) Dobrobit životinja i ekološki uslovi: predlog je ojačati ove argumente opipljivim činjenicama.</p> <p>Odgovor: Uzeto u razmatranje, termin goveda zamenjen terminom krave.</p>
8.2.2. Pojašnjenje Sektor 3: Sektor za voće i povrće			<p>Šta se dešava sa vinogradarstvom?</p> <p>Odgovor: NPRR.</p>
8.2.3.1. Specifični ciljevi mere Sektor 1: Mleko			<p>1) 20-100 grla goveda: bilo bi efikasnije odnositi se prema specifičnim područjima nego prema broju grla (npr. Hrvatska); 2) Nedostaju sektorske analize, a samim tim je planiran nerealan obim proizvodnje za sve sektore.</p> <p>Odgovor: Sektorske analize postoje. Broj krava uzet je kao kriterijum u konsultacijama sa drugim odeljenjima ministarstva.</p>
8.2.3.1. Specifični ciljevi mere Sektor 4: Ostali usevi (žitarice, uljarice, šećerna repa)			<p>1) Obnovljiva energija se ne spominje kao vid investiranja!</p> <p>Odgovor: Obnovljiva energija je uključena nakon konsultacija.</p>
8.2.4. Povezanost sa drugim IPARD merama u okviru programa i sa nacionalnim merama			<p>1) Zbog čega Mera za ruralnu infrastrukturu (301) nije uključena u IPARD II program, jer može u potpunosti biti finansirana kroz IPARD? 2) Da li se Mera za ruralnu diverzifikaciju planira po osnovu IPARD II programa ili NPRR?</p> <p>Odgovor: Ne postoji odgovarajuća analiza potreba, nema kapaciteta, mali budžet za čitav Program.</p>
8.2.6.1. Tipovi prihvatljivih			<p>1) Obaveze prema državi: nije navedeno koje su to obaveze;</p>

gazdinstava				<p>2) 5 godina rentiranja/zakupa zemljišta: Zemljište u Republici Srbiji se obično rentira/daje u zakup na period između 1-3 godine (za useve ili stoku).</p> <p>Odgovor: Detalji će biti definisani u pozivu za prijavljivanje. 5 godina zahteva program i to se mora poštovati.</p>
8.2.6.2. Poštovati nacionalne standarde				<p>Definisati standarde, sertifikate i relevantne javne vlasti na koje se misli?</p> <p>Odgovor: Spisak standarda se nalazi u Prilogu.</p>
8.2.6.3 Ekonomska održivost gazdinstva				<p>1) Pravno lice iz teksta ili gazdinstvo/poljoprivredno gazdinstvo iz naslova?</p> <p>Odgovor: Odnosi se na korisnika.</p>
8.2.12. Pokazatelji i ciljevi				<p>1) Ukupan broj podržanih projekata - 6.505: previše projekata. Primer Hrvatske - 277 projekata; 2) broj gazdinstava koja investiraju u stočarstvo u pogledu smanjenja N2O i emisija metana (skladištenje stajskog đubriva): pojasniti na koji način se došlo do procenjenog broja; 3) Ukupne investicije u fizički kapital prema podržanim gazdinstvima u EUR - 155.979.487: nerealan iznos zasnovan na broju planiranih projekata. Hrvatska je predvidela 151.000 EUR za 277 predloženih projekata.</p> <p>Odgovor: Uzeto u razmatranje, cifre su izmenjene.</p>
8.2.13. Administrativne procedure				<p>Nije jasno ko može da preda prijavu.</p> <p>Odgovor: Prihvatljiv korisnik.</p>
Mera - Diverzifikacija ruralne ekonomije				<p>1) Ukoliko je sveobuhvatan cilj ove mere povećanje stepena diverzifikacije i razvoj ekonomskih aktivnosti u ruralnim područjima, uz mogućnost stvaranja radnih mesta i</p>
Opšti komentari				

				<p>takođe poboljšanja kvaliteta života u ruralnim područjima, razvoj isključivo TURIZMA, kao jedine aktivnosti u okviru ove mere se smatra neprihvatljivim. Ako se ova mera zasniva isključivo na turizmu, logično je da je bitno da se uporedo sa ovom merom istovremeno sprovede Mera za obnovu i razvoj ruralne infrastrukture, jer, ukoliko pogledamo južnu Srbiju, jedina mesta koja imaju mogućnost da pruže turističke uslove su infrastrukturno nerazvijena, a stoga bi, ova mera sama za sebe bila nepotpuna. Ukoliko želimo da omogućimo diverzifikaciju ekonomije u ruralnim područjima, neophodno je proširiti spektar aktivnosti na one aktivnosti koje podstiču razvoj ruralne ekonomije, a koje se posebno odnose na:</p> <ol style="list-style-type: none"> (1) direktnu prodaju, (2) tradicionalne zanate, (3) preradu na poljoprivrednom gazdinstvu, (4) obnovljive izvore energije, (5) usluge u ruralnim područjima; <p>2) Spisak prihvatljivih troškova je nedovoljno definisan, a to je slučaj i sa prihvatljivim aktivnostima.</p> <p>Odgovor: Neke mere će biti u NPRR, a neke treba pokriti iz drugih fondova i nacionalnih programa drugih ministarstava.</p>
Mera - Investicije u fizičku imovinu poljoprivrednih gazdinstava Opšti komentari	21. jul 2014. godine	11. jul-21. jul 2014. godine	Grad Niš, Uprava za poljoprivredu i razvoj sela Ivan Pavlović, koordinator grupe za upravljanje i koordinaciju projekata	Dve predviđene mere IPARD II programa (Investicije u fizičku imovinu poljoprivrednih gazdinstava i Investicije u fizičku imovinu koje se tiču prerade i marketinga poljoprivrednih i proizvoda ribarstva) se koncentrišu na poljoprivredna gazdinstva koja teže ka proizvodnji kvalitetnih sirovina koje se mogu koristiti u prerađivačkoj industriji, ili na investicije u fizičku imovinu koje se tiču prerade i prodaje poljoprivrednih proizvoda i
	21. jul 2014. godine	11. jul-21. jul 2014. godine	Udruženje poljoprivrednih proizvođača Sente Jožef Kovač, Predsednik	

			<p>proizvoda ribarstva čime bi sektor za preradu ojačao svoje kapacitete. Na taj način, nema podsticaja za poljoprivrednike koji bi želeli da izađu iz primarne proizvodnje i da se povežu sa preradom. Stoga bi trebalo uzeti u obzir direktnu prodaju i preradu na poljoprivrednom gazdinstvu. Međutim, napomenuto je da su ovi podsticaji planirani kao deo nacionalnih mera, dok demarkacija koja se spominje u dokumentu u Glavi H, nije sastavni deo predloženih mera.</p> <p>Odgovor: Razgraničenje između NPRR i IPARD II programa je deo IPARD II programa.</p>
Opšte			<p>1) Poljoprivreda zemlje može da postane konkurentna, orijentisana ka izvozu, ako je zasnovana na poljoprivrednim gazdinstvima racionalnih veličina i zadrugama, koje rade po osnovu principa članova Međunarodnog saveza zadruga. UN su proglasile 2012. godinu međunarodnom godinom zadruga, i stoga su želele da privuku pažnju na činjenicu da bez državne podrške zadrugama nema ekonomskog rasta ni značajnog stvaranja radnih mesta, pošto su uspešne zadruge među ključnim preduslovima za pronalaženje izlaza iz ekonomske krize. Zbog važnih zadružnih principa i vrednosti, zadruge se razlikuju od ostalih vidova preduzetništva pošto, osim solidarnosti, pružaju podršku slabijima i nose ekonomsku važnost koja daje ogroman doprinos sveobuhvatnom razvoju nacije. Naš cilj bi trebalo da bude postizanje konkurentne poljoprivrede koja stvara zaradu, što nije moguće bez novih vrsta zadruga, posebno zadruga zasnovanih na proizvodnim linijama;</p> <p>2) IPARD II program bi trebalo konkretno da omogući uslove za</p>

				<p>osnivanje, rad i razvoj novih zadruga (na osnovu principa Međunarodnog saveza zadruga.)</p> <p>Odgovor: Zadruga su pravna lica i stoga, pogodne su za pružanje podrške. Grupe proizvođača su nova tema za Srbiju i planiramo da radimo na promovisanju ovog koncepta u budućnosti. Posebna podrška može da se pruži grupama proizvođača, a ne zadrugama.</p>
Ostali komentari				<p>1) Jačanje kapaciteta i motivisanje proizvođača na razne vrste udruživanja - interes u udruživanju, prvenstveno kroz zapadni model zadruga (zadruga zasnovane na proizvodnim linijama);</p> <p>2) Investiranje u preradu i marketing poljoprivrednih proizvoda, naglašavajući preradu lokalnih sirovina i brendiranje lokalnih proizvoda; povećati podršku za proizvođače i nove zadruga;</p> <p>3) Povećati podršku za jačanje prenosa znanja - specifični projekti za uvođenje novih proizvodnih i tehnoloških sistema.</p> <p>Odgovor: Motivisanje na razne vrste udruživanja postoji kroz dodatno bodovanje u kriterijumima za odabir za članove zadruga. Marketing predstavlja prihvatljiv trošak, a brendiranje je podržano NPRR. Prenos znanja je pokriven programom Savetodavnih službi.</p>
<p>Mera - Investicije u fizičku imovinu poljoprivrednih gazdinstava</p> <p>Opšti komentari</p>	21. jul 2014. godine	11. jul-21. jul 2014. godine	<p>Udruženje poljoprivrednika "Banatski forum", Zoran Sefkerinac predsednik Upravnog odbora</p>	<p>Predlog: Predložena snaga traktora za traktore koje treba kupiti je mala ako uzmemo u obzir veličinu poljoprivrednih gazdinstava i nove načine proizvodnje. Predlog je da se poveća broj kW na 250 kW.</p> <p>Odgovor: DG AGRI se ne slaže sa povećanjem broja kW za traktore uz objašnjenje da je ova mera samo privremeno prihvaćena u IPARD II programu radi bolje realizacije i iskorišćenja</p>

				sredstava i podržava manje korisnike koji bi imali koristi od kupovine traktora, ali ne mogu da ga priušte.
--	--	--	--	---

Prilog 7
LISTA NASELJENIH MESTA IZVAN RURALNIH PODRUČJA

Redni broj	Matični broj opštine	Naziv opštine	Matični broj naselja	Naziv naselja	Gustina naseljenosti (preko 150 stanovnika/km ²)
1.	70092	Beograd - Barajevo	703494	Barajevo	158,10
	70092	Beograd - Barajevo	703559	Vranić	159,23
	70092	Beograd - Barajevo	703567	Guncati	234,12
	70092	Beograd - Barajevo	703591	Meljak	334,05
	70106	Beograd - Voždovac	703621	Beli Potok	233,25
	70106	Beograd - Voždovac	703630	Zuce	167,38
	70106	Beograd - Voždovac	703648	Pinosava	344,78
	70106	Beograd - Voždovac	791016	Beograd (Voždovac)	4289,58
	70114	Beograd - Vračar	791024	Beograd (Vračar)	19631,45
	70122	Beograd - Grocka	703672	Boleč	515,32
	70122	Beograd - Grocka	703702	Vinča	371,16
	70122	Beograd - Grocka	703729	Vrčin	184,72
	70122	Beograd - Grocka	703737	Grocka	244,67
	70122	Beograd - Grocka	703770	Kaluđerica	2881,20
	70122	Beograd - Grocka	703796	Leštane	1121,56
	70149	Beograd - Zvezdara	791032	Beograd (Zvezdara)	4879,34
	70157	Beograd - Zemun	703915	Ugrinovci	214,73
	70157	Beograd - Zemun	791059	Beograd (Zemun)	1582,79
	70165	Beograd - Lazarevac	703982	Veliki Crljeni	248,25
	70165	Beograd -	704091	Lazarevac	1455,18

	Lazarevac			
70165	Beograd - Lazarevac	704156	Petka	188,13
70165	Beograd - Lazarevac	704288	Šopić	177,24
70173	Beograd - Mladenovac	704377	Granice	249,80
70173	Beograd - Mladenovac	704440	Međulužje	198,81
70173	Beograd - Mladenovac	704458	Mladenovac (varoš)	2077,93
70173	Beograd - Mladenovac	704466	Mladenovac (selo)	283,02
70173	Beograd - Mladenovac	704504	Rajkovac	219,84
70181	Beograd - Novi Beograd	791067	Beograd (Novi Beograd)	5270,50
70190	Beograd - Obrenovac	704563	Barič	471,03
70190	Beograd - Obrenovac	704571	Belo Polje	305,02
70190	Beograd - Obrenovac	704652	Zabrežje	190,23
70190	Beograd - Obrenovac	704679	Zvečka	355,69
70190	Beograd - Obrenovac	704725	Mala Moštanica	168,57
70190	Beograd - Obrenovac	704733	Mislođin	175,33
70190	Beograd - Obrenovac	704741	Obrenovac	2684,94
70190	Beograd - Obrenovac	704792	Rvati	1757,13
70190	Beograd - Obrenovac	704814	Stubline	153,13
70190	Beograd - Obrenovac	704849	Urovci	153,47
70203	Beograd - Palilula	704865	Borča	814,10
70203	Beograd - Palilula	704920	Slanci	166,57
70203	Beograd - Palilula	791075	Beograd	1572,89

				(Palilula)	
	70211	Beograd - Rakovica	791083	Beograd (Rakovica)	3615,10
	70220	Beograd - Savski Venac	791091	Beograd (Savski Venac)	2781,40
	70238	Beograd - Sopot	705055	Ralja	209,62
	70238	Beograd - Sopot	705101	Sopot	1565,83
	70246	Beograd - Stari Grad	791105	Beograd (Stari Grad)	8946,19
	70254	Beograd - Ćukarica	705136	Ostružnica	329,69
	70254	Beograd - Ćukarica	705179	Rušanj	277,67
	70254	Beograd - Ćukarica	705187	Sremčica	927,88
	70254	Beograd - Ćukarica	705195	Umka	507,66
	70254	Beograd - Ćukarica	791113	Beograd (Ćukarica)	2261,36
	71293	Beograd - Surčin	703834	Bečmen	188,22
	71293	Beograd - Surčin	703869	Dobanovci	152,71
	71293	Beograd - Surčin	703877	Jakovo	201,27
	71293	Beograd - Surčin	703907	Surčin	297,41
2.	80284	Novi Sad	802751	Budisava	247,23
	80284	Novi Sad	802778	Veternik	900,40
	80284	Novi Sad	802786	Kač	156,80
	80284	Novi Sad	802794	Kisač	171,57
	80284	Novi Sad	802824	Novi Sad	3023,80
	80284	Novi Sad	802859	Rumenka	229,94
	80284	Novi Sad	802883	Futog	223,87
	80519	Petrovaradin	802760	Bukovac	282,59
	80519	Petrovaradin	802816	Ledinci	242,15
	80519	Petrovaaradin	802832	Petrovaradin	571,58
	80519	Petrovaradin	802867	Sremska Kamenica	402,52
3.	71285	Niš - Niška Banja	729191	Jelašnica	157,83
	71285	Niš - Niška Banja	729353	Nikola Tesla	1753,03

	71285	Niš - Niška Banja	729370	Niška Banja	906,74
	71285	Niš - Niška Banja	729477	Prva Kutina	150,93
	71285	Niš - Niška Banja	729485	Prosek	180,30
	71307	Niš - Pantelej	729027	Gornja Vrežina	157,64
	71307	Niš - Pantelej	729094	Donja Vrežina	1732,04
	71307	Niš - Pantelej	729205	Kamenica	193,03
	71307	Niš - Pantelej	792012	Niš (Pantelej)	6481,95
	71315	Niš - Crveni krst	729043	Gornja Toponica	190,06
	71315	Niš - Crveni krst	729078	Gornji Komren	158,77
	71315	Niš - Crveni krst	729167	Donji Komren	255,66
	71315	Niš - Crveni krst	729329	Medoševac	519,36
	71315	Niš - Crveni krst	729469	Popovac	408,53
	71315	Niš - Crveni krst	729574	Trupale	170,21
	71315	Niš - Crveni krst	729582	Hum	155,59
	71315	Niš - Crveni krst	729612	Čamurlija	153,71
	71315	Niš - Crveni krst	792039	Niš (Crveni krst)	1714,10
	71323	Niš - Palilula	728004	Mramor	614,02
	71323	Niš - Palilula	728942	Bubanj	284,97
	71323	Niš - Palilula	729019	Gabrovac	156,95
	71323	Niš - Palilula	729060	Gornje Međurovo	239,60
	71323	Niš - Palilula	729159	Donje Međurovo	195,24
	71323	Niš - Palilula	729264	Lalinac	154,90
	71323	Niš - Palilula	729388	Deveti maj	968,32
	71323	Niš - Palilula	729434	Pasi Poljana	503,26
	71323	Niš - Palilula	729558	Suvi Do	293,38
	71323	Niš - Palilula	729639	Čokot	380,41
	71323	Niš - Palilula	792055	Niš (Palilula)	2464,65
	71331	Niš - Medijana	728934	Brzi Brod	1793,82
	71331	Niš - Medijana	792047	Niš (Medijana)	10065,36
4.	70645	Kragujevac - grad	718980	Kragujevac	1820,95
	70645	Kragujevac - grad	718823	Dragobraća	163,71
5.	80438	Subotica - grad	804592	Palić	189,58
	80438	Subotica - grad	804614	Subotica	596,92
6.	80152	Zrenjanin - grad	801534	Ečka	152,20

	80152	Zrenjanin - grad	801542	Zrenjanin	396,36
7.	80314	Pančevo - grad	803138	Pančevo	472,22
	80314	Pančevo - grad	803111	Kačarevo	178,81
8.	71242	Čačak - grad	745715	Konjevići	187,26
	71242	Čačak - grad	745731	Kulinovci	223,50
	71242	Čačak - grad	745855	Ovčar Banja	346,39
	71242	Čačak - grad	745880	Parmenac	256,82
	71242	Čačak - grad	746045	Trbušani	256,62
	71242	Čačak - grad	746053	Trnava	189,10
	71242	Čačak - grad	746061	Čačak	1994,27
	71242	Čačak - grad	746754	Beljina	551,44
9.	70670	Kruševac - grad	720585	Begovo Brdo	416,51
	70670	Kruševac - grad	720747	Veliko Golovode	197,52
	70670	Kruševac - grad	720844	Gornji Stepoš	200,78
	70670	Kruševac - grad	720992	Jasika	211,21
	70670	Kruševac - grad	721034	Kapidžija	327,38
	70670	Kruševac - grad	721085	Koševi	162,48
	70670	Kruševac - grad	721107	Kruševac	5202,98
	70670	Kruševac - grad	720895	Dedina	342,03
	70670	Kruševac - grad	721131	Lazarica	260,28
	70670	Kruševac - grad	721140	Lipovac	208,71
	70670	Kruševac - grad	721263	Malo Golovode	3312,99
	70670	Kruševac - grad	721310	Mudrakovac	784,60
	70670	Kruševac - grad	721344	Pakašnica	752,34
	70670	Kruševac - grad	721352	Parunovac	247,79
	70670	Kruševac - grad	721387	Pepeljevac	216,79
	70670	Kruševac - grad	721433	Ribarska Banja	179,69
70670	Kruševac - grad	721611	Čitluk	596,54	
10.	70653	Kraljevo - grad	719307	Adrani	181,74
	70653	Kraljevo - grad	719528	Grdica	355,93
	70653	Kraljevo - grad	719617	Zaklopača	182,62
	70653	Kraljevo - grad	719650	Jarčujak	209,34
	70653	Kraljevo - grad	719684	Kovanluk	706,03
	70653	Kraljevo - grad	719692	Kovači	529,62

	70653	Kraljevo - grad	719706	Konarevo	332,13
	70653	Kraljevo - grad	719714	Kraljevo	2626,35
	70653	Kraljevo - grad	719811	Mataruška Banja	1357,05
	70653	Kraljevo - grad	720062	Ratina	227,99
	70653	Kraljevo - grad	720291	Čibukovac	311,81
	70653	Kraljevo - grad	746649	Žiča	154,50
11.	70874	Novi Pazar - grad	730017	Banja	163,42
	70874	Novi Pazar - grad	730092	Varevo	225,77
	70874	Novi Pazar - grad	730360	Ivanča	458,59
	70874	Novi Pazar - grad	730564	Mur	552,10
	70874	Novi Pazar - grad	730602	Novi Pazar	4338,08
	70874	Novi Pazar - grad	730653	Osoje	394,29
	70874	Novi Pazar - grad	730688	Paralovo	401,32
	70874	Novi Pazar - grad	730718	Pobrđe	1117,47
	70874	Novi Pazar - grad	730777	Postenje	208,92
	70874	Novi Pazar - grad	730840	Rajčinoviće	167,11
12.	70360	Valjevo - grad	708402	Valjevo	2147,39
	70360	Valjevo - grad	708305	Beloševac	167,49
	70360	Valjevo - grad	708470	Gorić	607,44
	70360	Valjevo - grad	708496	Gornja Grabovica	163,47
	70360	Valjevo - grad	708887	Petnica	196,07
	70360	Valjevo - grad	708895	Popučke	177,12
	70360	Valjevo - grad	708984	Sedlari	199,13
13.	70432	Vranje	711241	Bresnica	162,68
	70432	Vranje	711306	Vranje	1889,90
	70432	Vranje	711420	Davidovac	173,13
	70432	Vranje	711497	Donji Neradovac	207,15
	70432	Vranje	711578	Zlatokop	257,01
	70432	Vranje	711977	Ranutovac	157,52
	70432	Vranje	711993	Ribnice	221,30
	70432	Vranje	712183	Suvi Dol	234,65
14.	70556	Zaječar - grad	715689	Zaječar	752,05
15.	70726	Leskovac - grad	723614	Badince	184,83

	70726	Leskovac - grad	723657	Beli Potok	191,33
	70726	Leskovac - grad	723673	Bobište	609,03
	70726	Leskovac - grad	723681	Bogojevce	179,43
	70726	Leskovac - grad	723738	Brestovac	221,31
	70726	Leskovac - grad	723711	Bratmilovce	1022,74
	70726	Leskovac - grad	723789	Bunuški Čifluk	197,91
	70726	Leskovac - grad	723878	Vinarce	179,99
	70726	Leskovac - grad	723991	Gornje Krajince	163,70
	70726	Leskovac - grad	724009	Gornje Sinkovce	171,09
	70726	Leskovac - grad	724017	Gornje Stopanje	307,18
	70726	Leskovac - grad	724033	Gornji Bunibrod	150,77
	70726	Leskovac - grad	724084	Grdelica (varoš)	1930,62
	70726	Leskovac - grad	724092	Grdelica (selo)	206,05
	70726	Leskovac - grad	724157	Donja Jajina	233,42
	70726	Leskovac - grad	724181	Donja Slatina	151,95
	70726	Leskovac - grad	724203	Donje Krajince	164,03
	70726	Leskovac - grad	724211	Donje Sinkovce	600,42
	70726	Leskovac - grad	724220	Donje Stopanje	154,40
	70726	Leskovac - grad	724335	Žižavica	182,81
	70726	Leskovac - grad	724378	Zločudovo	176,66
	70726	Leskovac - grad	724521	Kumarevo	262,57
	70726	Leskovac - grad	724548	Leskovac	2379,52
	70726	Leskovac - grad	724556	Lipovica	153,61
	70726	Leskovac - grad	724572	Mala Biljanica	153,30
	70726	Leskovac - grad	724629	Manojlovce	180,31
	70726	Leskovac - grad	724688	Mrštane	225,14
	70726	Leskovac - grad	724696	Navalin	162,73
	70726	Leskovac - grad	724734	Nomanica	274,29
	70726	Leskovac - grad	724866	Predejane (varoš)	1740,44
16.	70734	Loznica - grad	725196	Banja Koviljača	389,49
	70734	Loznica - grad	725200	Baščeluci	351,70
	70734	Loznica - grad	725269	Voćnjak	208,91
	70734	Loznica - grad	725382	Draginac	1159,77
	70734	Loznica - grad	725480	Klupci	995,91

	70734	Loznica - grad	725510	Krajišnici	535,51
	70734	Loznica - grad	725528	Lešnica	150,65
	70734	Loznica - grad	725544	Lipnički Šor	167,44
	70734	Loznica - grad	725552	Loznica	2033,63
	70734	Loznica - grad	725579	Lozničko Polje	472,05
	70734	Loznica - grad	725617	Ploča	600,01
	70734	Loznica - grad	725641	Runjani	169,54
	70734	Loznica - grad	725676	Straža	163,07
17.	70939	Pirot	732109	Berilovac	187,45
	70939	Pirot	732222	Gnjilan	210,67
	70939	Pirot	732575	Pirot	1313,38
	70939	Pirot	732605	Poljska Ržana	170,34
18.	70947	Požarevac	733083	Požarevac	691,19
19.	70998	Prokuplje	735728	Donja Stražava	249,49
	70998	Prokuplje	736074	Novo Selo	209,72
	70998	Prokuplje	736210	Prokuplje	1298,86
20.	71048	Jagodina - grad	737950	Vinorača	150,44
	71048	Jagodina - grad	737968	Voljavče	347,41
	71048	Jagodina - grad	738174	Končarevo	163,52
	71048	Jagodina - grad	738247	Majur	217,07
	71048	Jagodina - grad	738328	Rakitovo	523,18
	71048	Jagodina - grad	738336	Ribare	295,23
	71048	Jagodina - grad	738352	Jagodina	2078,05
	71048	Jagodina - grad	738417	Strižilo	222,34
	71048	Jagodina - grad	738433	Trnava	671,17
21.	71099	Smederevo - grad	740292	Vranovo	165,70
	71099	Smederevo - grad	740314	Vučak	215,38
	71099	Smederevo - grad	740446	Petrijevo	222,90
	71099	Smederevo - grad	740454	Radinac	350,73
	71099	Smederevo - grad	740462	Ralja	182,41
	71099	Smederevo - grad	740527	Smederevo	1552,39
	71099	Smederevo - grad	740543	Udovice	164,21
22.	71145	Užice - grad	741850	Sevojno	362,56
	71145	Užice - grad	741892	Užice	2531,63

23.	71269	Šabac - grad	746240	Jevremovac	353,80
	71269	Šabac - grad	746258	Jelenča	367,60
	71269	Šabac - grad	746304	Majur	346,80
	71269	Šabac - grad	746380	Mišar	205,55
	71269	Šabac - grad	746479	Pocerski Pričinović	733,55
	71269	Šabac - grad	746606	Šabac	1745,54
24.	80128	Vršac	801089	Vršac	233,25
25.	80209	Kikinda	802158	Kikinda	200,91
26.	80381	Sombor - grad	803979	Sombor	164,65
27.	80403	Sremska Mitrovica - grad	804177	Laćarak	195,15
	80403	Sremska Mitrovica - grad	804215	Mačvanska Mitrovica	1258,48
	80403	Sremska Mitrovica - grad	804266	Sremska Mitrovica	760,91
28.	70327	Bor	706418	Bor	717,33